

André Malraux

Människans lott

Franskt original: *La condition humaine*

1:a svenska upplagan 1934, ny reviderad översättning 1969

Översättning: Axel Claëson, reviderad av Karin Treppenberg

Författarpresentation: Kjell Strömberg

Innehåll

André Malraux (1901-1976)	1
Första delen	3
Andra delen	40
Tredje delen	67
Fjärde delen	82
Femte delen	123
Sjätte delen	144
Sjunde delen	163

Kortfattad introduktion

Romanen *Människans lott* handlar om händelserna i Kina året 1927, då det borgerligt nationalistiska Kuomintang (Guomindang) under Chiang Kai-sheks ledning tar makten och med stor brutalitet slår ned kommunisterna och de organiserade arbetarna och bönderna.

Människans lott är en fristående fortsättning till [Erövrarna](#) som behandlar åren 1925-26. Med dessa två historiska romaner har Malraux, som själv befann sig i Kina i mitten av 1920-talet, åstadkommit två mästerverk.

Det kan vara intressant att i sammanhanget ta del av Trotskijs mycket positiva kommentar om boken till sin amerikanske förläggare: "[Människans lott](#)" är ett verkligt konstverk. Det är särskilt anmärkningsvärt med tanke på att Trotskij fö betraktade Malraux som en politisk motståndare (stalinistisk medlöpare) och vid flera tillfällen skarpt kritiserade honom – se t ex [Några konkreta frågor till herr Malraux](#) och [Om en intervju med André Malraux](#) där Trotskij klandrar Malraux för hans inställning till Moskvarättegångarna.*

* Se även Trotskijs recension av *Erövrarna* och polemiken med Malraux om denna: [Den strypta revolutionen](#) och [Om den strypta revolutionen och dess strypare. Ett svar till André Malraux.](#)

André Malraux (1901-1976)

När André Malraux i december 1933 tillerkändes årets Goncourtpris för sin stora roman från det kinesiska inbördeskriget, *La condition humaine* (Människans lott, 1934), var det en allmän mening att den prisutdelande areopagen gjort ett ovanligt gott val, ja att detta pris – då som nu trots sitt ringa värde i kontanter det mest eftertraktade i Frankrike – knappast hade hamnat i värdigare händer sedan 1919, då det gjorde Marcel Proust till ett världsbekant namn. Den föga mer än trettioårige författarens prisbelönta roman, som tidigare under året hade gått som följetong i *La Nouvelle Revue Française*, fick under de närmast följande månaderna en avsättning på en kvarts miljon exemplar. Den samlade upplagesiffran torde numera uppgå till över miljonen. Malraux hör med andra ord jämte luftkrigskamraten Saint-Exupéry, hans främste medtävlare om särskilt ungdomens gunst, samt dioskurparet Camus och Sartre till Frankrikes mest lästa författare av i dag, och i hans inte alltför vidlyftiga produktion intar denna roman alltså främsta platsen.

I Malraux biografi är liv och dikt som hos få moderna författare oupplösligt förenade, och hans liv är ett oavbrutet äventyr som skulle ha gjort en Byron eller en Stendahl heder. Född 1901 i Paris och uppvuxen i ett förmöget bankirhem kom han tjuguarig som arkeolog och etnograf till Yttersta östern, där han först valde den indokinesiska djungeln till jaktmark. Sedan han råkat i konflikt med infödda myndigheter och till och med ådömts ett aldrig avtjänat frihetsstraff fann han ett intressantare studiefält i det väldiga Kina som under det annars relativt idylliska 1920-talet råkat bli världens oroligaste hörn. Härifrån hämtade han stoff till flera romaner. I *La condition humaine*, den sista och bästa, är skådeplatsen Shanghai, östkustens internationaliserade, till en ”plågornas lustgård” förvandlade affärs- och nöjescentrum, där det är normal människolott att döda eller dödas, med dolk, gift, kulspruta eller raffinerad tortyr, sedan nationalister och kommunister förlagt sin avgörande maktkamp dit. Det vita kapitalet säljer sig kallblodigt åt än den ena, än den andra av landets gula skenherrar, allteftersom krigslyckan växlar. General Chiang Kai-sheks summariska terrormetoder för att befästa sitt herravälde i den erövrade staden ger anledning till sadistiska skräckscener men också till hjältemodiga offerhandlingar i kamratskapets tecken som biter sig fast i minnet med det upplevdas kraft. Allt är handling och dialog, dramatiskt laddad; till något psykologiserande eller filosoferande över händelser och personer ger sig författaren inte tid, men han är desto mer intensivt närvarande i allt som sker.

Den bland en miljonstads skyskrapor, pansartåg, lyftkranar och oceanångare lössläppta kinesiska draken växer i denna stora roman – självfallet dramatiserad i sinom tid – ut till en symbol för en

sjuk och amoklöpande mänsklighet, en symbol om vars profetiska giltighet för vår egen världsdel – alltså på denna sidan Uralbergen – man väl knappast gjorde sig någon rätt föreställning när romanen kom ut, fast det var det år Hitler kom till makten och massbrutalitet inte minst i form av sadistisk grymhet mot oliktankande blev ordningen för dagen även i Europa. När tre år senare det spanska inbördeskriget bröt ut inträdde Malraux, svuren antifascist men knappast rättrogen kommunist, som stridsflygare i den republikanska Madridregeringens tjänst. Det litterära resultatet blev en ny krigsroman, *L'espoir* (1937; Förtvivla ej, 1944), som värdigt ställer sig vid sidan av det kinesiska bokslutet. Dessförinnan hade han gjort upp räkningen med den nazistiska våldsmentaliteten och förljugenheten i fångmonologen *Le temps du mépris* (1935; Föraktets tid, 1936), frukten av en Berlinvisit som han gjorde tillsammans med André Gide bland annat för att ta sig an den bulgariske kommunistledaren Dimitrovs sak i den groteska processen om riksdagshusbranden.

Två gånger fånge hos ockupationsmakten under andra världskriget lyckades Malraux bägge gångerna rymma andra gången förklädd till brittisk officer för att undgå arkebusering som maquisard – och gjorde slutligen som chef för en stridsvagnsbataljon på Elsassfronten vintern 1944-1945 en insats som vann general de Gaulles höggradiga gillande. När segern var vunnen visste han att hotet mot friheten inte längre kom från den slagne arvfienden utan från den nye bundsförvanten längre österut. Den forne kommunistympatisören lät sig enrolleras som auktoriserat språkrör åt ”fäderneslandets befriare”, och efter det förnyade maktövertagandet i maj 1958 återfinner vi generalens trognaste paladin och inspirerade tolk som en mycket aktiv och i alla ordets bemärkelser mycket liberal kulturminister i femte republikens grundligt konsoliderade Frankrike.

För efterkrigsungdomen, och särskilt för den ungdom som växte upp i det andra världskrigets djupa slagskugga, har Malraux och hans heroiska handlingsromantik otvivelaktigt spelat en roll jämförlig med den som före 1914 tillskrevs Maurice Barres och hans lika exalterade jagkult. Hos ingendera var denna exalterade romantik från början nationellt inriktad: det oförutsedda äventyret, den eggande upplevelsen, den berusande känslan av makt att ta sitt och andras öde i egna händer var det primära målet. Ett land i revolution erbjöd den lämpligaste jordmånen för att uppnå detta mål, och även för att vaska fram det goda som kunde finnas hos den enskilda människan: hennes sinne för värdighet och broderskap i nödens stund.

Malraux skulle senare komma till andra resultat – i sitt djuptänkta romanfragment från andra världskriget, *Les noyers d'Altenburg* (1943; Valnötsträden i Altenburg, 1956) och framför allt i sin långa serie betraktelser över konsten genom tiderna som fulltonigt uttryck för den moderna människans religiösa behov. Men dithän hade han ännu inte kommit på sin levnadsväg när han skrev *La condition humaine*, ett verk som i fråga om genomslagskraft närmast kan jämföras med Albert Camus snarare tillbaka- än framåtblickande efterkrigsroman *La peste* (1947; Pesten, 1948), likaledes utgången i miljonupplaga. Verkets titel återgår på en berömd aforism av Pascal i hans *Tankar* (originaltextens art. XXII: 4), vari människans lott liknas vid en skara fångar fastkedjade vid varandra och dömda till döden. Alla avrättas dock inte på en gång utan bara några stycken i stöten som dag för dag går sitt öde till mötes i de kvarlämnades åsyn. Men boken är tillkommen som en protest mot denna hopplösa fatalism. Om människans lott, när hon utlämnas åt sina naturliga eller onaturliga drifter och böjelser utan vägledning, gör sig författaren visserligen inga illusioner, ty Gud är död och därmed den kristna moral som tidigare höll henne i tukt och Herrans förmaning. Det är det grundläggande postulatet. Men det finns idéer som det är värt att dö för, och att lära andra att göra det. En sådan är friheten, människovärdets förutsättning: det är den etiska kontentan av denne tragiske optimists exklusivt virila hjältedyrkan.

Kjell Strömberg

Första delen

Den 21 mars 1927

Klockan halv ett på natten

Skulle Chen försöka lyfta upp myggnätet? Skulle han stöta till tvärs igenom det? Ångesten vred med ett fast grepp om i hans inre. Han var medveten om sin egen viljestyrka, men i detta ögonblick hade han bara en dunkel känsla av den, så fascinerad var han av den vita muslinsmassan som hängde ner från taket över en kropp som inte kunde urskiljas annat än som en skugga. Bara en fot stack fram; den hängde slappt ner i sömnen men var ändå levande – ett stycke mänskligt kött och blod. Det enda ljuset i rummet kom från byggnaden mittemot, en stor fyrkant blekt elektriskt ljus. På den avtecknade sig fönsterlisternas skuggor som svarta streck, och ett av strecken föll tvärs över sängen strax nedanför foten liksom för att markera att den ägde form och liv. Fyra eller fem bilhorn tjöt samtidigt. Om han blev upptäckt? Vilken befrielse att få strida mot fiender som försvarar sig, som är vakna!

Det blev tyst igen ute på gatan. Tydligt hade det varit något tillfälligt stopp i trafiken (sådant förekommer fortfarande därnere i människornas värld). Så befann han sig åter inför den mjuka, vita muslinsfläcken och ljusfyrkanten, bägge lika orörliga i denna natt då tiden hade upphört att existera.

Han upprepade för sig att den här mannen måste dö. Helt mekaniskt, för han visste att han skulle döda honom. Om han sedan skulle bli gripen och avrättad hade föga att betyda. För honom existerade nu ingenting annat än denna fot, denne man som han måste ge dödsstöten utan att han fick tillfälle att försvara sig – om han försvarade sig skulle han ropa på hjälp.

Med blinkande ögonlock och en känsla av äckel gjorde Chen sig rida för att han inte var en krigare som han tänkt sig, utan en offerpräst. Han offrade inte enbart åt de gudar han hade valt sig; bakom detta offer till revolutionen steg en värld ur djupen, en värld som tycktes honom klar och ljus i jämförelse med denna ångestfyllda natt. ”Att mörda är tyvärr inte bara att döda ...” Han höll händerna obeslutsamt nerstuckna i fickorna med en hopfälld rakkniv i den högra och en kort dolk i den vänstra. Han pressade ner dem i fickorna så långt det gick, som om mörkret inte hade varit tätt nog att dölja deras förehavande. Att använda rakkniven var säkrast, men Chen kände på sig att han aldrig skulle kunna begagna sig av den; dolken hade han mindre avsmak för. Han släppte taget om rakkniven, vars skaft hade lämnat djupa märken i hans hand, så hårt hade han hållit om den. Dolken låg blottad i fickan. Han flyttade över den i högra handen, och den vänstra föll ner utefter hans tröja och liksom klibbade fast vid den. Han lyfte lite på den högra armen, häpen över tystnaden som alltjämt rådde runt omkring honom, som om han med sin gest skulle komma något att falla. Nej, ingenting hände, det var alltjämt han som måste handla.

Foten levde som ett sovande djur. Hörde den verkligen ihop med en människokropp? ”Håller jag på att bli galen?” Han måste se den där kroppen. Se den, se huvudet på den. Fördens skull måste han in i ljusfyrkanten, måste låta skuggan av sin undersåtsiga kropp glida över sängen. Hur mycket motstånd gör kött mot en dolkstöt? Krampaktigt stack Chen in dolken i sin vänstra arm. Smärtan (han var inte längre i stånd att tänka att det var hans arm) och tanken på dödsstraffet, som han inte skulle undgå om den sovande vaknade, gav honom ett ögonblicks befrielse. Att mista livet var bättre än att leva i denna atmosfär av vansinne. Han närmade sig sängen. Det var mycket riktigt den man han hade sett i full belysning ett par timmar tidigare. Foten, som nu nådde närapå fram till Chens byxben, vreds plötsligt om som en nyckel och återtog så sin forna ställning

i nattens stillhet. Kanske hade den sovande en undermedveten känsla av hans närvaro, men inte nog tydlig för att vakna ... Chen ryste till. En insekt kröp på hans arm. Nej, det var blodet som sipprade ner. Och alltjämt denna känsla av sjösjuka.

En enda åtbörd, och mannen skulle vara död. Att döda honom var ingenting, det var att vidröra honom som var omöjligt. Man måste noga beräkna stöten. Den sovande låg på ryggen mitt i den europeiska sängen och hade ingenting annat än ett par korta kalsonger på sig, men man kunde inte urskilja revbenen under allt fett. Därför måste Chen efter bröstvårtorna beräkna var han skulle sätta in stöten. Han visste hur svårt det är att stöta rätt uppifrån och ner. Han höll därför dolken med klingan uppåt, men den vänstra bröstvårtan var den som var längst bort. Genom myggnätet skulle han bli tvungen att stöta till med utsträckt arm och i båge, som en swing. Han ändrade ställning på dolken och höll nu klingan horisontalt. Att vidröra denna orörliga kropp var lika svårt som att rikta en stöt mot ett lik, och kanske av samma skäl. Nu hördes en rossling; den tycktes framkallad av tanken på lik. Chen förmådde inte ens ta ett steg tillbaka; ben och armar hade blivit som förlamade. Men rosslingarna blev rytmiska och övergick i snarkningar. Mannen blev åter levande, det blev åter möjligt att ge honom en dolkstöt, och samtidigt kände Chen det som om man hade gjort narr av honom. Kroppen vände sig åt höger. Skulle han vakna nu?

Med en dolkstöt som kunde gått tvärs igenom en plank hejdade Chen kroppen när den höll på att glida över, och man hörde myggnätets kraschande och en dov duns. Liksom om klingan hade varit en förlängning av hans arm kände han hur kroppen studsade upp mot honom, kastad tillbaka av madrassens stålfjädrar. Han spände ursinnigt armen för att hålla den kvar. Benen drogs först upp, som sammanbundna, trycktes tätt till bröstet och sträckte så plötsligt ut sig igen. Han borde ha stött till ännu en gång, men hur skulle han kunna dra ut dolken? Kroppen låg alltjämt ostadigt på sidan, och trots att den just skakats av krampryckningar hade Chen en känsla av att han höll den fast på sängen med sin korta dolk, som han vilade mot med hela sin tyngd. Genom det stora hålet i myggnätet såg han kroppen mycket bra. Den låg där med öppna ögon – hade han hunnit vakna? – men såg bara ögonvitorna. Blodet började sippra fram längs dolken, det såg svart ut i halvdagern. Kroppen kunde falla åt höger eller åt vänster: dess tyngd gav den alltjämt ett slags liv. Chen kunde inte släppa sitt tag om dolken. Genom den och vidare genom den spända armen och den värkande axeln liksom strömmade ångesten från den livlösa kroppen över till hans bröst, ända ner i hans dunkande hjärta, det enda som rörde sig i rummet. Han stod alldeles orörlig; blodet som fortsatte att rinna utefter hans vänstra arm tycktes komma från mannen i sängen: utan att någon yttre förändring hade inträtt fick han med sig en vissnelse om att mannen var död. Med återhållen andedräkt höll han fortfarande i det svagt upplysta rummets stillhet kroppen med ena sidan pressad ner mot sängen. Ingenting i rummet förrådade att en strid utkämpats, inte ens det sönderskurna myggnätet, som bara såg ut att vara delat i två våder. Där fanns ingenting annat än tystnaden och den förkrossande känsla av svindel i vilken Chen sjönk ner, avklippt från de levandes värld och fast-nitad vid sin dolk. Hans fingrar kramade allt hårdare om dolkens skaft, men armens muskler slappnade och den började darra som en spänd sträng. Det var inte rädsla utan fasa, på samma gång hemsk och högtidlig, någonting som han inte erfarit sedan han var barn: han var ensam med döden, ensam på en plats där det inte fanns en människa, tillintetgjord, på en gång skräckslagen och berusad av blodet.

Han lyckades öppna handen. Kroppen välte sakta över och blev liggande på magen; dolkskäftet hade rubbats och en mörk fläck började sprida sig på lakanet och växte som en levande varelse. Och bredvid den syntes skuggan av två spetsiga öron, som också de blev allt större.

Dörren var helt nära, balkongen låg längre bort, men det var från balkongen som skuggan kastades. Fast Chen inte trodde på övernaturliga väsenden stod han som förstenad, utan kraft att

vända sig om. Så ryckte han till: ett jamande. Något lugnad vågade han titta sig om. Det var en herrelös katt som kom insmygande genom fönstret med sina ögon riktade på honom. Allteftersom skuggan närmade sig greps Chen av ett våldsamt raseri; inget levande väsen fick smyga sig in i den skrämmande värld dit han slungats in, ty den som sett honom med dolken i hand hindrade honom att vända åter till människorna. Han fällde upp rakkniven och tog ett steg mot katten. Den flydde ut över balkongen. Chen såg Shanghai nedanför sig.

Skälvande av hans ångest sjöd natten och bolmade som en svart rök fylld med gnistor. Allteftersom hans andhämtning blev lugnare stillnade också natten, och mellan de söndertrasade molnen skymtade stjärnorna fram i sin eviga kretsgång som trängde in i honom med den friska nattluften. En ångvissla hördes, men ljudet dog snart bort igen i den sällsamma stillheten. Under honom, långt därnere, återspeglade den våta asfalten och spårvägsskenornas bleka strimmor genom ett gult dis nattens skälvande liv, de människors liv som inte dödat. Där fanns miljoner levande varelser, som nu alla försköt honom, men vad var väl deras ömkliga dom i jämförelse med döden som släppte sitt tag om honom, som tycktes strömma ut ur hans kropp i långa drag, liksom blodet ur den andres? Hela detta orörliga eller tindrande mörker var livet, liksom floden, liksom det osynliga havet därborta i fjärran – havet ... När han till slut drog ett djupt andetag var det som om han med en tacksamhet utan gränser återförenades med detta liv. Han var nära att falla i gråt, var lika upprörd som nyss. ”Jag måste ge mig i väg ...” Men han stod kvar och betraktade de framglidande bilarna, människorna som hastade förbi på den upplysta gatan långt under hans fötter – betraktade dem likt en blind som återfått sin syn, likt en utsvulten som kastar sig över maten. I sin glupska längtan efter liv skulle han velat röra vid alla dessa kroppar därnere. På andra sidan floden fyllde en ångvissla luften med sitt gälla tjut, signalen till skiftbyte vid arsenalen. Ångvisslan kallade de enfaldiga arbetarna att tillverka vapen avsedda att döda dem som strider för deras sak! Skulle den här ljustindrande staden alltid förbli ett område i händerna på en militär diktator, dömd att slaktas ner som en boskapshjord av stridande generaler och västerlandets finansmän? Det mord han begått vägde upp ett långvarigt arbete i Kinas vapenverkstäder. Inför det förestående upproret, som hade till mål att överlämna Shanghai i de revolutionära truppernas händer, förfogade man inte ens över tvåhundra gevär. Om revolutionärerna väl kom i besittning av de trehundra pistoler som den döde just hade förhandlat om att sälja till regeringen, skulle ode ha dubbelt så stor chans att kunna avvärja polisen och förse de sina med vapen, vilket skulle bli deras första åtgärd. Men under de sista tio minuterna hade Chen inte en enda gång tänkt på detta.

Och han hade ännu inte lagt beslag på det papper för vars skull han hade dödat mannen. Den dödes kläder hängde över sänggaveln under myggnätet. Han letade igenom fickorna. En näsduk, cigaretter ... Ingen plånbok. Rummet var fortfarande likadant: myggnätet, väggar, ljusfyrkanten. Ett mord åstadkommer alltså ingen förändring ... Han slöt ögonen och stack in handen under huvudkudden. Han kände plånboken, den var mycket liten, inte större än en portmonnä. Att huvudet kändes så lätt genom kudden korn hans ångest att växa ytterligare; han slog upp ögonen igen. Inte något blod på huvudkudden, och mannen verkade alls inte död.

Måste han döda honom en gång till? Men i detsamma föll hans blick på de ut- och invända ögonen, på blodet på lakaset. För att undersöka innehållet i plånboken drog han sig tillbaka till ljusfyrkanten – ljuset kom från en restaurang fylld av bullret från mahjongspelande gäster. Han fann papperet han sökte, behöll plånboken låst och skyndade hastigt ut ur rummet, vred om nyckeln i ett två gånger och stoppade den i fickan. I andra änden av hotellkorridoren – han ansträngde sig att gå långsamt tittade han efter hissen, men den var inte där. Skulle han ringa på den? Han gick utför trappan. I våningen där danssalen, baren och biljarderna fanns, stod ett tiotal personer och väntade på hissen, den kom just. Han följde med dem. ”Den där flickan i rött som

uppträder och dansar är tusan så bra!” En tämligen berusad burman eller siames bredvid honom sade detta på engelska. Han skulle haft lust att ge honom en örfil för att få honom att tiga, och att ta honom i famn för att han att han var en levande varelse. Han mumlade något i stället för att svara, och mannen klappade honom med ett förstående uttryck på axeln. ”Han tror att jag också är full ...” Men då den andre på nytt öppnade munnen för att säga något sade Chen på pekingdialekt: ”Jag förstår inte främmande språk.” Den andre teg och betraktade förvånad den unge mannen utan krage men i fin yllepullover. Chen stod mittemot spegeln i hissen. Mordet hade inte lämnat några spår i hans ansikte. Hans drag, mera mongoliska än kinesiska, med utstående kindknotor och näsan tillplattad men med en lätt böjning som en näbb, var oförändrade och vittnade endast om trötthet. Ingenting främmande tycktes tynga hans breda axlar, och hans tjocka läppar hade samma godmodiga uttryck som vanligt. Bara hans vänstra arm kändes klibbig så fort han rörde på en, och het ... Hissen stannade. Han gick ut tillsammans med de andra.

Klockan ett på natten

Han köpte en flaska mineralvatten och ropade an en täckt bil. I taxin tvättade han armen och förband såret med en näsduk. Spårvägsskenorna och vattenpussarna från eftermiddagens störtregn blänkte svagt i mörkret. Den upplysta himlen speglade sig i dem. Utan att veta varför betraktade Chen himlen. Så mycket närmare han hade varit den nyss, då han fått syn på stjärnorna! Allteftersom hans ångest avtog och han återfann människorna kom han allt längre bort från den ... Vid andra änden av gatan skymtade kulsprutor på pansarbilar, vaktposter med glimmande bajonetter likt stumma skuggor: det var vakten där den franska koncessionen slutade. Längre för inte taxin. Chen visade sitt falska pass, utfärdat för en elektriker som hade sitt arbete inom koncessionsområdet. Posten tittade likgiltigt på papperet (”Det märks tydligen inte alls på mig vad jag har gjort”) och lät honom passera. Framför honom låg De två republikernas aveny, gränsen till kinesstaden.

Tystnad och ödslighet. Dova ljudvågor mättade med bullret från Kinas största stad, alla de ljud som förtäljer om pågående strider och de sista nervösa ryckningarna hos ett folk som inte vill somna, förtonade här som i en djup brunn. Men det var långt borta människorna levde; här fanns ingenting kvar av världen annat än natten. Chen slöt sig instinktivt till den som till en vän: denna nattliga, oroliga värld stod inte i motsats till mordet. En värld som människorna hade försvunnit från, en evig värld. Skulle dagen någonsin komma att kasta sitt ljus över dessa fallfärdiga tegeltak, över alla dessa gränder, där längst inne en ensam lyktas sken föll på en vägg utan fönster, på ett knippe telegraftrådar? Det fanns en mordets värld, och där dröjde han kvar liksom hopkurad i värmen. Inte en levande varelse, inte ett ljud på nära håll, inte ens de kringvandrande försäljarnas rop eller de herrelösa hundarnas tjut.

Äntligen en smutsig butik: *Lu Yu-shun & Hemmelrich, grammofoner*. Han måste tillbaka bland människorna igen ... Han väntade några minuter utan att helt kunna övervinna sin motvilja och knackade till slut på en fönsterlucka. Dörren öppnades nästan genast. En butik fylld med omsorgsfullt uppstaplade grammofonskivor, på något sätt påminde den om ett stadsbibliotek; där innanför ett stort rum utan möbler, med fyra kamrater i skjortärmarna.

Lufttrycket från dörren som stängdes satte hänglampan i svängning. Ansiktena försvann och blev åter synliga. Till vänster Lu Yu-shuns runda ansikte, Hemmelrichs boxarhuvud, kortsnaggat, bräckt näsben, insjunkna axlar. Längre bort i mörkret Katov. Till höger Kyo Gisors. När lampan svängde ovanför huvudet på honom framhävdes hans nerdragna mungipor och ansiktet verkade som taget från ett japanskt träsnitt; när den svängde längre bort föll skuggorna på ett annat sätt och gav hans halvblodsansikte ett nästan europeiskt utseende. Lampans svängningar blev allt

kortare och Kyos bägge ansikten blev allt mindre olika varandra.

Alla stirrade på Chen, fåraktigt intensivt, men ingen sade något. Själv stirrade han ner på golvet stenplattor, översållade av solrosfrön. Han kunde tala om vad som hänt för de här männen, men han skulle aldrig kunna förklara det för dem. Han kunde inte bli fri tanken på det motstånd mannens kött gjort mot hans dolkstöt, så mycket kraftigare än det motstånd köttet på hans egen arm gjort. ”Jag kunde aldrig tro att det var så svårt ...”

”Det är gjort”, sade han.

Han räckte fram ordern om vapenleveransen. Det var en lång skrivelse. Kyo läste den. ”Ja, men ...”

Alla satt där och väntade. Kyo var varken otålig eller irriterad, han hade blivit sittande stilla och uttrycket i hans ansikte var knappast ens spänt. Men ändå kände alla på sig att vad han upptäckt hade upprört honom i högsta grad. Han beslöt sig för att tala:

”Vapnen är inte betalda. Att betalas vid leveransen.”

Chen kände hur han greps av vrede, som om han blivit bestulen på något. Han hade bara övertygat sig om att kontraktet var det han sökte, men hade inte haft tid att läsa igenom det. Förresten hade han ju inte kunnat göra något åt saken. Han drog upp plånboken ur fickan och gav den åt Kyo. Fotografier, kvitton, ingenting annat.

”Jag antar att man kan ordna upp saken med karlarna i stormavdelningen”, sade Kyo.

”Bara vi väl kommer ombord klarar det sig nog”, svarade Katov.

Deras närvaro ryckte Chen bort från hans fruktansvärda ensamhetskänsla, varligt som när man drar upp ur jorden en planta som ännu hålls fast av sina finaste rottrådar. Samtidigt som han så småningom kom dem närmare föreföll det honom som om han först nu upptäckte dem, alldeles som han fått ögonen öppnade för sin syster första gången han kom hem från en bordell. I rummet rådde samma spänning som i en spelsal när natten lider mot sitt slut.

”Gick det bra?” frågade Katov, lade ifrån sig sin grammofonskiva och gick fram i ljuset.

Utan att svara betraktade Chen hans godmodiga ryska pajashuvud med muntra ögon och uppnäsa, som inte ens i denna belysning lyckades få ett dramatiskt uttryck. Och ändå visste Katov mycket väl vad döden var. Chen reste sig och gick fram och tittade på syrsan som somnat i sin lilla bur. Han kunde ha sina orsaker att inte vilja säga något. Han stod och såg på lampans rörelser för att slippa tänka. Syrsans skälvande spel, väckt av att han kommit fram till buren, smälte samman med skuggornas spel över ansiktena. Alltjämt samma envisa tanke på hur hårt och motståndskraftigt människokött är. Orden förmådde ingenting annat än störa den förtrogenhet med döden som fyllde hans hjärta.

”När gick du från hotellet?” frågade Kyo.

”För tjugu minuter sen.”

Kyo tittade på sin klocka. Tio minuter i ett.

”Fint. Vi får se till att bli klara här, så vi kommer i väg.”

”Kyo, jag vill träffa din far.”

”Vet du att DET antagligen ska bli i morgon?”

”Utmärkt.”

Alla visste vad DET betydde: de revolutionära truppernas ankomst till de närmaste järnvägsstationerna, det skulle vara signalen till upproret.

”Utmärkt”, upprepade Chen. Liksom alla intensiva upplevelser lämnade faran ett tomrum efter sig inom honom sedan den vikit tillbaka. Han längtade nu efter att möta den på nytt.

”Jag vill i alla fall träffa honom.”

”Gå dit du. Han sover aldrig förrän framemot morgonen.”

”Jag går dit vid fyratiden.”

När Chen behövde förståelse vände han sig instinktivt till gamle Gisors. Att det skulle beröra Kyo smärtsamt desto smärtsammare som ingen personlig fåfänga var med i spelet – visste han, men kunde inte göra något åt det. Kyo var en av dem som organiserat upproret, och exekutivkommittén hade förtroende för honom. Det hade Chen också. Men Kyo skulle aldrig kunna döda någon annat än i strid. Då stod Katov honom närmare, Katov som hade dömts till fem års straffarbete 1905, när han som medicine studerande hade deltagit i det barnsliga anfallet mot fängelset i Odessa. Men ändå ...

Ryssen satt och åt den ena lilla karamellen efter den andra utan att ta sin blick från Chen, och med ens förstod Chen åndets njutning. Nu då han dödat hade han rättighet att ha lust till vad som helst. Rättighet. Även om det var barnsligt. Han räckte fram sin breda hand. Katov trodde att han tänkte gå, och tryckte den. Chen reste sig. Det var kanske lika bra, han hade inget att göra här längre. Kyo hade fått besked, nu fick han handla. Chen själv visste vad han ville göra nu. Han gick fram till ytterdörren, men kom tillbaka.

”Ge mig lite karameller.”

Katov gav honom påsen. Han ville dela innehållet men hade inte något papper att lägga den andra hälften i. Han kupade handen och fyllde den med karameller, som han sedan lade in alla på en gång i munnen, och gick ut.

”Det måste inte ha var't så lätt”, sade Katov.

Han hade levat som landsflyktig i Schweiz från 1905 till 1912, då han i hemlighet återvände till Ryssland, och talade franska nästan utan brytning men svalde alltid en del vokaler, som om han velat ta skadan igen för att han måste artikulera så ordentligt på kinesiska. Han stod nu alldeles under lampan så att hans ansikte kom mera i skuggan. Kyo tyckte bättre om det så. Katovs små ögon och framförallt hans uppnäsa gav honom ett drag av naiv knipslughet (en torrolig sparv, brukade Hemmelrich säga); det var så mycket mer påfallande som det kontrasterade mot Kyos egna drag, och berörde honom ofta obehagligt.

”Låt det gå undan nu”, sade han. ”Har du skivorna, Lu?”

Skinande och liksom ständigt färdig till otaliga vördnadsfulla små bugningar lade Lu Yu-shun de bägge skivorna Katov undersökt på två grammofoner. Det var viktigt att man satte i gång dem precis samtidigt.

”Ett, två, tre”, räknade Kyo.

Den ena skivans visslingar överröstade ljudet från den andra, upphörde så plötsligen, och man hörde: skicka så började visslingarna igen. Därefter ännu ett ord: trettio. Nya visslingar. Så: man. Visslingar.

”Utmärkt”, sade Kyo. Han stoppade grammofonerna och satte så i gång bara den första skivan:

visslingar, uppehåll, visslingar. Stopp. Utmärkt. Den fick läggas bland kasserade skivor.

På den andra: Tredje lektionen. Springa, gå, komma, skicka, mottaga. Ett, två, tre, fyra, fem, sex, sju, åtta, nio, tio, tjugu, trettio, fyrtio, femtio, sextio, hundra. Jag såg tio man springa. Tjugu kvinnor är här. Trettio

Dessa falska språkskivor var utmärkta; etiketten var skickligt imiterad. Ändå såg Kyo orolig ut.

”Var min inspelning dålig?”

”Nej, utmärkt, alldeles utmärkt!”

Lu sken belåtet; Hemmelrich föreföll oberörd. 1 våningen ovanför skrek ett barn som hade ont.

Kyo begrep fortfarande inte.

”Varför har de ändrat den då?”

”Den är inte ändrad”, sade Lu. ”Det är samma skiva. Man känner sällan igen sin egen röst första gången man hör den, förstår ni.”

”Är det grammofonen som förändrar rösten?”

”Nej, det är det inte, för man har inte svårt att känna igen andras röster. Men man är inte van att höra sin egen.”

Liksom alla kineser var Lu synbarligen förtjust att för en bildad person få förklara något denne inte har reda på.

”Det är samma sak på vårt språk”, tillade han.

”Jaha. Skivorna ska alltså hämtas i natt?”

”Båtarna går i morgon i soluppgången till Hankou ...”

Skivorna med visslingarna skickades med en båt och de med texten med en annan. De senare var på franska eller engelska beroende på om missionen i trakten var katolsk eller protestantisk.

I dagningen, tänkte Kyo. Mycket kan hända innan dess ... Han reste sig.

”Det behövs frivilliga för att hämta vapnen. Och några européer, om det går.”

Hemmelrich gick fram till honom. Barnet där uppe skrek på nytt.

”Han svarar dig, pojkstackarn”, sade Hemmelrich. ”Behöver du något annat svar? Vad skulle du ta dig till med pojkstackarn som håller på att dö, och hustru min som jämrar sig där uppe – så tyst hon kan för att inte störa oss ...”

Den nästan hatfulla rösten tillhörde verkligen ansiktet med den tillstukade näsan och de djupt liggande ögonen, som i belysningen rätt uppifrån förvandlades till ett par svarta fläckar.

”Var och en har sitt jobb”, svarade Kyo. ”Skivorna behövs också ... Det räcker med Katov och mig. Kom så går vi och hämtar några karlar – i förbifarten får vi veta om vi går till anfall i morgon eller inte – och jag ...”

”De kan få tag i liket på hotellet, fstår du”, sade Katov.

”Inte förrän i morgon bitti. Chen har låst dörren. Där görs inga inspektionsronder.”

”Den där agenten hade kanske stämt möte med någon?”

”Så här dags? Det är inte troligt. Vad som än händer är det viktigast att få båten att ankra på en

annan plats än där den nu ligger. På så sätt kommer det att ta minst tre timmar för dem att hitta den, ifall de nu försöker ta sig dit. Den ligger ytterst i hamnen.”

”Var vill du göra av den då?”

”I själva hamnen naturligtvis. Inte vid kajerna. I hamnen finns det hundratals båtar. Där behövs det säkert tre timmar för att få tag i den. Allra minst.”

”Kaptenen kommer att misstänka något ...”

Katovs ansikte förrådde nästan aldrig vad han kände; det hade ständigt samma uttryck av munter spefullhet. Men i detta ögonblick skvallrade hans röst så mycket tydligare om oro.

”Jag vet en specialist på vapenaffärer”, sade Kyo. ”Honom misstänker inte kaptenen. Vi har inte mycket pengar, men alltid kan vi betala hans provision ... Jag antar att vi är överens om att använda det här kontraktet för att komma ombord, så ordnar vi resten efteråt, inte sant?”

Katov ryckte på axlarna som om saken inte behövde diskuteras. Han drog på sig sin skinnjacka som han aldrig knäppte i halsen, och räckte Kyo en sportkavaj som hängde över en stol. Bägge tog avsked av Hemmelrich med ett kraftigt handslag. Medlidande hade bara förödmjukat honom ännu mera. Så lämnade de rummet.

De vek genast av från den breda avenyn och gick in i kinesstaden.

Tunga molnmassor hängde lågt över staden, söndertrasade här och var så att en och annan stjärna kunde titta fram mellan dem. De jagande molnen gav liv åt mörkret; än lättade det, än blev det åter becksvalt, som om väldiga skuggor då och då fallit över natten och förtätat den. Katov och Kyo hade sportskor med gummisulor och hörde inte sina egna steg annat än när de halkade i smutsen. At koncessionerna till – där fienden fanns – föll ett svagt ljus över taken. Vinden som förde med sig det bortdöende bullret från staden i belägrings tillstånd fyllde långsamt luften med en ångvisslas långdragna tjut och de kortare signalerna från vedettbåtarna, som upprätthöll förbindelsen mellan land och krigsfartygen, och skakade om de ömkliga små elektriska lyktorna i gränder och på gator. Runt omkring lamporna trädde fallfärdiga murar fram ur det ödsliga dunklet; alla deras fläckar belystes av detta sken som ingenting kunde rubba och som tycktes utstråla en dyster och solkig evighet. Bakom dessa väggar dolde sig en halv miljon människor: arbetarna från spinnerierna, som ända från barndomen arbetat sexton timmar om dagen, ett folk märkt av hunger och bristsjukdomar. Lyktornas glaskupor immade sig, och på några minuter hade Kinas häftiga slagregn tagit staden i besittning.

En bra stadsdel, tänkte Kyo. Sedan mer än en månad var han i färd med att förbereda revolutionen, besökte den ena kommittén efter den andra och såg nu inte längre gatorna; han gick inte längre i smutsen utan liksom på en plankarta. Grottekvarnen där små vardagliga liv nöttes mot varandra, försvann som utplånad av en annan verklighet. Koncessionerna och de rikas kvarter med sina av störtregnet sköljda grindar vid slutet av gatorna existerade nu endast som ett hot och ett hinder, som långa fängelsemurar utan fönster. De här fasansfulla kvarteren däremot – där de revolutionära stormavdelningarna var som talrikast – skälvde av spänningen hos massorna som väntade på att få gå till anfall. När han svängde om hörnet på en gränd såg han plötsligt framför sig en lång bred, upplyst gata. Regnet som skvalade ner svepte den i dis, men inom honom bevarade den hela sitt perspektiv, för han visste att här måste man gå till anfall mot kulsprute- och gevärseld längs hela gatan. Efter de misslyckade upploppen i februari hade Kinas kommunistiska centralkommitté gett Kyo i uppdrag att koordinera de olika revolutionära organisationerna. Vid var och en av dessa tysta gator där husens konturer upplöstes i störtregnet hade antalet aktiva revolutionärer fördubblats. Kyo hade begärt att deras antal skulle ökas från 2

000 till 5 000, och det hade de revolutionäras militära ledning lyckats uppnå på en månad. Men man hade inte ens tvåhundra gevär. (Och det fanns trehundra pistoler på Shan-Tung, som låg slumrande men ändå på sin vakt därute på den skvalpande floden.) Kyo hade organiserat hundranittiotvå stormavdelningar på tjugufem man vardera, alla försedda med var sin chef, som ensam var beväpnad ... Han inspekterade i förbifarten ett stort garage fullt med gamla lastbilar som gjorts om för persontransport. Det fanns en förteckning över alla garage. Den militära ledningen hade bildat en ”generalstab”, partiet i sin helhet hade tillsatt en exekutivkommitté. Så fort upproret kom i gång måste man upprätthålla förbindelsen emellan dessa centrala organ och stormavdelningarna. Kyo hade fördenskill bildat en första avdelning på hundratjugu cyklister för förbindelsetjänsten; så fort eldgivningen började skulle åtta avdelningar besätta garagen och lägga beslag på bilarna. Cheferna för de avdelningarna hade redan besökt garagen. Alla chefer för de andra avdelningarna rekognoscerade sedan tio dagar tillbaka de kvarter där de skulle strida. Hur många hade inte senast i dag gjort sig ärenden upp i de viktigaste byggnaderna inom sitt område, frågat efter någon bekant, som ingen kände till, pratat med husens innevånare och gett dem ett paket te innan de gått sin väg! Hur många arbetare hade inte trots det hållande regnet hållit på att reparera taken! Man hade rekognoscerat alla punkter av vikt för en gatustrid. De lämpligaste positionerna för de skjutvapen man hade var markerade på de kartor som fanns i varje stormavdelnings huvudkvarter. Allt vad Kyo visste angående de hemliga förberedelserna för upproret hjälpte honom att gissa sig till resten; någonting han inte alls kunde överblicka kom från de väldiga förstäderna Cha-pei och Pu-tung med alla deras fabriker och allt deras elände, för att spränga de kolossala nervknutarna i centrum; osynliga folkmassor rörde sig i denna natt före den yttersta domen.

”I morgon?” sade Kyo.

Katov tvekade, hörde upp att svänga med sina stora händer. Nej, frågan var inte riktad till honom. Den var inte riktad till någon.

De gick tysta. Störtregnet övergick så småningom till duggregn, regndropparnas smatter mot taken blev allt svagare, och endast vattnets skvalande i rännstenarna störde tystnaden på den mörka gatan. Spänningen i deras ansikten försvann. När Kyo nu såg gatan framför sig sådan den i verkligheten var, lång, mörk, lik alla andra, återupptäckte han den som något förflutet.

”Vart tror du Chen tog vägen?” frågade han. ”Han sa att han inte tänkte gå till min far förrän framemot klockan fyra. Kan han ha gått hem och lagt sig?”

I hans fråga låg en viss tveksam beundran.

”Vet inte ... Han dricker sig aldrig full ...”

De kom fram till en butik: Shia, lamphandlare. Som på alla andra håll var luckorna försatta. Dörren öppnades.

En liten kines, anskrämligt ful, stod framför dem, svagt belyst av ljuset inifrån, som bildade en gloria kring hans huvud och vid minsta rörelse han gjorde kastade ett oljigt sken på hans av finnar översållade näsa. Glasen på hundratals stormlampor, som hängde i taket så långt man kunde se in i butiken, återspeglade ljuset från de bågge lyktorna på disken.

”Nå?” sade Kyo.

Shia betraktade honom och vred salvelsefullt sina händer. Utan att svara gjorde han helt om, gick några steg in i butiken och letade i något gömställe. Naglarnas raspande mot bleck fick Katov att skära tänder. Shia kom snart tillbaka; hans hängslen dinglade och svängde än åt höger, än åt vänster. Med ansiktet tätt intill en av lamporna så att han blev belyst underifrån läste han papperet

han hade med sig. Det var en rapport från den stormavdelning som samarbetade med järnvägens folk.

Förstärkningarna till de trupper som försvarade Shanghai mot de revolutionära var på väg från Nanking; järnvägsmännen hade gått i strejk; vitgardisterna och soldaterna i regeringsarmén arkebuserade dem som vägrade köra militärtågen.

”En järnvägsman som tvingats att tjänstgöra lät det tåg han förde spåra ur”, läste kinesen. ”Död. Tre andra militärtåg spårade ur i går på grund av att skenorna brutits upp.”

”Se till att man gör sabotage mera allmänt och samtidigt antecknar på rapporterna hur skadorna fortast kan repareras”, sade Kyo. ”Och så en annan sak. Har det inte kommit några tåg med vapen?”

”Nej.”

”Vet vi när de våra ska komma till Tsen-kou?”*

”Jag har inte fått tolvnyheterna än. Fackföreningens delegat tror att de kommer i natt eller i morgon ...”

Upproret skulle alltså sättas i gång i morgon eller i övermorgon. Man måste invänta centralkommitténs meddelanden. Kyo var törstig. De gick ut.

Nu var de inte långt från det ställe där de skulle skiljas åt. En ångvissla signalerade med tre korta tjut och ett långt. Det var som om ljudet fortplantat sig i den vatten-mättade nattluften för att sedan falla ner som en raket. ”Skulle det betyda att de börjar bli oroliga på Shan-Tung?” Omöjligt. Kaptenen väntade inte köparna förrän klockan åtta. De fortsatte sin väg hypnotiserade av båten som med sina vapenlådor låg förankrad därnere i det grönaktiga, kalla vattnet. Det hade slutat regna.

”Bara jag hittar den där vapenagenten”, sade Kyo. ”Jag skulle i alla fall känna mig lugnare om Shan-Tung bytte ankarplats.”

Nu skildes deras vägar. De kom överens om var de skulle råkas och gick så åt var sitt håll. Katov gick för att hämta karlarna som skulle hjälpa dem.

Äntligen var Kyo framme vid gallerporten till koncessionerna. Två annamitiska soldater och en sergeant som tillhörde ett kolonialregemente kom fram och undersökte hans legitimationspapper. Han hade sitt franska pass. För att fresta soldaterna vid vakten hade en kinesisk handlande hängt upp små bakverk på taggrådsstängslet. (Ett lämpligt sätt att förgifta en vakt om det skulle behövas, tänkte Kyo.)

Sergeanten lämnade tillbaka passet. Kyo hittade snart en taxi och gav chauffören adressen: Black Cat.

Bilen som chauffören körde i svindlande fart mötte några patruller av frivilliga européer. ”Åtta nationers trupper håller vakt här”, stod det i tidningarna. Det hade föga att betyda; det ingick inte i Kuomintangs planer att gå till anfall mot koncessionerna. Öde boulevarder, skymten av någon enstaka gatuförsäljare som bar sin butik som en våg över axeln. Bilen stannade framför ingången till en liten trädgård upplyst av en ljusskylt: Black Cat. Då Kyo gick genom kapprummet tittade han på klockan: den var två. ”Tur att man får komma in här hur man än är klädd.” Han hade pullover under sin grova mörkgrå sportkavaj.

* Den sista järnvägsstationen före Shanghai.

Jazzkapellet var alldeles uttröttat. Sedan fem timmar hade det hållit vid makt inte munterhet utan en sorts vild rusighet som alla dansande par ängsligt hakade sig fast vid. Plötsligt tystnade musiken, och mängden som trängdes mitt på golvet spred sig åt olika håll; längst bort i salen kunderna och på sidorna etablissemangets danspartners: kinesiskor i raka snäva klänningar av sidenbrokad, ryskor och halvblod. En biljett per dans eller pratstund. En gubbe som såg ut som en bortkommen engelsk präst blev stående mitt i salen viftande med armbågarna som en anka med sina vingar. Vid femtitvå års ålder hade han för första gången i sitt liv varit ute på äventyr en hel natt, och eftersom han var oerhört rädd för sin hustru hade han inte vågat komma hem igen. I åtta månader hade han nu tillbringat nätterna på nattlokaler, lät aldrig tvätta sina underkläder utan bytte då och då skjorta bakom en skärm hos någon kinesisk skjorthandlare. Affärsmän på ruinens brant, dansöser och prostituerade, folk som kände sin existens hotad – nästan alla de närvarande – hängde med blicken vid denna spökgestalt som om han ensam hållit dem tillbaka på avgrundens rand. Dödströtta skulle de gå och lägga sig först när nästa dag gick in då bödelns vandring åter skulle börja genom kinesstaden ... Vid denna tid låg bara de avhuggna huvudena i sina svartmålade burar, med det svarta håret drypande av regnvattnet.

”I buddhistiska prästdräkter, kära vän! De ska kläs ut i buddhistiska prästdräkter!”

Den gäckande pajasaktiga stämman tycktes komma från en av salens pelare. Bitter och nasal var den ganska typisk för hela stämningen i lokalen, där den klingade genom tystnaden, ackompanjerad av glasens klirrande över den förvirrade engelska prästen. Mannen som Kyo sökte fanns här.

Kyo gick runt pelaren och upptäckte honom då bland publiken längst bort i salen, där det stod några rader bord avsedda endast för gäster. Ovanför nakna ryggar och barmar, i ett virrvarr av siden och spetsar, höll en mager men inte puckelryggig Polichinelle som mycket liknade sin egen röst ett gycklande tal för två damer som satt vid hans bord, en ryska och ett halvblod från Filipinerna. Han stod med armbågarna tryckta intill kroppen, gestikulerade med händerna och talade med alla musklerna i sitt skarpskurna ansikte, besvårad av en fyrkantig svart sidenlapp för högra ögat, som antagligen var blåslaget. Hur baron de Clappique än var klädd – i kväll var han i smoking – verkade han alltid utklädd. Kyo hade beslutat sig för att inte tilltala honom inne i salen utan vänta tills han gick ut.

”Just det, min kära vän, just det! Chiang Kai-shek kommer att tåga in här med sina revolutionärer och skrika – på klassiskt maner, säger jag er, på klassiskt maner, alldeles som när han erövrar städer: 'Handlarna skall klädas ut till buddhistiska präster, militärerna till leoparder (alldeles som när de sätter sig på en nymålad bänk)! Låt oss likt den sista fursten av Tangdynastin stiga ombord på de kejserliga djonkerna, låt oss betrakta våra undersåtar, till vår förlustelse klädda var och en i sitt yrkes färg: blått, rött, grönt, med hårpiskor och rosetter!' Inte ett ord, min kära vän, inte ett ord, säger jag!”

Plötsligt lät han hemlighetsfull:

”Den enda musik som kommer att tillåtas blir kinesiskt klockspel.”

”Och vilken roll kommer ni att spela i allt det här?” Klagande, med gråt i rösten:

”Kära vän, kan ni inte gissa det? Jag blir hovastrolog och kommer att drunkna när jag ska hämta upp månen ur en damm en kväll när jag är full! Kanske i kväll?”

Undervisande:

”Alldeles som poeten Tu Fu, vars verk säkerligen förljuvar – inte ett ord, det vet jag! – era sysslolösa dagar. Förresten ...”

Ljudet från en ångvissla på ett av krigsfartygen fyllde salen. Genast blandade sig musiken hektiskt i spelet och dansen började på nytt. Baronen hade slagit sig ner. Kyo trängde sig fram mellan bord och dansande par till ett ledigt bord strax bakom hans. Musiken hade överröstat allt annat, men nu sedan han kommit närmare Clappique kunde han på nytt uppfatta vad han sade. Baronen satt och kramade om filippinskan men fortsatte att tala vänd mot ryskans smala ansikte, som bestod nästan bara av ett par stora ögon.

”Kära vän, olyckan är att fantasin alldeles har kommit bort. Då och då ...”

Han lyfte pekfingret:

”... skickar en europeisk minister sin fru ett paket på posten, hon öppnar det – inte ett ord.”

Han lade pekfingret på munnen:

”... det är hennes älskares huvud.”

Med förgråtet tonfall:

”Och det talar man om ännu tre år efteråt! Bedrövligt, kära vän, bedrövligt! Se på mig! Ni ser mitt huvud? Se där vart tjugu år av nedärvd fantasi leder. Det påminner om syfilis. – Inte ett ord!”

Ytterst bestämt:

”Kypare, champagne för damerna, och för mig ...”

Ånyo i förtrolig ton:

”... en li-ten Martini.”

Strängt:

”Mycket torr.”

(Om jag räknar med den där polisen har jag i värsta fall en timme på mig, tänkte Kyo. Men jag undrar i alla fall om han tänker hålla på länge så här?)

Filippinskan skrattade eller låtsades göra det. Ryskan stirrade på baronen med vidöppna ögon och försökte förstå vad han menade. Clappique gestikulerade alltjämt med höjt pekfinger, styvt av auktoritet, för att dra uppmärksamheten till sina förtroenden. Men Kyo hörde knappast längre på honom; han blev slö och sömnig av värmen, samtidigt som de funderingar som förföljt honom under vägen väckte en obestämd känsla av olust inom honom – den där skivan, hans egen röst som han inte kunnat känna igen för en liten stund sen hos Hemmelrich. Han tänkte på det med samma oförklarliga oro som han hade känt som barn när han betraktat de mandlar doktorn klippt bort ur halsen på honom. Men han förmådde inte fullfölja sin tankegång.

”... med ett ord”, gläfsste baronen och blinkade med sitt fria ögonlock i det han vände sig till ryskan, ”han hade ett slott i norra Ungern.”

”Ar ni ungrare?”

”Ingalunda. Jag är fransman. (Det ger jag förresten full-kom-ligt tusan i.) Men min mor var ungerska.”

”Min lilla morfar bodde alltså i ett slott däruppe, med stora salar – mycket stora – med sina jämlikar under jorden och granar runt omkring, många granar. Han var änkling. Han bodde alldeles ensam med ett gi-gan-tiskt jägarhorn hängande över den öppna spisen. En cirkus kommer förbi. Med den en konstberiderska. Vacker ...”

Docerande:

”Jag sade: vac-ker.”

Blinkande igen:

”... han enleverar henne – det är en lätt sak. Tar in henne i ett av de stora sovrummen ...”

Med höjd hand, för att besvärja uppmärksamheten:

”Inte ett ord: ... Hon bor där. Fortsätter. Har tråkigt. Du också, lilla vän – han kittlade filippinskan – men vänta bara ... – Han hade det förresten inte så putslustigt han heller: halva eftermiddagen gick åt till manikyr och pedikyr, som sköttes av hans barberare (han hade fortfarande en barberare anställd på slottet), medan hans sekreterare, son till en smutsig livegen, läste högt – för tionde gången-ur släkthistorien. Förtjusande sysselsättning, kära vän, ett utsökt liv! Dessutom var han i regel berusad. – Hon ...”

”... blev förälskad i sekreteraren?” föreslog ryskan.

”Utmärkt, alldeles ut-märkt. Kära vän, ni är magnifik! En märk-lig skarpsynthet!” Han kysste hennes hand.

”... men hon låg med pedikyristen, hon hade inte samma sinne som ni för det andliga. Då slog min lilla morfar henne. Inte ett ord, det behövs inte: de gav sig i väg.

Den övergivne blev rasande – går fram och tillbaka genom sina stora salar (fortfarande med sina jämlikar under), förklarar sig kränkt i sin ära av två äventyrare som överansträngde sig efter bästa förmåga i närmaste småstad, på ett värdshus av Gogoltyp, med spruckna vattenkrus i rummen och täckvagnar nere på gården. Han tar ner det gi-gan-tis-ka jakthornet men lyckas inte få ljud i det utan skickar förpaktaren att mobilisera bönderna. (På den tiden hade han ännu sina rättigheter!) Han beväpnar dem: fem jaktbössor och två pistoler. Men kära vän, de var för många!

Så ger man sig av från slottet: där kommer alla bondlurkarna marscherande – tänk er, tänk er bara! – beväpnade med floretter, hakebössor av olika slag, huggvärjor och pampar, med morfar i spetsen, mot staden: hämnaden förföljande brottet. Ryktet går före dem. Så kommer fjärdingsman, med polismännen. Vilken mag-ni-fik tavla!”

”Och sen då?”

”Ingenting. De fick lämna ifrån sig vapnen. Morfar fortsatte till stan ändå, men brottslingarna hade hastigt och lustigt givit sig av från Gogolvärdshuset i en av de dammiga täckvagnarna. Han ersatte konstberiderskan med en bondflicka och pedikyristen med en annan pedikyrist och drack sig full tillsammans med sekreteraren. Då och då arbetade han med något av sina små testamenten ...”

”Vem fick ärva pengarna?”

”Frågan saknar intresse, kära vän. Men när han dog ...” Med uppspärrade ögon:

”... fick man veta allt, allt vad han satt och ruvade över medan de klippte tånaglarna på honom och läste krönikorna för honom – adels-berusad! Han blev åtlydd: begravd under kapellet i ett jättelikt gravvalv, i sadeln på sin skjutna häst, som Attila ...”

Jazzkapellets larm tystnade. Clappique fortsatte, nu mycket mindre Polichinelle, som om hans gyckel hade dämpats av tystnaden:

”När Attila var död sattes han i sadeln på sin stegrande häst på stranden ovanför Donau; i solnedgången kastade han en sådan skugga över hela slätten att ryttarna flydde som ett dammoln,

skräckslagna ...”

Spriten och den plötsliga stillheten kom honom att försjunka i drömmar. Kyo var fullt på det klara med vilket förslag han skulle göra honom, men fast hans far kände baronen väl var han själv föga bekant med honom, särskilt i denna roll. Han lyssnade otåligt (så fort något bord framför baronen blev ledigt skulle han slå sig ner där och göra tecken åt honom att komma ut, för han ville inte gå fram till honom här eller ropa på honom så att folk hörde det) men inte utan ett visst intresse. Nu var det ryskan som talade med dröjande, hes röst – kanske berusad av trötthet:

”Min morfars far hade också stora egendomar ... Som ni vet, gav vi oss i väg, för kommunisternas skull. Vi kunde ju inte blanda oss med populasen, vi måste hålla på vår värdighet. Här sitter vi två vid ett bord och bor fyra i ett rum, fyra i ett rum ... Och hyran måste vi betala. Vår värdighet! ... Bara jag inte blev så sjuk av spriten ...!”

Clappique tittade på hennes glas. Hon hade knappast druckit något. Filippinskan däremot ... Hon satt lugnt och spann som en katt i sitt halvrus. Henne behövde man inte räkna med. Han vände sig till ryskan:

”Är ni utan pengar?”

Hon ryckte på axlarna. Han ropade till sig kyparen och betalade med en hundradollarsedel. Av de pengar han fick tillbaka tog han tio dollar och gav henne resten. Hon såg på honom med trött beslutsamhet.

”All right.”

Hon reste sig.

”Nej”, sade han.

Han hade ett ömkligt uttryck, som en beskedlig hund. ”Nej. 1 kväll skulle det plåga er.”

Hon räckte honom handen och såg honom i ögonen. ”Tack.”

Så tvekade hon.

”Men i alla fall ... Om ni gärna vill ...”

”Jag vill hellre en dag när jag inte har några pengar.” Nu kom Polichinelle tillbaka:

”... det dröjer nog inte så länge!”

Han tog hennes båda händer, förde dem samman och kysste dem upprepade gånger.

Kyo som redan hade betalt gick ifatt honom i den tomma korridoren:

”Kan vi få sällskap?”

Clappique tittade på honom och kände igen honom. ”Är ni här? Fantastiskt! Men ...”

Så avbröt han sig och höjde fingret.

”Jaså, ni är ute och suddar, unge man!”

”Seså – kom ...”

De hade redan hunnit ut. Fast det hade slutat regna var luften alldeles vattenmättad. De gick ett par steg på trädgårdens sandgång.

”En båt lastad med vapen ligger i hamnen”, sade Kyo.

Clappique hade blivit stående. Kyo hade fortsatt och måste därför vända sig om. Han kunde

knappast urskilja baronens ansikte, men den stora ljuskatten, skylten utanför Black Cat, omgav hans huvud som med en gloria.

”Shan-Tung”, sade baronen.

Eftersom det var mörkt och han stod med ryggen mot ljuset behövde hans ansikte inte uttrycka något. Han sade heller ingenting mer.

”Regeringen erbjuder sig att köpa pistolerna för tretti dollar stycket. Den har inte fått svar än. Jag har en köpare som betalar trettifem dollar stycket plus tre i kommission för er. Att omedelbart levereras i hamnen. Var kaptenen vill, men inne i hamnen. Fast han måste omedelbart gå till en ny ankarplats. Vi tar emot leveransen i natt och betalar genast. Saken är överenskommen med kaptenens agent. Här är kontraktet.”

Han räckte honom papperet, slog eld på sin cigarett-tändare och skyddade lågan med handen.

Han vill lura den andra köparen, tänkte Clappique då han läste igenom kontraktet, ”... lösa metalldelar ...” och förtjäna fem dollar per vapen. Det är klart. Det struntar jag förresten i, jag får ju tre.

”Det är bra”, sade han. ”Jag får naturligtvis behålla kontraktet?”

”Javisst. Känner ni kaptenen?”

”Det finns dem jag känner bättre, men jag känner honom i alla fall.”

”Han skulle kunna bli misstänksam, och mer än så förresten, så långt neråt floden som han ligger. Regeringen kan ju helt enkelt lägga beslag på vapnen utan att betala dem, inte sant?”

”Ingalunda.”

Nu kom Polichinelle fram igen. Men Kyo väntade på fortsättningen, för att få veta vilka medel kaptenen förfogade över för att hindra hans folk (och inte regeringens) att lägga beslag på vapnen. Clappique fortsatte med sänkt röst:

”De här är skickade av en av de vanliga leverantörerna. Jag känner honom.”

Ironiskt:

”Det är en förrädare.”

Hans röst lät egendomlig i mörkret, eftersom man inte kunde urskilja hans ansiktsuttryck. Så gick rösten i höjden som om han beställt en cocktail.

”En inpiskad förrädare! Allt det här går genom en legation, som ... Inte ett ord! Jag ska ta hand om saken. Men det blir en dyr bil för mig, så långt bort som båten ligger ... Jag har kvar ...”

Han grävde i sin ficka, drog upp en enda sedel och vände sig om så att ljuset från skylten föll på den.

”Tio dollar, min vän! Det räcker inte. Jag kommer antagligen snart att köpa tavlor av er morbror Kama för Ferrals räkning, men till dess ...”

”Räcker femti?”

”Det är mer än jag behöver.”

Kyo gav honom femtio.

”Är ni snäll och kommer hem till mig och talar om när allt är klart?”

”överenskommet.”

”Om en timme?”

”Inte så snart, tror jag. Men så fort jag kan.”

Med samma tonfall som ryskan hade haft när hon sagt: ”Om jag bara inte blev så sjuk av spriten”, och med nästan samma röst, som om alla på denna plats varit förenade i samma hopplösa förtvivlan, tillade han:

”Allt det här är inte vidare lustigt ...”

Så avlägsnade han sig med hängande huvud, kutande rygg, barhuvad och med händerna nerkörda i smokingens fickor. Han såg ut som en karikatyr av sig själv.

Kyo ropade an en bil och lät köra sig till koncessionens gräns, där han hade stämt möte med Katov inne på den närmaste gränden i kinesstaden.

Tio minuter efter det han hade skilts från Kyo kom Katov efter en vandring genom ändlösa korridorer och förbi olika vaktluckor fram till ett väl upplyst rum med vitkalkade väggar. Inga fönster. Bakom kinesen som öppnade dörren för honom såg han fem huvuden lutade över bordet men med blickarna riktade på honom, den högresta gestalten, välkänd av alla stormavdelningar: bredbent, slängande armar, skinnjackan oknäppt i halsen, näsan i vädret och rufsigt hår. De sysslade med handgranater av olika modeller. Det var en chon – en av de kommunistiska stormavdelningar som Kyo och han hade organiserat i Shanghai.

”Hur många man är inskrivna i avdelningen?” frågade han.

”Hundratrettiåtta”, svarade den yngsta av kineserna, en yngling med litet huvud, utstående adamsäpple och sluttande axlar, klädd som en arbetare.

”Jag behöver absolut tolv man i natt.”

”Absolut” var ett ord som förekom i alla de språk Katov talade.

”När?”

”Nu med detsamma.”

”Här?”

”Nej. Framför kajen Yen-tang.”

Kinesen gav några order och en av karlarna avlägsnade sig.

”De ska vara där före klockan tre”, sade stormavdelningschefen.

Med sina insjunkna kinder och sin långa magra kropp verkade han mycket klen, men det beslutsamma uttrycket i rösten och ansiktsmuskelnas hårdhet vittnade om en viljestyrka som helt vilade på nerverna.

”Hur går det med utbildningen?” frågade Katov.

”Med handgranaterna går det hyggligt. Alla kamraterna har lärt känna våra modeller. Med pistolerna går det också – åtminstone med Nagan och Mauser. Jag övar dem med blindpatroner, men de borde få skjuta åtminstone några lösa skott ... Jag har inte tid att fara ut på landet med dem ...”

I alla de fyrtio rum där upproret nu förbereddes kom samma fråga tillbaka.

”Vi har inte nog med krut. Det kommer kanske. För ögonblicket är det ingen idé att tala om det. Och gevären?”

”Det klarar sig också. Jag är bara orolig för hur det ska gå med kulsprutan, om man inte kan ha några skjutövningar.”

Vid varje svar hoppade adamsäpplet i halsen på honom. Han tillade:

”Skulle vi inte kunna få lite mer vapen? Sju gevär, tretton pistoler, fyrtitvå laddade handgranater. Varannan man saknar eldvapen.”

”Vi ska ta dem av dem som har. Kanske vi får en del pistoler snart. Om det blir i morgon, hur många man i din avdelning är det som inte kan begagna sina eldhandvapen?”

Mannen funderade. Det gav honom ett frånvarande uttryck. Det är en intellektuell, tänkte Katov.

”När vi har tagit polisens gevär?”

”Absolut.”

”Mer än hälften.”

”Och handgranaterna?”

”Dem kan alla sköta, mycket bra. Jag har tretti man här, som är släktingar till dem som avrättades i februari ... Bara inte ...”

Han tvekade och avbröt sig med en förlägen åtbörd med sin späda, missbildade hand.

”Bara inte?”

”... de där uslingarna använder stridsvagnar mot oss.” Alla sex männen fixerade Katov.

”Det gör ingenting”, svarade han. ”Du tar sex handgranater och binder ihop dem och slänger bunten under stridsvagnen. I värsta fall kan ni göra gravar åtminstone i en riktning. Har ni spadar?”

”Mycket få. Men jag vet var jag kan lägga beslag på fler.”

”Lägg beslag på de cyklar ni kan komma över också. Så fort det börjar bör varje grupp ha sin egen förbindelsekarl förutom den som finns vid staben.”

”Är du säker på att man kan spränga en stridsvagn i luften med handgranater?”

”Absolut. Men oroa dig inte. De låter inga stridsvagnar lämna fronten. Om de skulle göra det kommer jag med en specialutbildad avdelning. Det är mitt jobb.”

”Men om vi blir överraskade?”

”Stridsvagnar, dem ser man på långt håll. Vi har våra spaningspatruller ute. Ta du själv en bunt handgranater och ge en åt tre eller fyra man som du kan lita på.”

Alla inom avdelningen visste att Katov efter historien i Odessa hade dömts till deportation till en relativt hygglig plats, men då hade han begärt att få följa med de stackare som skulle skickas till blygruvorna, för att vara lärare åt dem. Karlarna litade på honom men var i alla fall oroliga. De var inte rädda för vare sig gevär eller kulsprutor, men de var rädda för stridsvagnar: mot dem kände de sig försvarslösa. Till och med här i rummet, där det inte fanns annat än frivilliga, nästan alla släktingar till avrättade, hade tanks ärvt de onda andarnas roll som skräckspredare.

”Om det skulle komma några stridsvagnar, så. ta det lugnt, då kommer vi”, återtog Katov.

Hur skulle han kunna gå ifrån dem efter detta vaga löfte? På eftermiddagen hade han inspekterat ett femtontal avdelningar, men ingenstans hade han stött på någon rädsla. De här karlarna var lika modiga som de andra, men mera angelägna om klarhet. Han visste att han inte skulle kunna förjaga deras fruktan för stridsvagnar, visste att alla de revolutionära styrkorna, med undantag av den specialavdelning han själv förde befälet över, skulle gripa till flykten inför stridsvagnar. Det var inte troligt att några stridsvagnar skulle kunna lämna fronten, men om de nådde fram till staden skulle det bli omöjligt att hejda dem alla genom att gräva gravar över gatorna i den här stadsdelen med dess virrvarr av gränder.

”De tar absolut inte bort några stridsvagnar från fronten”, sade han.

”Hur ska man binda ihop handgranaterna?” frågade den yngsta av kineserna.

Katov visade honom det. Stämningen lättade något, som om dessa handgrepp utgjort en garanti för segern. Katov passade på att ge sig i väg. Hälften av karlarna skulle inte förstå sig på att använda sina vapen. Han kunde åtminstone lita på de stormavdelningar som skulle avvärja polisen. I morgon. Men i övermorgon? Armén ryckte fram, kom närmare för varje timme, räknade med stadens revolt. Kanske var sista järnvägsstationen före Shanghai redan tagen. När Kyo kom tillbaka kunde de säkert få veta det på en av underrättelsecentralerna. Lamphandlaren hade inte fått veta något sedan klockan tio.

Katov väntade en stund i den lilla gränden och fortsatte hela tiden att gå fram och tillbaka. Till slut kom Kyo. De berättade för varandra vad de hade haft för sig

och återtog sin vandring i smutsen, i takt, på sina rå-gummisulor – Kyo liten och smidig som en japansk katt och Katov vaggande med axlarna. Trupperna ryckte fram med regnblänkande gevär mot detta Shanghai som låg där rödaktigt i den mörka natten. Hade deras framryckning inte hejdats?

Gränden de vandrade fram genom var den första i kinesstaden; här i närheten av de europeiska stadsdelarna låg alla slags djurbutiker. De var stängda nu, inte ett enda djur fanns kvar ute, inte ett skri störde tystnaden, bara en ångvissla ljud då och då, och de sista dropparna från taken föll plaskande ner i vattenpussarna. Djuren sov. De knackade på i en av butikerna. Det var en affär med levande fiskar. Det enda som lyste upp butiken var ett stearinljus i en lykta, som speglade sig i de fosforescerande lerkrukorna, uppställda i långa rader som Ali Babas lampor. Här sov de berömda kinesiska karporna osynliga.

”I morgon?” frågade Kyo.

”I morgon klockan ett.”

Längst inne i rummet bakom en disk satt en man som man knappt kunde urskilja och halvsov med huvudet mot armen. Han hade knappast lyft på huvudet för att svara. Denna butik var en av Kuomintangs åttio underrättelsecentraler, som förmedlade nyheterna till de revolutionära.

”Är det officiellt?”

”Ja. Armén är i Tsen-kou. Klockan tolv storstrejk.”

Fast allt var lugnt och stilla i den svagt upplysta butiken, fast dess ägare, som satt hopkrupen inne i sin vrå, inte hade gjort den minsta rörelse, började lerkrukornas fosforescerande vattenytter krusas av mjuka svarta, koncentriska vågor. Ljudet av rösterna hade väckt fiskarna. En ångvissla förtonade åter i fjärran.

De gick ut och fortsatte De två republikernas aveny framåt.

Taxi. Den körde i väg i rasande fart, som på en film. Katov som satt till vänster lutade sig fram och betraktade uppmärksamt chauffören.

”Han har inte fått sitt opium. Otur. Jag vill absolut inte dö förrän i morgon kväll. Ta det lugnt, gosse!”

”Clappique lagar alltså att båten kommer hitåt”, sade Kyo. ”Kamraterna från regeringens beklädnadsförråd kan skaffa oss polisuniformer.”

”Behövs inte. Jag har mer än femton i min central.”

”Vi tar dina tolv man med oss i vedettbåten.”

”Det vore bäst om du inte följde med.”

Kyo tittade på honom utan att säga något.

”Det är ju inte precis farligt”, sade Katov, ”men det är inte heller alldeles riskfritt, förstår du. Det är till och med lite riskablare än att köra med det här kräket till chaufför, som ökar farten nu igen. Och det är inte precis rätta ögonblicket för dig att bli skjuten.”

”Inte för dig heller.”

”Det är inte samma sak. Jag kan ersättas nu, förstår du ... Det vore bättre om du tog hand om lastbilen som väntar, och delade ut vapnen.”

Han hejdade sig förlägen med handen på bröstet. Det tar ett tag innan han får det klart för sig, tänkte han. Kyo svarade inte. Bilen susade vidare mellan två rader gatlyktor som lyste svagt genom dimman. Att han kunde göra revolutionen mera nytta än Katov var det ingen tvekan om. Centralkommittén kände visserligen i detalj till alla hans förberedelser men bara på papperet. Staden var hans liv, den levde under hans hud, varje svag punkt var ett sår i hans egen kropp. Ingen av kamraterna reagerade lika snabbt som han, lika säkert.

Ljusen blev allt talrikare ... På nytt koncessionernas pansarbilar, så blev det åter mörkt.

Bilen stannade. Kyo steg ur.

”Jag far och hämtar paltorna”, sade Katov. ”Sen skickar jag efter dig, när allting är klart.”

Kyo bodde tillsammans med sin far i ett kinesiskt envåningshus, fyra sammanbyggda längor kring en trädgård. Han gick igenom den första längan, så trädgården, och kom in i hallen: till höger och vänster hängde på de vita väggarna tavlor från Songtiden och chardinblå Fenix-fåglar, och längst i fonden en Buddha från Weidynastin i en nästan romansk stil. Släta divaner, ett opiumbord. Bakom Kyo fönster utan gardiner, som i en ateljé. Hans far hade hört honom och kom in i rummet. De senaste åren hade han lidit av sömnlöshet, sov bara några timmar

i gryningen och var förtjust över allt som kunde få natten att gå.

”Godafton, far. Chen kommer och hälsar på dig.”

”Bra.”

Kyo hade inte sin fars drag, men det verkade ändå som om hans mors japanska blod bara hade behövt mildra gamle Gisors asketiska prästutseende – som i natt framhävdes ännu mer av hans nattrocks kamelhår för att förvandla det till sonens samurajansikte.

”Har det hänt honom något?”

”Ja.”

De satte sig. Kyo var inte sömnig. Han berättade om det skådespel han hade varit vittne till med Clappique som agerande – utan att dock nämna något om vapnen. Inte för att han inte litade på sin far, men han ville ensam bära ansvaret för sitt liv. Den forna professorn i sociologi vid universitetet i Peking – avsatt av Chang Tso-lin för de läror han predikade – hade fostrat Nordkinas bästa revolutionära kadrar men deltog inte själv i rörelsen. Så fort Kyo var tillsammans med sin far förvandlades hans vilja till intellekt. Han tyckte inte om det: han intresserade sig för människorna då i stället för att intressera sig för de krafter som var i rörelse i samhället. I och med att han nu talade om Clappique med sin far som kände honom väl, föreföll baronen honom mera gåtfull än nyss, då han hade suttit och iakttagit honom.

”... till slut klädde han mig på femti dollar.”

”Det är en oegennyttig människa, Kyo.”

”Men han hade just gett ut hundra dollar. Jag såg det själv. Det är alltid farligt med mytomani.”

Han ville känna sig för hur långt han kunde fortsätta att begagna sig av Clappique. Hans far däremot sökte sin vana trogen vad som var det väsentliga och det säregna hos denne man. Men det är sällsynt att man genom att vädja till det djupaste inom en människa kan förmå henne till omedelbar handling, och Kyo tänkte på sina pistoler.

”Om han har behov av att känna sig rik, varför försöker han inte bli det då?”

”Han var den förnämsta antikvitethandlaren i Peking ...”

”Varför ger han ut alla sina pengar på en enda natt om inte för att ge sig själv illusionen av att han är rik?”

Gisors blinkade, kastade tillbaka sitt yviga vita hår, och trots att åldern försvagat hans röst blev den nu precis och tydlig som en linje.

”Hans mytomani är ju ett sätt att förneka livet, att förneka och inte att glömma. Gå inte efter logiken i sådana ting ...”

Han slog ut med handen; hans behärskade gester var nästan aldrig riktade åt höger eller vänster utan rakt framåt. När han förlängde en mening med en rörelse var det inte som om han velat skjuta något åt sidan utan tvärtom som ville han gripa tag i något.

”Allt tyder på att han i går kväll ville bevisa för sig själv att rikedomen inte existerar, fast han under två timmar hade levat som en rik man. För i så fall existerar heller inte fattigdomen. Det är det som är huvudsaken för honom. Ingenting existerar, allt är en dröm. Glöm inte bort spriten ... den hjälper honom.”

Gisors log. Leendet på hans redan tunna läppar med de nerdragna mungiporna gav ett mera nyanserat uttryck åt vad han menade än hans ord. Sedan tjugu år tillbaka använde han sin intelligens till att göra sig omtyckt av sina medmänniskor genom att ta dem i försvar, och de var honom tacksamma för hans godhet utan att ana att den hade sina rötter i opium. Man tillskrev honom buddhisternas tålmod. Det var i stället opiumrökarens.

”Ingen människa kan leva på att förneka livet”, svarade Kyo.

”Man lever dåligt på det ... Han har behov av att leva dåligt.”

”Och han är tvungen.”

”Vad han absolut behöver för att existera skaffar han sig på provisioner vid affärer med antikviteter, och kanske på handel med droger och vapen ... I samförstånd med polisen som han

säkerligen hatar men som samarbetar med honom vid hans små transaktioner, som en skälig ersättning för hans tjänster.”

Det hade ingenting att betyda. Polisen visste att kommunisterna inte hade pengar nog för att köpa vapen av de hemliga vapenimportörerna.

”Varje människa liknar sitt eget lidande”, sade Kyo. ”Vad är det han lider av?”

”Hans lidande har inte mera betydelse, inte mera mening, går inte mera på djupet än hans lögn eller hans glädje; han saknar alldeles djup, och det är kanske den bästa beskrivningen på honom, för det är sällsynt. Han gör vad han kan, men där behövs det begåvning ... När inga band knyter dig till en man, Kyo, tänker du på honom för att du ska kunna förutse hur han kommer att handla. Clappique handlar ...”

Han visade på akvariet där de små svarta karporna, mjuka och fransiga som slitna baner, steg och sjönk liksom på måfå.

”... i stil med de där ... Han dricker men han är skapt för opium. Man kan också välja fel last. Många människor hittar inte in i den last som skulle kunna bli deras räddning. Det är skada, för det är en fin man. Men hans värld intresserar dig inte.”

Det var sant. Kyo tänkte inte på striden i kväll; han kunde inte låta bli att tänka på sig själv. Så småningom genomströmmades han av en behaglig värme, alldeles som för en stund sedan på Black Cat, och på nytt dök den efterhängsna tanken på skivan upp och fyllde honom på samma sätt som värmen. Han berättade om sin förvåning när han hörde den, men som om det gällt en skiva av den typ som man talar in i de engelska butikerna. Gisors hörde på honom och strök med vänstra handen om sin kantiga haka, han hade mycket vackra händer med smala fingrar. Han höll huvudet böjt, så att håret föll ner över ögonen, fast pannan var kal. Med en knyck slängde han håret tillbaka, men blicken var frånvarande.

”Det har hänt att jag helt plötsligt har stått framför en spegel och inte känt igen mig själv ...”

Han strök sakta med högra tummen över handens övriga fingertoppar, som om han hade rört vid ett minnenas damm. Han talade för sig själv och fullföljde en tanke som lämnade sonen utanför.

”Det beror säkerligen på de organ man hör med. Vi hör de andras röster med öronen.”

”Och vår egen?”

”Med strupen. Du hör din röst även om du håller för öronen. Opium är också en värld som vi inte hör med öronen ...”

Kyo reste sig. Hans far märkte det knappast.

”Jag måste ut igen i natt.”

”Ska jag lägga ett ord för dig hos Clappique?”

”Nej, men tack i alla fall. Godnatt.”

Kyo hade lagt sig för att lindra sin trötthet lite. Han väntade, med ljuset släckt. Han låg alldeles orörlig. Det var inte han som tänkte på upproret, det var upproret, levande i så många hjärnor liksom sömnen fyllde så många andra, som tyngde honom till den grad att ingenting annat existerade för honom än oro och spänning. Inte fullt fyrahundra gevär allt som allt. Seger – eller arkebusering med små extra raffinemang. I morgon. Nej, om en liten stund. Det gällde framförallt att gå snabbt tillväga, att överallt avväpna polisen och att med de femhundra mousergevär de hoppades komma över beväpna stormavdelningarna innan soldaterna från regeringens pansartåg

hann ingripa. Upproret skulle ta sin början klockan ett – storstrejken en timme tidigare – och de allra flesta stormavdelningarna måste ha försetts med vapen före klockan fem. Hälften av polisen levde på svältgränsen och skulle säkerligen gå över till upprorsmännen. Återstod den andra hälften. Sovjet-Kina, tänkte han. Att tillkämpa sig ett människovärdigt liv för de sina. Sovjetrepublikernas union skulle upp i sexhundra miljoner. Seger eller nederlag, världens öde stod och vägde här i natt. Bara inte Kuomintang, sedan Shanghai väl var taget, försökte krossa sina allierade, kommunisterna ... Han ryckte till: någon öppnade dörren ut till trädgården. Så mindes han, och oron sjönk undan: var det hans hustru? Han lyssnade. Dörren stängdes. May kom in. Den blå läderrocken av nästan militäriskt snitt framhävde det manliga i hennes gång och även i hennes ansikte – bred mun, kort näsa och nordtyskornas utstående kindknotor.

”Kyo, det börjar väl snart, inte sant?”

”Jo.”

Hon var läkare vid ett av de kinesiska sjukhusen, men nu kom hon från den kvinnliga revolutionära avdelningen, vars hemliga sjukhus hon förestod.

”Alltid samma sak, vet du. Jag kommer just från en liten flickstackare på arton år, som hade försökt ta livet av sig med ett rakblad i bärstolen på väg till bröllopet. De ville tvinga henne att gifta sig med en respektabel knöl ... De kom bärande med henne i den röda bröllopsklänningen, den var alldeles nerblodad. Modern följde efter, en liten hopskrumpen stackare, hon grät förstås. När jag talade om för henne att flickan inte skulle dö svarade hon: 'Stackars liten! Det var ändå inte långt ifrån att hon hade tur och fick dö ...' Hade tur ... Det säger mer än alla våra föredrag om kvinnans ställning här.”

Hon var tyska men född i Shanghai, hade tagit doktorsgraden både i Heidelberg och Paris och talade franska utan brytning. Hon kastade sin baskermössa på sängen. Hennes vågiga hår var bakåtkammat – den mest praktiska frisyren. Han kände lust att smeka det. Hennes höga panna hade också något manligt över sig, men när hon hade slutat tala verkade hon mera kvinnlig – Kyo släppte henne inte med blicken – både därför att hon inte längre spände sin vilja och följaktligen fått något vekare över sina drag, och därför att hon nu var barhuvad. Det som gav liv åt hennes ansikte var den sensuella munnen och de mycket stora ögonen, genomskinliga och tillräckligt ljusa för att det skulle verka som om blickens intensitet inte kom från pupillen utan berodde på skuggan som pannan kastade över de långsträckta ögonhålorna.

Lockad av ljuset kom en vit pekineser intravande. Hon ropade på honom med trött stämma:

”Hunseburr, hunseboll, hunserufs!”

Hon tog upp den med vänstra handen, lyfte den i höjd med ansiktet och kelade med den.

”Kaninungen min”, sade hon leende, ”kanin, kaninovitj!”

”Den påminner om dig”, sade Kyo.

”Ja, gör den inte?”

Hon såg i spegeln på det lilla vita huvudet tätt tryckt intill hennes eget ovanför de små tassarna. Den lustiga likheten berodde på hennes utstående germanska kindknotor. Fast hon knappast kunde kallas vacker tänkte han på Othellos hälsning, något modifierad: Min kära sköldmö ...

Hon satte ner hunden och reste sig. Genom den uppknäppta kappan skymtade bröstet, de satt högt liksom kindknotorna. Kyo berättade vad han hade haft för sig under natten.

”På sjukhuset”, sade hon, ”där hade jag i kväll ett trettital unga kvinnliga propagandister som

hade lyckats fly undan de vita trupperna. Sårade ... Det kommer fler och fler. De säger att armén är alldeles nära och att det är många stupade ...”

”Och hälften av de sårade dör. Lidandet har ingen mening annat än när det inte leder till döden, men det gör det nästan alltid.”

May funderade.

”Ja”, sade hon till slut. ”Fast det är kanske en typiskt manlig tanke. För mig, för en kvinna, leder lidandet snarare tanken till liv än till död – hur underligt det än låter. Det kanske har med barnafödandet att göra ...”

Hon satt ännu ett ögonblick försjunken i tankar.

”Ju flera sårade det är, ju närmare upproret man kommer, desto mer ligger folk ihop.”

”Det är väl självklart.”

”Jag måste berätta en sak för dig, som du kanske inte blir så glad åt ...”

Han stödde sig på armbågen och såg frågande på henne. Hon var intelligent och tapper men ofta tafatt.

”Det blev så till slut att jag låg med Langlen. I eftermiddags.”

Han ryckte på axlarna som för att säga: det är din ensak. Men både gesten och det spända uttrycket i hans ansikte stämde illa överens med denna oberördhet. Hon såg på honom, uttröttad, och ljuset som föll rakt ner från taket framhävde kindknotorna. Också han såg på hennes ögon, de låg i djup skugga utan blick. Han sade ingenting. Han undrade om inte det sensuella uttrycket i hennes ansikte berodde på att hennes beslöjade blick och de fylliga läpparna så kraftigt framhävde hennes kvinnlighet i kontrast mot hennes övriga drag ... Hon satte sig på sängkanten och tog hans hand. Han var nära att dra undan den men gjorde det inte. Hon hade i alla fall känt hans första impuls.

”Är du ledsen?”

”Jag har ju sagt dig att du är fri ... Begär inte för mycket”, tillade han bittert.

Den lilla hunden hoppade upp i sängen. Han drog undan sin hand, kanske för att klappa den.

”Du är fri”, sade han än en gång. ”Resten har ingenting att betyda.”

”Men jag måste tala om det för dig. För min egen skull också.”

”Javisst.”

Att hon måste berätta det för honom var en självklar sak för dem bägge. Han kände en plötslig lust att stiga upp. Ligga på det här sättet med henne på sängkanten som en sjuk hon vakade över ... Men vad skulle det tjäna till? Allt var så meningslöst ... Han fortsatte ändå att se på henne, och det gick upp för honom att hon kunde få honom att lida, fast han sedan månader tillbaka knappt hade sett henne, vare sig han betraktade henne eller inte – bara ibland lagt märke till ett ansiktsuttryck ... Den ofta nervöst spända kärlek som förenade dem som ett sjukt barn skulle ha gjort, känslan av det gemensamma i deras liv och deras död, deras fysiska samhörighet, ingenting av allt detta existerade inför den obevekliga lag som tar glansen ifrån det man har sett sig mätt på. Älskar jag henne mindre än jag tror? tänkte han. Nej. Till och med i detta ögonblick var han säker på att om hon dog skulle han inte längre tjäna sin sak fylld av hopp utan fylld av förtvivlan, som om han själv varit en död. Ändå kunde ingenting hjälpa att färgen hade gått av detta ansikte, begravt det liksom i en dimma, liksom i jorden, på djupet av deras gemensamma liv. Han kom att

tänka på en vän som måst se den kvinna han älskade småningom förlora sitt förstånd efter ett slaganfall, förlamad månad efter månad. Han tyckte sig se May dö bort på samma sätt, se henne, inkarnationen av hans lycka, meningslöst försvinna som ett moln som upplöses på det grå himlavalvet. Som om hon dött två gånger, dödad av tiden och av vad hon hade sagt honom.

Hon reste sig och gick fram till fönstret. Hon gick med stadiga steg trots sin trötthet. I en blandning av fruktan och blyghet beslöt hon att låta ämnet falla, eftersom han teg, hon ville slippa det samtal som hon dock innerst visste att de i längden inte skulle kunna undvika. I stället sökte hon ge uttryck åt sin kärlek i ett alldagligt samtalsämne och vädjade instinktivt till naturmystiken inom honom. Utanför fönstret hade ett av träden slagit ut under natten. Ljuset inifrån föll på dess ännu hoprullade blad, ljus gröna mot den mörka bakgrunden.

”Den har gömt bladen i stammen under dagen”, sade hon, ”och tar fram dem på natten när ingen ser det.”

Hon tycktes tala till sig själv, men hur skulle Kyo ha kunnat missta sig på hennes tonfall?

”Du kunde väl ha valt en annan dag”, mumlade han ändå, med hopbitna tänder.

Också han såg sig i spegeln, stödd på armbågen – en japansk ansiktsmask mellan de vita lakanen. ”Om jag inte vore ett halvblod ...” Han gjorde en våldsamt ansträngning att jaga bort alla de låga, hatfulla tankar som låg i beredskap för att rättfärdiga hans vrede och underblåsa den. Och han såg på henne, såg på henne som om hennes ansikte genom det lidande han tillfogade henne skulle kunna återfå allt det liv det hade förlorat.

”Men Kyo, det var ju just i dag det blev så oväsentligt ... och ...”

Hon skulle just tillägga: Han ville det så gärna. Inför döden spelade det ju så liten roll ... Men hon sade bara: ”... jag kan också dö i morgon ...”

Desto bättre. Kyo led det mest förödmjukande av alla lidanden, det som man föraktar sig själv för att man känner. Hon hade ju verkligen sin frihet att ge sig åt vem hon ville. Var kom då denna smärta ifrån som han inte ansåg sig ha någon rätt att känna, men som tog sig sådana rättigheter över honom?

”Kyo, när du förstod att jag ... höll av dig, frågade du mig en dag, inte på allvar – fast kanske lite i alla fall om jag trodde att jag skulle följa med dig ifall du blev deporterad, och jag svarade att det kunde jag ju inte veta, att det svåraste blev väl att stanna kvar ... Du tänkte i alla fall att jag skulle göra det eftersom du också har hållit av mig. Varför kan du inte tro det fortfarande?”

”Det är alltid samma människor som följer med i deportation. Katov skulle göra det, även om hans kärlek inte var så stor. Han skulle göra det på grund av sin syn på livet och på sig själv ... Det är aldrig för någon annans skull man följer med i deportation.”

”Det ska vara en man som kan fundera ut något sånt.” Han försjönk i tankar.

”Ändå”, sade han, ”att älska dem som är i stånd att göra det, att kanske älskas av dem, vad kan man väl mer begära av kärleken? Vilket vansinne att dessutom vilja ställa dem till svars för deras handlingar ... Till och med om de redogör för dem ... av moralisk övertygelse ...”

”Det är inte av moralisk övertygelse”, sade hon dröjande. ”Så långt räcker inte den.”

”Men (han talade långsamt också) din kärlek hindrade dig inte från att ge dig åt den där karlen, fast du trodde du sa det själv nyss – att ... att jag skulle bli ledsen?”

”Kyo, jag ska säga dig något egendomligt, som i alla fall är sant ... ända till för fem minuter sen

trodde jag att det gjorde dig detsamma. Kanske passade det mig att tro det ... Det finns begär, särskilt när man är så nära döden (det är bara andras död jag är van vid, Kyo ...) som inte har något med kärlek att göra ...”

Men svartsjukan fanns där i alla fall, desto mera plågsam som det begär den väckte bottnade i hans ömhet. Med slutna ögon, alltjämt stödd på armbågen, försökte han att förstå – en trist sysselsättning. Han hörde bara Mays återhållna andhämtning och den lilla hunden som skrapade med tassarna. Att han kände sig så sårad berodde i första rummet på (tyvärr skulle det nog komma andra orsaker till) att han tog för givet att den man (”jag kan väl ändå inte kalla honom för hennes älskare!”) som nyss hade ägt May skulle se ner på henne. Det var en av Mays gamla kamrater, han kände honom knappast. Men han visste att nästan alla män i grund och botten föraktar kvinnan. Tanken att han efter att ha ägt henne, just för att han ägt henne, kan tänka om henne ”det där lätta fruntimret” gör att jag skulle ha lust att slå ihjäl honom. Är man alltid svartsjuk bara på det man antar att den andre tänker? Nog är mänskligheten eländig ... För May förde själva det sexuella inte med sig något band. Det måste den där karlen få veta. Låt vara att hon hade gett sig åt honom, men han skulle inte inbilla sig att hon var hans. Nu blir jag för ynklig ... Men han rådde inte för det, och det var inte det väsentliga, det visste han ju. Det väsentliga, det som upprörde honom, drev honom in i ångest, var att han plötsligt kände sig skild från henne, inte av sitt hat – fast hatfulla känslor rörde sig inom honom – och inte av sin svartsjuka (eller var kanske svartsjukan just det?) utan av en känsla som han inte kunde ge något namn, en känsla lika förgörande som tiden eller döden: hon hade blivit honom främmande! Han hade slagit upp ögonen igen. Vad var det för en människa, denna spänstiga och välbekanta kropp, denna avlägsna profil med de mandelformade ögonen som började vid tinningen och vilade djupt inne, mellan den höga pannan och kindknotorna ... Var det hon som nyss hade legat med en man? Men var det inte också hon som stod ut med alla hans svagheter, alla hans sorger, alla hans häftiga utbrott, hon som tillsammans med honom hade skött hans sårade kamrater, vakat med honom vid hans döda vänners bår ... Hennes milda röst låg ännu kvar i luften ... Man glömmer inte vad man vill glömma. Ändå omgavs denna kropp av det skakande mysterium som vilar över en välkänd varelse som plötsligt har förvandlats – över en stum, en blind, en vansinnig. Och det var en kvinna. Inte ett slags människa. Någoting annat ...

Hon gled honom fullständigt ur händerna. Kanske var det just därför han greps av ett blint och vilt begär efter intensiv kontakt med henne på vilket sätt som helst: i skräck, under skrik och slag. Han reste sig och gick fram mot henne. Han visste att han inte var sig själv, att han i morgon kanske inte längre skulle förstå något av vad han nu kände, men han stod inför henne som inför en dödsbädd, och hans instinkt drev honom mot henne alldeles som man vid en dödsbädd vill röra vid, gripa tag i och hålla kvar dem som lämnar en, haka sig fast vid dem ... Med vilken ångest hon såg på honom, där han blivit stående två steg ifrån henne ... Äntligen blev det klart för honom vad det var han ville: äga henne, fly in dit ifrån den svindelkänsla som kom honom att förlora henne helt och hållet. De behövde inte förstå varandra när alla deras krafter gick åt till att famna varandra hårt, kropp mot kropp.

Plötsligt vände hon sig om. Någon hade ringt. För tidigt för att vara Katov. Hade revolten blivit upptäckt? Allt vad de hade sagt, känt, älskat och hatat sopades bort. Det ringde på nytt. Han tog sin revolver under huvudkudden, gick ut i trädgården i pyjamas och öppnade. Det var inte Katov. Det var Clappique, alltjämt i smoking. De blev stående i trädgården.

”Nå?”

”Först och främst vill jag lämna tillbaka ert kontrakt. Här har ni det. Allt är i sin ordning. Båten har gett sig i väg. Den ska ankra i höjd med franska konsulatet. Nära andra stranden.”

”Var det några svårigheter?”

”Inte ett ord. Mig har de alltid litat på – annars undrar jag just hur man skulle bära sig åt. I sådana affärer har man desto mera förtroende ju mindre skäl man har till det, min unga vän.”

Skulle det vara en anspelning?

Clappique tände en cigarrett. Det enda Kyo tydligt urskilde av det svagt belysta ansiktet var den svarta fyrkantiga sidenlappen framför ena ögat. Han gick och hämtade sin plånbok – May väntade fortfarande – kom så tillbaka och betalade den överenskomna kommissionen. Baron knucklade ihop sedlarna och stoppade dem i fickan utan att räkna dem.

”Godhet bringar lycka”, sade han. ”Min kära vän, vad som har hänt mig i natt är en mycket märklig och moralisk historia. Den började med att jag gav en allmosa och slutade med att jag fick en förmögenhet. Inte ett ord!”

Han höll upp pek fingret och lutade sig fram mot Kyos öra.

”Fantomen hälsar er!” viskade han, gjorde helt om och gick.

Som om Kyo hade varit rädd att gå tillbaka in blev han stående och såg efter honom, där han gick utefter den vita muren med knuckliga steg i sin smoking. Han ser verkligen ut som Fantomen i den där kostymen. Har han gissat, eller antagit, eller ... Nu var den pittoreska synen försvunnen. Kyo hörde en hostning och kände så mycket lättare igen den som han väntade Katov. Alla hade bråttom i natt.

Kyo anade hans skinnjacka mer än han såg den.

Någonstans ovanför den i mörkret en näsa som pekade i vädret ... Särskilt tydligt kände han Katovs sätt att gå och slänga med armarna. Han gick honom till mötes.

”Nå?” frågade han liksom han frågat Clappique.

”Det ordnar sig. Och båten?”

”Framför franska konsulatet. Långt från kajen. Om en halvtimme.”

”Motorbåten med våra karlar ligger fyrahundra meter därifrån. Kom så går vi dit.”

”Och uniformerna?”

”Oroa dig inte. Mina karlar är absolut färdiga.”

Kyo gick tillbaka in och klädde sig på ett ögonblick. Bara byxor, pullover och espadriller (ifall man skulle behöva klättra). Så var han färdig. May räckte honom sin mun. Kyps hjärta ville kyssa henne, men läpparna vägrade som om de hade haft sin egen vilja och fortfarande bar på sitt agg. Till slut kysste han henne i alla fall, men tafatt. Hon såg sorgset på honom med halvslutna ögonlock; hennes ögon mörknade och blev oerhört expressiva så snart deras uttryck bestämdes av ansiktsmuskulerna. Han gav sig i väg.

Återigen vandrade han vid Katovs sida. Men han blev inte fri från henne. Nyss tyckte jag att hon var vansinnig eller blind. Jag känner henne inte. Jag känner henne bara i den mån jag håller av henne, bara sådan som jag håller av henne. Det enda man äger av en annan är det som man förändrar inom honom, säger min far ... Än sen? Han fördjupade sig mer och mer i sig själv allteftersom han kom längre in på gatan, där mörkret blev allt ogenomträngligare, där inte ens de vita telefonhattarna längre lyste mot himlen. Ångesten grep honom åter, och han kom ihåg skivorna: ”Andras röster hör man med öronen, sin egen med strupen.” Ja, sitt liv också hör man med strupen, och de andras? ... Bakom allt levande ligger först och främst ensamheten, den eviga,

oföränderliga ensamheten, liksom det stora mörkret som var i begynnelsen ligger bakom denna natts ogenomträngliga, molntyngda mörker, under vilket denna ödsliga stad vakar, fylld av hopp och hat. Men jag, vad är jag för mig själv, för min strupe? Ett slags absolut bejakande, en dåres bejakande, något med ett starkare liv än allting annat. För de andra är jag det som jag har gjort. För May ensam var han inte det som han hade gjort, för honom ensam var hon något helt annat än sitt yttre livsöde. Det famntag vari kärleken håller människorna tryckta tätt intill varandra till skydd mot ensamheten, det är inte för människan det är till hjälp utan för dåren, för det oförlikneliga odjur som vi sätter högre än allt annat, det som varje människa är för sig själv och som hon omhuldar i djupet av sitt hjärta. Sedan hans mor hade dött var May den enda varelse som han inte var Kyo Gisors för, utan en del av henne själv. En frivillig, tillkämpad, självvald samhörighet, tänkte han och var helt ense med mörkret omkring sig, som om denna tanke inte längre hörde hemma i dagsljuset. Människorna är inte mina likar, det är de som betraktar mig och dömer mig. Mina likar är de som älskar mig och inte betraktar mig, som älskar mig trots allt, älskar mig trots förfall, låghet och bedrägeri, älskar mig och inte det jag gör eller kommer att göra, som skulle älska mig så långt jag kan älska mig själv – ja, ända in i självmordet. Med henne ensam har jag denna kärlek gemensam, söndersliten eller inte, liksom andra har sjuka barn gemensamt, barn som kan dö ... Detta var inte alls lyckan, det var något ursprungligt, som stämde väl överens med mörkret och som kom värmen att stiga upp inom honom för att till slut övergå i ett stilla famntag liksom kind mot kind – det enda inom honom som var lika starkt som döden.

På taken stod redan mörka skuggor på post.

Klockan fyra på morgonen

Gamle Gisors skrynklade ihop den trasiga papperslapp där Chen med blyerts hade skrivit sitt namn och stoppade den i fickan. Han var otålig att få återse sin forna elev men riktade åter blicken på den han nu samtalade med, en mycket gammal kines med ett huvud som en av Ostasiatiska kompaniets mandariner och klädd i gammaldags fotsid dräkt. Med trippande steg gick denne mot dörren och sade på engelska med lyft pekfinger: ”Kvinnans absoluta underkastelse, konkubinaten och institutionen med glädjeflickor är något som bör finnas. Jag kommer att fortsätta att publicera mina artiklar. Det är tack vare att våra förfäder har hyst dessa åsikter som vi har de här vackra tavlorna (utan att röra på huvudet visade han med blicken på den blå fenixen; det verkade ögonflirt på något vis), som både ni och jag är så stolta över. Kvinnan är mannen underdånig liksom mannen är staten underdånig. Att tjäna mannen är mindre hårt än att tjäna staten. Lever vi för vår egen skull? Vi är ingenting. Vi lever för staten i nuet och för våra förfäders ordning genom seklernas lopp ...”

Skulle han äntligen ge sig i väg? Liksom med vissa dårar var det något poetiskt med denne man som hakade sig fast vid det förgångna, till och med nu (förmådde då inte krigsfartygens ångvisslor fylla natten ...) inför ett Kina som sakta frättes upp av blod liksom offeraltarnas brons. Förfädernas ordning! Hopar av skelett i broderade dräkter, orörliga församlingar ur ett fjärran förflutet och på den andra sidan Chen, de tvåhundrausen spinneri-arbetarna, den oändliga massan av kulier. Kvinnornas underkastelse! Varje kväll berättade May om självmord begångna av unga flickor som skulle giftas bort ... Gubben gav sig i väg: ”Ordningen, herr Gisors! ...” efter en sista knyckig bugning.

Så snart Gisors hörde dörren stängas efter honom kallade han på Chen och gick med honom tillbaka in i salen med fenixfåglarna.

Chen började gå av och an i rummet. Varje gång han gick förbi Gisors som satt sig på en av divanerna och denne såg honom i halvprofil kom han att tänka på en egyptisk sparvhök i brons,

som Kyo av vänskap för Chen hade sparat ett fotografi av ”på grund av likheten”. Det var också sant, trots den godhet de tjocka läpparna tycktes tala om. I själva verket en sparvhök omvänd av Franciscus från Assisi, tänkte han.

Chen stannade framför honom:

”Det är jag som har dödat Tang Yen-ta”, sade han.

Han hade läst ett nästan ömt uttryck i Gisors ögon. Han ringaktade ömheten och var rädd för den. Hans huvud, som han höll nerdraget mellan skuldrorna och framåtböjt medan han gick, och det krökta näsbenet framhävde trots den undersåtsiga kroppen likheten med sparvhöken. Till och med hans smala ögon, nästan utan ögonfransar, förde tanken till en fågel.

”Var det det du ville tala med mig om?”

”Ja.”

”Vet Kyo om det?”

”Ja.”

Gisors funderade. Eftersom han inte ville vara fördomsfull kunde han inte annat än ge sitt bifall. Men det bjöd honom i alla fall emot. Jag börjar bli gammal, tänkte han.

Chen hejdade sin vandring.

”Jag är oerhört ensam”, sade han och såg äntligen Gisors i ögonen.

Denne kände sig illa till mods. Att Chen hakade sig fast vid honom förvånade honom inte. Han hade flera år varit hans lärare i ordets kinesiska betydelse – lite mindre än en far, lite mer än en mor. Sedan dessa båda dött var Gisors säkerligen den enda människa som Chen inte kunde reda sig utan. Vad Gisors inte kunde förstå var att Chen, som säkerligen under natten hade sammanträffat med sina kamrater igen, eftersom han nyss hade råkat Kyo, tycktes vara så långt borta från dem.

”Men de andra?” frågade han.

Chen såg dem för sig i rummet bakom butiken med grammofonskivorna, såg deras ansikten ömsom i skugga, ömsom belysta av den svängande lampan, medan syrsan spelade.

”De vet inte.”

”Att det är du?”

”Jo, det vet de. Men det är ju betydelselöst.”

Han teg på nytt. Gisors aktade sig för att fråga honom. Till slut fortsatte Chen:

”... de vet inte att det är första gången.”

Gisors fick plötsligt ett intryck av att han förstod. Chen kände det:

”Nej. Ni förstår inte.”

Han talade en ganska besynnerlig franska: med stark brytning på nasalvokalerna, och samtidigt med en del idiomatiska uttryck som han hade ifrån Kyo. Instinktivt hade han spänt högra armen längs höften. Han kände på nytt kroppen han stött dolken i studsa tillbaka mot honom från resårmatrassen. Det hade ingen betydelse. Han skulle göra om det igen. Men under tiden sökte han en tillflykt. Den djupa tillgivenhet som inte har behov av några förklaringar hyste Gisors endast för Kyo. Chen visste det. Hur skulle han kunna förklara vad han kände?

”Ni har väl aldrig dödat någon människa, eller hur?”

Det tycktes Chen självklart, men i dag litade han inte på något som var självklart. Det föreföll honom i alla fall plötsligt som om det var något som fattades Gisors. Han såg upp. Denne betraktade honom nerifrån och upp; hans vita hår såg ännu längre ut genom att han kastat huvudet tillbaka. Han var förvånad över att Chen talade utan gester; det berodde på såret, som Chen inte hade sagt något om. Inte precis för att det gjorde ont (en kamrat till honom som var sjukvårdare hade desinficerat och förbundit det), men det besvärade honom. Liksom alltid när Gisors funderade rullade han en obefintlig cigarett mellan fingrarna.

”Kanske ...”

Han avbröt sig och såg stadigt framför sig med de ljusa ögonen i sitt slätrakade tempelriddaransikte. Chen väntade på fortsättningen. Gisors återtog nästan brutalt. ”Jag tror inte att blotta minnet av ett mord kan uppröra dig till den grad.”

Det hörs att han inte vet vad han talar om, försökte Chen att tänka. Men Gisors hade träffat rätt. Chen satte sig och såg ner på sina fötter.

”Nej”, sade han, ”jag tror inte heller att det bara är minnet. Det är något annat som är det väsentliga. Jag önskar jag visste vad.”

Var det därför han hade kommit?

”Den första kvinna du låg med var väl en prostituerad?” frågade Gisors.

”Jag är kines”, svarade Chen bittert.

Nej, tänkte Gisors. Chen är inte kines, med undantag kanske för det sexuella. Emigranter från alla länder som översvämmade Shanghai hade visat Gisors i vilken grad människan på ett för varje nation säreget sätt avsondrar sig från sitt folk, men Chen tillhörde inte längre Kina, inte ens på det sätt varpå han brutit sig ut ur det. Han var fullständigt, nästan ()mänskligt fri, helt uppslukad av idéerna.

”Vad kände du efteråt?” frågade Gisors.

Chen knöt händerna.

”Stolthet.”

”Över att vara man?”

”Över att inte vara kvinna.”

Det fanns ingen bitterhet kvar i hans röst, men däremot ett komplicerat förakt.

”Jag antar ni menar”, återtog han, ”att jag måste ha känt mig ... ensam?”

Gisors aktade sig för att svara.

”... Ja. Fruktansvärt ensam. Och ni har rätt i att tala om kvinnor just nu. Kanske man har ett djupt förakt för den man dödar. Men mindre förakt än för de andra.”

”För dem som inte dödar?”

”För dem som inte dödar – de som har sin oskuld kvar.”

Han gick ånyo av och an. De sista orden hade han slängt ut som man kastar av sig en börda, och tystnaden blev allt djupare omkring dem. Gisors började en smula sorgset att förstå den isolering Chen talade om. Men han undrade om inte Chen också hemföll en smula åt teater eller i varje fall

åt självbespeglning. Och han visste bara alltför väl hur dödligt farligt sådant kan vara. Med ens påminde han sig att Chen en gång berättat att han avskydde allt vad jakt heter.

”Kände du inte fasa för blodet?”

”Jo. Men inte bara fasa.”

Han vände sig plötsligt om, och i det han fixerade fenixfågeln lika skarpt som om han sett Gisors i ögonen frågade han:

”Än sen då? Jag vet vad man gör med kvinnorna när de inte vill släppa sitt tag om en: man lever med dem. Men döden då?”

Med ett ännu bittrare tonfall och utan att lämna fenixfågeln med blicken fortsatte han:

”Ett förhållande det också?”

Gisors intellektuella läggning drev honom alltid att hjälpa dem han talade med på traven, och dessutom höll han av Chen. Men han började se klart. Det räckte inte längre för den unge mannen att bara delta i stormavdelningarnas verksamhet; terrorismen hade börjat fascinera honom. Gisors rullade fortfarande en obefintlig

cigarrett mellan fingrarna, lutade huvudet framåt som om han suttit och sett på mattan, och den vita luggen föll ner över hans smala näsa. Han ansträngde sig att låta så oberörd som möjligt:

”Du tror att du aldrig kan komma ifrån det mera, och det är den ... ångesten du har kommit hit till mig för att ... kämpa emot.”

Tystnad.

”Det är ingen ångest”, pressade Chen slutligen fram mellan sina sammanbitna tänder. ”Kanske ett slags öde?”

Åter tystnad. Gisors kände att varje gest var otänkbar; han kunde inte ens ta hans hand som förr i världen. Nu måste han också besluta sig. Det kom ett trött uttryck i rösten, som om han plötsligt hade blivit förtrogen med ångesten.

”Då måste man tänka igenom det och driva det till sin yttersta spets, och om du vill leva med det ...”

”Jag kommer snart att bli dödad.”

Är det inte framförallt det han vill? undrade Gisors. Han traktar varken efter ära eller lycka. Han är i stånd. till att segra men inte till att leva i sin seger; vad kan då locka honom annat än döden? Antagligen vill han lägga samma innebörd i döden som andra i livet. Att dö på ett så högt plan som möjligt. Han är äregirig, men kanske tillräckligt klarsynt och isolerad från människorna – eller tillräckligt sjuk – för att förakta målen för sin ärelystnad, och till och med sin egen ärelystnad.

”Om du vill leva med denna ... ödesbestämmdhet, så finns det bara ett sätt: att ge den vidare.”

”Vem skulle vara värdig att ta emot den?” frågade Chen, alltjämt med sammanbitna tänder.

Atmosfären blev alltmera tryckande, som om den varit laddad med allt vad deras yttranden rymde av mord. Gisors kunde inte säga något mer, vad han än sagt skulle ha klingat falskt, lättsinnigt och dumt.

”Tack”, sade Chen.

Han bugade sig djupt för honom med hela överkroppen på kinesiskt vis (vilket han annars aldrig gjorde), som om han föredrog att inte ta honom i hand, och gick.

Gisors slog sig ner och började på nytt att rulla sin cigaret. För första gången i sitt liv stod han ansikte mot ansikte inte med strid utan med blod. Och som alltid tänkte han på Kyo. Kyo skulle inte ha kunnat andas i den värld där Chen levde ... Var det så säkert? Också Chen hade avskytt jakt, också Chen hade känt skräck inför blod – förut. Vad visste han om det som rörde sig på djupet hos hans son? Då hans kärlek inte kunde spela någon roll, då han inte kunde stöda sig på många minnen, visste han mycket väl att han inte längre kände Kyo. En intensiv längtan att få återse Kyo grep tag i honom, samma längtan som man känner att ännu en gång få återse sina döda. Han visste att han givit sig i väg.

Vart? Chens närvaro fyllde fortfarande rummet. Denne hade störtat sig in i mordets värld och skulle inte komma ut ur den. Lidelsefull som han var gick han in i terroristens liv som i ett fängelse. Inom tio år skulle han säkerligen bli gripen – torterad eller dödad. Till dess skulle han komma att leva besatt av en enda tanke i en värld av desperat beslutsamhet och död. Hans ideer hade varit hans liv; nu skulle de bli hans död.

Att Kyo lät döda människor, det var hans uppgift. Och om det också inte varit så hade det ingenting att betyda, allt vad Kyo gjorde var rätt. Men Gisors var förfärad av denna plötsliga känsla av och visshet om att mordandet var någonting ödesbestämt, en narkomani lika fruktansvärd som hans egen var oskyldig. Han kände hur föga han varit i stånd att ge Chen den hjälp han bett om, kände hur mordet isolerar – hur denna ångestkänsla avlägsnade Kyo från honom. För första gången tycktes honom ett yttrande han själv brukade fälla: Det existerar ingen människokänedom, nu gälla honom själv i förhållande till sonen.

Kände han egentligen Chen? Han trodde inte att man kan förstå människor med hjälp av minnen. Chen hade till en början fått en religiös uppfostran. När Gisors börjat intressera sig för den föräldralösa pojken – föräldrarna hade dödats under plundringen av Kalgan – kom Chen tyst och trotsig från en luthersk skola, där han till lärare haft en lungsjuk intellektuell som först på gamla dagar gått in i det andliga ståndet, och som vid femtio års ålder tålmodigt försökte övervinna sin intensiva religiösa oro genom utövandet av kristlig kärlek. Ansatt av samma skamkänsla över kroppen som plågat den helige Augusti-nus – denna syndiga kropp i vilken man måste leva med Kristus – och av fasa över Kinas rituella civilisation som omgav honom och gjorde hans längtan efter ett verkligt religiöst liv ännu starkare, hade denna präst i sin ångest skapat sig en bild av Luther, om vilken han emellanåt brukade tala med Gisors: ”Det finns inte något annat liv än i Gud. Men människan är genom synden till den grad djupt sjunken, så obotligt besmittad att bara det att söka nå fram till Gud är ett slags helgerån. Därför har Kristus kommit till världen, därför är han evigt korsfäst.” Det enda som återstod var nåden, det vill säga den obegränsade kärleken eller skräcken, beroende på om människans hopp var starkt eller svagt. Men skräcken var en ny synd. Så fanns ju också den kristliga kärleken, men den är inte alltid nog för att stilla ångestkänslan.

Prästen hade fäst sig vid Chen. Han anade inte att Chens farbror och förmyndare hade skickat honom till missionärerna uteslutande för att han skulle få lära sig engelska och franska och hade varnat honom för all annan undervisning, särskilt läran om helvetet, vilken han som konfutsian reagerat emot. Barnet, som mötte Kristus men inte Satan eller Gud – prästens erfarenhet hade lärt honom att människorna aldrig omvänder sig annat än till dem som står som medlare mellan Gud och människor – gav sig hän åt den gudomliga kärleken med samma fanatism som han alltid visade. Men han hyste tillräcklig vördnad för sin lärare – det enda som Kina verkligen hade inplantat hos honom – för att bakom den gudomliga kärlek prästen predikade stöta på hans

ångest, och här uppenbarades för honom ett helvete hemskare och mera övertygande än det man sökt skydda honom för.

Farbrodern kom tillbaka till missionsskolan. Han blev förfärad över den brorson han återfann, uttalade i väl valda ordalag sin belåtenhet, skickade små träd av jade och kristall till rektorn, prästen och några andra, men en vecka senare tog han hem Chen, och efter ytterligare en vecka skickade han honom till universitetet i Peking.

Gisors satt alltså förbryllad med händerna mellan knäna och halvöppen mun och rullade sin cigarett. Han försökte komma ihåg hurdan Chen hade varit på den tiden. Hur skulle han kunna skilja honom från den han nu blivit? Jag tänker på hans religiösa läggning, därför att den har Kyo aldrig haft, och varje väsensskillnad dem emellan känns som en lättnad för mig nu ... Hur kan det komma sig att jag tycker att jag känner honom bättre än min egen son? Det berodde på att han gjorde sig bättre reda för det inflytande han själv hade utövat på honom. Den djupa förändring han åstadkommit var något bestämt och avgränsat, och ingenting kände han bättre hos människor än vad han själv gett dem. Så snart han hunnit iakttä Chen hade han genast förstått att denna yngling inte kunde leva i en ideologi som inte omedelbart omsattes i handling. Som kärleken till nästan inte existerade hos honom kunde ett religiöst liv inte undgå att leda honom fram till kontemplation eller ett inre liv. Men han hatade kontemplation och hade inte drömt om annat än ett apostlaliv, som frånvaron av människokärlek dock gjorde honom oförmögen till. För att kunna leva måste han alltså först och främst nödvändigt komma bort från sin kristendom. (Genom förtäckta förtroenden hade Chen låtit honom förstå att han tack vare umgänget med prostituerade och studenter hade kommit ifrån den enda synd som hans vilja inte hade kunnat rå på, nämligen onanin, och därmed också den ständigt återkommande känslan av ångest och förnedring.) När hans nya lärare för att bemöta kristendomen drog fram andra upphöjda livsformer i stället för argument, rann småningom Chens kristna tro bort liksom sand mellan fingrarna utan att det kom till någon kris. Kristendomen hade lösgjort Chen från Kina och vant honom att dra sig undan världen i stället för att underkasta sig den. Han hade tack vare Gisors förstått att denna period av hans liv helt enkelt hade varit en förberedelse för den heroiska livsinställningen: vad ska man göra med en själ om varken Gud eller Kristus existerar?

Gisors tänkte åter på sin son; Kyo stod visserligen likgiltig inför kristendomen, men hans japanska uppfostran (han hade bott i Japan från det han var åtta år tills han fyllt sjutton) hade också bibringat honom övertygelsen att idéerna inte var till för att tänkas utan för att levas. Kyo hade efter allvarligt övervägande valt handlingen liksom andra väljer att bli officerare eller sjömän. Han hade lämnat sin far, och i Kanton och Tientsin levt grovarbetarnas och kuliernas liv för att organisera deras fackföreningar. När Swatou intogs greps Chens farbror som gisslan och kunde inte betala den begärda lösensumman, varför han avrättades. Chen stod utan pengar, försedd endast med värdelösa examenspapper, ansikte mot ansikte med sina tjugufyra år och med Kina. Först arbetade han som lastbilschaufför i Nordkina så länge vägarna där var farliga, sedan blev han assistent åt en kemist och därefter arbetslös. Allt drev honom mot politisk aktivitet: hoppet om en annan värld, möjligheten att få äta sig mätt, om än otillräckligt (han var till sin natur och kanske också av stolthet ytterst asketisk), att få ett utlopp för sitt hat, sina ideer och hela sitt väsen. Politiken gav mening åt hans ensamhet.

Hos Kyo var allt så mycket enklare. Den heroiska livsinställningen var för honom en disciplin, inte ett livsinnehåll. Hans liv hade en mening, och den stod klar för honom: att ge åt var och en av dessa människor, som i denna minut håller på att dö av hungersnöden som av en långsamt verkande pest, medvetandet om sitt mänskliga värde. Han var en av dem: deras fiender var också hans. Kyo var ett halvblod, utstött och föraktad av européerna och ännu mer av de europeiska

kvinnorna, och hade aldrig försökt att vinna dem. Han hade sökt de sina och funnit dem. ”En människa som arbetar tolv timmar om dagen utan att veta vad han arbetar för kan inte leva människovärdigt, kan inte ha något verkligt liv.” Detta arbete måste få en mening, måste bli ett fosterland. Några individuella frågor ställde Kyo aldrig upp annat än då det gällde hans privata liv.

Allt detta visste Gisors. Men ändå, om Kyo kom in och sade till mig som Chen nyss: ”Det är jag som har dödat Tang Yen-ta”, så skulle jag tänka: Det visste jag ... Han såg ut genom fönstret i den stilla och likgiltiga natten. Men om jag verkligen visste det, och inte bara på det här obestämda och hemska sättet, skulle jag rädda honom. Ett smärtsamt påstående som han själv inte trodde på.

Alltsedan Kyo lämnat honom hade hela hans tänkande gått ut på att rättfärdiga sonens verksamhet, en verksamhet som hade börjat i mycket blygsam skala i de inre eller de södra provinserna (ofta visste Gisors under månader inte alls var han befann sig). Om oroliga studenter kände att Gisors intelligens kom dem till mötes med en sådan värme och en sådan klarsyn, berodde det inte på att han, som klyftiga hjärnor i Peking förmodade, roade sig med att skenbart leva med i ett liv som hans ålder utestängde honom från, utan på att han i deras dramatiska situation kände igen sin sons. När han påvisade för sina studenter, så gott som alla utgångna ur småborgerliga hem, att de var tvungna att antingen sluta sig till generalerna eller till proletariatet, och när han sade till dem som hade gjort sitt val: ”Marxismen är inte en lära, den är en vilja, den är för proletariatet och dess anhängare – för er – viljan att lära känna sig själva, att känna sig som proletärer, att segra som sådana; ni ska inte vara marxister för att ha rätt utan för att segra utan att förråda er själva”, då var det Kyo han talade till, honom han tog i försvar. Om han också visste att det inte var den stränga och konsekventa Kyo som svarade honom då han efter dessa föreläsningar fann sitt rum på kinesiskt sätt smyckat med vita blommor av studenterna, så visste han åtminstone att de händer som beredde sig att döda samtidigt som de bar kamelior till honom, snart nog skulle komma att trycka hans sons händer och att sonen skulle komma att behöva dem. Det var därför karaktärsstyrka tilltalade honom i så hög grad, det var därför han fäst sig vid Chen. Men när han fäst sig vid honom, hade han då förutsett den här regniga natten, då den unge mannen skulle komma till honom för att tala om blod som knappast hunnit stelna, och säga till honom: Det är inte bara fasa jag känner ...?

Han reste sig, drog ut lådan i det låga bordet där han förvarade sin opiebricka ovanför en samling kaktusar. Under brickan låg Kyos porträtt. Han drog fram och betraktade det utan att tänka på något särskilt, men försjönk i den bittra vissheten att där han nu befann sig kände människorna inte längre varandra, och att inte ens Kyos närvaro, som han nyss så starkt längtat efter, skulle ha medfört någon förändring i detta utan endast ha kommit skilsmässan att kännas än hopplösare, liksom man känner det när man i drömmen famnar vänner som är döda sedan år tillbaka. Han blev stående med porträttet mellan sina fingrar, och det var varmt som en hand. Så lät han det falla tillbaka ner i lådan, drog fram opiebrickan, släckte ljuset och tände opielampan.

Två pipor. Förr i världen brukade han se på människorna med välvilja och finna världen full av möjligheter så snart han började få sitt opiumbegär tillfredsställt. Nu trodde han innerst inte längre på dessa möjligheter. Han var sextio år, och hans minnen var fulla av gravar. Hans fina känsla för den kinesiska konsten, för dessa tavlor med sin blåaktiga dager, över vilka opiumlampan kastade ett svagt sken, för hela den suggestiva kultur Kina omgav honom med och av vilken han trettio år tidigare så väl förstått att njuta – också hans lyckokänsla – var nu inte längre annat än ett tunt hölje under vilket ångesten och den envisa tanken på döden vaknade till liv likt hundar som börjar att bli oroliga i sömnen strax innan de vaknar.

Men hans tankar kretsade dock kring människorna med en bitter lidelse som hans ålder inte hade förmått släcka. Sedan länge var han övertygad om att inom varje människa, först och främst inom honom själv, dolde sig en paranoiker. Fordom – för alltid svunna tider ... – hade han trott att han drömde om att bli hjälte. Nej. Denna kraft, denna ohejdade underjordiska fantasi som han bar inom sig (om jag skulle förlora förståndet, hade han tänkt, skulle den vara det enda som blev kvar av mig) var alltså färdig att likt ljuset ta vilken form som helst. Liksom Kyo, och nästan av samma orsak som han, kom Gisors att tänka på gramfonoskivorna de hade talat om, och hans tankegångar var nästan desamma som Kyos; det var av honom Kyo lärt sig tänka. Liksom Kyo inte hade känt igen sin egen röst, därför att han var van att uppfatta den genom strupen, var den uppfattning Gisors hade om sig själv inte jämförbar med den uppfattning han bildade sig om en annan varelse, eftersom den inte hade kommit till på samma sätt. Den hade ingenting med sinnena att göra. Med sin sökande tanke kände han sig tränga in i en värld som var hans i högre grad än någon annans, kände sig med ångest vara i besittning av en fridlyst ensamhet där ingen någonsin skulle nå in till honom. Ett ögonblick hade han en känsla av att det var detta som skulle undgå döden ... Hans händer, som rullade en ny opiekula, skälvde en smula. Inte ens kärleken till Kyo kunde befria honom från denna totala ensamhet. Men även om han inte kunde undfly sig själv i en annan varelse, var han dock i stånd att finna förlösning: det fanns opium.

Fem kulor. Sedan år tillbaka höll han sig inte utan svårighet, ja ofta inte utan plåga, till den dosen. Han skrapade ur piphuvudet, och skuggan av hans hand dansade på väggen ända upp till taket. Han sköt lampan några centimeter tillbaka; skuggans konturer blev allt tydligare. Även föremålen i rummet försvann liksom. Utan att ändra form upphörde de att vara till utanför honom, sjönk tillsammans med honom ner i en välbekant värld, där en välvillig liknöjdhet smälte allting samman – en sannare värld än den yttre, därför att den var mera konstant, mera lik honom själv, pålitlig som en vänskap, alltid överseende och alltid lätt återfunnen. Konturer, minnen, tankar, allt sjönk ner i en befriad värld. Han mindes en eftermiddag i september. Mellan stora näckrosöar lyste insjöns vatten mjölkvitt, färgat av den fulländat grå himlen. Allt, från de murkna utsprången på en övergiven paviljong till den storslagna och dystra horisonten, tycktes honom tillhöra en värld präglad av högtidligt vemod. Utan att ringa med sin klocka stod en kinesisk präst lutad mot räcket kring paviljongen; han överlämnade helgedomen åt stoftet och doften av det väl-luktande trä som brann på altaret därinne. Ljudlöst gled några bönder som samlade näckrosfrön förbi i en liten båt. Vid de bortersta blommorna bildades av rodret två långa svallvågor som långsamt spred sig som en solfjäder över den grå vattenytan och sakta plånades ut. Deras dyningar förtonade nu också inom honom och inneslöt i sig all världens betryck, ett betryck utan bitterhet, av opiet bragt till den högsta renhet. Med slutna ögon och buren av stora orörliga vingar såg Gisors in i sin ensamhet: en ödslighet som närmade sig och uppgick i det gudomliga allteftersom denna våg av frid vidgade sina ringar mot oändligheten och stilla bredde ut sig över dödens djup.

Klockan halv fem på morgonen

Klädda som regeringens soldater med en regnkrage över axlarna gick karlarna en och en ner i den stora motorbåten som låg och gungade på Yang-tsi-kiangs skvalpande vatten.

”Två av matroserna tillhör partiet. Du måste fråga ut dem, för de har nog reda på var vapnen är gömda”, sade Kyo till Katov. Stövlarna var det enda i uniformen som förändrade Katovs utseende. Hans vapenrock var lika slarvigt knäppt som i vanliga fall hans skinnjacka. Men den nya uniformsmössan som han var ovan vid satt högtidligt placerad mitt uppe på skulten och kom honom att se idiotisk ut. Just en skön sammansättning, en kinesisk uniformsmössa och en sådan uppnäsa! tänkte Kyo. Det var mörkt ...

”Slå upp kapuschongen över huvudet”, sade han i alla fall.

Motorbåten lade ut från kajen och satte så fart i mörkret. Den försvann snart bakom en djonk. Från kryssarna svepte strålkastarljusen över hamnen och på himlen korsades ljusknippena likt sablar.

Katov satt i fören med blicken hela tiden riktad på Shan-Tung, som småningom tycktes komma allt närmare. Han fylldes av lukten av unket vatten, fisk och rök från båtarna (han befann sig nästan i jämnhöjd med vattenytan) som småningom avlöste koldoften från kajen. Den minnesbild som varje annalkande strid brukade framkalla inom honom bemäktigade sig än en gång hans fantasi.

Det var vid den litauiska fronten; hans bataljon hade tagits till fånga av de vita. Männen hade avväpnats och stod uppställda på led på den ändlösa snövidden, knappt synlig i den grönbleka gryningen. ”Alla kommunister två steg framåt!” De visste att det betydde döden. Två tredjedelar av bataljonen hade stigit fram. ”Av med vapenrockarna. Gräv en grav.” De hade grävt. Långsamt, marken var hårdfrusen. Vitgardisterna med en pistol i varje hand (spadarna kunde ju användas som vapen) stod till höger och till vänster och väntade, oroliga och otåliga från mitten höll de sig borta, på grund av kulsprutorna som hölls riktade mot fångarna. Tystnaden var ändlös, lika vidsträckt som snön så långt ögat såg. Det enda som hördes var de frusna jordkokornas hårda dunsar mot marken, i allt hastigare rytm: trots vissheten om döden skyndade sig männen för att bli varma. Flera hade börjat nysa. ”Det räcker. Halt!” De hade vänt sig om. Bakom dem, bortom kamraterna, stod byns kvinnor, barn och åldringar samlade, halvklädda, insvepta i sina filter, mobiliserade för att bevittna det exempel som skulle statueras, vaggande med huvudena som om de försökt att inte se på, men fascinerade av ångesten. ”Av med byxorna!” Det var nämligen ont om uniformer. De dödsdömda tvekade, med tanke på kvinnorna. ”Av med byxorna!” Blessyrerna hade blottats, den ena efter den andra, förbundna med trasor: kulsprutorna hade skjutit lågt och nästan alla var sårade i benen. Många vek samman byxorna, fast de hade kastat av sig rocken. Så stod de återigen på led, den här gången vid kanten av graven, ansikte mot ansikte med kulsprutorna, ljusa mot snön: människokött och skjortor. De nös oavlatligt i kölden, och nysningarna var så intensivt mänskliga i denna exekutionsgryning att kulspruteskyttarna inte hade kunnat förmå sig att skjuta genast utan väntat – på att livet skulle bli mindre indiskret. Till slut hade de i alla fall bestämt sig. Följande kväll återtog de röda byn: sjutton slarvigt skjutna, bland dem Katov, hade räddats. Dessa ljusa silhuetter mot den grönaktiga snön i gryningen, genomskinliga, skakade av konvulsiviska nysningar inför kulsprutornas mynningar, stod på nytt för honom i den regniga kinesiska natten, framför Shan-Tungs mörka massa.

Motorbåten tuffade på. Dyningarna var tillräckligt kraftiga för att det skulle se ut som om ångarens låga och oklara silhuett gungade långsamt på floden. Med sina små och svaga lanternor avtecknade den sig blott som en mörk massa mot den molniga himlen. Det var inte något tvivel om att Shan-Tung var bevakad. En kryssares strålkastare riktade sitt ljus på motorbåten, följde den ett ögonblick och släppte den därpå. Motorbåten hade beskrivit en vid båge och kom nu upp mot ångaren bakifrån under det den höll något till höger om den, som om den haft för avsikt att styra mot en båt som låg i närheten. Alla karlarna hade på sig marinsoldaternas oljerockar, med kapuschongerna uppslagna över huvudet. Enligt en order från hamndirektionen hade alla fartyg sina fallrepstrappor ute. I skydd av sin regnkrage iakttog Katov Shan-Tung genom kikaren. Trappan nådde ner till en meter över vattenytan och var dåligt belyst av tre svaga glödlampor. Om kaptenen fordrade pengarna som man inte hade innan han släppte dem ombord, måste karlarna en och en söka äntra fallrepstrappan, men det skulle bli svårt att hålla slupen stilla intill den. Om man från ångaren skulle försöka hissa upp den, kunde Katov skjuta på dem som stod vid

hissanordningen; där fanns nämligen ingen möjlighet att ta betäckning. Men då skulle båten sätta sig i försvarstillstånd.

Motorbåten gjorde en tvär sväng och kom upp mot Shan-Tung. Strömmen var mycket stark vid den här tiden på dygnet och tog slupen från sidan. Ångaren verkade nu, då de befann sig alldeles intill den, mycket hög; den tycktes styra ut med oerhörd fart, som ett spökskepp. Motorbåten satte full fart. Shan-Tung tycktes sakta, lägga sig stilla och så backa. De närmade sig fallrepstrappan. Katov grep tag i den och svingade sig upp på den.

”Kontraktet?” frågade mannen vid fallrepstrappan.

Katov räckte fram det. Mannen lämnade det till en annan och stannade kvar på sin plats med revolvern i handen. Kaptenen måste alltså erkänna papperet som äkta, men det skulle han väl troligen eftersom han hade gjort det då Clappique visat honom det. Men ... Nedanför fallrepstrappan låg den mörka motorbåten och hävde och sänkte sig i dyningarna.

Budet kom tillbaka. ”Ni kan komma ombord.” Katov stod kvar. En av hans karlar, som hade löjtnantsgaloner på sin uniform (den ende som kunde tala engelska), lämnade motorbåten och följde med till kaptenen.

Denne, en norrman med snaggat hår och rödbrusiga kinder, väntade honom i sin kajuta där han satt vid ett skrivbord. Matrosen avlägsnade sig.

”Vi kommer för att lägga beslag på vapnen”, sade löjtnanten på engelska.

Kaptenen betraktade honom häpen utan att svara. Generalerna hade alltid betalat vapnen; denna gång hade det förts hemliga förhandlingar om köpet genom en konsulatstjänsteman som fått sin ordentliga provision, innan man vänt sig till agenten Tang Yen-ta. Om de inte längre höll sina löften till de hemliga importörerna, vem skulle då skaffa dem vapen? Men eftersom det bara var med Shanghais regering han hade att göra kunde han ju göra ett försök att rädda sina vapen.

”Weil! Här har ni nycklarna.”

Han stack lugnt ner handen i innerfickan på sin kavaj och drog hastigt fram en revolver i höjd med bröstet på löjtnanten, som stod på andra sidan om bordet. I samma ögonblick hörde han bakom sig: ”Hands up!” Genom ett fönster ut mot blysgången höll Katov sin revolver riktad mot honom. Kaptenen begrep nu ingenting, ty mannen därute var tydligen en europé. Men för ögonblicket lönade det sig inte att göra motstånd. Vapenlådorna var inte värda att offra livet för. Man fick ta riskerna lika väl som chanserna på sådana här resor. Han skulle se vad han kunde göra med sin besättning. Han lade ifrån sig revolvern, som löjtnanten tog.

Katov kom in och sökte igenom hans fickor. Han hade inte något mer vapen på sig.

”Absolut meningslöst att ha så mycket vapen ombord när man bara har en revolver på sig”, sade han på engelska. Sex av hans män kom en och en ljudlöst in i kajutan bakom honom. Med sin tunga gång, sin resliga gestalt, sin uppnäsa och sitt blonda hår verkade Katov vara ryss. Eller kanske skotte? Men hans brytning ...

”Ni hör inte till regeringens folk, eller hur?”

”Bekymra dig inte om det.”

Man kom in bärande på styrmannen som man hade överraskat sovande och bundit till händer och fötter. Karlarna band nu också kaptenen. Två stannade kvar för att bevaka dem. De andra följde med Katov. Två man av besättningen som tillhörde deras parti visade var vapnen var gömda. Det enda försiktighetsmått importörerna i Macau hade vidtagit var att skriva Lösa metalldelar på

lådorna. Lossningen började. Sedan man hade sänkt fallrepstrappan gick det lätt eftersom lådorna var små. När väl den sista lådan var instuvad i motorbåten förstörde Katov radiosändaren och gick in till kaptenen.

”Om ni har alltför brått med att komma i land, så förbereder jag er på att ni absolut blir nerskjuten i första gathörna. Godafton.”

Det var bara tomt skryt, men repen som skar in i armarna på fångarna gav eftertryck åt hotelsen.

I sällskap med de två man av besättningen som hade visat dem på var vapnen fanns gömda gick revolutionärerna ner i motorbåten som lade ut från fallrepstrappan och denna gång styrde rakt på kajen. I den gungande båten bytte karlarna kläder, förtjusta men ännu lite oroliga. Innan man hade nått kajen kunde man inte vara säker.

Där väntade en lastbil på dem med Kyo bredvid chauffören.

”Nå?”

”Inget att tala om. Rena nybörjarjobbet.”

Sedan lådorna hade lastats över från motorbåten till lastbilen gav sig denna i väg med Kyo, Katov och fyra man, av vilka en hade behållit uniformen på. De andra försvann åt olika håll.

Bilen rullade fram genom kinesstadens gator; motorbullret dränktes vid varje ojämnheter i stenläggningen av skramlet från fotogendunkarna som kantade gatan längs järnräckena på ömse sidor. Man stannade vid varje mera betydande chon inrymd i någon butik, källare eller lägenhet. Man lastade av en låda försedd med en i chiffer gjord anteckning av Kyo hur vapnen skulle fördelas; en del skulle delas ut till stormavdelningarnas reserver. Bilen stannade knappt fem minuter på varje ställe. Men det fanns mer än tjugu olika stormavdelningar att besöka.

Det enda man behövde frukta var förräderi, ty denna skramlande lastbil körd av en chaufför i regeringstruppernas uniform väckte inga misstankar. De mötte en patrull. Jag verkar som en mjölkutkörare på morgonrond, tänkte Kyo.

Dagen grydde.

Andra delen

Den 22 mars

Klockan elva på förmiddagen

Det här går inte bra, tänkte Ferral. Hans bil, den enda Voisinbilen i Shanghai – ordföranden i franska handelskammaren kunde inte gärna ha en amerikansk bil – kom körande längs kajen. Till höger hade tusentals arbetare från bomullsspinnerierna samlats. De stod, satt, låg på trottoaren i ett nervöst virrvarr nedanför standar med olika inskrifter: ”Högst tolv timmars arbetsdag. Förbud för barn under åtta år att arbeta.” Bilen körde förbi en grupp kvinnor med ett standar: ”Vi kräver att få sitta under arbetet.” Till och med arsenalen stod tom eftersom också gjuteriarbetarna strejkade. Till vänster satt tusentals sjömän i trasiga blå kläder och utan standar hopkrupna på flodstranden i väntan på vad som komma skulle. Neråt kajen sträckte sig skarorna av demonstranter långt in på tvärgatorna, och åt flodsidan stod de så packade på själva kajen att man inte såg vattenytan. Bilen vek av från kajen och körde in på De båda republikernas aveny. Den kunde knappast ta sig fram längre, inklämd bland myllret av kineser som vällde fram ur alla smågator för att ta sin tillflykt till den franska koncessionen. Liksom på en kapplöpning den ena hästen suger sig förbi den andra med en huvudlängd, en halslängd, en boglängd, sög sig nu massan sakta men säkert förbi bilen. Skottkärror med barnhuvuden som stack upp mellan kökskärlen, pekingkärror, rickshaws, små lurviga hästar, dragkärror, lastbilar belamrade med ett sextital personer, jättemadrasser på vilka ett helt möblemang hade staplats upp med bordsben som stack ut åt alla håll, väldiga karlar som höll en fågelbur med sin utsträckta arm, skyddande små kvinnor med ryggen full av barnungar ... Till slut lyckades chauffören vika in på sidogator, också de fulla av folk, men inte mer än att han med ideliga tutningar kunde bana sig väg. Så var man framme vid den franska polisens stora byggnad.

Ferral halvsprang uppför trapporna.

Trots sitt tillbakastruken hår, sin kostym av melerat tyg och sin grå sidenskjorta hade han kvar något i sitt ansikte från år 1900, från sin ungdom. Han log åt människor ”som klädde ut sig till industrimagnater”, vilket tillät honom själv att klä ut sig till diplomat, så när som på monokeln. Hans långa, nerhängande, nästan grå mustascher, som tycktes förlänga de nerdragna mungiporna, gav hans profil ett uttryck av en viss raffinerad brutalitet, den böjda näsan och den långa framskjutande hakan tydde på kraft och energi. Hakan var för övrigt illa rakad i dag. Vattenledningsverket strejkade nämligen också, och det vatten hans kulier burit till honom var så kalkhaltigt att tvålen inte ville löddra sig. Artiga bugningar följde honom på hans väg.

Längst inne i polismästaren Martials rum stod en jättelik, godmodig kinesisk angivare. Han frågade:

”Är det allt, herr polismästare?”

”Försök också att desorganisera fackföreningen”, svarade Martial med ryggen vänd mot honom. Och var så god och sätt lite fart på arbetet! Ni skulle förtjäna att bli avskedad. Hälften av ert folk är i maskopi med de revolutionära! Jag betalar er inte för att underhålla kvasirevolutionärer som inte vågar bekänna kort! Det är inte meningen att de ska vara anställda vid polisen bara för att kunna skaffa sig ett alibi. Alla som spelar under täcket med Kuomintang får ni köra i väg! Och låt mig inte behöva säga er det två gånger! Försök att begripa i stället för att stå där och se dum ut! Om jag inte kände mitt folk bättre än ni känner ert, vore det just snyggt!”

”Herr polis ...”

”Punkt och slut. Ge er nu i väg, och det fort. Goddag, monsieur Ferral.”

Han hade just vänt sig om. Ett militäransikte som sade mindre om mannen än hans skuldror.

”Goddag, Martial. Nå?”

”För att bevaka järnvägslinjen måste regeringen dra tusentals man från fronten. Man kan inte hålla stånd mot ett helt land om man inte har en polis som vår. Det enda regeringen kan lita på är pansartåget med vitryska instruktörer. Det är i alla fall något att räkna med.”

”Också inom en minoritet är majoriteten idioter. Nåja!”

”Allt beror på hur det går vid fronten. Här kommer de att försöka ställa till med upplöpp. Kanske bränner de fingrarna på det, för de har knappast några vapen.”

Ferral hade ingenting annat att göra än att höra på och vänta, vilket var vad han avskydde mest av allt. De förhandlingar som hade satts i gång av cheferna för de anglosachsiska och japanska grupperna, av honom själv och av vissa konsulat, med de mellanhänder som översvämmade alla de stora hotellen i koncessionerna, hade inte lett till något resultat. Kanske i eftermiddag ...

Om Shanghai skulle falla i händerna på den revolutionära armén måste Kuomintang äntligen bestämma sig för att välja mellan demokrati och kommunism. Demokratiska länder är alltid goda kunder. Ett handelskompani kan göra goda förtjänster utan att ha några handelstraktater att stödja sig på. Men om det blev sovjetvälde i staden skulle det bli slut på Franska ostasiatiska handelskompaniet – och därmed också på hela den franska handeln på Shanghai. Ferral antog att de europeiska staterna skulle lämna sina undersåtar i sticket, alldeles som England hade gjort i Hankou. Vad Ferral nu närmast strävade efter var att staden inte skulle bli intagen innan armén hunnit dit, för att kommunisterna inte skulle kunna företa sig något på egen hand.

”Hur mycket trupper har regeringen förutom pansartåget, Martial?”

”Två tusen man polis och en infanteribrigad, monsieur Ferral.”

”Och hur många revolutionärer som är i stånd till något annat än att prata?”

”Beväpnade är bara några hundra stycken ... De andra tror jag knappast man behöver räkna med. Det är ju inte allmän värnplikt här i landet, så de kan säkert inte sköta ett gevär, det får man inte glömma. I februari var de två eller tre tusen, om man räknar med kommunisterna ... nu är det säkert lite fler.”

Men i februari var regeringens armé inte slagen ... ”Hur många kommer att sluta sig till dem, det är frågan”, fortsatte Martial. ”Men allt det här resonerandet tjänar inte mycket till, ser ni, monsieur Ferral. Man borde veta vad ledarna går för ... Vad männen i ledet beträffar har jag bättre reda på dem. Kinesen, ser ni ...”

Ibland, men inte ofta, gav Ferral polismästaren en blick, som nu. Det behövdes inte mer för att han skulle titta. Den uttryckte inte så mycket förakt och otålighet, men väl en dom. Ferral sade inte: Hur länge tänker ni hålla på så här? men hans blick gjorde det. Han kunde inte fördrå att Martial försökte låtsas som om de upplysningar han fått av sina spioner var ett resultat av hans eget skarpsinne.

Om Martial hade vågat skulle han ha svarat: Vad angår det er? Men han var i Ferrals våld och förhållandet dem emellan var dikterat från högre ort, och han hade ingenting annat att göra än att lyda order; Ferrals inre auktoritet var betydligt starkare än hans egen, men han hade svårt att

fördrå den fräcka likgiltighet varmed Ferral behandlade honom, som om han varit en maskin eller luft, så fort han ville tala som självständig person och inte bara rapportera in underrättelser. Franska parlamentsledamöter som kommit till Kina i särskilt uppdrag hade berättat för honom hur Ferral uppträdde i kammarens utskott före sitt fall som politiker. De egenskaper som förlänade hans tal en sådan kraft och klarhet begagnade han under utskottssammanträdena på ett sätt som kom hans kolleger att hata honom allt mer för varje år: han hade en enastående talang att behandla dem som luft. En Jaurès, en Briand förlänade dem en personlighet som de ofta var i sorglig avsaknad av, och lät dem leva i den illusionen att han vädjade till och sökte övertyga var och en särskilt, för att dra dem med sig i ett samförstånd grundat på gemensam livserfarenhet och människokänedom; Ferral däremot staplade bara upp fakta och slutade: ”Under sådana förhållanden vore det alltså uppenbart meningslöst ...” Han tvingade eller köpte folk. Martial konstaterade att han inte ändrat sig härvidlag.

”Och i Hankou?” frågade Ferral.

”Vi har fått underrättelser därifrån senast i natt. Där finns det tvåhundra-tjugutusen arbetslösa att sätta upp en ny röd armé med ...”

Sedan flera veckor låg de varor som tillhörde de tre handelskompanier Ferral hade överinseendet över och förstördes vid de praktfulla kajerna. Kulierna vägrade att så mycket som röra vid dem.

”Något nytt om förhållandet mellan kommunisterna och Chiang Kai-shek?”

”Här har jag hans sista tal”, svarade Martial. ”Jag för min del tror inte mycket på tal ...”

”Det gör däremot jag. Åtminstone på hans. Men det gör detsamma.”

Det ringde i telefonen. Martial tog luren.

”Det är till er, monsieur Ferral.”

Ferral slog sig ner på bordet.

”Hallå? Hallå, ja.”

....

”Han ger er ett vapen i händerna för att sedan vända det mot er själv. Han är en motståndare till all intervention, det är säkert. Det gäller bara att veta vilket som är bäst: att anklaga honom för homosexualitet eller slå fast att han är köpt. Det är hela saken.”

....

”Naturligtvis är han varken det ena eller det andra. Förresten tycker jag inte om att en av mina medhjälpare tror mig om att kunna angripa en man för en sexuell anomali som han verkligen har. Tar ni mig kanske för moralist? Adjö.”

Martial vågade inte fråga något. Han fann det på samma gång lättsinnigt och förolämpande att Ferral aldrig satte honom in i sina planer, aldrig sade honom vad han väntade sig av sina hemliga underhandlingar med den internationella handelskammarens mest aktiva medlemmar eller med cheferna för de stora kinesiska handelskompanierna. Men om det också är retsamt för en polis-mästare att inte veta vad han gör, så är det ännu värre för honom att förlora sin plats. Ferral var född i franska republiken som om den hade varit hans släktmiljö; hans minne var uppfyllt av vänliga gammalmansansikten som Renan, Berthelot och Victor Hugo; han var son till en berömd jurist, han hade avlagt en högre akademisk examen i historia vid tjugusju års ålder, blev vid tjugunio redaktör för det första franska kollektiva historieverket och kom vid mycket unga år in i

deputeradekammaren (buren av den tid som gjort Poincaré och Barthou till ministrar före fyrtio års ålder). Nu var han chef för Franska ostasiatiska handelskompaniet, och trots sitt politiska fall hade han större inflytande än franska generalkonsuln, som för övrigt var en av hans vänner. Polismästaren visade honom därför en respektfull hjärtlighet. Han räckte honom talet:

Jag har förbrukat inalles 18 miljoner piastrar och på fem månader erövrat sex provinser. Må de som är missnöjda söka sig en annan överbefälhavare, som förbrukar lika litet pengar och ändå gör lika mycket som jag ...

”Penningfrågan skulle givetvis bli löst om han tog Shanghai”, sade Ferral. ”Tullinkomsterna skaffar dem sju miljoner piastrar per månad, och det är ungefär vad som behövs för att täcka arméns kassabrist.”

”Ja. Men det påstås att Moskva har givit sina politiska agenter order att låta sina trupper lida nederlag utanför Shanghai. Då skulle upproret här kunna ta en tråkig vändning ...”

”Varför har agenterna fått sådana order?”

”För att Chiang Kai-shek ska lida nederlag och förlora sin prestige, så att man kan ersätta honom med en kommunistisk general, som då skulle få äran av att ha tagit Shanghai. Det är nästan säkert att de går mot Shanghai utan medgivande från centralkommittén i Hankou. Samma informatörer påstår att den röda generalstaben protesterar mot den politiken ...”

Ferral var intresserad, men skeptisk. Han läste vidare i talet:

Trots att den exekutiva centralkommittén i Hankou övergivits av ett stort antal av sina medlemmar och är mycket fåtalig, gör den i alla fall anspråk på att vara den högsta myndigheten inom Kuomintangpartiet ... Jag vet att Sun Yat-sen låtit kommunisterna få komma in i partiet för att bli våra medhjälpare. Jag har inte företagit något mot dem, och jag har ofta beundrat deras energi. Men nu vill de inte längre nöja sig med att vara våra medhjälpare utan uppträder som våra herrar och söker att med våld och fräckhet ta ledningen inom partiet. Jag låter dem veta att jag kommer att motsätta mig dessa överdrivna krav, som går långt utöver de medgivanden som gjordes när de inträdde i partiet ...

Det såg ut som om det skulle bli möjligt att begagna sig av Chiang Kai-shek. Den nuvarande regeringen var ingenting att räkna med om den inte var stark (och det var den inte sedan dess armé lidit nederlag) och om det inte varit för borgerskapets fruktan för kommunisterna i den revolutionära armén. Det var mycket få som hade något intresse av att stöda regeringen. Bakom Chiang stod en segrande armé och Kinas alla småborgare.

”Inget mera?” frågade han högt.

”Ingenting, monsieur Ferral.”

”Tack.”

Då han gick nerför trappan mötte han en mörkhårig Minerva i sportig dräkt, med ett bildskönt, orörligt ansikte. Det var en ryska från Kaukasus som ansågs vara Martials älskarinna när det föll sig. Det skulle roa mig att veta vilket ansikte du har när du älskar, tänkte han.

”Pardon, madame.”

Han bugade sig när han gick förbi henne och steg in i sin bil som började bana sig väg genom folkmassan, den här gången mot strömmen. Förgäves tutade hornet, det var maktlöst mot denna kokande folkmassa, denna folkvandring, som alla invasioner sedan tusentals år tillbaka ständigt drivit framför sig. Gatuförsäljare som liknade vågar som råkat ur balans, karrioler, dragkärror

värdiga Tangdynastins kejsare, invalider, fågelburar – Ferral färdades i motsatt riktning mot alla dessa ögon, dessa av ångest inåtvända blickar. Om hans rämnade liv skulle stöta samman, måtte det då ske i detta larm, bland alla dessa hopplösa, vettskrämda ansikten, som pressade sig mot bilens fönster! Liksom han om han blivit sårad skulle ha grubblat över meningen med sitt liv, grubblade han över sina företag nu då de var hotade och var förresten medveten om var den sårbara punkten fanns. Den här kampen var i alltför liten utsträckning något han själv valt; han hade tvingats att sätta i gång sina affärer i Kina för att skaffa ny marknad för vad han producerade i Indokina. Det här var bara en övergångstid för honom; det var Frankrike han inriktade sig på. Och han kunde inte vänta mycket längre.

Vad som vållade honom den största svårigheten var att här inte fanns någon ordentlig regeringsmakt. För att kunna driva affärer i så stor skala var det nödvändigt att ha en regering att underhandla med. Redan som helt ung – medan han ännu satt i deputeradekammaren – hade han varit direktör för ett stort bolag som levererade elektrisk materiel till franska staten. Därefter hade han byggt om hamnen i Buenos Aires – också där hade det varit regeringen han arbetat för. Omutligt, med den högdragna omutlighet som säger nej till kommissioner men tar emot beställningar, hade han från de asiatiska kolonierna väntat sig de pengar han behövde efter sitt politiska fall, ty han ville inte börja ett nytt spel utan ändra spelreglerna. Han stödde sig på sin brors personliga inflytande, som vägrade tyngre än dennes ställning som direktör för statsskults-kontoret; dessutom stod han kvar i spetsen för en av de mäktigaste franska finanskoncernerna. Allt detta gjorde att Ferral lyckats förmå Indokinas regering – även hans motståndare var rätt glada att ge honom ett tillfälle att lämna Frankrike – att bevilja fyrahundra miljoner för allmänna arbeten. Republiken kunde inte neka brodern till en av sina högsta ämbetsmän att genomföra detta civilisationsprogram; det blev ett mycket strikt förverkligande, som väckte häpnad i ett land där även skumma manipulationer präglas av nonchalans. Ferral var skicklig. Ett gott arbete är aldrig bortkastat: Ferralgruppen började inrikta sig på Indokinas industrialisering. Småningom uppstod en hypoteksbank och en lantbrukarbank, fyra odlingsbolag: gummi, tropikprodukter, bomull och socker, som kontrollerade att råvarorna omedelbart förvandlades till produkter; tre gruvbolag: kol, fosfat och guld, samt ett dotterbolag: ”exploatering av saltgruvorna”; fem industribolag: belysning och energi, elektricitet, glas, papper och tryckerier; tre transportbolag: pråmar, bogserbåtar och spårvagnar. – I centrum härskade Bolaget för allmänna arbeten som en drottning över alla dessa papper, alla dessa mänskliga strävanden och aggressioner, moder eller barnmorska åt nästan alla dessa systerbolag som levde på inbringande incestföretag; bolaget lyckades till och med få överta byggandet av Mellersta Annams järnväg, som – hör och häpna! – sträckte sig genom de flesta av Ferralgruppens koncessioner. ”Det går rätt bra”, sade bolagsstyrelsens vice ordförande till Ferral som tigande staplade upp sina miljoner till en trappa från vars topp han ville övervaka Paris.

Till och med när Ferral gick omkring med förslag till nya kinesiska bolag i varje ficka var det ändå alltid Paris han tänkte på. Återvända till Frankrike tillräckligt rik för att köpa Agence Havas eller åtminstone skaffa sig stort inflytande där, åter kasta sig in i det politiska spelet och försiktigt arbeta sig fram till en ministerportfölj för att sedan spela ut regeringen och en köpt allmän opinion mot parlamentet. Det var där makten låg. Men i dag var det inte längre hans framtidsdrömmar det gällde. Så som den ferralska koncernens företag i Indokina hade utvecklats hade gruppen blivit tvungen att sätta in alla sina krafter på att söka skaffa sig avsättning för sina produkter i området kring Yang-tsi-kiang, och nu marscherade Chiang Kai-shek mot Shanghai med den revolutionära armén, och folkmassan pressades upp mot bildörrarna. Det fanns inte ett enda bolag av dem Franska ostasiatiska handelskompaniet ägde eller kontrollerade i Kina som inte råkat i en prekär situation: skeppsvarven i Hongkong på grund av den osäkra sjöfarten, alla

de andra – offentliga arbeten, byggnadsföretag, elektricitetsverk, försäkringsbolag och banker – på grund av kriget och kommunisthotet. Det som importerades blev liggande kvar i magasinerna i Hongkong eller Shanghai, exportvarorna i magasinerna i Hankou, ibland ute på kajerna.

Bilen stannade. Tystnaden – en kinesisk folkmassa är i vanliga fall den mest bullersamma i världen – förebådade en världs undergång. Ett kanonskott. Var den revolutionära armén så nära? Nej, det var kanonskottet som förkunnade att klockan var tolv på dagen. Folkmassan vek åt sidan, men bilen satte i alla fall inte i gång. Ferral grep talröret till chauffören. Inget svar ... han hade inte längre vare sig chaufför eller betjänt.

Han blev sittande kvar orörlig och häpen i bilen som alltså stod stilla mitt i den böljande människomassan. Ägaren till butiken närmast bilen kom ut bärande på en väldig fönsterlucka; han vände sig om och var nära att slå ut en av bilrutorna. Han stängde sin butik. Till höger, till vänster och mittemot kom andra butiksägare och hantverkare ut med fönsterluckor med olika inskrifter på. Storstrejken började.

Det här var något helt annat än strejken i Hongkong, som hade tagit sin början långsamt, högtidligt och dystert: det var en armémanöver. Så långt ögat nådde fanns det inte en butik som var öppen. Ferral måste se till att komma i väg så fort som möjligt. Han ropade an en rickshaw. Kulin svarade inte utan sprang med långa steg hemåt, nu nästan ensam med den övergivna bilen på körbanan. Folkmassan hade dragit sig närmare husväggarna. De är rädda för kulsprutorna, tänkte Ferral. Barnen hade slutat upp att leka och sprang nu mellan benen på människorna som trängdes på trottoarerna. Stillheten fylldes av ett sorl som än tycktes nära, än långt borta, liksom i en skog fylld av insekter. En kryssares ångvissla ljud, och ljudet steg mot höjden för att åter dö bort. Ferral gick hemåt så fort han kunde med händerna i fickorna och framskjutna axlar och haka. Två ångvisslor ljud på nytt, en oktav högre än den vars vissling just förtonat: som om ett väldigt djur som svept in sig i tystnaden på detta sätt givit tillkänna att det närmade sig. Hela staden var på helspänn.

Klockan ett på eftermiddagen

”Om fem minuter”, sade Chen.

Karlarna i hans avdelning stod och väntade. De var alla arbetare vid bomullsspinnerierna, klädda i blå arbetskläder. Chen var klädd som de. Alla slätrakade, magra, kraftiga. Döden hade gjort sitt val bland dem innan Chen gjort sitt. Två bar gevär under armen med mynningen mot marken. Sju hade pistoler från Shan-Tung i handen, en en handgranat, några andra hade sina i fickorna. Ett trettital hade knivar, klubbor, bajonetter; åtta tio stycken hade inga vapen alls utan satt nerhukade bredvid högar med trasor, fotogendunkar och taggtrådsrullar. En yngling satt och undersökte stora spikar med breda huvuden han plockat upp som sädeskorn ur en säck: ”De når säkert upp innanför hästkorna” ... Ett fantastiskt uppbåd från stadens fattigkvarter, alla iklädda hat och beslutsamhet.

Chen var inte en av dem, trots mordet och trots att han nu befann sig bland dem. Om han dog i dag skulle han dö ensam. För dem var allt så enkelt och självklart: de kämpade för bröd och ett människovärdigt liv. Han kunde inte ens tala vid dem annat än när det gällde deras elände och deras gemensamma strid. Han visste åtminstone att striden är det starkaste av alla band, och striden stod för dörren.

De reste sig med säckar på ryggen, dunkar i handen och taggtrådsrullar under armen. Regnet hängde i luften. Gatan låg framför dem trist och öde, och en djup tystnad rådde. I två skutt sprang en hund över gatan som om han instinktivt känt på sig vad som förestod. Från en närlägen gata

ljöd fem skott. Tre i snabb följd och så ett och ytterligare ett. ”Nu börjar det!” sade Chen. Så blev det åter tyst, men det var som om tystnaden inte längre varit densamma som förut. Ljudet av hästhovar som smattrade mot stenväggarna kom allt närmare. Och liksom blixten sliter sönder ett långvarigt åskmuller, så fylldes gatan plötsligt, alltjämt utan att någonting syntes, av larm, förvirrade skrik, gevärsskott, hästarnas vilda gnäggande, och dunsar i gatan. Och medan oväsendet tungt kvävdes under den oförstörbara tystnaden skar ett skri genom luften, likt en hunds tjut inför döden. Plötsligt upphörde det. En man hade stuckits ner.

Springande nådde de på ett par minuter fram till en av huvudgatorna. Alla butiker var stängda. På marken låg tre lik. Ovanför dem välvde sig en hotfull himmel genomkorsad av telegraftrådar, över vilken svarta rökmoln strök fram. I andra änden av gatan red ett tjugotal kavallerister (det fanns mycket litet kavalleri i Shanghai) tveksamt runt utan att se upprorsmännen, som med sina redskap stod tryckta mot väggarna och följde hästarnas rörelser med ögonen. Chen kunde inte tänka på att anfälla kavalleris-tema, därtill var hans karlar alltför dåligt beväpnade. Ryttarna vek av till höger och Chens män nådde fram till polisvaktkontoret. Vaktposterna följde lugnt med Chen in.

Poliserna satt och spelade kort med gevären i gevärsställen. Underofficeren som förde befälet öppnade ett fönster och ropade utåt en mörk gård:

”Jag tar alla som hör mig till vittne på att vi har blivit överfallna. Ni ser att vi måste ge oss för övermakten!” Han skulle just stänga fönstret när Chen hindrade honom och såg ut: det fanns inte en levande själ på gården. Men man hade bevarat skenet och gjort sin teatraliska gest i rätta ögonblicket. Chen kände sina landsmän. Eftersom mannen ”tog på sig rollen” skulle han inte företa sig något. Han delade ut vapnen. Så gav sig upprorsmännen i väg, nu beväpnade allesammans. Man behövde inte hålla de små polisvaktkontoren besatta sedan man väl lagt sig till med vapnen. Poliserna tvekade om vad de skulle göra. Tre reste sig och ville följa med. (Kanske skulle det bli plundring av ...) Chen hade all möda i världen att bli kvitt dem. De andra samlade ihop korten och började spela igen.

”Om de segrar”, sade en av dem, ”får vi kanske ut vår avlöning nästa månad?”

”Kanske det”, svarade underofficeren och gav. ”Men om de blir slagna kommer vi kanske att bli anklagade för förräderi.”

”Vad skulle vi ha kunnat göra? Vi gav oss för övermakten, det kan vi alla intyga.”

Med uppdragna axlar satt de och funderade, likt sjöfåglar tyngda av eftertanke.

”Nej, vi kan inte ställas till ansvar för det”, sade en. Alla gav honom rätt. De reste sig i alla fall och gick till en närbelägen butik, där ägaren inte vågade låta bli att ta emot dem, för att fortsätta sitt parti där. En hög uniformer var det enda som blev kvar mitt på golvet.

Glad men ändå på sin vakt var Chen på väg till ett av de större polisvaktkontoren. Allt går bra, tänkte han, men så är poliserna också nästan lika fattiga som vi ... Vitryssarna och soldaterna på pansartåget skulle säkerligen komma att göra motstånd. Officerarna likaså. Avlägsna detonationer, dova som om den låga himlen dämpat dem, hördes från centrum av staden.

I en gatukorsning gjorde avdelningen halt – alla män var nu beväpnade, även de som bar dunkarna – och såg sig tveksamt omkring. Från kryssare och stora ångare som inte kunde lossa sina laster steg väldiga rökmoln snett uppåt; den hårda vinden drev dem i upprorsmännens marschriktning, som om himlen tagit del i upproret. Det polisvaktkontor som stod i tur nu var inrymt i ett gammalt privathus, en tvåvånings tegelbyggnad. En vaktpost stod på vardera sidan om ingången, med påskruvad bajonett. Chen visste att extrapolisen varit i sträng tjänstgöring

sedan tre dagar tillbaka och att karlarna var fullständigt förbi av den ständiga vakthållningen. Här fanns polisofficerare och femtio välbetalda gevärförsedda poliser samt ett tiotal soldater. Leva, leva åtminstone en vecka till! Chen hade blivit stående i gathörnet. Gevären stod säkerligen i gevärsställ i vaksalen, den låg till höger på nedre botten, och där innanför låg vakthavande polisofficerens expedition. Chen och två av hans män hade under den förflutna veckan flera gånger gjort sig ärenden dit. Han valde ut tio man utan gevär, lät dem gömma pistolerna innanför arbetsblusarna och avancerade med dem. När de vikit om hörnet såg de båda vaktposterna dem närma sig, men de hade så länge misstänkt allt och alla att de nu inte gjorde det längre. Förresten kom ofta arbetardelegationer i något ärende till chefen, oftast för att ge honom mutor, vilket krävde många garantier och många medverkande.

”Jag söker löjtnant Shuei-tun”, sade Chen.

Under det att åtta av Chens män följde efter honom in låtsades de bägge sista i trängseln bli inknuffade mellan väggen och vaktposterna. Så fort de första hunnit in kände posterna ett par revolvermynningar i sin rygg. De lät sig avväpnas. De var visserligen bättre betalda än sina stackars kamrater, men inte nog för att riskera livet. Fyra män ur Chens avdelning som inte anslutit sig till den första gruppen kom som av en händelse förbi på gatan; de förde bort vaktposterna i det de höll sig tätt intill husväggen. Från vaktkontorets fönster hade man ingenting kunnat se.

Redan från korridoren såg Chen de fyllda gevärsställena. I vaktrummet fanns bara sex poliser, beväpnade med automatpistoler vilka de lagt bredvid sig i knäppta pistolhölster. Han rusade fram mot gevärsställena med revolvren framför sig.

Om poliserna varit beslutsammare kunde anfallet ha misslyckats. Trots att Chen så väl kände till lokalerna hade han inte haft tid att ange för sina män vem var och en av dem borde vända sig mot. En eller ett par poliser kunde ha hunnit skjuta. Men alla sträckte upp armarna. De blev genast avväpnade. Ännu en avdelning av Chens folk kom in. Man började på nytt att dela ut vapen.

I det här ögonblicket, tänkte Chen, gör tvåhundra avdelningar överallt precis detsamma som vi. Om de alla har lika mycket tur ... Men han hade nått och jämnt hunnit till sitt tredje gevär då han hörde någon springa uppför trappan. Han gick ut. Just när han var framme vid dörren ljud ett skott från våningen en trappa upp. Så blev det åter tyst. En av officerarna som var på väg ner hade fått syn på upprorsmännen, skjutit från trappan och så vänt tillbaka upp igen.

Striden skulle börja.

Från en dörr i övre våningen behärskade man hela trappan. Skulle man på asiatiskt vis skicka fram en parlamentär? Chen hatade all den kinesiska klokhet han konstaterade inom sig. Att försöka storma trappan var detsamma som att begå självmord, då polisen säkerligen hade handgranater. Enligt de instruktioner Kyo hade delat ut till alla stormavdelningar skulle de om de misslyckades sätta eld på vaktkontoret, ta ställning i de närbelägna husen och begära hjälp från specialutbildade avdelningar.

”Sätt eld på huset!”

Karlarna med fotogendunkarna försökte hastigt slå ut innehållet åt alla håll, men det kom bara ynkligt tunna strålar ur de trånga öppningarna. De blev tvungna att låta det rinna långsamt ut över möblerna och längs väggarna. Chen såg ut genom fönstret. Mittemot låg stängda butiker och smala fönster som behärskade utgången från vaktkontoret, och där ovanför de kinesiska husens murkna buktiga tak och så den grå himlens oändliga lugn, en välbekant och låg himmel över den

öde gatan. All strid var i grund och botten absurd, ingenting existerade annat än livet. Han vaknade upp ur sina funderingar i det ögonblick då glasbitar och splitter från fönsterposterna klirrande föll i golvet samtidigt med att han hörde en gevärssalva. De var beskjutna utifrån.

En ny salva. Mellan poliserna, som var stridsberedda och herrar över den övre våningen, och de nya angriparna som de inte såg befann de sig nu här i vaktrummet som dröp av fotogen. Alla Chens män hade kastat sig ner på magen, och de bundna fångarna låg i ett hörn av rummet. Om en handgranat exploderade därinne skulle de alla bli levande brända. En av karlarna som låg på golvet muttrade och pekade på något med fingret. En skytt syntes uppe på ett tak, och längst åt vänster kom andra försiktigt smygande, med kroppen vriden i sidled. Det var revolutionärer, deras egna.

Såna idioter som skjuter utan att ha skickat fram någon för att rekognoscera, tänkte Chen. Han hade en liten blå Kuomintangflagga i sin ficka. Han drog fram den och rusade ut i korridoren. I samma ögonblick han kom ut kände han liksom en puff i ryggen, på samma gång kraftig och mjuk, och hörde ett väldigt brak som gick genom märmg och ben. Han sträckte armarna bakåt för att hålla balansen, men fann sig plötsligt liggande på golvet till hälften bedövad. Det blev alldeles tyst, så hörde han ett metallföremål falla i golvet; från vaktrummet hördes stönanden, och rök trängde ut i korridoren. Han reste sig. Han var inte sårad. Vacklande drog han till hälften igen dörren som slagits upp av den oförklarliga explosionen, och sträckte med vänster hand ut den lilla flaggan genom öppningen. Han skulle inte blivit förvånad om han fått en kula genom handen. Men nej, man jublade av glädje. Röken som långsamt trängde ut genom fönstret hindrade honom att se kamraterna till vänster, men de till höger ropade på honom.

En ny explosion var nära att ännu en gång slå omkull honom. Från fönstren i våningen en trappa upp kastade de belägrade poliserna handgranater. Hur hade de kunnat öppna fönstren utan att bli beskjutna från gatan? Den första granaten, som kastat omkull honom, hade exploderat utanför huset, och skärvorna hade trängt in i vaktrummet genom den öppna dörren och det sönderskjutna fönstret som om den exploderat därinne. Skräckslagna av explosionen hade de av Chens män som inte dödats hoppat ut genom fönstret, endast delvis dolda av röken. Två hade stupat mittpå gatan, skjutna av poliserna en trappa upp; de låg där med uppdragna knän liksom kaniner som rullat ihop sig, en tredje låg med ansiktet i en röd pöl och det såg ut som om han blött näsblod. De revolutionära därutanför hade känt igen de sina, men när de vinkat åt Chen hade officerarna förstått att någon skulle försöka ta sig ut ur huset, och de hade därför kastat den andra handgranaten. Den hade exploderat på gatan till vänster om Chen, och husväggen hade skyddat honom.

Från korridoren tittade han in i vaktrummet. Röken sänkte sig i en långsam kurva ner från taket. Det låg döda och sårade på golvet, och rummet var fullt av jämrande läten nerifrån, som från gläfsande hundar. I ett hörn låg en fånge med ena benet avslitet och skrek upp till de sina: ”Skjut inte mer!” Det var som om hans skrik hade borrarat hål genom röken som likgiltigt vällde fram över allt lidandet, en bild av det oblidkeliga ödet. Det var omöjligt att låta mannen med det avslitna benet ligga kvar där bunden. Men kunde inte en ny handgranat explodera vilket ögonblick som helst? Vad angår det mig, tänkte Chen, han är ju en fiende. Men med ett gapande sår i stället för ben och till på köpet bunden. Vad han kände var mycket starkare än medlidande: det var han själv som var mannen som låg där bunden. Om handgranaten exploderar utanför kastar jag mig på magen, och rullar den in i rummet måste jag genast slänga ut den. En chans på tjugu att komma ifrån det med livet. Men vad fan lägger jag mig förresten i? Vad fan lägger jag mig i? Döden hade föga att betyda. Vad han fruktade var att bli sårad i magen, men det var ändå mindre outhärdligt än att se mannen ligga där torterad och bunden, att bevittna denna mänskliga

hjälploshet i lidandet. Han närmade sig mannen med kniven i handen för att skära av hans rep. Den fångne trodde att han kom för att döda honom, han försökte vråla ännu värre men hans röst dog bort i en vissling. Chen trevade med vänstra handen längs mannens kläder, och blodet klubbade fast vid fingrarna, men han kunde inte låta bli att hela tiden hålla blicken riktad på det sönderslagna fönstret, genom vilket handgranaten kunde komma inflygande. Till slut fick han tag på repet, stack in kniven under det och skar av det. Mannen skrek inte längre, han var död eller avsvimmad. Med blicken hela tiden fäst på fönstret vände Chen tillbaka till korridoren. Det slog honom att det nu var en helt annan lukt därute än förut, och samtidigt hörde han – det var som om han varit döv en stund – hur de sårades jämmer hade förbytts i vilda tjut. Det hade börjat brinna i huset, handgranaterna hade tänt på alla de föremål som var indränkta med fotogen.

Inget vatten. Innan de revolutionära skulle hinna ta poliskontoret skulle de sårade (nu räknade han inte längre med fångarna, han tänkte bara på de sina) redan vara förkolnade. Ut, ut, ut! Men först och främst måste han noga överväga hur han bäst skulle kunna undvika varje onödig rörelse. Han darrade av spänning men var alldeles klar i huvudet, och alla hans tankar sysslade med hur han skulle komma ut. Han måste gå åt vänster för att komma i skydd av en portgång. Han öppnade dörren med höger hand, och med den vänstra gjorde han tecken åt de sina mittöver gatan att hålla sig stilla. Fienden en trappa upp kunde inte se honom; endast de revolutionäras uppträdande mittemot honom kunde förråda honom. Han kände alla de sinas blickar riktade på dörren och på hans egen undersätsiga blå silhuett som avtecknade sig mot den mörka korridoren. Försiktigt började han dra sig mot vänster med ryggen tryckt mot väggen, armarna utsträckta och revolvern i högra handen. Han gick steg för steg med uppmärksamheten hela tiden riktad på fönstren ovanför sig. Ett av dem var skyddat av en pansarplåt, uppsatt som en markis. Förgäves sköt upprorsmännen mot fönstren, ty handgranaterna kastades i skydd av denna pansarplåt. Om de försöker kasta måste handgranaten och armen på den som kastar synas här nerifrån, tänkte Chen i det han fortsatte att smygga sig fram. Om jag ser den gäller det att fånga den som ett paket och så slänga den så långt bort som möjligt ... Han fortsatte alltjämt med snigelfart. Jag kommer inte att kunna kasta den tillräckligt långt; jag kommer att få en näve skrot i magen. Han fortsatte vidare. Av den intensiva brandlukten och känslan att stödet bakom ryggen plötsligt upphörde, kunde han sluta sig till att han just passerade fönstret på nedre botten (han vågade inte vända sig om). Om jag lyckas få tag i granaten kastar jag in den i vaktrummet innan den exploderar. Så tjock som väggen är klarar jag mig bara jag hinner förbi fönstret. Vad brydde han sig om att det fanns människor därinne, mannen som han nyss skurit av repet åt, och sårade av hans egna män! Han såg inte revolutionärerna, inte ens där röken lättade något, ty han stirrade hela tiden på fönstret med pansarplåten, men han kände hela tiden att de hade ögonen riktade på honom. Poliserna besvärades visserligen mycket av skottlossningen mot fönstren, men det var ändå häpnadsväckande att de inte begrep att någonting var i görningen. Plötsligt kom han att tänka på att de hade ont om handgranater och därför tänkte sig noga för innan de kastade någon. Som om denna tanke framkallats av någon skugga dök i detsamma ett huvud fram under pansarplåten, osynligt för de upprorska men inte för honom. Han avbröt blixtnabbt sin lindansargång, sköt på måfå, tog ett språng framåt och kom in under portvalvet. En salva kom från fönstren, och en handgranat exploderade där han nyss stått. Polismannen som han hade bommat på var tydligen rädd för en ny kula och hade tvekat ett ögonblick innan han beslöt sig för att sticka ut handen under pansarplåten och kasta granaten. Chen hade fått en stöt i vänstra armen av lufttrycket, och eftersom det sår han själv tillfogat sig med sin dolk innan han dödat Tang Yen-ta inte var läkt började det åter att blöda, men det gjorde inte ont. Han drog till förbandet med en näsduk och tog sig fram över gårdarna till de andra revolutionärerna.

De som ledde anfallet stod samlade i en liten mörk gång.

”Ni kunde ha gjort er besvär med att rekognoscera först!”

Befälhavaren för denna chon, en storvuxen slätrakad kines med för korta ärmar, betraktade skuggestalten som närmade sig och drog resignerat upp ögonbrynen.

”Jag har låtit telefonera”, svarade han bara. ”Vi väntar på en pansrad lastbil.”

”Hur har det gått i de andra sektionerna?”

”Vi har tagit hälften av alla polisvaktkontoren.”

”Inte fler?”

”Det är väl inte så dåligt!”

All den skottlossning som hördes i fjärran kom från de revolutionära som drog sig samman mot Norra stationen.

Chen flåsade som efter en ansträngande simtur i storm. Han stödde sig mot muren som erbjöd dem alla skydd, och återfick så småningom sin vanliga andhämtning, medan han tänkte på fången som han befriat från repen. Jag borde ha lämnat karlen åt sitt öde. Varför skulle jag ge mig till att skära av repet; det gjorde ju ändå ingen skillnad? Skulle han ens nu ha kunnat stå ut med att se mannen med sitt avslitna ben ligga där och försöka komma loss? Hans sår kom honom att tänka på Tang Yen-ta. En sån idiot han hade varit, först hela natten och sen hela förmiddagen! Ingenting var enklare än att döda.

Inne på polisvaktkontoret brann alltjämt spillrorna av möblemanget, och de sårade vrålade av fruktan inför lågorna som kom allt närmare. Deras ihållande vrål genljöd i den låga gången och tycktes underligt nära i jämförelse med explosionerna, ångvisslornas signaler och stridsbullret som förtonade långt borta i den regntunga luften. Ett avlägset metallskrammel kom allt närmare och överröstade skriken. Det var lastbilen som kom. Den hade under natten försetts med pansarplåtar, men dessa var illa hopfogade och glappade. Bilen bromsade och skramlet upphörde, varpå vrålet åter tog vid.

Chen var den enda som varit inne på polisvaktkontoret, och han framlade nu läget för befälhavaren för den avdelning som kommit till deras hjälp. Det var en före detta kadett från krigsskolan i Whampoo. Chen skulle ha föredragit en av Katovs avdelningar framför den här, som bestod av ungdomar ur borgerliga familjer. Om han också inte lyckades smälta samman med sina kamrater som låg döda med uppdragna knän därute på gatan, visste han med sig att han alltid hatat det borgerliga Kina; det var proletariatet som var hans hopp.

Officeren kunde sitt yrke. ”Man har ingen nytta av den pansrade lastbilen”, sade han, ”det är inte ens något tak på den. Det behövs bara att de kastar in en handgranat i den, så springer det hela i luften. Men jag har också handgranater med mig.” De av Chens män som var utrustade med handgranater var kvar inne på polisvaktkontoret – döda? – och de andra hade inte lyckats få tag i några.

”Vi får försöka uppifrån.”

”Det tycker jag med”, sade Chen.

Officeren såg förargat på honom. Han hade inte frågat honom till råds. Men han sade ingenting. Militärisk trots de civila kläderna, med sitt kortklippta hår, sina små mustascher, sin blus sammanhållen av en livrem försedd med pistolhölster, stod han där bredvid den undersätsige, blåklädde Chen; båda studerade noggrant polisvaktkontoret. Till höger om dörren vällde röken från elden, som kom allt närmare deras sårade kamrater, ut lika regelbundet som skriken, som var

så ihållande att man kunnat ta dem för barnskrik om inte röstläget varit så ohyggligt. Till vänster ingenting. Fönstren en trappa upp var dolda av röken. Tid efter annan avlossade någon av de anfallande ett nytt skott mot något av fönstren; ytterligare några spillror föll ner på trottoaren och ökade det tjocka lager av flisor och murbruk, där glasskärvor glimmade trots den dystra dagern. Från polisvaktkontoret sköt man bara då någon av de revolutionära kom fram från sitt gömställe.

”Hur har det gått i de andra sektionerna?” frågade Chen på nytt.

”Så gott som alla polisvaktkontor är tagna. Central-polishuset genom överrumpling klockan halv två. Där fick vi tag i åttahundra gevär. Vi kan redan skicka hjälp till dem som gör motstånd fortfarande, ni är den tredje avdelningen vi undsätter. Våra motståndare kan inte längre räkna på några förstärkningar: vi har inringat kasernerna, Södra stationen och arsenalen. Nu gäller det bara att få slut på det här. Vi behöver så mycket folk som möjligt för anfallet. Och sedan har vi pansartåget kvar.”

Tanken på att tvåhundra avdelningar var i elden på samma sätt som hans egen fyllde Chen med stolthet samtidigt som den oroade honom. Trots ljudet av skottlossningar som den svaga vinden bar med sig från alla håll gav våldet honom en känsla av isolering i handlingen.

Officeren delade ut handgranater, och tio man klättrade över taken upp på polisvaktkontorets tak där de tog ställning. Nu skulle man använda sig av polisens taktik mot dem själva, det vill säga kasta in granaterna genom fönstren: från dessa behärskade man gatan men inte taket, och bara ett av fönstren var skyddat med pansarplåt. Revolutionärerna ryckte fram från tak till tak, och deras smärta gestalter avtecknade sig mot himlen. Eldgivningen från polisvaktkontoret fortsatte som förut. Som om endast de döende hade anat den nya framryckningen övergick deras skrik plötsligt till stönanden. De hördes knappast längre. Det var halvtumma varelsers kvävda skrik. Gestalterna hade nu nått fram till krönet av det starkt sluttande taket på polisvaktkontoret och började småningom ta sig utför. Chen kunde inte längre urskilja dem lika tydligt som förut sedan de upphört att avteckna sig mot himlen. Ett skri som av en kvinna i födslovåndor skar genom stönandet, som tog vid igen likt ett eko för att åter avstanna.

Trots stridsbullret var det något hemskt i att skriken plötsligt upphört. Hade elden nått de sårade? Chen och officeren såg på varandra och slöt så ögonen för att bättre kunna lyssna. Ingenting. När de öppnade ögonen igen möttes deras stumma blickar.

En av karlarna höll sig fast med ena handen i takutsprånget, sträckte ut den andra armen över gatan och kastade sin handgranat mot fönstret under sig. För lågt. Den exploderade på trottoaren. Han kastade en till och den flög in i det rum där de sårade låg. Skrik trängde ut genom det sönderslagna fönstret, men det var inte längre samma skrik som nyss utan ett stötvis frampressat vrål inför döden, ett sista uppblossande av ett lidande som ännu inte nått sin fullbordan. Mannen kastade sin tredje granat, åter utan att träffa fönstret.

Det var en av de män som kommit med lastbilen. Han hade hastigt dragit sig tillbaka för att undgå splitter. Nu lutade han sig på nytt fram med en fjärde granat i den lyftade handen. Bakom honom hasade sig en av Chens män utför taket. Den andre hann aldrig sänka armen utan sopades ner från taket som av ett väldigt klot. En våldsam explosion genljöd nere på trottoaren, och trots röken kunde man på väggen urskilja en blodfläck minst en meter i omkrets. Röken blåste bort, hela väggen var nedstänkt av blod och köttslamsor. Mannen som hasade sig ner utför taket hade förlorat fotfästet, rutschat utför och med hela sin tyngd dragit den andre med sig i fallet. Båda två hade ramlat på sina osäkrade granater.

Män från bägge avdelningarna – Kuomintangs borgerliga, och kommunistiska arbetare – kom nu försiktigt krypande från den andra sidan av taket. När de bägge andra störtat i gatan hade de

hejdat sig ett ögonblick men fortsatte nu mycket långsamt utför taket. Februariupploppet hade undertryckts med så mycken grymhet att det nu inte saknades beslutsamma män. Från höger närmade sig andra karlar. ”Bildra kedja!” ropade Chen där nerifrån. Andra, intill polisstationen, repeterade. Karlarna tog varandra i händerna och mannen som stod högst upp slog vänstra armen om ett stadigt utsprång på takåsen. Man började på nytt kasta handgranater, och de belägrade hade ingen möjlighet att försvara sig.

På fem minuter hade man kastat in tre granater genom två fönster; ytterligare en sprängde bort pansarplåten. Mittfönstret var det enda som förblev oskadat. ”Mittfönstret!” ropade kadetten. Chen såg på honom. Mannen var road av att föra befäl på samma sätt som en utsökt sport. Han brydde sig knappast om att ta betäckning. Utan tvivel var han modig, men han hörde inte samman med sitt folk. Chen hörde ihop med de sina, men inte nog.

Inte nog.

Han lämnade kadetten, gick över gatan utom synhåll för polisstationen och tog sig upp på dess tak. Mannen på takkrönet började tröttna; Chen avlöste honom. Med sin vänstra sårade arm om takutsprånget räckte han högra handen till den första mannen i kedjan, men han undkom ändå inte sin ensamhetskänsla. Tyngden av de tre karlarna i kedjan som hängde vid hans högra hand kändes som ett styng genom bröstet på honom. Granaterna exploderade inne på polisstationen, där man upphört att skjuta. ”Ännu har vi skydd av vindsvåningen, men inte så länge. Taket kommer att flyga i luften.” Trots den gemensamma dödsfaran, trots tyngden av kamraterna som nästan slet itu honom var han inte en av dem. Hjälper då inte ens blod?

Kadetten därnere stod och såg på honom utan att förstå. En man som kommit upp efter honom erbjöd sig att byta av honom.

”Bra. Då ska jag kasta själv.”

Han överlämnade den levande kedjan till den andre. En gränslös förtvivlan steg upp i hans uttröttade muskler. Hans uggleansikte med de smala ögonen var spänt, absolut orörligt; till sin häpnad kände han en tår rulla utefter näsan. Jag är nervös, tänkte han. Han drog upp en granat ur fickan och började gå utför, i det han grep tag i armarna på karlarna i kedjan. Men efter den våldsamma ansträngningen för att hålla kedjan kändes hans armar slappa, lydde honom inte. Kedjan slutade vid själva den prydnadskant som förlängde taket på sidorna, och därifrån var det så gott som omöjligt att komma åt att kasta en granat in genom mittfönstret. När Chen kommit till den yttersta kanten av taket släppte han den sista mannens arm, grep tag om hans ben och sedan i takrännan och gled så ner utmed stuprännan, varifrån han visserligen inte kunde nå fönstret men väl kasta sin granat i det. Hans kamrater stod som förstenade. Han fick fotfäste på en framskjutande kant som löpte utmed väggen ovanför nedre våningen. Det förvånade honom att han kände så litet av sitt sår. Med vänstra handen om en av stuprännans krampor vägde han den osäkrade granaten i sin högra hand. Om den ramlar i gatan här nedanför är det ute med mig. Han slungade granaten så kraftigt han kunde i sin obekväma ställning. Den flög in genom fönstret och exploderade därinne.

Nedanför honom började eldgivningen igen.

Dörren till polisstationen hade blivit stående öppen, och nu när poliserna jagades från det sista rum dit de kunnat ta sin tillflykt störtade de ut, blinda av skräck och skjutande till höger och vänster. Från tak, fönster och portgångar sköt upprorsmännen på dem. Den ena efter den andra stupade, de flesta i närheten av dörren, de övriga spridda längs gatan.

Eldgivningen upphörde. Chen gled utför stuprännan. Han såg ingenting nedanför sig och hoppade

rätt på ett lik.

Kadetten gick in på polisstationen. Han följde efter honom och drog upp en granat som han hade kvar i fickan. För varje steg han tog blev han allt våldsammare medveten om att de sårades stönanden hade upphört. I vaktrummet ingenting annat än döda. De sårade var förkolnade. En trappa upp ytterligare döda och några sårade.

”Nu fortsätter vi till Södra stationen”, sade kadetten. ”Vi tar alla gevären. Andra avdelningar behöver dem.”

Gevären bars ut och lastades på bilen. När man tagit vara på dem alla klättrade karlarna upp på vagnen där de packade ihop sig, satte sig grensle över motorhuven, ställde sig på trappstegen och hängde sig fast bakpå. De som inte fick plats gav sig av i språngmarsch genom gränden. Den stora ensamma blodfläcken verkade oförklarlig på den öde gatan. Den fullastade bilen vek skramlande om hörnet i riktning mot Södra stationen och kasernerna.

Den blev snart tvungen att stoppa. Vägen var spärrad av fyra nerskjutna hästar och tre avvärpnade lik. Det var några av de kavallerister Chen sett på middagen: den första pansarbilen hade tydligen kommit i tid. Marken var översållad av glasbitar, men inga människor syntes till med undantag av en gammal kines med spetsigt hakskägg som stod och jämrade sig. När Chen närmade sig sade han högt:

”Det är bra orättvist och mycket sorgligt! Tänk, fyra, fyra stycken!”

”Det är bara tre”, sade Chen.

”Fyra tyvärr!”

Chen såg efter en gång till. Det var faktiskt bara tre lik, ett som låg på sidan och två på magen, och runtom stod husen, döda de också, under en blytung himmel.

”Jag talar om hästarna”, sade gubben med en blandning av förakt och fruktan i rösten; Chen höll sin revolver i handen.

”Jag talar om karlarna. Var en av hästarna din?” Förmodligen hade man rekvirerat hästarna på morgonen.

”Nej. Men jag har varit kusk. Hästar är något jag känner till. Fyra dödade! Och till ingen nytta!”

Lastbilens chaufför lade sig nu i samtalet.

”Till ingen nytta, säger du?”

”Vi kan inte förlora tid på att stå här och prata” sade Chen.

Med hjälp av de bägge männen lyfte han undan hästarna. Bilen kunde nu ta sig fram. Chen som satt på trappsteget vände sig om och såg sig tillbaka innan bilen svängde om nästa hörn. Den gamla kusken stod ännu kvar bland hästliken och fortsatte säkerligen sin klagan. Hans gestalt avtecknade sig svart mot den grå gatan.

Klockan fem på eftermiddagen

”Södra stationen har tagits.”

Ferral lade på luren. Medan han gjorde upp om sammanträffanden (en del av den internationella handelskammaren motsatte sig varje intervention, men han själv hade Shanghais största tidning till sitt förfogande), kom meddelanden om revolutionens framgångar slag i slag. Han hade gått in i ett annat rum för att få telefonera ostörd. Nu gick han tillbaka till sitt arbetsrum, där Martial som

just hade kommit diskuterade med Chiang Kai-sheks representant, som inte gått med på att träffa honom vare sig på hans ämbetsrum eller i hans hem. Redan innan han hunnit öppna dörren hörde Ferral trots eldgivningen:

”Men ni förstår väl vad jag representerar här? Frankrikes intressen!”

”Men vad kan jag lova min chef för stöd?” svarade kinesen i nonchalant, enviss ton. ”Er generalkonsul själv sade mig att ni skulle ge mig bestämt besked om det, eftersom ni så bra känner till vårt land och folk.”

Det ringde i telefonen i arbetsrummet.

”Stadshuset har tagits”, sade Martial.

Och fortsatte i en annan ton:

”Jag nekar inte till att jag har en viss psykologisk kännedom om landet, och om människor i allmänhet. Psykologi och handling är ju mitt yrke, och vad ...”

”Men om individer som är lika farliga för ert land som för vårt, farliga också för freden och civilisationen, tar sin tillflykt till den franska koncessionen? Den internationella polisen ...”

”Jaså, där har vi det”, tänkte Ferral, som just då kom in i rummet. Han vill ha reda på om Martial tänker låta kommunistledarna ta sin tillflykt till oss ifall det kommer till brytning.

”... har lovat att ställa sig välvillig gentemot våra önsksningar härvidlag ... Hur kommer den franska polisen att förhålla sig?” fortsatte han.

”Det ordnar sig säkert. Men lägg bara en sak på minnet: Inga historier med vita kvinnor, ryskorna undantagna. Jag har mycket bestämda order därvidlag. Men ingenting officiellt, ingenting officiellt, det har jag redan sagt er.”

De bägge männen stod i Ferrals moderna arbetsrum på ömse sidor om en stor gudinnestaty i svart sten från Tangperioden, som han köpt på Clappiques rekommendation, men som Gisors inte trodde var äkta. På väggen hängde några Picasso från hans rosafärgade period och en erotisk skiss av Fragonard. Kinesen, en ung överste med böjd näsa och iförd en korrekt knäppt civil kostym, stod med tillbakakastat huvud och betraktade leende Martial.

”Jag tackar er i mitt partis namn ... Kommunisterna är förrädare. De förräder oss, sina trogna allierade. Det har varit uppgjort att vi skulle samarbeta och att inga sociala frågor skulle tas upp förrän Kina var enat. Men de tar upp dem redan nu. De respekterar inte vår överenskommelse. De vill inte skapa ett enat Kina utan en sovjetstat. De som har stupat i vår armé har inte stupat för Sovjet utan för Kina. Kommunisterna är i stånd till vad som helst. Det är därför jag skulle vilja fråga den franska polismästaren om han har något emot att låta vaka över generalens personliga säkerhet.”

Det var självklart att han bett den internationella polisen om samma sak.

”Gärna”, svarade Martial. ”Skicka till mig chefen för er polis. Är det fortfarande König?”

”Ja, det är det. Har polismästaren studerat Romerska rikets historia?”

”Javisst.”

I aftonskolan, tänkte Ferral.

På nytt ringde telefonen. Martial tog luren.

”Broarna är tagna”, sade han och lade på den igen. ”Om en kvart har de revolutionära tagit

stadens centrum.”

”Enligt min mening”, återtog kinesen som om han inte hört något, ”var det sedernas förfall som ledde till Roms undergång. Tror ni inte att man genom att ge prostitutionen en fast organisation efter västerländska mönster, i stil med polisens, skulle kunna komma åt kommunistledarna i Hankou, som ju ändå inte kan mäta sig med romerska rikets styresmän?”

”Det är en idé ... men jag tror knappast man kan sätta den i verket. Man får ta sig en grundlig funderare på saken ...”

”Européerna förstår ingenting av Kina annat än det som påminner om förhållandena hos dem själva.”

Så teg båda. Det hela roade Ferral. Han kunde inte låta bli att undra över kinesen med sin nästan föraktfulla knyck på nacken samtidigt som han verkade ganska blyg.

Hankou översvämmat av prostituerade ..., tänkte han. Och han känner kommunisterna. Det är nog inte heller uteslutet att han är inne i nationalekonomin. Egendomligt! Under det att man kanske var i färd med att organisera arbetarråd i staden höll den här mannen på att fundera ut vilka spetsfundiga lärdomar han kunde dra av romerska rikets undergång. ”Gisors har rätt, de söker alltid efter nya knep!”

Det ringde i telefonen igen.

”Kasernerna är omringade”, sade Martial. ”Inga förstärkningar till regeringstrupperna kommer fram längre.”

”Och Norra stationen?” frågade Ferral.

”Inte tagen ännu.”

”Då kan ju regeringen ta trupper från fronten?”

”Kanske”, sade kinesen. ”Regeringens trupper och tanks koncentreras nu kring Nanking. En del av dem kan skickas hit. Och pansartåget kan fortfarande göra avsevärt motstånd.”

”Ja, omkring tåget och stationen kan de nog hålla stand”, återtog Martial. ”Allt som blir taget organiseras efter hand; de revolutionära har säkerligen ryssar eller andra européer med i ledningen. De revolutionära tjänstemännen i varje ämbetsverk dirigerar de upproriska. En militärkommitté har högsta ledningen. Hela polisen är avväpnad vid det här laget. De röda har sina bestämda samlingsplatser varifrån deras trupper skickas mot kasernerna.”

”Kineserna har stor organisationsförmåga”, sade översten.

”Hur har man ordnat skyddet av Chiang Kai-sheks person?”

”Framför hans bil kör alltid en annan bil med hans personliga livvakt, och så har vi våra spioner.” Ferral fick äntligen förklaringen på kinesens föraktfulla knyck på nacken, som började irritera honom (till en början hade det verkat som om han hela tiden haft blicken riktad på Fragonards kärleksscen ovanför huvudet på Martial). En vit fläck på högra ögat tvingade honom att se uppifrån och ner.

”Det räcker inte”, svarade Martial. ”Vi måste ordna det bättre. Och så fort som möjligt. Nu måste jag ge mig i väg. Det är fråga om att välja en exekutivkommitté som ska ta stadens styrelse i sin hand. Kanske kan jag uträtta något där. Det är också på tal att välja en prefekt, en mycket viktig post ...”

Ferral och den kinesiska översten var nu ensamma. ”Vi kan alltså hädanefter räkna på er?” sade

kinesen med tillbakakastat huvud.

”Liu Ti-yü väntar på mig”, svarade Ferral.

Eftersom Liu Ti-yü var ordförande i Shanghais bankirers sammanslutning, hedersordförande i den kinesiska handelskammaren och nära lierad med cheferna för de olika skråna hade han givetvis förutsättningar för att kunna uträtta något i denna kinesstad, som de revolutionära stormavdelningarna utan tvivel som bäst höll på att besätta, ja, mer än Ferral själv kunde i koncessionerna. Översten tog avsked. Ferral gick en trappa upp. Däruppe i ett hörn av det modernt möblerade arbetsrummet som var prytt med kinesiska skulpturer från de bästa epokerna satt Liu Ti-yü, iklädd vid kostym över en kraglös pullover, vit som hans kortsnaggade hår, och väntade med händerna på fåtöljens förkromade rör. Hela ansiktet var koncentrerat till munnen och käkarna: en energisk gammal groda.

Ferral förblev stående:

”Ni är beslutet att göra slut på kommunisterna.” Han frågade inte utan tog det som en given sak.

”Vi också, naturligtvis.” Han började gå av och an i rummet med framskjutna axlar.

”Chiang Kai-shek är färdig att bryta med dem.”

Ferral hade aldrig sett ett uttryck av misstro i en kines ansikte. Trodde den här kinesen på honom? Han räckte honom en ask cigaretter som han sedan han slutat att röka ständigt hade stående öppen på sitt skrivbord som ett bevis på sin karaktärsstyrka.

”Det är nödvändigt att hjälpa Chiang Kai-shek. Det är en fråga om liv eller död för er. Den nuvarande situationen kan omöjligt fortsätta. I ryggen på armén, på landsbygden, börjar kommunisterna att organisera bönderna. Deras första åtgärd blir att annullera alla lån mot hypotek som ni bankirer i staden (Ferral sade inte procentare) lämnat. Och största delen av era förmögenheter ligger i sådana hypotek. Med bonderåd ...”

”Kommunisterna vågar inte inrätta råd i Kina.”

”Vi ska inte rida på ord. Vare sig kommunisterna bildar föreningar eller sovjeterna kommer de i alla fall att nationalisera jorden och förklara alla lån som vilar på den ogiltiga. Dessa båda åtgärder upphäver det mesta av de garantier som ni har fått lån från utlandet på. Mer än en miljard, om jag räknar med mina japanska och amerikanska vänner. En sådan summa kan inte täckas med en för övrigt lamslagen handel. Bortsett från våra lån till er är ett par sådana dekret nog för att spränga alla Kinas banker. Det är inget tvivel om det.”

”Kuomintang kommer inte att tillåta det.”

”Det finns inget Kuomintang. Det finns de blå och de röda. Hittills har de hållit ihop för att Chiang Kai-shek har varit utan pengar. Men då Shanghai är taget – i morgon – så räcker nästan tullinkomsterna till för att Chiang Kai-shek ska kunna underhålla sin armé. Men inte riktigt ändå. Han räknar på oss. Överallt har kommunisterna predikat att bönderna ska lägga sig till med jorden. Nu sägs det att de försöker uppskjuta det, men det är för sent. Bönderna har insupit deras lära, och de är inte partimedlemmar – de kommer att göra vad de själva vill.”

”Ingenting annat än våld kan hejda bönderna. Jag har redan sagt det till engelska generalkonsuln.”

Ferral lade märke till att kinesen nära nog lagt sig till med hans eget tonfall och fick intryck av att ha vunnit spelet.

”De har redan försökt att lägga beslag på jord. Chiang Kai-shek är beslutet att förhindra det. Han

har givit order om att ingen jord får röras som tillhör officerare eller deras släktingar. Man måste ...”

”Vi är alla släkt med någon officer”, sade Liu med ett leende. ”Finns det en enda jordlapp i Kina vars ägare inte är släkt med någon officer?”

Ferral kände till hur kineserna kan räkna släktskap. Återigen ringde det i telefonen.

”Arsenalen är omringad”, sade Ferral. ”Alla regeringsbyggnader är tagna. Den revolutionära armén kommer att vara i Shanghai i morgon. Det är absolut nödvändigt att vi löser frågan nu. Hör noga på. Till följd av kommunisternas propaganda har redan en mängd egendomar tagits ifrån sina ägare. Chiang Kai-shek måste antingen finna sig i det eller ge order om att arkebusera dem som tagit egendomarna. Den röda regeringen i Hankou kommer aldrig att finna sig i en sådan order.”

”Frågan kommer att förhållas.”

”Ni vet vad aktierna i de engelska bolagen har blivit värda sedan engelska koncessionen i Hankou har intagits. Ni vet hurdan er ställning kommer att bli sedan egendomarna lagligen har tagits från sina ägare, vilka de än är. Chiang Kai-shek vet det också och säger att han är tvungen att bryta med dem nu. Vill ni hjälpa honom, ja eller nej?”

Liu spottade och drog ner huvudet mellan axlarna. Han slöt ögonen, öppnade dem igen och såg på Ferral med en procentares ögon, likadana överallt i världen.

”Hur mycket?”

”Femti miljoner dollar.”

Han spottade igen.

”Enbart vår andel?”

”Ja.”

Han blundade igen. Genom gevärselden hördes då och då ett dovt kanonskott från pansartåget.

Om Lius vänner bestämde sig skulle det visserligen inte vara slut på striden för det, men om de inte bestämde sig skulle kommunismen säkerligen segra i Kina. Det här är ett av de ögonblick då världens öde avgörs, tänkte Ferral med en stolthet i vilken det låg hänförelse men också en viss likgiltighet. Han släppte inte kinesen med blicken. Gubben satt med slutna ögon och tycktes sova. Men de blå ådrorna på hans händer skälvde som nerver. Jag måste komma med ett personligare argument också, tänkte Ferral.

”Chiang Kai-shek”, sade han, ”kan inte tillåta att hans officerare plundras på sina egendomar. Och kommunisterna är beslutna att mörda honom. Det vet han.”

Det ryktet gick sedan några dagar tillbaka, men Ferral trodde själv inte mycket på det.

”Hur lång tid har vi på oss?” frågade Liu och tillade genast i det han blundade med ena ögat, knipslug till höger, skamsen till vänster:

”Är ni säkra på att han inte tar pengarna utan att hålla sina löften?”

”Det är också våra pengar det gäller, och det är inte fråga om några löften. Han kan inte handla annorlunda. Förstå mig rätt: det är inte för att ni betalar honom som han måste göra slut på kommunisterna. Det är för att han är tvungen att göra slut på dem som ni betalar honom.”

”Jag ska tala med mina vänner.”

Ferral kände till kinesiska seder och bruk och visste också vilket inflytande den har som för ordet.

”Vad tänker ni råda dem till?”

”Chiang Kai-shek kan bli slagen av kommunisterna i Hankou. Det finns tvåhundra tusen arbetslösa där.”

”Om vi inte hjälper honom blir han det givetvis.”

”Femti miljoner ... Det är ... mycket.”

Nu såg han äntligen Ferral i ögonen.

”Mindre än ni skulle bli tvungen att betala till en kommunistisk regering.”

Telefonen igen.

”Pansartåget är omringat”, återtog Ferral. ”Även om regeringen ville skicka trupper från fronten kan den inte längre göra det.”

Han räckte fram handen.

Liu tryckte den och gick. På himlen drog söndertrasade moln förbi. Ferral stod vid det stora fönstret och såg Lius bil köra sin väg: motorsurret överröstade för ett ögonblick gevärselden. Till och med om han skulle gå segrande ur striden skulle hans företag komma i ett sådant läge att han kanske blev tvungen att begära den franska regeringens stöd, vilket den ofta vägrade att ge, som nu senast till Industribanken i Kina. Men i dag var han en av dem som avgjorde Shanghais öde. Alla de som hade ekonomiska intressen i staden, och nästan samtliga utländska konsulat, spelade samma spel, det vill säga sökte få Liu att betala. Pansartåget sköt alltså. Ja, för första gången hade de revolutionära verkligen organiserat sitt anfall. Han skulle gärna velat känna deras ledare, gärna låtit arkebusera dem med, förresten.

Denna krigets kväll gick över i natt. Nedanför honom tändes ljusen. Den osynliga floden drog som alltid till sig det lilla av liv som fanns kvar i staden. Den kom flytande från Hankou. Liu hade rätt och Ferral visste det: det var därifrån faran hotade. Där sattes den röda armén upp. Där var kommunisterna herrar. Sedan de revolutionära som en snöplog sopat bort nordarmén drömde hela det radikala Kina om detta förlovade land. Revolutionen hade sitt fädernesland i skuggan av Hankous gjuterier och arsenaler redan innan de erövrats; nu härskade den där, och de ömkliga vandrarna som försvann därnere i dimman, ur vilken nu allt flera ljus började dyka fram, strömmade alla i samma riktning som floden, som om de med sina slavansikten, var onda förebud som den hotande natten jagade fram mot honom från Hankou.

Klockan var elva. Sedan Liu givit sig av hade han före och efter middagen haft besök av ledare för olika skräp, bankirer, direktörer för försäkringsbolag och transportkompanier, importörer, direktörer för spinnerierna. Alla var på något sätt beroende av den finansgrupp Ferral representerade eller av andra finansgrupper som rättat sin politik efter Franska ostasiatiska handelskompaniet. Ferral räknade inte bara med Liu. Genom Shanghai, Kinas levande hjärta, pulserade hela landets ekonomiska liv. Ännu långt utifrån landsbygden – de flesta jordägarna var beroende av bankerna – löpte dess ådror liksom kanalerna samman mot den stora staden där Kinas öde avgjordes. Eldgivningen pågick alltså. Ferral hade nu inte annat att göra än vänta.

I rummet bredvid låg Valérie. Han kom ihåg en av sina vänner, en mycket intelligent krympling som hade älskarinnor vilka Ferral ofta avundats honom. En dag hade han talat med Valérie om saken. ”Det finns ingenting så tilldragande hos en man som styrka och svaghet i förening”, hade hon svarat. Ferral, som var övertygad om att man inte av de yttre konturerna i en människas liv

kan lära känna hennes väsen, hade lagt detta yttrande på minnet mycket mer än allt hon anförtrott honom om sig själv.

Ändå visste han att hon inte hyste några ömmare känslor för honom. Han anade att hon var smickrad i sin fåfänga och att hon väntade sig åtskilligt av sin erövring, men han anade inte att hon framförallt väntade att barnet inom hans härsklustna jag plötsligt skulle komma i dagen, att hon blivit hans älskarinna för att vinna hans kärlek. Och hon visste inte att Ferral både av sin natur och av den kamp han nu förde var hänvisad till erotiken, inte till kärleken.

Valérie som innehade ett stort modehus var förmögen och sålde sig inte (åtminstone inte ännu). Hon påstod att erotiken hos många kvinnor består i att klä av sig naken inför den man de valt, och att begäret är starkt hos dem endast en gång. Det var i alla fall nu tredje gången hon låg med honom. Han anade hos henne en stolthet som kunde mäta sig med hans egen. ”Männen har sina resor, kvinnorna sina älskare”, hade hon sagt dagen förut. Kände hon sig som så många andra kvinnor dragen till honom på grund av kontrasten mellan hans hårdhet och den uppmärksamhet han visade henne? Han var fullt medveten om att han i detta spel satte in hela sin starkaste lidelse: stoltheten. Det hade sina risker när det gällde en partner som sade: ”Ingen man kan yttra sig om kvinnor, kära vän, därför att ingen man förstår att varje ny makeup, varje ny klänning, varje ny älskare förutsätter en ny själ hos dem” – åtföljt av det erforderliga leendet.

Han gick in i sängkammaren. Hon låg med huvudet lutat mot den runda armen och såg leende på honom.

Leendet förlänade hennes ansikte samma uttryck av på en gång intensivt och lättjefullt liv som njutningen. När hon inte log fick hennes ansikte ett uttryck av öm melankoli, och Ferral påminde sig att han första gången han träffat henne sagt att hennes ansikte var vemodigt och stämde väl överens med det milda draget i hennes grå ögon. Men så snart hon blev kokett upptäckte man plötsligt att leendet som formade hennes läppar till en båge, öppnare vid munvinklarna än vid mitten, passade ihop med hennes rika, vågiga, kortklippta hår; uttrycket i hennes ögon blev då mindre ömt, och hennes ansikte fick trots de fina regelbundna dragen något kattlikt över sig. Liksom alla som är för högmåddiga för att finna sig tillrätta med människor tyckte Ferral om djur, och alldeles särskilt om katter.

Han klädde av sig i badrummet. Den elektriska lampan var sönder, och toaletsakerna skiftade i rött i skenet från eldsvådorna ute i staden. Han tittade ut. På avenyn därnedanför var massor av människor i rörelse likt miljontals fiskar under en skälvande mörk vattenyta. Det tycktes honom plötsligt som om denna folkmassas själ hade övergivit den, liksom tanken överger den som drömmar, och att den nu förtärdes av de glatt sprakande lågorna som upplyste husväggarna.

Då han kom tillbaka in i sängkammaren låg Valérie och funderade, och hennes leende var borta. Var det bara den leende kvinnan han ville bli älskad av, och var det inte som om den andra kvinnan utan leende varit en främling som stod i vägen för deras kärlek? Från pansartåget hördes skott på skott; det lät som en triumferande salut. Tåget var ännu, liksom kasernen, arsenalen och ryska kyrkan, i regeringstruppernas händer.

”Har du träffat Clappique på sista tiden?” frågade hon.

Hela den franska kolonin i Shanghai kände Clappique. Valérie hade råkat honom på en middag två dagar tidigare och blivit tjugad av hans bisarra fantasi.

”Ja, jag har bett honom att köpa mig några laveringar av Kama.”

”Hittar man såna i antikvitetsaffärerna här?”

”Nej, visst inte. Men Kama är på hemväg från Europa och han kommer att passera Shanghai om fjorton dagar. Clappique var trött och berättade bara två roliga historier. En som handlade om en kinesisk tjuv som blev frikänd därför att han hade tagit sig in genom ett lyrformigt hål i den pantbank där han gjorde inbrott, och så den här:

Den dygdådle har idkat kaninavel i tjugu år. Hans hus och hans kaningård ligger på var sin sida om tullen. Tullmännen som återigen blivit avlösta glömmer att underrätta sina efterträdare om hans vandringar mellan hus och kaningård. Så kommer han med sin fyllda gräskorg på armen. 'Hör ni där! Vad har ni i korgen?' Under gräset ligger klockor, kedjor, ficklampor och kameror. 'Jaså, det är det här ni matar era kaniner med?' 'Ja, herr tulldirektör. Och' – med en hotfull gest åt kaninernas håll 'gillar de inte det, så får de inget annat heller.'”

”Å”, sade hon, ”det är vetenskaplig historia! Nu förstår jag: alla de där små sagokaninerna som är så levande på månen och liknande ställen och så svåra att få liv i i barnkamrarna – det är förstås därifrån de kommer ... Det är verkligen förfärligt orättvist, hela den där historien om Den dygdådle. Och de revolutionära tidningarna kommer säkert att protestera högljutt: du kan vara övertygad om att kaniner äter sånt.”

”Har du läst ”Alice i Underlandet”, min älskling?” Valérie blev förargad över hans ironiska ton när han sade ”älskling”.

”Det är klart. Jag kan den utantill.”

”Ditt leende kommer mig att tänka på vålnaden av katten som aldrig riktigt tog form utan bara syntes som ett betagande kattleende, svävande i luften. Varför ska kvinnans intelligens alltid ge sig in på andra områden än dem som ligger för henne?”

”Vad är det då som ligger för henne, kära vän?”

”Behag och förståelse, naturligtvis.”

Hon funderade ett ögonblick.

”Det som män kallar så är helt enkelt intellektuell undergivenhet. Ni erkänner ingen annan intelligens hos kvinnan än den som uppskattar er. Det är ju så vilsamt ...”

”Det enda sättet att förstå vad det vara månne är för en kvinna att ge sig, för en man att äga henne.”

”Tror du inte, min vän, att det är så att kvinnorna aldrig (eller nästan aldrig).ger sig och att männen aldrig äger något. Det är bara en lek: 'Jag inbillar mig att jag äger henne, därför inbillar hon sig att hon tillhör mig ...' Inte sant? Är det inte så? Det som jag nu tänker säga är mycket fult, men tror du inte att det är den gamla historien om korken som trodde sig vara så mycket för mer än buteljen?”

Frigjordhet i seder hos en kvinna verkade eggande på Ferral, men frigjordhet i tänkesätt irriterade honom. Han kände ett oemotståndligt behov att uppväcka den enda känsla som han trodde gav honom övertaget över en kvinna: den kristna skamkänslan, och tacksamhet över den utståndna skammen. Om hon också inte anade detta, anade hon att han höll på att glida ifrån henne, men som hon inte var okänslig för hans åtrå var hon road av tanken att kunna fånga in honom när hon ville. Hon såg på honom med halvöppen mun (eftersom han tyckte om hennes leende ...) och en blick som redan gav sig, övertygad om att han liksom alla män skulle ta hennes lust att förföra honom för lust att låta sig besegras.

Han lade sig ner bredvid henne. Smekningar gav Valérie ett inbundet uttryck som han ville se

förvandlas. Han längtade alltför lidelsefullt efter hennes andra uttryck för att inte hoppas att vällusten skulle tvinga fram det. Han trodde att han slet av henne en mask och att det djupaste, det hemlighetsfullaste hos henne nödvändigtvis måste vara det han tyckte mest om hos henne. Han hade aldrig ägt henne annat än i mörker. Men knappt närmade sig hans hand för att sakta skilja hennes ben åt förrän hon släckte. Han tände igen.

Han hade trevat efter strömbrytaren, och hon trodde att han tänt av misstag. Hon släckte igen. Han tände med detsamma. Hon hade känsliga nerver och var på en gång skrattlysten och förargad. Men så mötte hon hans blick. Han hade skjutit undan strömbrytaren och hon förstod nu att han väntade sig den största njutningen av att få se hennes ansikte förvandlas av lusten. Hon visste att det endast var i början av ett förhållande eller när hon togs genom överraskning som hon helt behärskades av sitt begär. När hon märkte att hon inte nådde strömbrytaren kände hon en välkänd värme genomströmma sig och stiga upp genom bålen till bröstvårtorna och vidare ända till läpparna, och i Ferrals blick kunde hon läsa att de svällde och rodnade. Hon valde denna känsla av värme, tryckte honom hårt intill sig och lät sig i långa drag sugas bort från den strand dit hon visste att hon om en liten stund skulle kastas tillbaka, fast beslutet att aldrig förlåta honom.

Valérie sov. Den jämna andhämtningen och sömnens avspänning kom hennes läppar att svälla, och hennes ansikte hade det milda och uppgivna uttryck som det fick av den sinnliga njutningen. En mänsklig varelse, tänkte Ferral, ett personligt liv, ensamt i sitt slag och isolerat alldeles som mitt ... Han föreställde sig att han var hon, att han bodde i hennes kropp och i hennes ställe erfor den vällust som han inte kunde tänka sig annat än som en förödmjukelse. ”Det är ju löjligt. Hon känner i överensstämmelse med sitt kön, jag med mitt, varken mer eller mindre. Hon känner sig som ett knippe av begär, svårmod och stolthet, som ett människoöde ... Det är självklart.” Men inte i detta ögonblick. Sönnen och hennes läppar visade att hon helt sjunkit in i det sinnliga, som om hon funnit sig i att inte längre vara ett levande och fritt väsen utan enbart ett uttryck för tacksamheten över en fysisk erövring. Den kinesiska nattens stora stillhet mättad med lukten av kamfer och löv, som vilade över hela landet ända fram till Stilla havet, insvepte också henne och förvandlade henne till en tidlös varelse. Inte en ångvissla ljud, inte ett skott hördes. I sönnen tog hon inte med sig minnen och förhoppningar som han aldrig skulle äga; hon var endast motpolen till hans egen vällust. Hon hade aldrig levat, aldrig varit en liten flicka.

På nytt ett kanonskott. Pansartåget hade åter börjat skjuta.

Nästa dag klockan fyra på morgonen

Kyo satt i en urmakeributik och iakttog pansartåget. Tvåhundra meter framför och bakom det hade revolutionärerna rivit upp järnvägsskenorna, och en vägövergång var sprängd. Av tåget som orörligt och dött spärrade gatan såg Kyo bara två vagnar, den ena täckt som en boskapsvagn, den andra tillplattad under sitt pansartorn som under en petroleumtank. En kanon med liten kaliber stack ut ur tornet. Inga människor syntes till, vare sig de som befann sig belägrade i tåget, dolda bakom sina fördragna pansarluckor, eller de belägrande som tagit betäckning i husen som behärskade järnvägslinjen. Bakom Kyo, i trakten av ryska kyrkan och affärstryckeriet, fortgick eldgivningen i ett. De soldater som lät sig avvärpas fick obehindrat gå, de andra var dödsdömda. Nu var revolutionärernas alla avdelningar beväpnade. Sedan fronten hade genombrutits flydde regeringstrupperna mot Nanking, med saboterade tåg eller på de av regnet bottenlösa vägarna. Kuomintangens armé skulle vara framme i Shanghai om några timmar. I varje ögonblick kom det rapportkarlar därifrån.

Chen kom in, alltjämt klädd som arbetare, slog sig ner bredvid Kyo och betraktade tåget. Hans

män stod på vakt bakom en barrikad hundra meter därifrån men hade order om att inte gå till anfall.

Kanonen på tåget, som avtecknade sig mot himlen, började svänga. Likt låga moln svepte de sista rökslingorna från den besegrade eldsvådan förbi.

”Jag tror inte de har mycket ammunition kvar”, sade Chen.

Kanonen stack ut ur tornet som ett teleskop på ett observatorium och svängde försiktigt runt. Trots pansarskyddet verkade den skröplig när den manövrerades så där varsamt.

”Så fort våra egna kanoner kommer fram ...”, sade Kyo.

Kanonen som de iakttog upphörde att svänga runt och gav eld. Som svar smattrade en salva mot pansarskyddet. På den gråvita himlen blev en blå flik synlig just ovanför tåget. En rapportkarl kom med några papper till Kyo.

”Vi har inte majoriteten i kommittén”, sade han.

Före revolutionens utbrott hade Kuomintangpartiet haft ett hemligt möte och valt en central-kommitté på tjugusex medlemmar, varav femton kommunister, men den hade nu i sin tur valt en exekutivkommitté som skulle överta stadens styrelse. Det var den som satt inne med den verkliga makten, och där hade kommunisterna inte majoriteten.

En ny rapportkarl, i uniform, visade sig i dörren. ”Arsenalen är tagen.”

”Och stridsvagnarna?” frågade Kyo.

”De har givit sig i väg till Nanking.”

”Kommer du från armén?”

Det var en soldat ur första divisionen, den som räknade de flesta kommunisterna, och Kyo frågade ut honom. Karlen var bitter och undrade vad Internationalen egentligen tjänade till. Kuomintangs borgerliga hade alla fördelarna. Soldaternas släktingar som nästan alla var bönder tvangs att betala en stor krigsskatt, under det att de borgerliga kom undan jämförelsevis lindrigt. Om bönderna ville lägga sig till med jorden förbjöds det på order från högsta, ort. Soldaterna trodde att Shanghais erövring skulle betyda en ändring i allt detta, men själv var han inte säker på det. Hans argument var dåliga, men det var lätt att med stöd av dem finna bättre. Kyo svarade att ett rött garde och en arbetarmilis skulle komma att organiseras i Shanghai. I Hankou fanns det tvåhundratusen arbetslösa. Båda tystnade då och då för att lyssna.

”Ja, Hankou, ja”, sade mannen, ”jag vet nog att vi har Hankou ...”

Det var som om ljudet av deras dova stämmor dröjt kvar i deras omedelbara närhet, i den av spänning laddade luften, som också den tycktes vänta på att kanonen skulle skjuta. Bägge två tänkte de på Hankou, ”Kinas mest 'industrialiserade stad’”. Där var en ny röd armé under organisation och redan nu övades arbetaravdelningarna i vapnens bruk ...

Bredbent, med knytnävarna stödda mot knäna och gapande mun, satt Chen och såg på de anländande rapportkarlarna utan att säga något.

”Allt kommer att bero på vem som blir prefekt i Shanghai”, återtog Kyo. ”Om det blir en av de våra betyder det ingenting att vi inte har majoriteten i exekutivkommittén. Om han tillhör högerflygeln däremot ...”

Chen undrade vad klockan kunde vara. I urmakeri-butiken fanns minst trettio klockor, uppdragna eller inte uppdragna, och alla visade olika. Gevärsskotten följde så tätt på varandra att det verkade

som ett skred. Chen tvekade att se ut genom fönstret. Han kunde inte ta sina ögon från detta universum av klockor som tickade oberörda av revolutionen. När rapportkarlarna gav sig i väg lyckades han slita sig loss; han beslöt sig äntligen för att se på sitt eget armbandsur.

”Klockan är fyra. Nu kan man få veta ...”

Han ringde upp i fälttelefonen, lade uppbragt på luren igen och vände sig till Kyo:

”Prefekten hör till högerflygeln.”

”Först låta revolutionen breda ut sig och så fördjupa den ...”, svarade Kyo, men det lät som en fråga. ”Internationalen tycks gå fram efter den linjen att lämna makten här åt de borgerliga. Tills vidare ... Vi kommer inte att få något med. Jag har talat med folk från fronten: inga arbetarorganisationer får fungera bakom armén, Chiang Kai-shek har låtit skjuta på de strejkande, naturligtvis så lite uppseendeväckande som möjligt.”

En solstråle föll in i rummet. Däruppe på himlen blev den blå fliken allt större. Gatan fylldes av solljus. Trots eldgivningen verkade pansartåget övergivet i denna belysning. Nu sköt det på nytt. Kyo och Chen brydde sig inte längre om att iaktta det med samma intresse som förut, Kanske hade de fiender närmare inpå sig. Med ett oroligt uttryck såg Kyo ut på trottoaren som glänste i det tillfälliga solskenet. En stor skugga föll över den. Han såg upp. Det var Katov.

”Inom fjorton dagar”, återtog han, ”kommer Kuomintangs regering att upplösa våra storm-avdelningar. Jag har just träffat blå officerare som har skickats hit från fronten för att sondera terrängen; de antyder listigt att vapnen skulle vara i bättre förvar hos dem än hos oss, De tänker avvärja arbetarmilisen; då får de polisen, exekutivkommittén, prefekten, armén och vapnen i sin hand. Vi måste gå ut ur Kuomintang, skapa ett självständigt kommunistiskt parti och om möjligt skaffa det makten. Här är det inte fråga om att spela schack utan att på allvar tänka på proletariatet. Vad ska vi råda det till?”

Chen satt och såg på sina nakna, välskapade men smutsiga fötter i trätofflorna:

”Arbetarna gör rätt i att strejka. Vi ger dem order att avblåsa strejken. Bönderna vill lägga sig till med jorden. De har också rätt. Och vi förbjuder dem det.”

”Vårt program är detsamma som de blås”, återtog Kyo, ”med lite mera löften. Men de blå ger de borgerliga vad de har lovat dem, och vi ger inte arbetarna vad vi har lovat dem.”

”Tig nu”, sade Chen utan att se upp. ”Först och främst måste Chiang Kai-shek dödas.”

Katov hade hittills hört på utan att säga något.

”Det hör framtiden till”, sade han till slut. ”För ögonblicket massakreras de våra. Just det. Förresten, Kyo, är jag inte säker på att jag håller med dig, ser du. I början av ryska rev'lutionen, då jag ännu var socialrev'lutionär, var vi alla emot Lenins taktik i Ukraina. Antonov, som var komm'ssarie där, hade häktat alla gruvägarna och utan dom och rannsakan skickat dem på tio års straffarbete för sab'tage. Komm'ssarien för Tjekan, Lenin, berömde honom, men vi alla prot'sterade emot det. De var riktiga utsugare, gruvägarna, och flera av oss hade varit dömda till straffarbete i gruvorna. Det var därför vi tyckte man borde vara alldeles särskilt rättvis mot dem, för exemplets skull. Men hade vi gett dem fria skulle prol'tariatet inte ha begripit ett dugg. Lenin hade rätt. Vi hade rättvisan på vår sida, men Lenin hade i alla fall rätt. Vi satte oss också emot Tjekans speciella b'fogenheter. Man måste vara f'siktig. Det nuvarande programmet är bra: utbreda r'volutionen och så f'djupa den. Lenin sa inte från första början: 'All makt åt arbetarråden'.”

”Men han sa heller aldrig: 'Makten åt mensjektiverna!' Hur läget än är kan vi inte tvingas att lämna vapnen åt de blå. Aldrig i världen. För då är det ute med revolutionen, och det är bara att ...”

En av Kuomintang's officerare kom in, liten, rak i ryggen, nästan som en japan. Man hälsade på varandra.

”Armén är här om en halvtimme”, sade han. ”Vi saknar gevär. Hur många kan ni lämna oss?”

Chen gick av och an. Katov väntade.

”Arbetarmilisen måste förbli beväpnad”, sade Kyo. ”Det är med Hankouregeringens medgivande jag framställer vår begäran”, svarade officeren.

Kyo och Chen log.

”Vill ni vara så god och kontrollera det”, återtog han. Kyo gick till telefonen och ringde.

”Om ordern också ...”, brusade Chen upp.

”Håll käft!” skrek Kyo.

Han lyssnade i telefonen. Katov tog den andra luren. Så hängde de tillbaka dem.

”All right”, sade Kyo. ”Men karlarna är ännu framme i eldlinjen.”

”Artilleriet är snart här”, sade officeren. ”Vi ska klara upp det där ...”

Han pekade på pansartåget som låg där som strandat i solskenet.

”... på egen hand. Kan ni överlämna vapnen åt trupperna i morgon kväll? Vi behöver dem absolut. Vi fortsätter att marschera mot Nanking.”

”Jag betvivlar att det finns någon möjlighet att få fatt i mer än halva antalet.”

”Varför det?”

”Alla kommunisterna kommer inte att gå med på att lämna ifrån sig sina.”

”Inte ens på, order från Hankou?”

”Inte ens på order från Moskva. Åtminstone inte genast.”

De kände att officeren var utom sig, fast han ingenting visade.

”Se till vad ni kan göra åt saken”, sade han. ”Jag skickar hit en man vid sjutiden.”

Han gick.

”Tycker du vi ska lämna tillbaka vapnen?” frågade Kyo Katov.

”Jag försöker sätta mig in i läget. Framförallt måste någon fara till Hankou, förstår du. Vad vill egentligen Internationalen? Först begagna sig av Kuomintang's armé för att ena Kina. Sedan utveckla propagandan och allt det andra, och så ska den här revolutionen av sig själv förvandlas från en demokratisk till en socialistisk revolution.”

”Chiang Kai-shek måste dödas”, sade Chen.

”Chiang Kai-shek tänker inte låta det gå så långt”, svarade Kyo. ”Det kan han inte. Han kan inte hålla sig kvar här utan tullinkomsterna och skatter från de borgerliga. Och de borgerliga tänker inte betala utan att få valuta för det. Han måste betala igen med mördade kommunister.”

”Allt det där är bara prat”, sade Chen.

”Håll käften för tusan”, sade Katov. ”Du tänker väl ändå inte försöka ta livet av Chiang Kai-shek utan att ha fått tillstånd av centralkommittén eller åtminstone av Internationalens delogat?”

Ett avlägset larm fyllde så småningom tystnaden. ”Far du till Hankou?” frågade Chen Kyo.

”Javisst.”

Ackompanjerad av alla de tickande klockorna och gökuren vandrade Chen av och an.

”Det som jag har sagt är mycket enkelt”, återtog han till slut. ”Det är det viktigaste. Det enda man kan göra. Förbered dem på det.”

”Väntar du med det tills jag kommer tillbaka?”

Kyo visste att om Chen tvekade i stället för att svara honom, så var det inte därför att han blivit övertygad av Katov. Det berodde på att ingen av de order som hittills utgått från Internationalen tillfredsställde den våldsamma lidelse som gjort honom till revolutionär. Om han av partidisciplin böjde sig för dem skulle han inte kunna handla. Kyo betraktade den hätska gestalten under alla klockorna; Chen hade offrat sig själv och andra för revolutionen, och nu skulle revolutionen kanske återbörda honom till en ensamhet, uppfylld av minnen av mord. Kyo kände att han hörde samman med honom och ändå stod emot honom, att han varken kunde sluta sig helt till honom eller frigöra sig från honom. Mitt i deras vapenbrödraskap, i det ögonblick då de stod där och betraktade pansartåget som de kanske tillsammans skulle gå till anfall mot, kände han att det var möjligt att det kunde komma till en brytning dem emellan, på samma sätt som han hos en vän, som var epileptiker eller sinnessjuk, skulle ha känt när en kris var i antågande även om inga yttre tecken tydde på det.

Chen hade börjat gå av och an igen. Han skakade på huvudet liksom för att protestera och sade till slut: ”All right!” i det han ryckte på axlarna, som om han svarat så bara för att tillfredsställa någon barnlig nyck hos Kyo.

Nu hördes larmet på nytt, närmare än förut, men så otydligt att de måste lyssna noga för att fatta var det kom ifrån. Det var som om det stigit upp ur jorden.

”Nej”, sade Kyo, ”det är människor som ropar.” Larmet närmade sig, blev tydligare.

”Kanske de tar ryska kyrkan?” undrade Katov.

Många av regeringens anhängare hade forskansat sig där. Men ropen hördes allt närmare, som om de kommit från utkanten av staden och nu närmade sig dess centrum. Allt starkare och starkare. Men det var omöjligt att urskilja orden. Katov kastade en blick på pansartåget.

”Kan det vara förstärkningar?”

Ropen kom allt närmare och närmare utan att man kunde urskilja orden, som om någon viktig nyhet förts vidare från folkhop till folkhop. Nu hördes ett annat buller, som kämpade om herraväldet med det förra och som till slut blev så tydligt att man kunde urskilja vad det var: marken skälvde under taktfasta steg.

”Armén”, sade Katov. ”Det är de våra.”

Det var inget tvivel. Ropen man hörde var jubelrop. Men ännu var det omöjligt att skilja dem från ångestskrik. Kyo hade en gång hört en hop som flydde undan en översvämning; det lät likadant. De taktfasta stegen ljöd svagare ett ögonblick, så hördes de igen. Soldaterna hade gjort halt och fortsatte nu i en ny riktning.

”De har fått veta att pansartåget står här.”

Besättningen på pansartåget urskilde säkerligen ropen otydligare än de själva, men däremot mycket bättre de taktfasta stegen på grund av resonansen i pansarplåtarna.

Ett fruktansvärt oväsen överraskade dem alla tre. Pansartåget hade öppnat eld med alla sina gevär, alla sina kulsprutor och alla sina kanoner. Katov hade tillhört besättningen på ett pansartåg i Sibirien, och han kunde följa detta tågs dödskamp i fantasin. Officerarna lät manskapet skjuta som de ville. Vad kunde de väl göra annat, där de stod i eldledningstornen med telefonen i ena handen och revolvern i den andra? Varje soldat visste säkerligen vad de taktfasta stegen betydde. Beredde de sig på att dö tillsammans eller att kasta sig över varandra i denna väldiga undervattensbåt som aldrig mer skulle stiga upp till ytan?

Tåget råkade i vild panik. Alltjämt skjutande åt alla håll tycktes det vilja rycka sig loss från skenorna, som om besättningens förtvivlade raseri gått över i själva pansarbeklädnaden, där tåget stod fastnaglat på en och samma plats och försökte slita sig loss. Det som i allt detta mest fascinerade Katov var inte den dödliga berusning som gripit männen på tåget; det var de skälvande järnvägsskenorna som likt en tvångströja höll detta raseri fångat; han sträckte ut armen framför sig för att förvissa sig om att inte han själv också var paralyserad. För en halv minut upphörde larmet. Likt åskans muller överröstades ljudet av stegen och de tickande klockorna av mullret från tunga kanoner: den revolutionära arméns artilleri.

Bakom varje pansarplåt i tåget lyssnade en man till det bullret som till dödens egen röst.

Tredje delen

Den 29 mars

Man närmade sig Hankou och floden vimlade av småbåtar. Bakom en kulle stack arsenalens skorstenar upp, men nästan dolda av den tjocka röken. Till slut blev själva staden synlig i vårvällens blåaktiga dager, och bankbyggnaderna med sina pelarrader skymtade fram mellan de europeiska krigsfartygen, som bildade en mörk och tydlig förgrund. Sex dagar hade Kyo varit på väg uppför floden utan att på hela denna tid ha fått några underrättelser från Shanghai.

En vedettbåt från ett av de utländska krigsfartygen lade till vid fartygets sida. Kyos papper var i ordning, och han hade en viss vana vid hemliga uppdrag, men för säkerhets skull gick han fram i fören.

”Vad vill de?” frågade han en av maskinisterna.

”De vill ha reda på om vi har ris eller kol i lasten. Det är införselförbud på kol.”

”Hur kan det vara det?”

”Ja, det är en förevändning bara. Om vi har kol i lasten säger de ingenting, men de lagar så att båten blir upplagd när vi väl har kommit i land. Ingen möjlighet att förse staden med något.”

Därnere på land såg man fabriksskorstenar, lyftkranar och packhus, revolutionens allierade. Men i Shanghai hade Kyo fått lära sig hur en ordentligt trafikerad hamn ser ut. I den han nu såg framför sig fanns det bara djonker och torpedbåtar. Han tog sin kikare: en, två, tre lastångare. Några till ... Hans båt lade till vid I-chang, och han måste ta färjan för att komma över till Hankou.

Han gick i land. På kajen stod en officer och höll ögonen på de landstigande.

”Varför är det så få båtar i hamnen?” frågade Kyo. ”Ångbåtsbolagen har låtit alla ge sig i väg. De är rädda att få dem beslagtagna.”

I Shanghai trodde alla att det skett för länge sedan. ”När går färjan?”

”Varje halvtimme.”

Han hade ännu tjugu minuter att vänta. Han vandrade omkring på måfå. Fotogenlamporna tändes inne i butikerna. Här och var avtecknade sig några träd och spetsiga tak mot himlen i väster, där ett ljussken dröjde kvar fast solen var försvunnen; det tycktes fött av själva den milda luften för att högst uppe smälta samman med nattens frid. Trots kommunistiska soldater och fackföreningsarbetare fortsatte kvacksalvare, skrivare, häxmästare, undergörare, spåmän och stjärntydare att bedriva sin svartkonst i skumrasket längst inne i butikerna, där inga blodfläckar syntes. På marken upplöste sig skuggorna i ett blåaktigt dis. Den sista glansen av denna sällsamma afton, som existerade så långt ute i världsrymden att endast ett återsken av den nådde fram till jorden, lyste svagt genom ett väldigt valv över vilket en gammal murgrönsbevuxen pagod reste sig. Längre bort kom en bataljon marscherande och försvann i dimman längs floden. Skramlet av små klockor och gramfoner fyllde luften, och överallt i staden tändes otaliga ljus. Så gick Kyo ner till en plats där väldiga stenblock – resterna av muren man rivit ner till tecken på Kinas frigörelse – låg kringströdda. Färjan lade till strax bredvid.

Överfarten varade en kvart. Kyo stod och såg staden träda fram ur mörkret. Äntligen var han i Hankou.

Rickshaws väntade på kajen, men Kyo var alltför orolig för att kunna sitta stilla. Han föredrog att gå till fots genom den brittiska koncessionen som England övergivit i januari, förbi de stängda men ännu inte beslagtagna europeiska storbankernas filialer. Ångesten är en underlig förnimmelse. Man känner på hjärtats slag att man har svårt att andas, som om man skulle andas med hjärtat ... I ett gathörn fick han på andra sidan om en stor trädgård full med blommande träd syn på de stora fabrikerna som skymtade genom det grå kvällsdiset. Ingen rök ur skorstenarna. Av alla skorstenar han såg var endast arsenalens i verksamhet. Kunde det vara möjligt att man strejkade i Hankou, den stad varifrån hela världens kommunister väntade att Kinas frälsning skulle komma? Arsenalen arbetade; då måste man väl åtminstone kunna räkna på den röda armén? Han vågade inte längre skynda sig. Om Hankou inte var vad alla trodde, då var alla hans kamrater i Shanghai dödsdömda. May också. Och han själv.

Äntligen hade han nått byggnaden där Internationalens delegation hade sitt kvarter.

Hela villan strålade av ljus. Kyo visste att Borodin arbetade i översta våningen. I källarvåningen var tryckeriet installerat och maskinerna arbetade för fullt under ett öronbedövande dån.

En vaktpost såg forskande på Kyo, där han stod i sin gråa tröja med stor krage. Han tog honom för japan och skulle just peka på ordonnansen som brukade ta hand om utlänningar, då hans blick föll på det legitimationspapper Kyo räckte honom. Han förde honom själv upp till den avdelning av Internationalen som hade hand om Shanghai. Om den sekreterare som tog emot honom visste han att han organiserat det första röda upproret i Finland. Det var alltså en kamrat som räckte honom handen över skrivbordet och presenterade sig: Vologin. Han var fetlagd mera som en mogen kvinna än som en man. Kanske berodde detta intryck på hans finskurna och docklika drag som med den lilla kroknäsan verkade en aning levantinska trots den ljusa hyn, eller på det långa gråsprängda håret som var klippt för att kammars rakt uppåt men föll ner över kinderna som hängande gardiner.

”Vi har slagit in på fel väg i Shanghai”, sade Kyo.

Han blev genast missnöjd över sitt yttrande, hans tankar arbetade fortare än han själv. Det var i alla fall ungefär vad han ville säga, nämligen att om Hankou inte kunde ge den hjälp stormavdelningarna i Shanghai väntade sig var det rena självmordet att lämna ifrån sig vapnen.

Vologin, hopsjunken i länstolen, stoppade in händerna i ärmarna på sin khakiuniform.

”Nu igen”, muttrade han för sig själv.

”Först och främst, vad är det som försiggår här?”

”Fortsätt. På vad sätt har vi slagit in på fel väg i Shanghai?”

”Men varför arbetar inte fabrikerna här?”

”Vänta. Vad är det för kamrater som är missnöjda?”

”Kamraterna i stormavdelningarna. Terroristerna ock-så.

”Terroristerna ger vi fan i. De andra ...”

Han såg på Kyo:

”... vad vill de egentligen?”

”Bryta sig ut ur Kuomintang, bilda ett självständigt kommunistiskt parti, överlämna makten till arbetarsammanslutningarna. Och framförallt inte lämna ifrån sig vapnen. Det framförallt.”

”Alltid samma sak.”

Vologin reste sig, gick fram till fönstret och såg ut över floden och kullarna. Hans ansikte var fullständigt uttryckslöst; det enda som förlänade de stela dragen något liv var en spänd intensitet som hos en sömngångare. Han var liten och hans rygg var lika fet som hans mage, varför han nästan verkade puckelryggig.

”Hör på. Anta att vi bryter oss ut ur Kuomintang. Vad gör vi sen?”

”Till att börja med bildar vi en arbetarmilis för varje fackförening, varje arbetarsammanslutning.”

”Och varifrån skulle vi få vapen? Här är arsenalen i generalernas händer. Chiang Kai-shek håller nu arsenalen i Shanghai. Och vi är avskurna från Mongoliet, så det kan inte bli tal om att få några ryska vapen.”

”Det var vi som tog arsenalen i Shanghai.”

”Med den revolutionära armen bakom er, ja. Inte framför. Vilka skulle vi beväpna här? Kanske tiotusen arbetare. Och dessutom kärnan av den kommunistiska ”järnarmén”, ytterligare tiotusen man. Tio skott per man! Mot dem mer än sjuttifemtusen man bara här. För att inte tala om ... Chiang Kai-shek och de andra, som skulle bli förtjusta att få slå sig ihop mot oss vid första verkligt kommunistiska åtgärd vi skulle vidta. Och hur skulle vi få proviant åt våra trupper?”

”Nå, än inkomsterna från gjuterierna och de andra fabrikerna då?”

”De får inga råvaror längre.”

Vologin stod orörlig framme vid fönstret med profilen dold av hårtestarna. Därute föll mörkret på. Så fortsatte han:

”Hankou är inte arbetarnas huvudstad, utan de arbetslösas. Här finns inga vapen, och det kan vara lika så gott. Det finns ögonblick då jag tänker: om vi satte vapen i händerna på dem skulle de skjuta på oss. Men det finns de som arbetar femton timmar om dagen utan att kräva något, bara för att 'vår revolution är hotad'...”

Kyo kände det som när man i en dröm störtar ner allt djupare och djupare.

”Vi har inte makten”, fortsatte Vologin, ”den har generalerna i 'Kuomintangs vänstra flygel', som de själva säger. De skulle med säkerhet lika litet som Chiang Kaishek gå med på att inrätta arbetarråd. Vi kan begagna oss av dem, det är allt. Om vi är försiktiga.”

Om Hankou inte var annat än en blodig kuliss ... Kyo vågade inte tänka tanken till slut. När jag går härifrån måste jag söka upp Possoz, sade han för sig själv. Det var den enda av kamraterna i Hankou han litade på. Jag måste träffa Possoz.

Vologin var mycket mera illa till mods än han visade. Partidisciplinen hade undergått en våldsam skärpning genom kampen mot trotskisterna. Vologins uppgift var bara att verkställa beslut som fattats av kamrater som var bättre kvalificerade och bättre informerade än han och Kyo. I Ryssland skulle han inte diskutera. Men han hade ännu inte glömt det massiva tålmod med vilket bolsjevikerna outtröttligt lärde ut sina sanningar till okunniga folkmassor – Lenins tal, dessa envisa spiraler där han sex gånger kom tillbaka till samma punkt, en våning högre för var gång. Det kinesiska kommunistpartiet ägde långtifrån samma styrka som det ryska och rapporter över läget, instruktioner och till och med order försvann ofta på den långa vägen från Moskva till Shanghai.

”Sitt inte och gapa på det där sättet och se inte så ... fåraktig ut”, sade Vologin. ”Världen tror att Hankou är kommunistiskt – så mycket bättre. Det gör vår propaganda all heder. Men det behöver inte betyda att det är sant.”

”Vilka är Internationalens senaste instruktioner?”

”Att förstärka kommunistkärnan i 'järnarmén'. Vi kan väga i endera vågskålen, men själva är vi inte starka nog att företa oss något. Generalerna som har tagit upp striden tillsammans med oss här hatar arbetarna och kommunismen lika mycket som Chiang Kai-shek gör. Jag vet det, jag ser det ... varenda dag. Vi skulle få dem över oss vid första kommunistiska paroll. Och säkerligen skulle det driva dem till en allians med Chiang Kai-shek. Det enda vi kan göra är att krossa Chiang Kai-shek genom att begagna oss av dem. Och sen Feng Yü-siang på samma sätt om det visar sig nödvändigt. Precis som vi genom att begagna oss av Chiang har krossat generalerna vi har kämpat emot. Vi får ju lika många anhängare genom vår propaganda som de med sina segrar. Vi går framåt tillsammans med dem. Därför är det så viktigt att vinna tid. Revolutionen kan inte bli bestående i sin nuvarande demokratiska form. Naturnödvändigt måste den bli socialistisk. Men man måste låta utvecklingen ha sin gång. Det gäller att ge den tid att komma till världen och inte riskera ett missfall.”

”Ja, men det finns i marxismen både en sorts fatalism och en sorts exaltation av viljan. Varje gång fatalismen får gå före viljan känner jag mig misstänksam.”

”Om vi i dag skulle försöka komma med ett rent kommunistiskt program skulle följderna bli att alla generalerna slog sig ihop mot oss: 200 000 man mot 20 000. Det är därför ni måste hålla er väl med Chiang Kai-shek i Shanghai. Går det inte på annat sätt får ni lov att lämna ifrån er vapnen.”

”I så fall borde man inte heller ha försökt sig på oktoberrevolutionen i Ryssland. Hur starka var bolsjevikerna den gången?”

”Vår paroll 'fred' fick massan på vår sida.”

”Det finns andra paroller.”

”Som det är för tidigt att komma med. Vilka förresten?”

”Omedelbart och fullständigt upphävande av alla arrendeavgifter och skulder. En bonderevolution rätt och slätt, utan några förbehåll.”

De sex dagar Kyo tillbragt på resan uppför floden hade befäst honom i hans uppfattning på den punkten. Den fattiga befolkningen i sina jordhyddor i de tusenåriga städerna längs floden skulle lika gärna gå med bönderna som med arbetarna.

”Bonden följer alltid efter”, sade Vologin. ”Antingen arbetarna eller de borgerliga. Men alltid går han i släptåg.”

”Det är inte sant. En bonderörelse kan visserligen inte få någon varaktighet annat än om den stöder sig på städerna; fristående leder den enbart till ett planlöst slaktande, det är givet. Men det är inte frågan om att skilja bönderna från proletariatet. Skuldernas upphävande är en stridsparoll, och den enda som kan komma bönderna att resa sig.”

”Med andra ord, man ska stycka jorden”, sade Vologin.

”Inte precis. Många fattiga bönder äger sin jord, men arbetar i själva verket för procentaren som har lånat dem pengar. Det vet alla. Vidare måste man i Shanghai så fort som möjligt se till att arbetarsammanslutningarnas milis får utbildning. Inte låta avväpna dem under någon som helst förevändning. Skapa vår militära styrka av dem, att sätta upp mot Chiang Kai-sheks.”

”Så fort ett dylikt program blir känt kommer det att vara slut med oss.”

”Det blir det ändå. De kommunistiska parollerna vinner terräng även om inte vi stöder dem. Det

är nog med lite propaganda för att bönderna ska vilja ha jorden, men det räcker inte med propaganda för att de ska sluta att vilja ha den. Antingen ska vi gå med på att förena oss med Chiang Kai-sheks trupper för att undertrycka bonderörelsen – passar det dig? – och definitivt kompromettera oss, eller också måste de krossa oss, vare sig de vill eller inte.”

”Partiet är överens om att man måste bryta med honom. Men inte ännu.”

”I så fall, om det framförallt gäller att föra honom bakom ljuset, så lämna inte ut vapnen! Att göra det är detsamma som att lämna ut kamraterna.”

”Om de inte motsätter sig Chiangs befallningar kommer han inte att göra dem något.”

”Om de gör det eller ej förändrar inte saken det ringaste. Exekutivkommittén, Katov och jag har organiserat ett arbetargarde. Om ni vill upplösa det kommer Shanghais hela proletariat att uppfatta det som förräderi.”

”Alltså bör ni låta avväpna proletariatet.”

”Arbetsorganisationer uppstår av sig själva överallt i fattigkvarteren. Tänker ni i Internationalens namn förbjuda fackföreningar?”

Vologin hade vänt tillbaka till fönstret igen. Han böjde ner huvudet mot bröstet så att han fick dubbelhaka. Mörkret började falla, och på himlen trädde den ena bleka stjärnan efter den andra fram.

”En brytning är liktydig med säkert nederlag. Moskva kommer inte att tolerera att vi bryter oss ut ur Kuomintang nu. Och det kinesiska kommunistpartiet är ännu angelägnare om samarbete än Moskva.”

”Bara ledningen. Kamraterna kommer inte att utlämna alla vapnen, inte ens om ni ger order om det. Ni offrar oss utan att ge Chiang Kai-shek någon säkerhet. Det kan Borodin tala om i Moskva.”

Det var Kyos enda hopp. En man som Vologin gick inte att övertyga. Allra högst kunde han vidarebefordra ...

”Moskva vet det. Ordern om att utlämna vapnen gavs i förrgår.”

Kyo blev så förkrossad att han inte genast kom sig för att svara.

”Och stormavdelningarna har lämnat ut dem?”

”Knappast hälften ...”

I förrgår, medan han satt och funderade eller låg och sov på ångbåten ... Han visste själv att Moskva orubbligt skulle komma att hålla fast vid sin linje. Det nya läget gav Chens förslag ett visst värde.

”Så är det en annan sak – eller kanske i grund och botten densamma. Chen Ta-er i Shanghai vill mörda Chiang.”

”Jaså, är det det han vill!”

”Hur så?”

”Han har skickat in till mig en begäran att få råka mig. i din närvaro.”

Han tog en papperslapp på skrivbordet. Kyo hade inte förut lagt märke till att han hade händer som en präst. Varför har han inte låtit Chen komma in med detsamma? undrade han.

”Något viktigt ...” Vologin läste meddelandet. ”Det säger alla.”

”Är han här?”

”Var det inte meningen att han skulle komma? De är sig alltid lika. Ändrar sig nästan alltid. Han har varit här i ett par timmar redan. Din båt var mycket försenad.”

Han telefonerade och sade till om att man skulle låta Chen komma upp. Han tyckte inte om att samtala med terrorister; han ansåg dem inskränkta, högfärdiga och i avsaknad av omdöme i politiska frågor.

”Det såg ändå. mörkare ut i Leningrad”, sade han, ”när Judenitj stod utanför staden. Men de klarade sig i alla fall ...”

Chen kom in – också han iklädd tröja – gick förbi Kyo och slog sig ner mittemot Vologin. Det enda som störde tystnaden var tryckpressarnas dunkande. Utanför fönstret vinkelrätt mot skrivbordet stod natten som en mörk vägg och skilde de båda männens profiler. Chen satt alldeles orörlig, spänd och trotsig, med armbågarna på bordet och hakan stödd i händerna. En sådan intensiv fasthet kommer en människa att få något omänskligt över sig, tänkte Kyo när han såg på honom. Beror det intrycket på att det är just genom våra svagheter som vi så lätt känner oss i kontakt med andra? När hans första häpenhet lagt sig fann han det helt naturligt att Chen hade kommit. På den andra sidan om den stjärnströdda natten stod Vologin med sina feta händer i kors över bröstet och hårtestarna hängande ner i ansiktet. Också han väntade.

”Har han talat om det?” frågade Chen och visade med en nick på Kyo.

”Du vet vad Internationalen tänker om terroristdåd”, svarade Vologin. ”Jag ska väl inte behöva hålla en föreläsning för dig om det!”

”Det här är ett speciellt fall. Chiang Kai-shek är den enda som är populär och stark nog att hålla samman de borgerliga mot oss. Sätter ni er emot detta mord, ja. eller nej?”

Han satt alltså lika orörlig med armbågarna på bordet och hakan i händerna. Kyo visste att fast Chen hade kommit dit hade en diskussion härom ingenting att betyda för honom. Terrordådet var det enda som bragte honom i samklang med sig själv.

”Det är inte Internationalens sak att ta ställning till ett sådant projekt”, sade Vologin med ett uttryck som om detta varit en självklar sak. ”Men från din egen syn- punkt sett ...” – Chen satt alltså lika orörlig – ”tycker du att ögonblicket är väl valt?”

”Ni föredrar kanske att vänta tills Chiang har låtit mörda de våra?”

”Han kommer att utfärda förordningar och inget mera. Glöm inte att hans son är i Moskva. Förresten har Gallens ryska officerare ännu inte kunnat lämna hans generalstab. De kommer att bli torterade om Chiang mördas. Varken Gallen eller den röda generalstaben kommer att tillåta det ...”

Frågan har alltså redan blivit diskuterad här, tänkte Kyo. Det var något meningslöst och tomt över hela denna diskussion, som gjorde honom illa till mods. Han fann Vologin förunderligt mycket mera bestämd då han påbjöd utlämnandet av vapnen än när han talade om mordet på Chiang Kai-shek.

”Om de ryska officerarna blir utsatta för tortyr”, sade Chen, ”är det ingenting att göra åt den saken. Jag kommer också att bli det. Det har ingenting att betyda. Miljoner kineser måste väl vara mer värda än femton ryska officerare. Så det. Och Chiang kommer att lämna sonen åt sitt öde.”

”Vad vet du om det?”

”Och du?”

”Säkerligen älskar han sin son mindre än sig själv”, sade Kyo. ”Och om han inte försöker krossa oss är det ute med honom. Om han inte sätter stopp för bonderörelsen kommer hans egna officerare att överge honom. Jag är alltså rädd att han lämnar pojkstackarn åt sitt öde, sedan några europeiska konsuler lovat att se till att intet ont vederfars honom, vad det nu kan ha för värde. Hela den stora massan av småborgare som du, Vologin, vill förmå att sluta sig till oss, kommer att sluta sig till honom dagen efter det han tagit vapnen från oss. De ställer sig alltid på den starkastes sida. Jag känner dem.”

”Det är inte så säkert. Och det är inte bara Shanghai man har att räkna med.”

”Du säger att ni håller på att svälta ihjäl. Om ni förlorar Shanghai, vem ska då förse er med livsmedel? Feng Ytū-siang står emellan er och Mongoliet, och han kommer att förråda er om vi blir krossade. På så sätt får ni ingenting via Yang-tsi-kiang och ingenting från Ryssland. Och om ni inte lovar bönderna något annat än att genomföra Kuomintangs program (tjugufem procents nerskrivning av deras skulder, va! – det låter något, det!) tror ni de kommer att svälta ihjäl för att föda den röda armén? Ni kommer att ge er Kuomintang i våld mer än ni redan har gjort. Att nu med ett verkligt revolutionärt program och med stöd av bönderna och proletariatet i Shanghai försöka ta upp striden mot Chiang är riskabelt men inte omöjligt. Första divisionen består nästan helt och hållet av kommunister – till och med dess chef är kommunist – och den kommer att strida med oss. Du säger själv att vi har behållit hälften av vapnen. Att inte göra ett försök är detsamma som att sitta lugnt och vänta på att få halsen avskuren.”

Diskussionen började irritera Vologin, trots hans faderligt tankspridda attityd. Men han visste att den riktning Kyo företrädde var stark i Shanghai.

”Kuomintang finns. Vi har inte skapat den. Den finns. Den är för tillfället starkare än vi. Vi kan vinna den nerifrån genom att blanda upp den med de kommunistiska element vi har till vårt förfogande. Det stora flertalet av medlemmarna är extremister.”

”Du vet lika väl som jag att majoriteten i en demokratisk organisation ingenting är att räkna med i jämförelse med ledningen.”

”Vi visar att man kan begagna sig av Kuomintang genom att begagna oss av den. Inte genom att diskutera. Vi har begagnat oss av den oavbrutet under två år. Varje månad, varje dag.”

”Ja, så länge ni fogade er efter de mål den har uppställt. Inte en enda gång när det gällde att få den att gå med på era. Ni förmådde den att ta emot presenter som den brann av begär efter: officerare, frivilliga, pengar och propaganda. Men soldatråd och bonderåd, det är en helt annan sak.”

”Och uteslutningen av de antikommunistiska elementen?”

”Då var Chiang Kai-shek ännu inte herre i Shanghai.”

”Inom en månad ska vi ha fått Kuomintangs centralkommitté att förklara honom fredlös.”

”Sen han väl har krossat oss, ja! Vad fan fäster sig generalerna i centralkommittén vid om aktiva kommunister blir dödade eller ej! Desto bättre, tycker de. Tror verkligen inte du också att det kinesiska kommunistpartiet och kanske också Moskva har stirrat sig så blinda på de nuvarande ekonomiska svårigheterna att de inte längre urskiljer de elementära krav som vi har inpå näsan?”

”Det där är opportunism.”

”Det är så tusan heller! Enligt din åsikt borde Lenin alltså inte ha satt jordens uppdelning på sitt program (det stod förresten mycket mer på de socialrevolutionäras program än på bolsjevikernas, fast de inte iddes genomföra det). Jordens uppdelning, det var detsamma som att bilda en klass självägande småbönder. Därför borde han inte ha gjort någon uppdelning av jorden utan direkt skapat kollektivt jordbruk, sovkozer. Men eftersom han lyckades begriper ni att det var ett taktiskt förfarande. Inte heller för oss är det frågan om annat än taktik! Ni är på väg att förlora kontrollen över massorna ...”

”Inbillar du dig kanske att Lenin hade den från februari till oktober?”

”Han förlorade den under korta perioder. Men han var alltid i kontakt med dem. Ert program går mot strömmen. Det är inte bara en omväg det är frågan om, utan två vägar som glider mer och mer isär. För att inverka på massorna måste man ha makten. Det har ni inte.”

”Det är inte det saken gäller”, sade Chen.

Han reste sig.

”Ni kan inte hejda bonderörelsen”, återtog Kyo. ”För närvarande ger vi kommunister sådana instruktioner åt massorna som de inte kan uppfatta annat än som förräderi. Tror ni att de kommer att begripa er paroll att vänta?”

För första gången hördes en skymt av lidelse i Vologins röst:

”Till och med om jag vore en kuli i Shanghais hamn skulle jag anse att lydnaden mot partiet är den enda logiska inställningen för en kommunist. Och att alla vapnen bör utlämnas.”

”Det är inte av lydnad man låter döda sig. Eller dödar. Ifall man inte är feg”, sade Chen.

Vologin ryckte på axlarna.

”Man får väl ändå inte betrakta mord som det huvudsakliga medlet i kampen för politiskt framåtskridande.” Chen gick ut ur rummet.

”Vid nästa sammanträde med centralkommittén kommer vi att föreslå omedelbar uppdelning av jorden, och avskrivande av alla skulder också”, sade Kyo och räckte Vologin handen.

”Kommittén kommer inte att rösta för förslaget”, svarade Vologin leende.

Chen, en kort och bred skuggestalt, stod på trottoaren och väntade. Kyo kom ner till honom sedan han fått sin vän Possoz adress. Possoz var chef för hamnkontoret.

”Hör du ...”, sade Chen.

Tryckpressarnas jämna dunkande, lika regelbundet som motorernas på ett fartyg, fortplantades genom marken och skakade dem från fötterna ända upp i huvudet. I den sovande staden vakade Internationalens delegation med alla sina upplysta fönster, bakom vilka man såg mörka gestalter skymta förbi. Kyo och Chen gick bredvid varandra och kastade två likadana skuggor framför sig, lika långa, likadana polokragar. Små halmkojor skymtade längst inne i tvärgatorna; deras skärseldskonturer smälte samman med den lugna, nära nog högtidliga natten, i en lukt av fisk och stekt flott. Kyo kunde inte göra sig kvitt tryckpressarnas vibrationer, som genom marken fortplantades till hans muskler, som om dessa maskiner för fabricerande av sanningen inom honom hade blandats med Vologins tvekan och påståenden. Under resan uppför floden hade han hela tiden varit medveten om hur illa undermålad han var och hur svårt det var för honom att avgöra hur han borde handla, om han inte fann sig att rätt och slätt följa Internationalens instruktioner. Men Internationalen misstog sig. Förhållningspolitiken kunde inte längre fortsätta. Den

kommunistiska propagandan hade som en översvämning ryckt massorna med sig, därför att det var deras egna önskningar den predikade. Hur försiktigt Moskva än gick tillväga var det omöjligt att längre hejda dem. Chiang visste det och måste därför utan dröjsmål krossa kommunisterna. Det var det enda verkligt säkra. Kanske hade revolutionen förut kunnat ledas in på andra banor, men nu var det för sent. De kommunistiska bönderna skulle lägga sig till med jorden, de kommunistiska arbetarna skulle kräva andra arbetsförhållanden, de kommunistiska soldaterna skulle inte gå i strid annat än när de visste vad det gällde, antingen Moskva ville det eller ej. Moskva och västerlandets huvudstäder, som stod mot varandra, kunde i mörkret därborta organisera sina stridiga intressen och försöka skapa en ny värld av dem bäst de ville. Kina hade burit på sin revolution som ett barn, och nu var det färdigt att förlossas eller dö. På samma gång som Kyo kände att detta nattliga kamratskap förde honom närmare Chen genomträngdes han av en känsla av beroende, av ångest över att bara vara en människa, sig själv. Han kom att tänka på de kinesiska muhammedaner han under likadana nätter sett ute på de förtorkade lavendelbevuxna stäpperna, nerböjda i bön och vrålade fram sånger, såsom människorna i sitt lidande och i medvetandet om sin dödlighet gjort det i tusentals år. Varför hade han egentligen kommit till Hankou? För att underrätta Komintern om läget i Shanghai. Men Komintern var lika bestämd i sin uppfattning som han blivit i sin. Vad han hört tydligare än Vologins alla argument var tystnaden kring fabrikerna, ångeststämningen i en döende stad som höljt sig med ära i kampen för revolutionen, men som i alla fall dog. Man kunde testamentera detta lik till nästa revolutionsvåg, i stället för att låta det upplösas under ett slugt manövrerande. Säkerligen var de alla dömda att gå under, huvudsaken var att de inte gjorde det förgäves. Han var viss om att också Chen i detta ögonblick kände sig förenad med honom i en vänskap som mellan två fångar.

”Att inte veta ...”, sade Chen. ”Om det är frågan om att mörda Chiang, då vet jag. För den där Vologin är det nog likadant ställt, men för honom gäller det inte mord utan lydnad. När man lever som vi måste man vara säker på något. Att lyda order är antagligen detsamma för honom som för mig att döda. Någonting måste vara säkert. Det är alldeles nödvändigt.”

Så tystnade han.

”Drömmer du mycket?” återtog han.

”Nej. I varje fall har jag sällan något minne av det.”

”Jag drömmer nästan varje natt. Också vaken om dagarna. Skuggan av en katt på marken ... När det gäller ett mord är det svåra inte att döda. Det är att inte förfalla. Att vara starkare än ... det som rör sig inom en i det ögonblicket.”

Var han bitter? Hans röst förrådde ingenting och Kyo kunde inte se hans ansikte. Till den tysta gatan förde vin-

den med sig det avlägsna ljudet av en bil som skramlade fram långt borta och snart försvann; kvar blev själva nattens kamferdofter och doften från frukträdgårdarna.

”Om det bara var det ... Nej. Drömmarna är värre. Djur.”

Chen fortsatte:

”Djur ... Särskilt bläckfiskar. Och jag kommer ihåg allting.”

Trots att natten bredde ut sig kring dem som en oändlig vidd kände Kyo honom så nära som om de varit instängda i ett rum.

”Har det varit så länge?”

”Ja. Så länge jag kan minnas tillbaka. På sista tiden har det inte förekommit så ofta. Och jag kommer inte ihåg annat än ... det där. Jag avskyr i allmänhet att gräva i mina minnen. Och jag gör det nästan aldrig. Mitt liv ligger inte i det förflutna utan framför mig.”

Det blev tyst.

”... det enda jag är rädd, riktigt rädd för, är att somna. Och jag somnar varje natt.”

Klockan slog tio. Borta i mörkret hörde man människor träta, med korta, kinesiska gläfsanden.

”... eller att bli tokig. De där bläckfiskarna, natt och dag, hela livet ... Och man begår aldrig självmord när man är galen, sägs det ... Aldrig.”

”Har dina drömmar inte förändrats sen ...”

”Det ska jag säga dig efter ... efter Chiang.”

Kyo hade en gång för alla gjort klart för sig att han äventyrade sitt liv och att han levde bland människor som visste att deras liv varje dag svävade i fara. Mod förvånade honom inte. Men det var första gången han träffade på någon som var på detta sätt fascinerad av döden, denna vän som han inte kunde se och som talade med en frånvarande röst – som om orden dikterats av samma mörkrets makt som väckte hans egen ångest, dikterats av hans förtrolighet med ångesten, tystnaden och tröttheten ... Men nu hade tonfallet i hans röst förändrats.

”Tänker du på det med ... med oro?”

”Nej, jag tänker på det med ...”

Han betänkte sig.

”Jag söker efter ett ord som är starkare än glädje. Det finns inget ord för det. Inte ens på kinesiska. En ... fullkomlig frid. Ett slags ... hur är det ni säger? Ett slags ... jag vet inte. Det finns bara en sak som är ännu djupare. Mera avlägset från människan, närmare ... Har du rökt opium?”

”Knappast.”

”Då är det svårt att förklara det för dig. Närmare vad ni kallar ... extas. Men ogenomtränglig, djup. Inte lätt. En extas mot djupet.”

”Ar det en bestämd tanke som ger dig den känslan?”

”Ja. Tanken på min egen död.”

Alltjämt samma frånvarande stämning. Han kommer att ta livet av sig, tänkte Kyo. Han hade tillräckligt ofta lyssnat till sin far för att veta att den som så intensivt söker det absoluta endast kan finna det i ett starkt sinnesintryck. Längtan efter det absoluta, längtan efter odödlighet skapar rädsla för att dö. Chen hade bort bli feg, men han kände som alla mystiker att för honom det absoluta kunde gripas endast i ögonblicket. Därav hans förakt för allt som inte bragte honom närmare det ögonblick då han skulle förenas med sig själv i ett svindlande famntag. Från denna mänskliga gestalt som Kyo inte ens kunde urskilja i mörkret utstrålade en blind, hela varelsen behärskande kraft, den formlösa materia ur vilken ödet växer fram. Över denna kamrat som nu tystnat och grubblade över sina vanliga skräckvisioner var det något av en däre men också något av ett helgon – det omänskliga har alltid ett drag av helighet. Kanske skulle han döda Chiang endast för att döda sig själv. Då Kyo i mörkret försökte urskilja det skarpskurna ansiktet med dess godmodiga läppar kände han mänsklighetens urångest skälva till inom sig, den ångest som drev Chen samtidigt mot drömmarnas bläckfiskar och mot döden.

”Min far anser”, sade Kyo långsamt, ”att det djupaste i människan är ångesten, medvetandet om

hennes eget oundvikliga öde, och att detta är roten och upphovet till all hennes fruktan, även fruktan för döden ... men att opiet befriar människan -därifrån, och att det är dess uppgift.”

”Man finner alltid skräcken inom sig. Det behövs bara att man söker tillräckligt djupt. Lyckligtvis kan man handla. Om Moskva gillar mig är mig fullständigt likgiltigt. Om Moskva ogillar mig är det bäst att inte veta om det. Jag far tillbaka till Shanghai. Tänker du stanna här?”

”Jag tänker först och främst söka upp Possoz. Du kan inte resa. Du har inget visum.”

”Jag reser. Alldeles säkert.”

”Men hur?”

”Det vet jag inte. Men jag reser. Det vet jag.”

Kyo kände på sig att Chens vilja härvidlag spelade en mycket liten roll. Om det finns något som heter ödet, så fanns det nu i natt här vid hans sida.

”Anser du att det är så viktigt att det är du som organiserar attentatet mot Chiang?”

”Nej ... Men ändå skulle jag inte vilja lämna det åt någon annan.”

”För att du inte litar på någon annan?”

”För att jag inte tycker om att andra ligger med de kvinnor jag älskar.”

Detta yttrande väckte till liv hos Kyo allt det lidande som han alldeles hade glömt. Han kände sig med ens långt borta från Chen. De hade kommit ner till floden. Chen skar av repet till en av de roddbåtar som låg fastbundna där och lade ut från land. Kyo såg honom inte längre, men han hörde med jämna mellanrum årtagens plaskande genom de stilla vågslagen mot stranden. Han kände terroristerna. De gjorde sig inga frågor; de tillhörde en grupp dödsbringande insekter som levde av det band som höll dem samman i ett trångt getingbo. Men Chen ... Försjunken i sina tankar fortsatte Kyo mot hamnkontorets byggnad. Chens båt kommer att bli stoppad redan då den lägger ut, tänkte han.

Han kom fram till några av militär bevakade stora byggnader som i jämförelse med Internationalens verkade nästan tomma. I korridorerna sov soldaterna eller spelade kort. Utan svårighet hittade han sin vän. Ett klotrunt huvud, ett rödbrusigt vinodlaransikte, grå galliska mustascher, khakikostym. Possoz hade förr varit en anarkosyndikalistisk arbetare i Chaux-de-Fonds men efter kriget begivit sig till Ryssland och blivit bolsjevik. Kyo hade lärt känna honom i Peking och litade på honom. De skakade lugnt hand. I Hankou var det en helt naturlig företeelse att få besök av gengångare.

”Stuveriarbetarna är här”, förkunnade en soldat. ”Släpp in dem.”

Soldaten gick ut. Possoz vände sig till Kyo:

”Som du märker har jag inte ett dugg att göra. Hamnkontoret är beräknat för trehundra båtar. Det finns inte ens tio ...”

Nedanför de öppna fönstren sov hamnen. Inga ångvisslor, ingenting utom vattnets oavlåtliga skvalpande mot stränderna och kajens pålar. Ett blekt ljus svepte över rummets väggar: kanonbåtarna långt borta sökte med sina strålkastare över floden. Man hörde steg.

Possoz drog upp revolvern ur hölstret och lade den på skrivbordet.

”De har gått till anfall med järnstänger mot rödgardisterna.”

”Men rödgardisterna är ju beväpnade.”

”Gosse lilla, faran var inte att de skulle slå ihjäl dem utan att rödgardisterna skulle gå över på deras sida.”

Strålkastarens ljus svepte åter in över rummet och kastade väldiga skuggor av Kyo och Possoz på den vita väggen men försvann i samma ögonblick som stuveriarbetarna kom in: fyra, fem, sex, sju. Blå arbetsbyxor och naken överkropp. Handbojor. Olika ansiktstyper som man endast otvetydigt urskilde i mörkret, men alla präglade av samma hat. Två kinesiska soldater med pistoler i bältet kom in med dem. Stuveriarbetarna höll sig tätt intill varandra. Av hat men också av fruktan.

”Rödgardisterna är arbetare”, sade Possoz på kinesiska. Tystnad.

”Om de har blivit rödgardister är det för revolutionens och inte för sitt eget nöjes skull.”

”Och för att få något att äta”, sade en av arbetarna.

”Det är rättvist att matportionerna går till dem som slåss. Hur tycker ni man skulle göra med dem? Spela krona och klave om dem?”

”Dela ut dem åt alla.”

”Det räcker bara till några få. Regeringen har beslutat att visa proletariatet största möjliga överseende, också när det är inne på fel väg. Om rödgardisterna dödades överallt skulle generalerna och utlänningarna komma till makten igen som förut, det förstår ni väl? Är det det ni vill?”

”Förut hade vi mat.”

”Nej”, sade Kyo. ”Det var just vad ni inte hade. Jag vet det, för jag har varit hamnarbetare. Och ska man svälta ihjäl, är det bättre att göra det för att bli människor.”

Arbetarna spärrade upp ögonen. De försökte att bättre urskilja mannen med det japanska utseendet som talade nordprovinsernas dialekt och påstod sig ha varit kuli.

”Tomma löften”, genmälde en av dem halvhögt.

”Ja”, sade en annan. ”Det enda vi har rätt till är att strejka och dö av svält. Min bror är i armén. Varför har de som har begärt att få bilda soldatråd blivit bortkörda från hans division?”

Mannen hade höjt rösten. Possoz frågade:

”Tror ni att den ryska revolutionen gjordes på en dag?”

”Ryssarna gjorde vad de ville göra.”

Det lönade sig inte att diskutera med dem längre; det gällde bara att få veta hur djupa rötter upproret hade.

”Anfallet på rödgardisterna är en kontrarevolutionär handling belagd med dödsstraff. Det vet ni.”

Inget svar.

”Om ni försattes på fri fot, vad skulle ni då göra?”

De såg på varandra. I halvdagern därinne kunde man inte urskilja uttrycket i deras ansikten. Trots pistolerna och handbojorna kände Kyo att man höll på att glida in i det kinesiska köpsläendet, som han så ofta fått bevittna under revolutionen.

”Får vi arbete?” frågade en av fångarna.

”När det kommer att finnas något arbete att ge er.”

”Till dess kommer vi att anfalla rödgardisterna, ifall de försöker hindra oss att få något att äta. Jag hade inte ätit på tre dar. Inte en bit.”

”Är det sant att man får mat i fängelset?” frågade en av dem som hittills inte sagt något.

”Det får du se.”

Possoz ringde utan att säga något mer, och vakterna förde bort fångarna.

”Det jåkliga är”, återtog han, den här gången på franska, ”att de börjar tro att vi föder dem som gödkalvar i fängelset.”

”Varför ansträngde du dig inte mera att övertyga dem, eftersom du i alla fall lät dem komma upp?”

Possoz ryckte modlöst på axlarna.

”Gosse lilla, jag låter dem komma upp, för jag hoppas alltid att de ska säga något annat. Det finns i alla fall de andra, pojkar som arbetar femton sexton timmar om dagen utan minsta klagan, och som kommer att fortsätta med det tills vi är i hamn, kosta vad det vill.”

Possoz log och tänderna lyste vita under mustascherna. ”Du har tur du, som har så fina tänder kvar med det liv som du har fört.”

”Ånej, min gosse lilla. Det är ett klaver jag har skaffat mig i Changsha. Tandläkarna ser just inte ut att vara berörda av revolutionen. Och du då? Är du delegat? Vad fan gör du här?”

Kyo talade om det för honom, men sade ingenting om Chen. Possoz hörde på honom och blev allt oroligare.

”Allt det där, gosse lilla, är mycket möjligt och ännu mera beklagligt. Jag har arbetat på en urmakerifabrik femton år, så jag vet hur nödvändigt det är att den ena kuggen griper in i den andra. Om man inte litar på Komintern ska man inte tillhöra partiet.”

”Hälften av Komintern tycker att vi ska bilda arbetar-och soldatråd.”

”Vi har ett officiellt program och det måste vi följa.”

”Och lämna ut vapnen! Ett program som tvingar oss till att skjuta på proletariatet måste det vara något fel på. När bönderna lägger sig till med jorden ordnar generalerna det nu så att kommunistiska truppförband får delta i straffexpeditionerna mot bönderna och på så sätt kompromettera sig inför dem. Skulle du gå med på att skjuta bönderna, ja eller nej?”

”Gosse lilla, ingen är fullkomlig. Jag skulle skjuta i luften och antagligen är det så kamraterna gör. Jag föredrar att inte behöva vara med om det. Men det är inte det viktigaste.”

”Du måste förstå att det här är precis som om jag såg nån stå och sikta på dig medan vi fortsatte att diskutera hur pass farligt det är att få en revolverkula i kroppen ...

Chiang Kai-shek kan inte låta bli att slå ner oss. Och sak samma blir det sedan med generalerna här, våra 'allierade'! Det är alldeles logiskt från deras synpunkt sett. Vi kommer allihop att låta massakrera oss utan att ens göra ett försök att hålla uppe partiets anseende. I stället prostituerar vi det dagligen med en massa generaler – som om det vore rätt sällskap ...”

”Om var och en handlar efter sin egen vilja, då går allt åt helvete. Om Internationalen segrar, så ropas det bravo, och det inte utan skäl. Men om vi sätter käppar i hjulen för den går det säkert galet, och huvudsaken är att den lyckas ... Att man låter kommunister skjuta på bönderna

har jag nog hört talas om, men är du riktigt säker på att-det är sant, alldeles tvärsäker? Du har inte sett det själv, och trots allt – jag vet att du inte gör det avsiktligt, men i alla fall, så ... passar det dig att tro det ...”

”Att man kan påstå något sånt bland oss är alldeles nog. Nu är inte rätta ögonblicket att sätta i gång halv-årslånga undersökningar.”

Vad tjänade det till att diskutera? Det var inte Possoz utan kamraterna i Shanghai Kyo ville övertyga. Säkerligen var de nu redan övertygade, alldeles som han blivit styrkt i sitt beslut av allt han sett i Hankou, av den scen han nyss bevittnat. Han hade nu en enda önskan: att få ge sig i väg.

En kinesisk underofficer kom in. Alla hans ansiktsdrag var förlängda och ryggen lätt böjd; han påminde om en elfenbensskulptur som formats efter elefantbetens kurva.

”Vi har tagit en man som har smugit sig ombord utan tillstånd.”

Kyo höll andan.

”Han påstår att det är ni som har gett honom tillstånd att lämna Hankou. Det är en köpman, Dong-tiun.”

Kyo andades åter.

”Jag har inte givit något tillstånd”, sade Possoz. ”Det är en sak som inte angår mig. Skicka i väg honom till polisen.”

Förmöget folk refererade alltid till någon tjänsteman; ibland lyckades de få träffa honom mellan fyra ögon och försökte då att muta honom. Det var i alla fall värt att försöka hellre än att omedelbart bli arkebuserad.

”Vänta!”

Possoz drog fram en lista som han hade under skrivunderlägget och mumlade några namn för sig själv.

”Där har vi honom! Han står till och med på den här listan. Han hör till de efterlysta. Den får polisen ta hand om.”

Underofficeren gick. Listan, ett skrivboksblad, blev liggande kvar på skrivunderlägget. Kyo tänkte hela tiden på Chen.

”Det är listan över efterlysta personer”, sade Possoz som såg att Kyos blick var fästad på papperet. ”De sista blir telefonerade strax innan båten går – när det går båtar ...”

Kyo sträckte fram handen. Fjorton namn, men inte Chens. Det var inte gärna möjligt att Vologin inte hade förstått att Chen tänkte lämna Hankou snarast möjligt. Under alla omständigheter hade försiktigheten bjudit att man påpekade möjligheten av att han skulle komma att ge sig i väg. Komintern vill inte ta ansvaret för ett attentat mot Chiang Kai-shek, tänkte Kyo. Men kanske skulle man inte ta det alltför hårt om denna olycka inträffade ... Var det därför Vologin svarat så undvikande? – Han lämnade tillbaka listan.

”Jag reser”, hade Chen sagt. Chens oförmodade ankomst, Vologins undvikande svar, listan, allt detta förstod Kyo. Men allt vad Chen företog sig drev honom närmare mordet, och det var som om hans öde släpat allt annat med sig. Några dagsländor surrade omkring den lilla lampan. Kanske är Chen en dagslända som själv utstrålar det ljus han ska bränna sig till döds i ... Ja, kanske varje människa ..., tänkte Kyo. Ser man aldrig annat än andras öde? Var han själv en

dagslända som drogs mot ljuset, när han ville vända tillbaka till Shanghai så fort som möjligt för att till vilket pris som helst se till att de kommunistiska stormavdelningarna inte upplöstes? En officer kom in för att tala med Possoz, och då passade han på tillfället att gå.

Därute återfann han nattens stillhet och frid. Ingen enda ångvissla hördes, bara vattnets skvalpande. Längs stranden och nedanför lyktorna, kring vilka massor av insekter surrade, låg kulier och sov i ställningar som om de varit pestsjuka. Här och var på trottoarerna syntes små runda röda affischer med ett enda kinesiskt skrivtecken, det som betyder hunger. Precis som för en stund sedan tillsammans med Chen kände Kyo att människor i hela Kina och långt västerut halvvägs in i Europa just i denna natt stod tvekande som han själv, slitna som han mellan sin partidisciplin och att se sina kamrater slaktas ner. De där stuveriarbetarna som satt sig upp mot partiet förstod inte vad det var fråga om. Men om man också förstod det, hur kunde man välja självuppgivelsen här i denna stad, av vilken västerlandet väntade att den skulle avgöra fyrahundra miljoner människors, ja kanske också dess eget öde, denna stad som på flodstranden sov den ut-hungrades oroliga sömn – i vanmakt, elände och hat?

Fjärde delen

Den 11 april

Klockan halv ett på eftermiddagen

Clappique var nästan ensam i det lilla hotellet Grosvenors bar – blankpolerad valnöt, flaskor, stålrör, flaggor – och stod och snurrade en askkopp på pekfingret. Greve Chpilevski som han väntade på kom in. Clappique knucklade ihop ett papper där han nyss gjort upp en förteckning över de gåvor han drömde om att kunna ge var och en av sina vänner.

”Gamla vän, blomstrar affärerna i den här lilla soliga byn?”

”Inte så vidare. Men i slutet av månaden kommer det att bli bättre. Jag säljer matvaror. Bara åt européer naturligtvis.”

Trots sina mycket vita kläder såg Chpilevski med sin smala böjda näsa, sin höga kala panna, sitt uppåtstrukna gråa hår och sina utskjutande kindknotor alltid ut som om han varit maskerad till örn. Monokeln framhävde ännu mer karikatyren.

”Det gäller, min kära vän”, fortsatte han, ”att få tag i tjugutusen francs. Med den summan skulle man kunna skapa sig en mycket aktningvärd ställning i matvarubranschen.”

”Kom i mina armar, min vän! Ni vill ha en ställning, nej, en aktningvärd ställning var det, i matvarubranschen? Bravo ...”

”Jag visste inte att ni var så ... vad ska jag säga ... fördomsfull.”

Clappique sneglade på örnen, fordom den styvaste sabelfäktaren bland subalternofficerarna i Krakow.

”Jag? Jag är späckad med fördomar! Kan ni tänka er att om jag hade de pengarna skulle jag göra som en hög holländsk ämbetsman från Sumatra; varje år när han for hem för att pyssla om sina tulpaner kom han förbi arabiska kusten, gamla vän, och så fick han den idén (det hör till historien att det hela försiggick på 1860-talet) att fara och lägga vantarna på Meckas skatter. De lär vara högst aktningvärda och guldglänsande, och de ligger i en gammal skum källare där pilgrimerna i alla tider har kastat ner dem. I den källaren skulle jag vilja bo ... Nå, min tulpanman får ett arv. Han värvar en besättning sjörövare för att ta Mecka med överrumpling, med en massa moderna vapen, tvåpipiga gevär, påskruvade bajonetter och jag vet allt vad. Han går ombord med dem inte ett ord! – och seglar dit ...”

Clappique lade fingret på läpparna och avnjöt polackens nyfikenhet som påminde om medbrottslingskap.

”Nå, de gör förstås myteri, skär prudentligt halsen av honom och far i väg till ett eller annat hav för att ägna sig åt vanligt rejält sjöröveri. Det är en sann historia, och vad mera är: moralisk! – Vill ni att jag ska höra mig för hos andra bekanta, så gärna för mig! Förresten, eftersom jag för varje liten affär måste betala er förbannade polis, gör jag det hellre till er än till någon annan. Men medan husen brinner är karlarna inte mer intresserade av opium och kokain än så här!”

Och han började åter snurra med askkoppen.

”Jag nämnde det bara för er”, sade Chpilevski, ”därför att om det ska lyckas för mig att få dem måste jag naturligtvis tala med alla jag träffar. Jag borde i alla fall ha väntat med att säga det åt er. För när jag bad er komma hit och bjuda på ett glas – den här whiskyn är förresten inte äkta –

var det bara för att göra er en -tjänst, nämligen att varna er: ge er i väg i morgon dag från Shanghai!”

”Så, så, så!” sade Clappique hela skalan uppför. Ett bilhorn svarade som ett eko i arpeggio.

”Därför att?”

”Därför att min polis, som ni kallar den, inte är så oäven. Ge er i väg!”

Clappique förstod att det inte lönade sig att envisas. Ett ögonblick undrade han om det var ett knep för att få de tjugutusen francsen. Men det var ju vanvett!

”Jag måste alltså ge mig i väg i morgon?”

Han betraktade baren, cocktailshakern och den förkromade stängen framför bardisken som om de varit gamla kära vänner.

”Senast i morgon. Men ni kommer inte att resa. Det ser jag på er. Jag har åtminstone varnat er.”

Clappique kunde inte låta bli att känna en viss tacksamhet mot Chpilevski. (Han tvekade lite att ge sig hän åt denna känsla, mindre av misstänksamhet än på grund av arten av det råd han fått och för att han inte visste närmare vad det var som hotade honom.)

”Eller skulle jag ha större utsikter att få er att lyda mitt råd än jag vågade hoppas på?” återtog polacken. Han tog honom under armen och fortsatte: ”Res! Det är en historia med en båt ...”

”Men jag har inget med den att göra!”

”Res!”

”Kan ni säga mig om gamle Gisors är misstänkt?”

”Det tror jag inte. Snarare sonen. Res.”

Polacken hade tydligen reda på saken. Clappique lade sin hand på hans.

”Jag är verkligen ledsen, min käre vän, att jag inte har de där pengarna åt er att sätta upp speceriboden med. Kanske räddar ni mitt liv ... Men jag har ännu några spillror kvar, två eller tre statyer ... Ta dem.”

”Nej.”

”Varför inte?”

”Nej.”

”Jaså ... Inte ett ord? Låt gå för det då. Jag skulle i alla fall bra gärna vilja veta varför ni inte vill ta mina statyer.” Chpilevski såg på honom.

”När man har levat som jag, hur skulle man kunna syssla med sånt här ... ha ett sånt här yrke, om man inte ... kompenserade med något ibland?”

”Det finns nog inte många yrken där man inte behöver det.”

”Just det, ja. Ni kan till exempel inte göra er en föreställning om vad butikerna är illa bevakade ...”

Vad har det med det här att göra? höll Clappique på att fråga. Men han visste av erfarenhet att meningar som på det sättet kastades fram i samband med något annat alltid är av intresse. Och han ville nödvändigt göra Chpilevski en tjänst, om också bara genom att höra på honom. Men han var så förlägen att han kände sig formligen illa till mods.

”Är det ni som övervakar butikerna?”

För Clappique var polisen en blandning av tvetydiga affärer och penningutpressning, en kår som hade i uppdrag att ta upp hemliga skatter på opium och spelhålor. De polismän som han haft att göra med (och alldeles särskilt Chpilevski) var alltid på samma gång medbrottslingar och motståndare. Chpilevski svarade:

”Övervakar? Inte precis det. Snarare ... motsatsen.”

”Jaså. Ni skaffar er personliga privilegier där?”

”Det är bara frågan om leksaker, förstår ni. Jag har inte längre nog med pengar för att kunna köpa några åt min lilla pojke. Det är mycket ledsamt, i synnerhet som jag i själva verket inte tycker om pojkvaskern annat än när jag kan göra honom lite glädje. Och jag vet inte hur jag ska kunna göra det på något annat sätt. Det är inte så lätt.”

”Men seså, ta då mina statyer! Inte alla om ni inte vill.”

”Nej då, nej då ... Jag går alltså in i butikerna och säger ...” Han kastade huvudet tillbaka, rynkade pannan och knep ihop musklerna runt vänstra ögat omkring monokeln, utan minsta spår av ironi:

”Jag är uppfinnare. Uppfinnare och fabrikant, naturligtvis. Jag kommer för att se på era modeller.’ Man visar mig dem, och jag lägger mig till med en, aldrig mer. Ibland har man ögonen på mig, men det är inte ofta.”

”Och om ni blir tagen på bar gärning?”

Han drog upp plånboken och visade Clappique sitt poliskort. Så slog han ihop den igen och gjorde en åtbörd med handen som kunde betyda vad som helst.

”Ibland har jag pengar ... Jag kunde också få avsked ... Allting kan inträffa ...”

Till sin stora förvåning kom Clappique plötsligt underfund med att han var en ansvarskännande och allvarlig man. Eftersom han aldrig betraktade sig som ansvarig för sina gärningar blev han verkligen överraskad.

Jag måste varna unge Gisors, tänkte han.

Klockan ett

Chen hade kommit för tidigt och vandrade långsamt kajen fram med en portfölj under armen. Han mötte den ena europén efter den andra som han kände till utseendet: de var nämligen alla vid den här tiden på dagen på väg till Shanghaiklubbens bar eller något av hotellen i närheten för att råka varandra och ta en aperitif. Någon kom bakifrån och lade försiktigt sin hand på hans axel. Han ryckte till och trevade åt innerfickan där revolvern låg.

”Det var bra länge sen vi råkades sist ... Ska vi ...”

Han vände sig om. Det var hans första lärare, pastor Smithson. Han kände genast igen hans vackra amerikanska ansikte som påminde lite om en siouxindians, fast det nu var mycket härjat.

”... göra sällskap en bit?”

”Gärna det.”

Chen ansåg det var en given fördel att vara i sällskap med en europé; dels var det säkrare, dels var situationen ganska dråplig. Han hade nämligen en bomb i portföljen. Den korrekta europeiska kostym han bar generade honom både lekamligen och andligen. Att ha sällskap med en annan kompletterade hans förklädnad, och en dunkel vidskepelse gjorde dessutom att han inte ville såra

pastorn. På morgonen hade han under en minut räknat bilarna som körde förbi ("lyckas – lyckas inte") för att se om attentatet skulle gå i lås, och fått ett positivt svar. Han var missnöjd med sig själv och kunde lika gärna språka med Smithson och kanske bli kvitt sin retliga sinnesstämning.

Pastorn märkte att något var på tok men misstog sig på orsaken.

"Är du olycklig, Chen?"

"Nej."

Han kände alltså tillgivenhet för sin forna lärare, men också en viss hätskhet.

Den gamle mannen tog Chen under armen.

"Jag ber för dig varje dag, Chen. Vad har du fått i stället för den tro du har vänt dig bort ifrån?"

Han betraktade Chen med en djup tillgivenhet utan någon faderlig biton – som om han velat ge sig själv. Chen dröjde med att svara:

"Lyckan är inte till för sådana som mig ..."

"Lyckan är inte det enda, det finns frid också – och ibland kärlek ..."

"Nej. Inte för mig."

"För alla ..."

Pastorn slöt ögonen, och Chen hade en känsla av att det var en blind som höll honom under armen.

"Jag söker inte friden. Jag söker ... motsatsen." Smithson såg på honom men fortsatte att gå framåt. "Ta dig tillvara för högmod."

"Hur vet ni att jag inte har funnit min tro?"

"Vilken politisk tro kan ge ett svar på mänsklighetens lidande?"

"Jag föredrar att minska lidandet framför att förklara det. Pastorns tonfall talar om mycken ... människokärlek. Jag tycker inte om den människokärlek som består i betraktelser över lidandet."

"Är du säker på att det finns någon annan, Chen?"

"Det är svårt att förklara ... Det finns en annan som åtminstone inte bara består av kontemplation ..."

"Vilken politisk tro kan bryta udden av döden ..."

Smithson sade det inte som en fråga utan som ett sorgset konstaterande. Chen kom att tänka på sitt samtal med Gisors, som han inte träffat sedan dess. Denne hade då ställt sin intelligens i hans och inte i Guds tjänst.

"Jag har sagt er att jag inte söker friden."

"Friden ..."

Pastorn tystnade. De fortsatte vägen fram.

"Min stackars gosse", återtog han och kramade Chens arm. "Alla känner vi endast vårt eget lidande. Tror du att ett verkligt religiöst liv är något annat än en daglig omvändelse?"

Bägge två gick och såg ner i gatan och tycktes inte ha någon annan kontakt med varandra än armarnas. "... daglig", upprepade pastorn trött, som om orden bara varit ett eko av en inre strid.

Chen svarade inte. Mannen talade om sig själv och vad han sade var sant. Liksom Chen levde för en idé levde pastorn för sin idé. Han var inte den som kom med tomma fraser. Under den vänstra armen portföljen med bomben, under den högra denna arm som tryckte hans. ”... daglig omvändelse ...” Det för- troende pastorn givit honom som om han yppat en hemlighet öppnade plötsligt ett stort och gripande perspektiv. Så nära mordet som Chen var blev han mottaglig för varje ångeststämning.

”Chen, jag ska be till Gud varje natt att han tar ditt högmod från dig. ((Jag ber mest om natten. Då är det lättast att be.) Om han ger dig ödmjukhet, så är du räddad. Nu finner jag din blick och kan följa den; det kunde jag inte nyss ...”

Det var med pastorns lidande och inte med hans ord som Chen kände gemenskap. Detta sista yttrande likt en själafiskares som fått napp väckte hos honom en vrede som mödosamt arbetade sig upp utan att dock helt förjaga en övergående känsla av medlidande.

”Hör nu noga på”, sade han. ”Inom två timmar kommer jag att ha dödat en människa ...”

Den här gången såg han pastorn skarpt i ögonen. Utan anledning lyfte han upp högra armen och grep med en darrande hand tag i uppslaget på sin korrekta kavaj.

”Kan ni fortfarande se mig i ögonen?”

Nej. Han var ensam. Ständigt ensam. Han släppte taget i sin kavaj och grep i stället tag i uppslaget på pastorns rock, som om han velat skaka om honom. Den andre, lade sin hand på hans. Så blev de stående orörliga mitt på trottoaren som om de varit färdiga att gå till handgripligheter. En förbigående stannade. Det var en europé som trodde att de råkat i gräl.

”Det är en fasansfull lögn”, sade pastorn halvhögt.

Chens arm sjönk åter ner. Han kunde inte ens skratta. ”En lögn!” skrek han till mannen som nyss stannat. Denne ryckte på axlarna och fortsatte sin väg. Chen gjorde helt om och gav sig halvspringande därifrån.

Något mer än en kilometer längre bort råkade han äntligen på sina bäge kamrater. De tog sig mycket uppsträckta ut i sina mjuka filthattar och sina kontoristkläder, utvalda med tanke på portföljerna, varav den ena innehöll en bomb, den andra handgranater. Sun med sin böjda näsa, en kines med indianutseende, var försjunken i tankar och stirrade frånvarande framför sig. Aldrig förr hade Chen lagt märke till hur ungt den andres, Peis, ansikte verkade. Kanske var det de runda hornbågade glasögonen som underströk ansiktets ungdomliga prägel. De gav sig i väg tillsammans och kom fram till De två republikernas aveny. Alla butiker var öppna igen och gatan började återta sitt vanliga liv under den molnbedäckta himlen.

Chiang Kai-sheks bil skulle komma in på avenyn från en smal tvärgata. Den måste sakta farten för att svänga om hörnet. Man fick lov att laga så att man såg den i förväg när den kom, och passa på att kasta bomben när den saktade farten. Eftersom generalen åt lunch vid samma tid som européerna kom den förbi här varje dag mellan klockan ett och en kvart över ett. Alltså måste den som skulle hålla utkik över tvärgatan ge de andra tecken så fort han fick se bilen komma. En antikvitetsbutik vars dörr låg mitt framför den lilla gatan underlättade i hög grad företaget, bara nu inte butikens ägare tillhörde hemliga polisen. Chen ville själv hålla utkik längs tvärgatan. Han placerade Pei på avenyn, alldeles intill den plats där bilen skulle avsluta svängen innan den satte full fart igen. Sun placerades lite längre bort. Chen skulle ge de andra tecken och själv kasta den första bomben. Om bilen inte stannade, vare sig den blivit träffad eller ej, skulle de bägge andra i sin tur kasta. Om bilen stannade skulle de rusa fram till den – tvärgatan var för smal för att den skulle kunna vända. Den största risken för att misslyckas låg i att de bägge vakterna som stod på

bilens fotsteg om de ej blev träffade skulle öppna eld för att hindra vem det vara månne att närma sig.

Chen och hans kamrater måste nu gå var och en åt sitt håll. Det fanns säkerligen polisspioner bland människorna på trottoarerna utmed hela den väg bilen hade att följa. Pei skulle från en liten kinesisk krog invänta ett tecken från Chen, och från en plats längre bort skulle Sun vänta på att Pei kom ut från krogen. Kanske skulle åtminstone en av dem få sätta livet till. Antagligen Chen. De vågade ingenting säga till varandra. De skildes åt utan att ens ta varandra i hand.

Chen gick in i antikvitetsbutiken och bad att få se på små bronsstatyetter från utgrävningarna. Antikvitetshandlaren plockade upp en alltför stor mängd små lilafärgade sidenaskar ur en låda och började ordna dem på disken.

Han var tydligen inte från Shanghai utan från norra Kina eller Turkestan. Hans glesa, mjuka mustascher och skägg och sneda ögon liksom den inställsamt smilande munnen var typiska för en muselman av den lägre klassen, men inte hans plattnästa bockansikte. Den som angav en person ertappad med en bomb på den väg generalens bil brukade komma skulle säkerligen få en stor penningssumma i belöning och dessutom vinna mycket erkännande bland de sina. Och denna rika borgare var kanske en hängiven anhängare till Chiang Kai-shek.

”Har ni varit länge i Shanghai?” frågade han Chen.

Vad kunde denna underliga kund egentligen vara för en? Hans förlägenhet och det ringa intresse han lade i dagen för de framlagda föremålen oroade butiksägaren. Den unge mannen var kanske inte van att gå klädd i europeiska kläder? Tack vare sina tjocka läppar såg Chen trots sin skarpa profil sympatisk ut. Var han möjligen son till någon rik bonde i det inre av landet? Men storbönder samlar inte antika bronsar. Köpte han kanske upp antikviteter åt någon europé? Men han var varken en boy eller en agent, och för att själv vara samlare betraktade han föremålen man visade honom alltför likgiltigt. Det var som om han tänkt på något annat.

I själva verket höll Chen redan ögonen på gatan. Från denna butik kunde han se ungefär tvåhundra meter framför sig. Hur länge skulle bilen bli synlig härifrån? Hur skulle han kunna beräkna det, utsatt som han var för den här idiotens nyfikenhet? Först och främst måste han svara. Att titta som han hittills gjort var dumt.

”Jag bodde inne i landet, men när kriget kom fick jag ge mig därifrån.”

Antikvitetshandlaren beredde sig att fortsätta förhöret. Chen kände på sig att han var orolig. Gubben frågade sig nu om han inte var en tjuv som kommit för att rekognoscera terrängen i avsikt att plundra hans butik nästa gång det blev oroligheter i staden. Mot det talade dock den omständigheten att den unge mannen inte begärt att få se hans värdefullaste saker, bara bronsar och rävspännen till billiga priser. Japaner tycker om rävar, men denna kund var ingen japan. Han måste fortsätta att försiktigt fråga ut honom.

”Antagligen bor ni i Hupei? Förhållandena lär ha blivit besvärliga inne i landet.”

Chen undrade om han inte borde låtsas som om han hörde dåligt. Men han vågade inte; då skulle han väl verka ännu underligare.

”Jag bor inte där längre”, svarade han bara. Uttrycket i hans röst och hans satsbildning hade något korthugget över sig till och med när han talade kinesiska. Han uttryckte sina tankar rakt på sak utan att använda de brukliga cirklade vändningarna. Men så kom han att tänka på att han måste börja köpslå.

”Hur mycket kostar den?” frågade Chen och pekade på ett spänne i form av ett rävhuvud, av den

typ som man ofta hittar i gravar.

”Femton dollar.”

”Åtta tycker jag kan vara nog ...”

”För en så fin sak? Det är väl ändå orimligt ...? Jag har själv betalat tio ... Säg själv hur mycket ni tycker jag bör få förtjäna på affären.”

I stället för att svara betraktade Chen Pei som slagit sig ner vid ett litet bord på den öppna krogen. Hans glasögon glittrade i det starka ljuset. Antagligen kunde han inte se Chen genom butiksfönstret, men han skulle få syn på honom så fort han kom ut.

”Jag kan inte betala mer än nio”, sade Chen slutligen, som om detta varit resultatet av hans funderingar. ”Det är i alla fall mycket för mig”, tillade han. Fraserna var rituella på detta område och han rörde sig med dem utan svårighet.

”Det är min första affär i dag”, svarade antikvitetshandlaren. Kanske får jag finna mig i att förlora en dollar på den, för att köpet ska komma till stånd. Det är alltid ett gott omen för dagen ...”

Gatan ligger öde. Långt borta passerar en rickshaw över den. Så kommer en till. Två män stiger ut. En hund. En cykel. Männen viker av till höger. Den sista rickshawn har passerat gatan. Nu är den åter öde. Bara hunden kvar.

”Kan ni inte åtminstone betala nio och en halv dollar?”

”Låt gå för det, för att visa er den sympati jag hyser för er!”

En räv till, denna gång av porslin. Köpslåendet började på nytt. Sedan Chen väl gjort ett inköp ingav han mera förtroende. Han hade nu förvärvat sig rätten att fundera; han tänkte efter vilket pris han skulle bjuda som precis motsvarade föremålets kvalitet; hans vällovliga funderingar fick inte störas. På den här gatan kör bilen fyrty kilometer i timmen, mer än en kilometer på två minuter, tänkte han. Jag kommer att se den om mindre än en minut. Det är inte mycket. Pei måste hela tiden titta på den här dörren ... Ingen bil kom gatan fram. Bara några cyklar ... Han prutade på ett skärpspanne av jade, ville inte betala antikvitetshandlaren pris och sade att han skulle återkomma senare. Ett av butiksbiträdena bar in te. Chen köpte ett litet rävhuvud av kristall, som antikvitetshandlaren bara begärde tre dollar för. Hans misstänksamhet var ändå inte alldeles borta.

”Jag har andra mycket fina saker, fullkomligt äkta, med mycket vackra rävar på. Men de är mycket dyrbara, och jag har dem inte här i butiken. Vi kunde komma överens om någon dag ...”

Chen sade ingenting.

”... i värsta fall kunde jag skicka ett av biträdena efter dem ...”

”Jag intresserar mig inte för dyrbara saker. Jag är tyvärr inte tillräckligt rik för det.”

Han var alltså inte en tjuv. Han ville inte ens se sakerna. Antikvitetshandlaren visade honom på nytt skärpspannet av jade och hanterade det så varsamt som om det varit en mumie han hållit i händerna. Men trots de ord som ett och ett trängde över hans hala mjuka läppar och trots hans lystna blickar förblev hans kund likgiltig och frånvarande ... Det var i alla fall han själv som hade valt spannet. Köpslåendet är liksom kärleken ett samarbete: det här var ju som att ligga med en plank. Varför i all världen ville mannen överhuvudtaget köpa? Plötsligt anade han: det var säkert en av dessa fattiga unga män som är naiva nog att bli kära i de japanska prostituerade i Cha-pei. De kvinnorna älskar rävar. Kunden köpte dem åt någon uppasserska eller falsk geisha. Eftersom

de var honom så likgiltiga köpte han dem säkert inte åt sig själv. (Chen försökte hela tiden att föreställa sig hur bilen skulle komma körande, hur fort han måste öppna sin portfölj, ta fram bomben och kasta den.) Men geishor tycker inte om saker man grävt fram ur gamla gravar ... Kanske gör de ett undantag för små rävar? Den unge mannen hade också köpt ett föremål av kristall och ett av porslin ...

Öppna eller med locket på stod de små askarna på bordet. De bägge biträdena, stödda på armbågarna, tittade på. Den ene, som var mycket ung, hade satt armbågen på Chens portfölj, och med tyngden än på det ena, än på det andra benet makade han så småningom ut en del av portföljen utanför bordskanten. Bomben fanns i den del som ännu låg kvar på bordet, bara tre centimeter från kanten.

Chen stod som förstenad. Till slut sträckte han ut armen och drog utan minsta svårighet till sig portföljen. Ingen av dessa människor hade anat hur nära döden varit dem och inte heller att ett planlagt attentat varit nära att gå om intet. För dem var det hela ingenting annat än att ett biträde hållit på att knuffa ner en portfölj och att dess ägare dragit den till sig ... Plötsligt föreföll allt Chen förundransvärt lätt. Tingen existerade inte längre, inte ens gärningarna: allt var drömmar, som gastkramar oss därför att vi ger dem kraft till det men som vi lika gärna kan förneka ... I samma ögonblick hörde han en bil tuta: Chiang Kai-shek.

Han grep tag i sin portfölj som i ett vapen, betalade, stoppade de två små paketen i sin ficka och gick ut.

Antikvitetshandlaren kom efter honom ut med spännet han inte velat köpa.

”Det är just sådana här jadesmycken som de japanska damerna tycker alldeles särskilt mycket om!”

Om bara den där idioten ville ge sig i väg!

”Jag kommer tillbaka en annan gång.”

Vilken handlande vet inte vad ett sådant svar betyder! Bilen närmade sig mycket fortare än vanligt, åtminstone tyckte Chen det, föregången av Forden med generalens bevakning.

”Gå er väg!”

Bilen kom susande rakt emot dem, med detektiverna på fotstegen. Forden passerade. Chen öppnade portföljen och grep efter den i tidningspapper inlindade bomben. I samma ögonblick stoppade antikvitetshandlaren småleende in skärpspannet i portföljens tomma fack, det innersta, och hindrade på så sätt Chen att dra upp handen ur portföljen.

”Ni får betala vad ni själv vill.”

”Gå er väg!”

Skriket kom antikvitetshandlaren att häpet stirra på Chen, som också stod med vidöppen mun.

”Mår ni inte bra?”

Chen såg inte längre någonting och kände sig så svag som om han varit på väg att svimma. Bilen for förbi. Han hade inte hunnit göra sig fri från antikvitetshandlarens arm.

Han håller bestämt på att bli sjuk, tänkte gubben och ville stöda honom. Chen slog undan hans bägge framsträckta armar och gav sig i väg. Det gjorde så ont att gubben blev stående orörlig. Chen halvsprang.

”Mitt spänne! Mitt spänne!” ropade gubben efter honom när han hämtat sig från sin

förskräckelse.

Spännet låg fortfarande i portföljen. Chen begrep ingenting. Med varje muskel och varje nerv på helspänn väntade han bara att få höra en knall fylla gatan och långsamt förtona under den låga himlen. Ingenting. Bilen hade svängt om hörnet och nu antagligen redan hunnit förbi också Sun. Och där stod den där idioten till antikvitetshandlare fortfarande kvar. Nu var det ingen fara längre eftersom det hela var förfelat. Vad hade de andra gjort? Chen började springa.

”Ta fast tjuven!” skrek antikvitetshandlaren efter honom.

Andra köpmän kom ut ur sina butiker. Nu förstod Chen. I sin ilska hade han lust att springa sin väg med spännet och kasta det var som helst. Men allt fler nyfikna strömmade till. Då stannade han och slängde spännet i ansiktet på antikvitetshandlaren som hunnit upp honom, och märkte i detsamma att han glömt att stänga portföljen. Den hade tydligen varit öppen alltsedan bilen passerat, och där låg bomben fullt synlig för alla, inte ens dold av tidningspapperet, som glidit av den. Han stängde försiktigt portföljen (det var nära att han häftigt slagit igen locket); av alla krafter fick han kämpa för att behärska sina nerver. Antikvitetshandlaren försvann hastigt tillbaka in i sin butik och Chen fortsatte gatan fram.

”Nå?” sade han till Pei som nu kom fram till honom.

”Och du?”

Flämtande såg de på varandra; var och en väntade på att den andre skulle börja tala. Sun som närmade sig fick se dem stå på detta sätt tvekande mittemot varandra, avtecknande sig mot husens vaga konturer; det starka ljuset (ändå var det moln på himlen) framhävde Chens godmodiga sparrowhöksansikte och Peis klotrunda huvud, isolerade de bägge gestalterna som stod där med skälvande händer, som fastvuxna vid sina korta skuggor, mitt bland de brådkande trafikanterna. Det var inte rådligt att de stannade kvar för länge här med sina portföljer. På restaurangerna kunde man heller inte vara säker. Och de hade redan blivit sedda alltför mycket på den här gatan tillsammans. Varför? Ingenting hade ju hänt ...

”Till Hemmelrich”, sade Chen i alla fall.

De vek in på smågatorna.

”Hur gick det till?” frågade Sun.

Chen förklarade det hela för honom. Pei hade blivit orolig då han fått se att Chen inte kom ensam ut ur antikvitsbutiken, men han hade i alla fall enligt överenskommelse fattat posto några meter från gathörnet. I Shanghai är det vänstertrafik; bilen brukade inte behöva ta ut svängen, varför Pei ställt sig på vänster trottoar för att komma närmare. Men bilen körde fort, och som det för ögonblicket inte var några vagnar på avenyn hade chauffören tagit ut svängen mer än vanligt. Bilen hade alltså kommit intill den andra trottoaren, och Pei blev skild från den genom en rickshaw.

”Du skulle ha gett fan i rickshawn”, sade Chen. ”Det finns tusentals andra kulier som inte kan leva annat än om Chiang Kai-shek dör.”

”Jag hade i alla fall bommat.”

Sun hade inte kastat sin handgranat därför att han trott att generalen inte var i bilen, eftersom de båda andra inte kastat sina bomber.

Så gick de tysta vidare längs de smala smutsiga gränderna.

”Vi har bomberna kvar.”, sade Chen halvhögt. ”Vi får göra om det så snart som möjligt.”

Hans bäge kamrater var tillintetgjorda. Den som misslyckats med ett självmord gör sällan om försöket. Deras nerver hade varit till ytterlighet spända, och de föll nu alldeles samman. Allteftersom de fortsatte sin väg förbyttes bestörtningen i förtvivlan.

”Det var mitt fel”, sade Sun.

Pei upprepade:

”Det var mitt fel.”

”Nu får det vara nog”, sade Chen utom sig. Medan de bedrövade och nedslagna fortsatte sin väg gick han och funderade. Det fick inte gå likadant en gång till. Den plan de gjort upp var inte bra, men det var inte lätt att hitta någon annan. Han hade tänkt att ... De var nu framme hos Hemmelrich.

Inifrån butiken hörde Hemmelrich en röst på gatan säga något på kinesiska och två andra röster svara. De talade så fort och lät så oroliga att han lystrade. Redan i går, tänkte han, var det ett par individer som strök omkring här; de såg ut att lida av envisa hemorrojder och var säkert inte här för nöjes skull ... Ovanför honom skrek barnet oavbrutet, det var svårt för honom att urskilja vad de sade. Så tystnade rösterna, men tre korta skuggor på trottoaren förrådde närvaron av tre män där utanför. Polis ...? Hemmelrich reste sig och gick mot dörren i det han tänkte på hur lite respektingivande hans tillplattade näsa och kutiga axlar skulle verka på eventuella angripare. Innan han hunnit sticka ner handen i fickan hade han känt igen Chen och räckte honom den i stället för att dra upp sin revolver.

”Kom så går vi in i rummet bakom butiken”, sade Chen.

Alla tre gick förbi Hemmelrich in. Han såg forskande på dem. Alla bar på portföljer, och de höll dem inte hur som helst, utan tryckte dem intill sig med spända armmuskler.

”Hör du”, sade Chen så fort dörren stängts bakom dem, ”får vi vara här några timmar? Vi och det vi har i våra portföljer?”

”Bomber?”

”Ja.”

”Nej.”

Pojken däruppe skrek fortfarande. När det gjorde som ondast blev hans skrik till snyftningar avbrutna av ett kluckande ljud, som om han skrikit för att roa sig – och det var ändå värre att höra på. Skivorna, stolarna, syrsan – allt var sig till den grad likt sedan den natten han kommit dit efter mordet på Tang Yen-ta, att både hans och Hemmelrichs tankar samtidigt gick tillbaka till den. Ingen sade något, men Hemmelrich anade det.

”Bomberna”, återtog han, ”kan jag inte ha här nu. Om de hittar bomber här dödar de kvinnan och barnet däruppe.”

”All right. Kom så går vi till Shia då.” Shia var lamphandlaren Kyo besökt kvällen före upproret. ”Där finns antagligen bara butiksbiträdet så här dags på dagen.”

”Du måste försöka förstå mig, Chen. Pojken är mycket sjuk, och det är inte vidare bra med modern heller.”

Han såg på Chen, och händerna darrade på honom. ”Du vet inte du, Chen, vad du är lycklig som är fri.”

”Jo, det vet jag.”

De tre kineserna lämnade butiken.

Djävlar anamma! tänkte Hemmelrich. Ska jag aldrig få det så ställt som han? Han svor inom sig, kraftigt, lugnt och överlagt. Så gick han upp i rummet ovanför. Hans kinesiska hustru satt och stirrade på sängen utan att ens vända sig om.

”Frun var snäll i dag”, sade pojken. ”Hon gjorde mig nästan inte alls illa ...”

Frun, det var May. Hemmelrich påminde sig att hon sagt: ”Varbildning ... Stackars pojke, vi måste ta håll på pannbenet ...” Pojken var knappt mer än en baby, och det var inte mera liv i honom än vad som behövdes för att lida. Han fick lov att söka förklara för honom. Förklara

vad? Att det var bättre att låta dem slå sönder benen i ansiktet än att dö, för att till belöning få leva ett lika utsökt behagligt liv som sin far? Djävla ungdom! hade han sagt under tjugu år. Hur länge skulle det dröja innan han började säga: djävla ålderdom! och låta pojken få dessa bägge så adekvata uttryck för livet i arv? I förra månaden hade katten fått ett ben ur led, och han hade måst hålla den medan den kinesiska veterinären drog det rätt igen, men katten tjöt och slet för att komma loss. Den begrep ingenting. Han kände att den trodde att man torterade den. Katten var inte ett barn, sade inte: ”Hon gjorde mig nästan inte alls illa ...” Han gick ner i butiken. Lukten av liken i gränderna runt omkring som hundarna säkerligen redan störtat sig över trängde in i butiken. På lidande är det ingen brist, tänkte han.

Han kunde inte förlåta sig själv att han vägrat nyss. Liksom en man som yppat hemligheter under tortyr visste han att han skulle handla på samma sätt om han återigen kom i samma läge, men han kunde i alla fall inte förlåta sig det. Han hade förrått sin ungdom, sitt hopp och sina drömmar. Hur skulle han kunna undgå att förråda dem? Det verkligt fina, det vore att vilja detsamma som man kan ... Han ville bara det han inte kunde: låta Chen stanna kvar, och sedan följa med honom ut i striden. Att genom vilken våldshandling som helst, genom bomber, skaffa sig hämnd på det här eländiga livet som hade förgiftat honom ända från födelsen och skulle komma att förgifta också hans barns liv. Särskilt barnens. Sitt eget lidande kunde han finna sig i, det var han van vid ... Men inte sina barns. ”Han har blivit så klok sedan han blev sjuk”, hade May sagt. Som om det berott på en tillfällighet.

Att gå ut med Chen, ta en bomb i en av portföljerna och kasta den. Det var det någon mening med. Det var till och med det enda som det var någon mening med i det liv han nu levde. Trettiosju år. Kanske ännu trettio år att leva. Och hur skulle han leva? På grammofonskivorna kunde varken han eller Lu Yu-shun som han hade butiken tillsammans med försörja sig. Och när han blev gammal ... Trettiosju år; så långt han mindes tillbaka men han behövde inte ”minnas tillbaka” – hade hans liv bara varit fattigdom och elände.

I skolan hade han varit en dålig elev. Varannan dag hade modern låtit honom utföra hennes sysslor för att hon i lugn och ro skulle kunna ta sig sitt rus. På fabriken hade han fått gå som vanlig grovarbetare. Oppositionell var han: under värnplikten hade han ständigt haft arrest.

Så kriget. Gasförgiftad. För vem, för vad? För sitt land? Han var inte belgare, han var bara en fattig stackare. Men under kriget fick man åtminstone äta sig mätt utan överansträngning. Till slut kom han till Indokina. ”Klimatet tillåter inte européer att utföra kroppsarbete ...” Men det tillät folk att ligga och dö i dysenteri, särskilt folk med motsägelselusta ... Så småningom hade han hamnat i Shanghai. Bomberna för fan, bomberna!

Han hade haft sin hustru: det var det enda livet hade givit honom. Hon hade blivit såld för tolv dollar, men köparen hade övergett henne därför att hon inte fallit honom i smaken, och då hade

hon med skräck i hjärtat tagit sin tillflykt till honom för att få äta och sova. Men till en början hade hon inte ens vågat sova, därför att hon väntade sig att han skulle vara lika grym som hon hört att européer alltid var. Men han hade varit god mot henne. Så småningom övervann hon sin rädsla, skötte honom när han var sjuk, arbetade för honom och stod ut med alla hans anfall av vanmäktigt raseri. Hon hade fäst sig vid honom med en blind och misshandlad hunds kärlek, därför att hon anade att också han var en sådan hund. Och nu hade de pojken. Vad kunde han väl göra för honom? Knappt ens föda honom. Han hade inte kraft till annat än att tillfoga smärta; det fanns mera lidande på jorden än stjärnor på himlen, men det största lidande han kunde tillfoga den här kvinnan var att dö och lämna henne ensam. Som deras granne, en utsvulten ryss som hade blivit grovarbetare och en dag tagit sitt liv därför att han inte stod ut längre med så mycket elände. Hans hustru hade blivit utom sig av raseri och örfilat upp liket som övergivit henne och hennes fyra barn, och ett av barnen frågade från ett hörn av rummet: ”Varför slåss ni ...?” Han kunde åtminstone förhindra att hustrun och pojken dog av svält. Det var ingenting. Mindre än ingenting. Hade han haft pengar som han kunnat lämna efter sig åt dem, hade han varit fri att låta döda sig. Som om världen inte under hela hans liv hade misshandlat honom nog, berövade den honom nu också den enda värdigheten som kunnat vara hans: rätten att dö. Med allt levandes revolt – och dock var han van! – inandades han liklukten, som med varje vindpust gled fram i det orörliga solljuset; söp in den med fasa och tillfredsställelse. Tanken på Chen som på en vän i dödsvända förföljde honom, och han sökte göra klart för sig – som om det haft något att betyda! – vilket som var starkast inom honom, skammen, vänskapen eller en ohygglig avund.

Chen och hans kamrater hade åter vikit av från avenyn. De trånga passagerna och gränderna var sällan bevakade, eftersom generalens bil aldrig körde där. Jag måste göra upp en ny plan, tänkte Chen, som hela tiden gick med nerböjt huvud och stirrade på sina skor, som under hans blick regelbundet förflyttade sig fram den ena efter den andra. Komma körande från motsatt håll och kollidera med Chiang Kai-sheks bil? Men alla bilar kunde när som helst bli beslagtagna för armén. Att försöka använda sig av någon utländsk legations flagga för att skydda bilen var alltför osäkert, polisen kände till de olika legationernas chaufförer. Att stoppa generalens bil genom att ställa en kärra tvärs över gatan? Forden med bevakningen körde ju alltid före generalens bil. Om bilen hejdades på ett misstänkt sätt skulle säkerligen poliserna på fotsteget skjuta på alla som försökte närma sig. Chen lystrade: hans kamrater hade nyss börjat tala med varandra.

”Många av generalerna kommer att överge Chiang Kaishek när de får veta att de verkligen riskerar att bli mördade”, sade Pei. ”Det är bara vi som har den sanna tron på vår sak.”

”Ja”, sade Sun, ”de avrättades söner blir bra terrorister.”

”Om också generalerna som blir kvar”, tillade Pei, ”skapar ett Kina i strid mot oss, så kommer det kanske att bli stort och starkt, för det skapas med deras eget blod.”

”Nej”, sade Chen och Sun samtidigt.

Bägge visste mycket väl hur många nationalister det fanns bland kommunisterna, särskilt bland de intellektuella. Pei skrev i tidskrifter som alla mycket snart blev indragna: berättelser fyllda av melankoliskt självgod bitterhet, och artiklar; den senaste började: ”Sedan imperialismen råkat i svårigheter överväger Kina att anhölla om att få den gamla guldringen i näsan utbytt mot en ring av stål ...” Dessutom utarbetade han en terrorismens ideologi. För honom var kommunismen ingenting annat än det rätta medlet att ingjuta nytt liv i Kina.

”Jag vill inte skapa något nytt Kina”, sade Sun, ”jag vill med eller utan Kina skapa drägliga livsvillkor för mina kamrater, proletariatet. Det är för deras skull som jag riskerar livet och som jag dödar. Bara för deras ...”

Chen svarade:

”Så länge vi försöker kasta bomben kommer det inte att lyckas. Det finns inte många chanser. Och det måste göras redan i dag.”

”Det är inte lätt att hitta på något annat sätt”, sade Pei. ”Det finns ett sätt.”

Med ödets ovissa och ändå obevekliga gång drog låga tunga moln fram över den gulaktiga dagern i samma riktning som de själva gick. Chen hade slutit ögonen för att bättre kunna tänka men fortsatte alltjämt att gå. Hans kamrater betraktade den skarpa profilen som rörde sig utmed husväggarna precis som vanligt. De väntade att han skulle fortsätta.

”Det finns ett sätt. Och jag tror bara det finns ett. Att inte kasta bomben, utan kasta sig själv under bilen tillsammans med bomben.”

De fortsatte sin väg över de söndersprängda gårdarna där inga barn längre lekte. Alla tre gick förjunkna i tankar.

Slutligen kom de fram till Shias butik. Bodbiträdet visade in dem i rummet innanför butiken. Där blev de stående mitt bland lamporna, med sina portföljer under armen. Till slut lade de dem försiktigt ifrån sig. Sun och Pei satte sig på golvet på kinesiskt vis.

”Varför skrattar du, Chen?”

Han skrattade inte, han log, men ingalunda ironiskt som Pei i sin ängslan trodde. Häpen kände han sig fyllas av lycksalighet. Han visste vad det var som oroade hans kamrater trots deras mod. Att kasta en bomb till och med under de mest riskfyllda förhållanden var ett vågstycke. Att besluta sig för att dö var något helt annat, kanske motsatsen. Han började gå av och an. Rummets enda belysning var dagsljuset som kom in indirekt genom butiken. Eftersom himlen var grå var dagern därinne blytung som före ett oväder. På stormlyktornas bukiga glas föll ljus- reflexer i form av upp- och nervända parallella frågetecken. Den otydliga skugga Chen kastade rörde sig på väggen ovanför de andras oroliga ögon.

”Kyo har rätt. Det vi mest saknar är harakiriandan. Men en japan som tar sitt liv riskerar att bli förklarad för gud, och så börjar svineriet. Nej, blodet måste falla tillbaka på människorna – och stanna där.”

”Jag vill hellre försöka lyckas”, sade Sun, ”lyckas med flera attentat – än besluta att bara försöka ett, därför att jag kommer att vara död sen.”

Bakom Chens ord, och hörbar mera i tonfallet än i innebörden – hans stämma hade fått en förtätad intensitet – anade Sun en underström som ryckte honom med sig.

”Jag måste kasta mig under bilen”, svarade Chen.

Häpna och orörliga följde de andra Chen med blicken där han gick fram och tillbaka. Han såg inte längre på dem. Han snavade på en av lamporna på golvet, sträckte ut handen för att ta stöd mot väggen. Lampan föll omkull och gick sönder med ett klirrande ljud. Chen rätade upp sig, och skuggan föll nu otydlig på den översta raden av lampor. Sun började förstå vad det var Chen väntade sig av honom. Men antingen för att han inte var fullt säker, eller för att försvara sig mot vad han kände skulle komma, frågade han:

”Vad är det du vill?”

Chen kom underfund med att han inte själv visste det. Det föreföll honom som om han kämpade inte med Sun utan med sin egen tanke, som flydde undan. Till slut gick han fram:

”Att det inte ska vara förgäves.”

”Menar du att du vill att vi ska lova dig att göra likadant? Det är det du vill, inte sant?”

”Jag väntar mig inte något löfte. Jag väntar att ni ska känna det som ett behov.”

Ljusreflexerna på lamporna blev allt mattare. Det mörknade alltmer i rummet som inga fönster hade. Säkerligen drog molnen ihop sig alltmer därute. Chen kom att tänka på Gisors ord: ”Om du vill leva med denna ödesbestämmdhet, så finns det bara ett sätt: att ge den vidare ...” Plötsligt förstod han. Också Sun förstod.

”Du vill göra terrorismen till en sorts religion?”

Orden var tomma, meningslösa, för svaga för att uttrycka vad Chen ville säga.

”Inte en religion. Livets mening. Ett ...”

Han knöt krampaktigt handen som om han knådat en lerklump, och det var som om hans tanke flämtat för att få luft.

”... fullständigt herravälde över sig själv.”

Han fortsatte att knåda:

”I ett lika fast grepp som min ena hand om den andra (med ena handen kramade han av alla krafter den andra). Det säger inte nog ... Som ...”

Han tog upp en glasbit från den sönderslagna lampan. En stor, trekantig skärva som ljusreflexer lekte på. Plötsligt tryckte han in den i låret. Hans röst kom stötvis, fylld av en vild övertygelse, men han verkade i alla fall mycket mera herre över sin exaltation än den över honom. Det fanns inte ett spår av vanvett hos honom. De bägge andra kunde knappast urskilja honom längre, men det var som om han fyllt hela rummet. Sun började bli rädd.

”Jag är inte så intelligent som du, Chen, men jag ... nej, jag kan inte. Jag har sett min far hängas upp och piskas med en rotting på magen för att han skulle bekänna var hans husbonde hade gömt en summa pengar som han inte ens ägde. Det är för de våra jag strider, inte för mig själv.”

”För de våra kan du inget bättre göra än att besluta dig att dö. Ingen människa kan uträdda så mycket som den som har fattat det beslutet. Hade vi gjort det, så hade vi inte misslyckats med attentatet på Chiang Kai-shek för en stund sen.”

”För dig är det kanske nödvändigt. Jag vet inte ...” Sun stretade emot. ”Om jag tyckte som du, förstår du, skulle jag känna det som om jag inte lät döda mig för allas skull utan ...”

”Utan?”

”... utan för dig.”

En stark fotogenlukt påminde Chen om dunkarna de hade använt för att sätta eld på polisvakt-kontoret under revolutionens första dag. Men allt, till och med Sun, som inte ville följa honom, försvann i det förflutna. Det enda som i detta nu stod fast var hans vilja att skapa dessa dödsdömda domare, detta släkte av hämnare. Denna tanke föddes inom honom, liksom allt annat som föds, i smärta och extas – utan att han var herre över den. Han stod plötsligt inte ut med att ha människor omkring sig.

”Du som skriver får förklara det”, sade han till Pei.

Pei torkade sina glasögon. Innan Chen gick ut kavlade han upp sitt byxben och förband sitt sår med en näsduk utan att tvätta det – vad skulle det tjäna till när det ändå inte skulle hinna

infekteras? Man upprepar sig alltid, tänkte han, illa berörd vid minnet av dolken han stuckit sig med i armen.

”Jag går ensam”, sade han. ”I kväll räcker det med mig.”

”Jag ska i alla fall planera något nytt”, svarade Sun. ”Det kommer att bli för sent.”

Utanför butiken följde Pei efter Chen. Denne lade märke till att den unge mannen, som höll sina glasögon i handen, utan dem såg helt barnslig och mycket mera mänsklig ut än förut. Pei grät tyst.

”Vart ska du?”

”Jag kommer med.”

Chen stannade. Han hade hela tiden trott att Pei var av samma åsikt som Sun. Han pekade på denne, som stod kvar utanför butiken.

”Jag kommer med dig”, återtog Pei.

Han försökte säga så litet som möjligt; stämman kvävdes av gråt, och de ljudlösa snyftningarna kom adamsäpplet att hoppa upp och ner på hans strupe.

”Nej. I dag ska du vittna.”

Han grep hårt tag om Peis arm.

”Vittna”, upprepade han.

Så gick han. Pei blev stående kvar på trottoaren med vidöppen mun och alltjämt torkande sina glasögon, en komisk figur. Aldrig hade han trott att man kunde känna sig så ensam.

Klockan tre

Clappique hade hoppats finna Kyo hemma. Men i det stora rummet satt bara Gisors och språkade med sin sväger, målaren Kama. Mattan var översållad med skisser som en av Kamas elever i kimono höll på att plocka ihop.

”Goddag, kära vän! Kom i mina armar!”

Men han slog sig ner helt lugnt.

”Synd att er son inte är hemma.”

”Vill ni inte vänta på honom?”

”Jag får väl försöka göra det. Jag är förbannat angelägen om att träffa honom. Vad är det för en ny liten kaktus under opiebordet? Samlingen börjar verkligen bli imponerande. Förtjusande, kära vän, för-tju-san-de! Jag måste köpa mig en likadan. Var har ni fått tag i den?”

”Det är en present. Jag fick den strax före klockan ett.”

Clappique läste de kinesiska ordtecknen på den flata blomsterpinnen. Ett stort: Trofasthet. Tre små: Chen Ta-er.

”Chen Ta-er ... Chen ... Honom känner jag inte. Synd. Det är tydligen en gosse som förstår sig på kaktusar.”

Han kom att tänka på att han måste vara borta nästa dag. Han fick lov att skaffa pengar till resan stället för att köpa kaktusar. Det var fullständigt omöjligt att hastigt realisera sina konstsaker i en av militär besatt stad. Hans vänner hade inga pengar. Och Ferral kunde man inte under någon

förevändning få något av. Han hade givit honom i uppdrag att köpa några av Kamas laveringar när den japanska målaren kom till staden. Men det gav bara några tiotal dollar i kommission ...

”Kyo borde vara här nu”, sade Gisors. ”Men han skulle träffa en hel del folk i dag.”

”Det vore bättre om han lät bli”, muttrade Clappique. Han vågade inte säga mera. Han visste inte hur mycket

Gisors kände till sonens verksamhet. Men det sårade honom att Gisors inte frågade ut honom, och han tillade: ”Det är en ganska allvarlig sak, förstår ni.”

”Allt som angår Kyo är allvar för mig.”

”Ni vet inte händelsevis något sätt att genast förtjäna eller få tag i fyra eller fem hundra dollar?”

Gisors smålog sorgset. Clappique visste att han var fattig, och även om han gått med på att sälja sina konstverk ...

Låt oss i alla fall förtjäna de slantar vi kan, tänkte baronen. Han gick fram och tittade på laveringarna som låg utbredda över divanen. Fast han var en alltför god kännare av japansk konst för att komma med några jämförelser med Cézanne eller Picasso, avskydde han den i dag. Hetsade människor har svårt att uppskatta stillhet. Spridda eldar på några bergstoppar, småstadsgator i regndis, en flock vadarfåglar flygande över ett snötäckt landskap, hela denna melankoliska värld, en förgård till lyckan ... Clappique hade tyvärr ingen svårighet att föreställa sig det paradiset vid vars port han måste stanna, men det irriterade honom att tänka på dess existens.

”Den vackraste kvinna i världen”, sade han, ”naken, passionerad, men med ett kyskhetsbälte. För Ferral, inte för mig.”

Han valde ut fyra teckningar och lät eleven skriva upp adressen dit de skulle skickas.

”Ni tänker på den västerländska konsten”, sade Gisors. ”Den japanska har inte samma syfte.”

”Varför målar ni, Kama san?”

Den gamla mästaren, på vars kala hjässa en ljusreflex just nu lekte, såg nyfiket på Clappique. Han var klädd i kimono liksom lärjungen. Denne lade ifrån sig den skiss han höll i handen, översatte och svarade:

”Mästaren säger: först och främst för min hustru, därför att jag älskar henne ...”

”Jag frågade inte för vems skull utan varför.”

”Mästaren säger att det är svårt att förklara för er. Han säger: 'När jag var i Europa besökte jag museerna. Ju mera era målare målar äpplen, och till och med streck som inte föreställer något, desto mera talar de om sig själva. För mig är det världen som har betydelse.' ”

Så sade han en mening till, och ett knappt märkbart uttryck av mildhet gled över hans välvilliga gamla kvinnoansikte.

”Mästaren säger: 'Målning betyder hos oss detsamma som människokärlek hos er.' ”

En annan elev kom in med skålar med risbrännvin och drog sig så tillbaka. Kama sade något igen.

”Mästaren säger att om han slutade måla skulle det kännas som om han hade blivit blind. Mer än blind ensam i världen.”

”Ett ögonblick”, sade baronen, blundade med ena ögat och höll upp pekfingret. ”Om en läkare sa till er: 'Ni lider av en obotlig sjukdom och kommer att dö inom tre månader', skulle ni då fortsätta att måla?”

”Mästaren säger att om han visste att han snart skulle dö, tror han att han skulle måla bättre men på samma sätt som nu.”

”Varför bättre?” frågade Gisors.

Han tänkte hela tiden på Kyo. Det som Clappique sagt då han kom var nog för att oroa honom. I dag kände han japanens upphöjda lugn nästan som en förnärmelse.

Kama svarade. Gisors översatte själv:

”Han säger: 'Jag skulle tänka att det finns två leenden min hustrus och min dotters – som jag aldrig mer skulle få se och då skulle jag älska sorgen ännu högre. Världen är som våra skrivtecken. Vad tecknet är för en blomma är blomman själv, den här (han pekade på en av lave-ringarna), i förhållande till något annat. Allt är tecken. Att gå från tecknet till dess innebörd, det är att fördjupa världen, att gå mot Gud!' Han tror att dödens annalkande ... Vänta.”

Han frågade på nytt Kama något och fortsatte så översättningen:

”Ja, just så. Han tror att dödens annalkande kanske skulle skänka honom möjlighet att i allt lägga ner så mycken glöd och så mycken sorg att allt vad han målade skulle bli fattbara tecken, så att deras innebörd – och även vad de döljer – skulle uppenbaras.”

Clappique hade en förnimmelse av att lida inför en människa som förnekar smärtan. Han lyssnade uppmärksam till Gisors översättning men släppte inte med blicken Kamas blida asketansikte. Clappique satt med armbågarna intill sidorna och hopknäppta händer, och så fort hans ansikte uttryckte intelligens verkade han som en sorgen och frusen apa.

”Kanske är frågan inte alldeles riktigt ställd”, sade Gisors.

Han yttrade en kort mening på japanska. Kama hade hittills alltid svarat nästan med detsamma. Nu tänkte han över svaret.

”Vad frågade ni honom om?” sade Clappique halvhögt. ”Vad han skulle göra om läkaren förklarade hans hustru dödsdömd.”

”Mästaren säger att han inte skulle tro på läkaren.”

Den andra eleven kom tillbaka med en bricka för att ta ut skålarna. Hans europeiska kläder, hans leende, hans gester, överdrivna i sin glädje, och även hans artighet gjorde ett besynnerligt intryck till och med på Gisors. Kama sade halvhögt någonting som den andra eleven inte översatte.

”I Japan dricker de här unga männen aldrig något”, sade Gisors. ”Kama är missnöjd med att den här har berusat sig.”

Hans blick blev med ens frånvarande. Ytterdörren öppnades. Man hörde steg. Men det var inte Kyo. Det frånvarande uttrycket i gamle Gisors ansikte försvann och han fäste blicken på Kama:

”Och om hon vore död?”

Skulle han fortsatt denna dialog med en europé? Men den gamle målaren tillhörde en annan värld. Innan han svarade lekte ett sorgset småleende, inte kring hans mun men kring hans ögon:

”Man kan komma i kontakt med själva döderna ... Det är det svåraste, men kanske är det just det som är livets mening ...”

Han tog avsked och drog sig tillbaka till sitt rum, följd av sin lärjunge. Clappique slog sig ner.

”Inte ett ord! Storartat, min vän, storartat! Han försvann som ett väluppfostrat spöke. Vet ni att de unga spökarna är mycket illa uppfostrade och att de gamla har all möda i världen att lära dem att skrämman folk; de unga kan nämligen inga språk, de säger bara zip-zip ... Och det ...”

Han hejdade sig. Kläppen på ytterdörren dunkade igen. Genom tystnaden ljud knäppningarna på en gitarr, tonerna gick registret utför, blev allt fylligare för att slutligen förlora sig i en högtidlig ro.

”Vad i all världen är det där?”

”Han spelar shamise. Det gör han alltid när det är något som har upprört honom. Utanför Japan är det hans försvar ... När han kom tillbaka från Europa sade han till mig: 'Nu vet jag att jag kan återfinna min inre ro var som helst i världen ...' ”

”Tror ni det är bluff?”

Clappique uttalade frågan förstrött. I denna stund, då hans liv kanske stod på spel (det var sällan han intresserade sig så mycket för sig själv att han verkligen kände sig hotad) gjorde dessa rena toner honom upprörd, och väckte samtidigt till liv den kärlek till musiken som uppfyllt hans ungdom, och minnet av den lycka som försvunnit med ungdomen.

Åter hördes steg, och nästan samtidigt kom Kyo in.

Han tog med sig Clappique in i sitt rum. En divan, en stol, ett skrivbord och vitkalkade väggar. En utstuderad enkelhet. Det var varmt därinne. Kyo slängde sin kavaj på soffan.

”Hör på”, sade Clappique. ”Jag har just fått en liten vink som ni skulle göra mycket orätt i att lämna utan avseende. Om vi inte är i väg härifrån före kvällen i morgon är det ute med oss.”

”Varifrån har ni fått den vinken? Från polisen?”

”Bravo! Jag behöver inte säga er att jag inte kan tala om mer. Men det är allvar. Historien med båten har blivit känd. Håll er stilla här, och ge er i väg inom fyråttio timmar.”

Kyo tänkte säga: Historien med båten är inte brottslig längre, eftersom vi har segrat. Men han teg. Han var alltför beredd på att arbetarrevolten skulle krossas för att bli förvånad. Det var frågan om en brytning nu, och det kunde Clappique inte ana. Om man efterspanade baronen berodde det på att man trodde att han var lierad med kommunisterna, eftersom det var de som överrumplade Shan-Tung.

”Vad tänker ni göra?” återtog Clappique.

”Först och främst ta mig en funderare.”

”En glänsande idé! Har ni några slantar, så att ni kan ge er i väg?”

Kyo ryckte leende på axlarna.

”Jag tänker inte ge mig i väg.”

”Vilket inte hindrar att ert meddelande har den allra största betydelse för mig”, återtog han efter ett ögonblick. ”Jaså, ni tänker inte ge er i väg? Föredrar ni att bli nackad då?”

”Kanske. Men ni vill förstås fara härifrån.”

”Varför skulle jag stanna kvar?”

”Hur mycket behöver ni?”

”En tre fyra hundra ...”

”Kanske jag kan skaffa en del. Jag skulle bra gärna vilja hjälpa er. Inte för att jag anser mig på det sättet betala den tjänst ni gör mig ...”

Clappique log sorgset. Han misstog sig inte på den hänsynsfullhet Kyo visade honom, men den rörde honom. ”Var är ni i kväll?”

”Bestäm själv.”

”Nej.”

”Då säger vi väl Black Cat. Jag måste ut och försöka plocka ihop slantar lite här och var.”

”Det blir bra. Black Cat ligger inom koncessionsområdet, så där finns inga kinesiska poliser. Det är till och med mindre risk att bli kidnappad där än här hemma. Där finns för mycket folk ... Jag kommer dit mellan elva och halv tolv, men inte senare, för då har jag ett sammanträde ...”

Clappique såg bort.

”... som jag har bestämt mig för att inte manker. Är ni säkra på att Cat inte kommer att vara stängt?”

”En sån idé! Där blir smockfullt med Chiang Kai-sheks officerare. Deras uniformer kommer att i dansen smyga sig tätt intill gatflickornas kroppar. Som graciösa girlander, säger jag er! I väntan på er ska jag alltså beskåda det ofrånkomliga skådespelet ända till framemot klockan halv tolv.”

”Tror ni att ni kan skaffa några fler upplysningar till i kväll?”

”Jag ska göra mitt bästa.”

”Ni skulle kanske göra mig en stor tjänst. En större tjänst än ni själv anar. Är jag namngiven?”

”Ja.”

”Och min far?”

”Nej. I så fall hade jag varnat honom. Han har ju ingenting med Shan-Tung-historien att göra.”

Kyo visste att det inte var den historien det var frågan om nu, utan krossandet av kommunisterna. Och May? Hon hade spelat en så underordnad roll i rörelsen att det var onödigt att fråga Clappique om henne. Vad kamraterna beträffade var också de säkerligen hotade, eftersom han var det.

”Tack.”

De gick tillsammans ut i rummet med fenixfåglarna. May var där och sade just till Gisors:

”Det är mycket svårt att veta hur man ska göra. Om kvinnoförbundet medger att hustrur som misshandlas av sina män får skilja sig går männen ur partiet, och gör vi det inte kommer hustrurna att mista all tilltro till oss. Och det med rätta ...”

”Jag tror”, sade Kyo, ”att det inte är rätta ögonblicket att tänka på organisationsfrågor nu.”

Clappique tog avsked utan att höra på dem.

”Var nu flott som vanligt”, sade han till Gisors, ”och ge mig er kaktus.”

”Jag är mycket fästad vid den unge mannen som har skickat mig den ... Ta gärna vilken ni vill av de andra.” Det var en liten taggig kaktus det var frågan om.

”Det får väl vara då!”

”Vi ses snart igen.”

”Vi ses ... Nej. Kanske. Farväl, min vän. Den enda man i Shanghai som inte existerar – inte ett ord! som verkligen inte existerar – hälsar er.”

Han gick.

May och Gisors såg oroliga på Kyo. Han förklarade genast för dem vad det var frågan om:

”Han har fått veta av polisen att de tänker häkta mig. Han råder mig att ge mig av inom två dar och inte visa mig ute innan dess. Förresten kommer de att slå till mot kommunisterna när som helst. Och de sista trupperna ur första divisionen har lämnat staden.”

Det var den enda division som kommunisterna kunde räkna på. Chiang Kai-shek visste det och hade därför givit divisionschefen order att med sina trupper bege sig till fronten. Denne hade då föreslagit det kommunistiska partiets centralkommitté att låta arrestera Chiang Kaishek. Man hade rått honom att låtsas vara sjuk och söka förhala sin avmarsch från staden. Men snart hade han stått inför ett ultimatum. Då han inte vågade ta upp striden utan partiets medgivande hade han lytt order och bara försökt att lämna några av sina förband kvar. Men dessa hade nu också i sin tur givit sig av.

”De är inte så långt borta ännu”, återtog Kyo, ”och till och med hela divisionen kunde komma tillbaka om vi bara kunde hålla staden tillräckligt länge.”

Dörren öppnades på glänt, en näsa stack in och en gravlik stämma sade: ”Baron Clappique existerar inte.”

Dörren stängdes åter.

”Inget nytt från Hankou?” frågade Kyo.

”Nej, ingenting.”

Sedan sin återkomst till Shanghai hade Kyo varit sysselsatt med att i hemlighet organisera stormavdelningar för att med dem uppta striden mot Chiang Kai-shek liksom han förut gjort när det gällde striden mot nordarmén. Komintern hade motsatt sig all öppen opposition men gått med på att man skulle behålla de kommunistiska stormavdelningarna. Inom de nyuppsatta stormavdelningarna ville Kyo utbilda ledare för de skaror som i allt större antal slöt sig till partiet. Men kommunistpartiets officiella propaganda för fortsatt samarbete med Kuomintang var honom i hög grad till hinder. Endast militärkommittén stod på hans sida; man hade ännu inte utlämnat alla vapen, men Chiang Kai-shek fordrade att just i dag de vapen kommunisterna ännu hade i behåll skulle överlämnas. En sista telegrafisk vädjan hade riktats till Hankou.

Denna gång hade Kyo satt sin far in i vad som före-

hades, och denne var orolig. Liksom Kyo var han fullt övertygad om att Chiang Kai-shek skulle försöka krossa kommunisterna, och liksom Kyo ansåg han att ett mord på generalen skulle träffa reaktionen på dess mest sårbara punkt. Men han avskydde den karaktär av komplott som nu präglade kommunisternas handlande. Om Chiang Kaishek dödades och till och med om de fick makten i Shanghai skulle detta blott komma att leda till en äventyrspolitik. Liksom en del medlemmar av Komintern skulle han helst ha sett att järnarmén och den kommunistiska fraktionen av Kuomintang dragit sig tillbaka till Kanton.

Stödda på en kommunistisk stad och en välförsedd arsenal som arbetade för fullt skulle de röda där kunna organisera sig och invänta det gynnsammaste tillfället för ett nytt fälttåg i norr, som den annalkande reaktionen skulle bereda marken för. Generalerna i Hankou tänkte uteslutande på

att erövra nya landområden men var föga hågade att vända sig mot de södra provinserna, där Sun Yat-sens trogna anhängare skulle påtvinga dem ett långvarigt guerillakrig, av vilket de inte hade några fördelar att vänta. I stället för att först strida mot nordarmén och därefter mot Chiang Kai-shek borde den röda armén låta dem inbördes göra upp räkningen med varandra. Sedan skulle den av dessa arméer som vände sig mot den röda vid Kanton vara försvagad av sina föregående strider. ”Åsnorna är alltför upptagna av sin morot för att bita oss nu, bara vi inte ställer oss mellan moroten och dem ...”, brukade gamle Gisors säga på tal om generalerna. Men majoriteten av det kinesiska kommunistpartiet och även Moskva ansåg att detta var att föra en ”förintelsepolitik”.

Kyo menade liksom fadern att det skulle varit bäst att dra sig tillbaka till Kanton. Han hade dessutom genom en intensiv propaganda velat förbereda en massutvandring av arbetarna – totalt utan ägodelar – från Shanghai till Kanton. Det ställde sig mycket svårt men var inte omöjligt. Kanton hade en stor marknad för sina varor i de södra provinserna, och en invasion av arbetare skulle snart göra det till en verklig industristad. Det var en för Shanghai farlig taktik. Arbetarna i spinnerierna är mer eller mindre yrkesutbildade, och att ta in nya arbetare och utbilda dem vore att skapa nya revolutionärer, såvida man inte höjde arbetslönerna, vilket som Ferral skulle ha uttryckt sig var ”otänkbart under nu rådande förhållanden inom den kinesiska industrin”. Utrymma Shanghai till förmån för Kanton, som man gjort med Hongkong år 1925 ... Hongkong ligger fem timmar, Shanghai fem dagar från Kanton. Det var ett svårt företag, kanske svårare än att bara låta döda sig, men i alla fall betydligt klokare.

Alltsedan han kommit tillbaka från Hankou var han övertygad om att en reaktionär kupp förbereddes, och även innan Clappique varnat honom hade han klart för sig

att kommunisternas ställning i den händelse Chiang Kai-sheks trupper gick till anfall mot dem skulle bli så förtvivlad att vad som helst, till och med ett mord på Chiang Kai-shek (vilka än följderna därav skulle bli) var att föredra. Även om man beväpnade arbetarsammanslutningarna skulle dessa inte kunna hålla stånd annat än mot en armé i upplösning.

Det ringde på dörren. Kyo skyndade sig att öppna. Det var ett telegram med svaret från Hankou. Hans far och May såg tigande på honom när han kom tillbaka.

”Order att gräva ner vapnen”, sade han.

Han hade rivit sönder telegrammet och kramat ihop det till en boll. Nu vecklade han åter upp lapparna och lade ut dem på opiebordet, passade ihop dem och ryckte på axlarna åt sin egen barnslighet: det var mycket riktigt en order att gömma eller gräva ner vapnen.

”Jag måste gå dit med detsamma.”

”Dit” var till centralkommittén. Då måste han lämna koncessionsområdet. Den gamle Gisors visste att det inte lönade sig att säga något. Kanske gick hans son döden till mötes, men det var i så fall inte första gången. Han själv kunde bara tåla och lida. Han betraktade Clappiques uppgifter som fullt tillförlitliga. Denne hade redan en gång förut, i Peking, räddat en tysk, Chiang Kai-sheks nuvarande polischef König, genom att underrätta honom om att kadettkåren som han tillhörde skulle likvideras. Gisors kände inte Chpilevski. När Kyos blick mötte faderns försökte denne att le. Kyo också, och deras blickar dröjde länge vid varandra. Bägge två visste att de ljög, men de visste också att denna lögn var det kanske starkaste uttrycket för deras kärlek till varandra.

Kyo gick tillbaka in i sitt rum, där han lämnat sin kavaj. May drog på sig kappan.

”Vart ska du gå?”

”Följa med dig.”

”Vad ska det tjäna till?”

Hon svarade inte.

”De känner lättare igen oss om vi kommer tillsammans än om vi går var för sig”, sade han.

”Nej då. Varför det? Om de har arresteringsorder på dig, är det sak samma ...”

”Du kan inte vara till någon nytta.”

”Vad för nytta skulle jag kunna göra här under tiden? Män gör sig aldrig reda för vad det vill säga att vänta ...”

Han tog några steg mot dörren, stannade och vände sig om mot henne

”Hör på, May. När det gällde din frihet respekterade jag den.”

Hon förstod vad det var han syftade på och blev rädd. Hon hade glömt det. Han tillade med ett kärvare uttryck i rösten:

”Och du begagnade dig av den. Nu är det min det gäller.”

”Men Kyo, vad har det med det här att göra?”

”Att respektera en annans frihet är att ge den rätt gentemot sitt egenlidande, det vet jag av egen erfarenhet.”

”Är jag en annan, Kyo?”

Han teg åter. Jo, i detta ögonblick var hon ”en annan”. Det var något som var förändrat dem emellan ...

”Alltså”, sade hon, ”eftersom jag har ... med ett ord bara för det där, kan vi inte längre dela en fara ...? Tänk dig för, Kyo. Det verkar nästan som om du ville hämnas ...”

”Att inte kunna dela en fara är en helt annan sak än att utsätta sig för risker i onödan.”

”Om du var så ond på mig för det, kunde du ju ha tagit dig en. älskarinna ... Nej, varför säger jag så, det är inte sant, jag har inte tagit någon älskare! Det är inte samma sak, och du vet mycket väl att du får ligga med vem du vill ...”

”Jag behöver ingen annan än dig”, sade han bittert.

Hans blick förvånade May, hon läste alla slags känslor i den. Och det mest oroande av allt var en glimt av vällust som skymtade fram och som han själv tydligen inte hade någon aning om.

”Det är inte ligga med en kvinna jag har lust till nu”, återtog han. ”Jag säger inte att du har gjort orätt, jag säger bara att jag vill gå ensam. Den frihet du ger mig är bara din egen frihet. Friheten att göra vad du behagar. Friheten är inte en bytesvara, den är friheten.”

”Den är att ge upp sig själv ...”

De stod tysta.

”Kyo, varför ställs människor som älskar varandra inför döden om inte för att möta •den tillsammans?”

Hon kände på sig att han skulle gå utan att ge sig in på diskussion och ställde sig därför framför dörren.

”Du borde inte ha givit mig den friheten om den nu ska skilja oss åt.”

”Du bad inte om den.”

”Vi hade ju gjort upp det på förhand.”

Du borde inte ha trott mig, tänkte han. Det var sant, han hade alltid erkänt hennes frihet. Men att hon nu diskuterade rättigheter skilde honom ännu mer från henne.

”Det finns rättigheter man ger”, sade hon bittert, ”bara för att de inte ska begagnas.”

”Om jag också bara hade givit dig dem för att kunna haka dig fast vid dem nu, har de ju ändå varit till nytta ...”

Detta ögonblick skilde dem mer åt än döden skulle ha gjort. På en död kvinna ser man fortfarande ögonlock, mun, tinningar – allt det som man rört vid i ömhet – men dessa utstående kindknotor och långsträckta ögonlock tillhörde numera en honom främmande värld. De sår som tillfogats en stor kärlek är nog för att skapa ett märkligt hat. Ryggade hon nu så nära döden tillbaka inför den fientliga värld hon upptäckte? Hon sade:

”Jag hakar mig inte fast vid något, Kyo, må vara att jag har haft orätt, att jag gjorde orätt, vad du vill, men nu i detta ögonblick, nu genast vill jag följa med dig. Jag ber dig om det.”

Han teg.

”Om du inte älskade mig”, återtog hon, ”skulle det inte göra dig någonting att låta mig gå med dig ... Inte sant? Varför då pina oss bägge?”

”Som om det var rätta ögonblicket att göra det”, tillade hon trött.

Kyo kände inom sig onda andar som var honom välbekanta och för vilka han hade en grundlig avsmak. Han skulle ha velat slå henne, slå henne just i hennes kärlek. Hon hade rätt: om han inte älskat henne, vad skulle det då ha gjort honom om hon dog? Kanske var det just att hon tvingade honom att förstå det i detta ögonblick som satte honom så i harnesk mot henne.

Höll hon på att brista i gråt? Hon hade slutit ögonen, och i motsats till det orörliga uttrycket i hennes ansikte var axlarnas ständigt återkommande stilla skälvning en bild av mänsklig förtvivlan. Det var inte bara hans vilja utan även hennes smärta som skilde dem åt. Men åsynen av smärtan närmar lika mycket som själva smärtan skiljer, och han kände sig på nytt häftigt attraherad av detta ansikte, där ögonbrynen sakta drogs upp i pannan, som när hon såg förvånad ut ... Men ovanför de slutna ögonen blev pannan åter stilla och det spända ansiktet med sina nedslagna ögonlock förvandlades plötsligt till en dödsmask.

De flesta av Mays ansiktsuttryck var honom alltför välbekanta för att göra intryck på honom. Men denna dödsmask hade han aldrig sett – det låg smärta, inte sömn över de slutna ögonen – och döden var honom dessutom så nära att illusionen verkade som ett dystert varsel. Hon slog upp ögonen utan att se på honom. Hennes blick stirrade frånvarande på rummets vita vägg. Utan att musklerna i hennes ansikte rörde sig rann en tår ner längs näsan, blev sittande i mungipan och bröt genom sitt tysta liv, patetisk som djurens smärta, igenom denna mask, lika omänsklig och död som nyss.

”Öppna ögonen!”

Hon såg på honom.

”De är öppna.”

”Jag tyckte att du var död.”

”Än sen?”

Hon ryckte på axlarna och fortsatte med en stämma fylld av sorg och trötthet:

”Om jag dör tycker jag att du kan dö också ...”

Han förstod nu vilken känsla som var starkast inom honom. Han ville trösta henne. Men den enda tröst han kunde skänka henne var att låta henne följa med honom. Hon hade åter slutit ögonen. Han tog henne i sina armar och kysste hennes ögonlock. Då han släppte henne frågade hon:

”Ska vi gå nu?”

”Nej.”

Hon var alltför ärlig för att förstå sig, och envis som en katt återkom hon ständigt till vad hon ville, vilket ofta retat Kyo. Hon hade nu stigit åt sidan så att vägen ut var fri, men Kyo märkte att det bara var när han varit säker om att bli hejdat som han verkligen känt lust att gå. ”May, ska vi skiljas åt på det här viset?”

”Har jag levat som en kvinna som behöver beskyddas ...”

De blev stående mittemot varandra utan att veta vad de skulle säga, samtidigt som tystnaden plågade dem, eftersom de bägge visste att detta ögonblick, ett av de mest avgörande i deras liv, förgiftades av att tiden gick. Kyos plats var inte här utan i centralkommittén, och bakom allt vad han tänkte låg otåligheten på lur.

Med en huvudrörelse visade hon honom dörren.

Han såg på henne, tog hennes ansikte mellan sina händer och kramade det stilla utan att kyssa det, som om han i händernas tryck kunnat lägga in all den ömhet och all den våldsamhet som finns i alla uttryck för manlig kärlek. Till slut släppte han sitt tag om hennes huvud.

Två dörrar slog igen. Med munnen släppt halvöppen och rusig av sorg stod May och lyssnade, som om hon väntat att få höra en tredje dörr, som inte fanns, slå igen. Det gick upp för henne att hon gjort tecken åt honom att gå ensam uteslutande för att hon trott att det var enda sättet att få honom att ta henne med sig.

Kyo hade knappast hunnit gå hundra steg förrän han stötte på Katov.

”Är Chen inte där?” Han pekade på Gisors hus. ”Nej.”

”Vet du absolut inte var han är?”

”Nej, hur så?”

Katov var lugn, men hans ansikte var blekt och spänt.

”Chiang Kai-shek använder sig av flera bilar numera. Det vet inte Chen. Antingen har p'lisen fått veta något eller också misstänker den något i alla fall. Om Chen inte får reda på det kommer han att luras till att kasta sina bomber till ingen nytta. Jag har sökt efter honom länge. Bomberna skulle kastas vid ettiden. Det blev tydligen inte av; i annat fall hade vi säkert vetat det så här dags.”

”Han skulle göra det på De två republikernas aveny. Det klokaste vore att gå till Hemmelrich.”

Katov gav sig genast i väg dit.

”Har du ditt cyankalium?” frågade Kyo honom i samma ögonblick han gjorde helt om.

”Ja.”

Bägge två och flera andra av de revolutionära ledarna hade cyankaliumtabletter i spännet på sin livrem, vilket kunde fällas upp som en liten ask.

Kyo hade inte blivit lugnare sedan han skilts från May. Tvärtom. Härute på den öde gatan var May mycket starkare sedan hon låtit honom få sin vilja fram, än då hon stod mittemot honom och hindrade honom från att gå ut genom dörren. Han hade nu kommit in i kinesstaden men var fullkomligt oberörd av faran att befinna sig där. ”Har jag levat som en kvinna som behöver beskyddas?” Med vilken rätt ville han på detta ömkliga sätt beskydda en kvinna som till och med funnit sig i att han gick ensam? Varför lämnade han henne kvar? Var han säker på att det inte låg något av hämnd i det? Säkerligen satt May ännu kvar på sängen, pinad av en smärta som inte behövde några psykologiska utredningar ...

Han sprang tillbaka hem.

Rummet med fenixfåglarna var tomt. Hans far hade gått ut. May var alltjämt kvar. Innan han öppnade dörren till sitt rum blev han stående stilla ett ögonblick, och inför dödens förkrossande broderskap upptäckte han hur löjligt obetydlig människans kropp med alla sina lidelser är. Han förstod nu att detta, att ta med sig den varelse man älskar i döden, kanske är det fullkomligaste uttrycket för kärleken, det som aldrig kan överträffas.

Han öppnade.

Hon kastade hastigt kappan över axlarna och följde honom utan att säga något.

Klockan halv fyra

Hemmelrich hade länge stått och stirrat på sina grammofonskivor som ingen ville köpa. Så hördes en knackning, den överenskomna signalen.

Han öppnade. Det var Katov.

”Har du sett Chen?”

”Mitt kringvandrande samvetskval!” muttrade Hemmelrich.

”Vad menar du?”

”Det gör detsamma. Ja, jag har sett honom. Vid halvtvåtiden ungefär. Intresserar det dig?”

”Jag måste absolut få tag i honom. Vad sa han till dig?” Från rummet däruppe hördes pojken skrik och moderns röst som försökte lugna honom.

”Han kom hit tillsammans med två kamrater. Den ena var Sun. Den andra känner jag inte. Det var bara en pojke, med glasögon, såg ut som alla andra. Eleganta var de. Med portfölj under armen, förstår du!”

”Det är just därför jag måste få tag i honom, ser du.”

”Han bad att få stanna tre timmar hos mig.”

”Jaså. Men var är han nu?”

”Håll käften! Hör på vad jag säger! Han bad mig att få stanna här. Det gick jag inte med på. Begriper du?” De stod tysta.

”Jag sa att det gick jag inte med på, hörde du?”

”Vart kan han ha gått?”

”Han sa ingenting. Precis som du. Jag tror det är smittsamt i dag.”

Hemmelrich stod mitt i butiken, hopsjunken och med något hästskt i blicken. Katov sade lugnt utan att se på honom:

”Du skäller alldeles för mycket på dig själv. Därför vill du ha andra att skälla på dig för att få tillfälle att f'svara dig.”

”Jaså, du tror du begriper det? Vad fan lägger du dig i? Stå inte och gapa på mig på det där viset med din tupp-kycklingskam i pannan och utåtvända händer som en annan Kristus för att man ska slå spikar igenom dem ...”

I stället för att sluta handen lade Katov den på Hemmelrichs axel.

”Är det lika illa däruppe?”

”Lite bättre. Men det räcker som det är. Stackars grabb ... Mager som han är och med sitt stora huvud ser han ut som en flådd kanin ... Släpp mig!”

Belgaren ryckte sig häftigt lös, blev så stående och, gick därefter på ett underligt barnsligt sätt tvärs över rummet som om han varit stött.

”Och det är inte det värsta”, sade han. ”Nej. Stå inte där och se ut som om du hade klåda och generade dig för att klia dig. Jag har inte angivit Chen för polisen. Där hör du. Åtminstone inte än.”

Katov ryckte sorgset på axlarna.

”Det skulle vara bättre om du sa vad som plågar dig.”

”Jag hade velat följa med honom.”

”Med Chen?”

Katov var nu säker på att han inte längre skulle kunna hitta Chen. Han talade med den lugna och trötta rösten hos en man som har misslyckats. Chiang Kai-shek skulle inte komma tillbaka förrän det blivit mörkt, och förr kunde inte Chen göra något nytt försök.

Med tummen pekade Hemmelrich över axeln uppåt rummet som barnskriket kom ifrån:

”Hör! Hör du? Vad fan vill du jag ska göra?”

”Vänta.”

”På att ungen ska dö, menar du? Hör på nu: halva dan önskar jag det. Men om det skulle ske, så skulle jag önska att få behålla honom, att han inte dog, till och med om han var sjuk, märkt för livet.”

”Ja, jag vet ...”

”Vad för något?” sade Hemmelrich förolämpad. ”Vad vet du om sånt? Du är ju inte gift en gång!”

”Det har jag varit.”

”Det skulle jag just vilja se. En sån som du ... Nej, det är inte något för oss, alla de där små fina fnasken som svansar omkring på gatorna ...”

Han kände på sig att Katov tänkte på kvinnan däruppe, som vakade över barnet.

”Ja, tillgivenhet. Och allt vad hon kan. Resten, det som hon inte har, det är just det som är till för de rika. När jag möter folk som ser kära ut i varandra får jag lust att slå dem på käften.”

”Tillgivenhet, det är redan mycket det ... Det enda som b'hövs är att slippa vara ensam.”

”Och det är därför du stannar kvar här, inte sant? För att hjälpa mig?”

”Ja.”

”Av medlidande?”

”Inte av medlidande. Av ...”

Katov fann inte det rätta ordet. Kanske fanns det inget. Han försökte uttrycka det indirekt:

”Jag har varit med om samma sak, eller något liknande. Och ditt ... ursinne också ... Hur skulle man kunna begripa saker och ting annat än genom sina egna minnen ... Det är därför jag inte blir f'bannad på dig.”

Han hade kommit härmare, stod och tittade snett på den andre, talade med huvudet nerdraget mellan axlarna och svalde halva orden. Hade man sett dem stå där med sänkta huvuden kunde man tro att de var färdiga att flyga i luven på varandra mitt ibland grammofonskivorna. Men Katov visste att han var den starkaste, om han också inte hade klart för sig varför. Kanske var det hans röst, hans lugn, hans vänskap som gjorde det.

”En karl som råkar på verklig tillgivenhet och uppoffring, eller vad som helst i den vägen, och ger fan i det, honom går det åt helv'te för.”

”Nej, vad säger du? Vad gör han då?”

”Han blir sadist”, svarade Katov lugnt och såg honom stadigt i ögonen.

Syrsan spelade. Utanför på gatan hördes steg som avlägsnade sig och försvann.

”Sadism med knappnålssting”, återtog han, ”det är nog så sällsynt, men med ord är det desto vanligare. Men om kvinnan går med på 'bsolut allt, om hon är färdig att offra sitt liv ... Jag kände en typ som tog hustruns pengar, som hon spart ihop under årtal för att komma på san'torium, och så spelade han med dem. Det gällde hennes liv. Han spelade bort dem. (Det gör man alltid i såna fall.) Han kom tillbaka hem alldeles f'krossad, precis som du är just nu. Hon såg honom komma fram till sängen och f'stod alltihop med detsamma, ser du. Och sen? Sen var det hon som f'sökte trösta honom ...”

”Det är lättare att trösta andra än att trösta sig själv”, sade Hemmelrich. Plötsligt riktade han blicken på Katov och tillade:

”Var det du, den där karlen?”

”Håll käften!” Katov slog näven i disken. ”Om det hade varit jag hade jag sagt det och ingenting annat!” Hans ilska lade sig genast. ”Jag har inte burit mig så illa åt, och det b'hövs inte heller ... Om man inte tror på något, just för att man inte tror på något, måste man tro på hjärtats godhet när man råkar på den, det faller av sig självt. Det är just vad du gör. Om du inte hade kvinnan och pojken däruppe, hade du följt med Chen, det är jag säker på. Och då så!”

”Och eftersom man inte är till för något annat än sån där hjärtagodhet, så förtär den en med hull och hår ... Men något ska man ju förtäras av och då kan det lika så gott vara av den ... Men allt det där är bara prat. Det är inte frågan om att ha rätt. Jag står inte ut med att ha kört Chen på dörren, och jag skulle inte ha stått ut med att låta honom stanna här.”

”Man ska inte b'gära av kamraterna mer än vad de kan göra. Jag vill ha kamrater och inte några helgon. Jag litar inte på helgon ...”

”Är det sant att du har följt med kamrater frivilligt till blygruvorna?”

”Jag var i fångläger ändå”, sade Katov förlägen. ”Gruvorna eller det kan just komma på ett ut.”

”Komma på ett ut! Det är inte sant.”

”Vad vet du om det?”

”Det är inte sant! Och du skulle ha låtit Chen stanna.”

”Jag har inga barn.”

”Jag tycker att det skulle vara mindre ... svårt, till och med tanken att pojken skulle bli dödad, om han inte vore sjuk ... Jag är en idiot. Det är sant att jag är en idiot. Jag är kanske inte ens någon bra arbetare. Jag känner mig som en lyktstolpe som varenda fri man i världen har rätt att pissa på.”

Han gjorde en gest åt rummet ovanpå, där barnet skrek på nytt. Katov vågade inte säga: döden kommer att göra dig fri. Det var döden som gjort honom själv fri. Alltsedan Hemmelrich börjat tala hade minnet av hans hustru trätt fram mellan dem. När han kommit tillbaka från Sibirien, utan hopp, nedbruten, hade han fått lov att ge upp sina medicinska studier och bli fabriksarbetare, säker på att han skulle dö utan att hinna uppleva revolutionen. Han hade helt ömkligt sökt ge sig illusionen av att fortfarande verkligen existera genom att plåga en liten arbetska som älskade honom. Men då hon fann sig i allt det lidande han vållade henne besegrades han av det gripande som ligger i en lidande människas kärlek till sin plågoande, och sedan levde han enbart för henne. Av gammal vana fortsatte han visserligen sin revolutionära verksamhet men var hela tiden uppfylld av tanken på den ousägliga kärlek som gömdes i denna stupida lilla varelses hjärta. Han kunde sitta i timmar och stryka hennes hår, de kunde ligga hela dagar tillsammans. Hon dog, och sedan ... Detta förenade honom dock med Hemmelrich. Men inte tillräckligt.

Med ord kunde han knappast hjälpa honom, men det fanns det som var förmer än ord, det som finner uttryck i åtbörder, blickar, blotta närvaron. Han visste av egen erfarenhet att det värsta lidandet är ensamheten, den som lidandet för med sig. Man kan göra sig fri från den genom att klä den i ord, men få ord är så främmande för människorna som de som uttrycker den djupaste sorgen. Om Hemmelrich uttryckte sig illa eller ljög skulle han få en ny anledning till självförakt. Det var han själv som förorsakade sig det svåraste lidandet. Katov såg sorgset på honom utan att möta hans blick – och ännu en gång frapperades han av hur få och tafatta gester en man har till sitt förfogande för att ge uttryck åt sin tillgivenhet.

”Du måste förstå utan att jag säger något”, sade han. ”Det finns ingenting att säga.”

Hemmelrich höjde sin hand och lät den så falla tungt ner igen, som om han inte haft annat att välja mellan än sitt livs elände eller dess meningslöshet. Men han blev stående kvar helt gripen framför Katov.

Snart kan jag ge mig i väg igen för att leta reda på Chen, tänkte Katov.

Klockan sex

”Pengarna överlämnades i går”, sade Ferral till den kinesiska översten, som var i uniform den här gången. ”Hur står saken?”

”Militärguvernören har sänt general Chiang Kai-shek en lång skrivelse för att fråga hur han ska förfara i händelse av upplopp.”

”Vill han ha något att krypa bakom?”

Översten tittade över sin blinda fläck ner på Ferral och svarade helt kort:

”Här är översättningen av skrivelsen.”

Ferral läste igenom den.

”Jag har också med mig generalens svar”, sade översten.

Han räckte fram en fotografisk kopia: ovanför Chiang Kai-sheks signatur två kinesiska ordtecken.

”Och det betyder?”

”Arkebusera.”

Ferral såg på kartan över Shanghai som hängde på väggen; arbetar- och fattigkvarteren – de sammanföll angavs med stora röda fläckar. Tretusen man i arbetarmilisen, tänkte han, och kanske trehundra tusen bakom dem. Men ska de våga röra på sig? På andra sidan Chiang Kai-shek och armén ...

”Han börjar med att arkebusera kommunistledarna innan det kommer till upplopp, inte sant?”

”Säkerligen. Det kommer inte att bli något upplopp. Kommunisterna är nästan helt och hållet avväpnade och Chiang Kai-shek har sina trupper. Första divisionen har skickats till fronten; det var den enda som var farlig.”

”Tack. Adjö.”

Ferral var på väg till Valérie. En boy med en trast i en stor förgylld bur väntade bredvid chauffören. Valérie hade bett Ferral om en trast. Så fort hans bil startat drog han upp ett brev ur fickan och läste om det. Vad han fruktat sedan en månad tillbaka blev nu verklighet: hans amerikanska lån var uppsagt.

Regeringens beställningar räckte inte till att hålla fabrikerna i Indokina gående; de var anlagda för en marknad beräknad att utvidgas för varje månad men som i stället minskade dag för dag. Hans finansgrupps industriföretag gick med förlust. Aktiekurserna hade hållits uppe av Ferrals banker i Paris och de franska finansgrupper han var lierad med, och särskilt tack vare inflationen, men nu sedan francen stabiliserats föll de för varje dag. Men konsortiets bankers huvudsakliga tillgångar var inkomsterna från gummiplantagerna. Stevensonplanen som inskränkte gummi-odlingen på plantagerna i de engelska besittningarna hade kommit priset på gummi att stiga från 16 cent till 112. Som Ferral inte var engelsman behövde han inte inskränka sina gummi-odlingar i Indokina och hade dragit stor fördel av de höjda priserna. Därför hade också de amerikanska bankerna, som av egen erfarenhet visste vad Stevensonplanen kostade Amerika som var den största förbrukaren, gärna beviljat lån mot inteckningar i gummiplantagerna. Men nu hade den uppdrivna produktionen av gummi i Nederländska Indien och det hot de av amerikanerna nyanlagda plantagerna på Filippinerna och i Brasilien och Liberia utgjorde kommit priset på gummi att falla med svindlande fart. De amerikanska bankerna sade nu upp sina lån av motsvarande skäl som de hade beviljat dem. Ferral hade samtidigt träffats dels av kraschen i den enda råvara som hållit hans affärer uppe – han hade skaffat sig kredit och spekulerat inte i produktionens utan i själva plantagernas värde – dels av francens stabilisering som sänkt kursen på alla hans värdepapper (varav en stor del tillhörde hans banker, som var fast beslutna att kontrollera marknaden), och dels av uppsägningen av de amerikanska lånen. Och han var inte okunnig om att så snart denna uppsägning blev känd alla spekulanter i Paris och New York skulle spekulera i baisse på hans papper; det var en säker affär ... Det enda som kunde rädda honom var prestigehänsyn från franska regeringens sida.

Inför sammanbrottet får alla finanssammanslutningar en mycket stark samhörighetskänsla med den nation de tillhör. Regeringarna är vana vid att se "spararna" bli av med sitt sparkapital, men de tycker inte om att se dem berövas allt hopp. Sparare som med spelares envishet ännu kan hoppas att en gång i framtiden återfå något av sina förlorade pengar, är redan till hälften tröstade. Därför var det svårt för den franska regeringen att lämna Ferrals konsortium i sticket, som den redan gjort med den franskkontrollerade Kinesiska industribanken. Men för att Ferral skulle kunna anhänga om regeringens hjälp måste han kunna erbjuda någon gynnsam utsikt: först och främst måste kommunismen vara krossad i Kina. Om Chiang Kai-shek blev herre i provinserna betydde det anläggandet av den kinesiska järnvägen. Det beräknade lånet på tre miljarder guldfrancs blev många många miljoner pappersfrancs. Visserligen skulle inte han ensam få hela beställningen på material, lika litet som han nu var ensam om att stöda Chiang Kai-shek, men han skulle i alla fall få vara med i leken. Dessutom var de amerikanska bankerna rädda för att kommunismen skulle segra i Kina, och om den undertrycktes skulle de ändra sin politik. Som fransman hade Ferral sina privilegier i Kina: "det var inte frågan om att hans konsortium inte skulle få sin andel i järnvägsbygget". För att kunna hålla sin ställning hade han giltig orsak att be den franska regeringen om hjälp, som den måste lämna hellre än att se fram emot en ny krasch, ty fast hans lån var amerikanska var hans säkerheter och aktier franska. Hans kort kunde inte alla ta hem spel under den svåraste krisperioden, men liksom Stevensonplanen på sin tid säkrat konsortiets ställning borde nu Kuomintang's seger göra det. Francens stabilisering hade varit till hans nackdel, kommunismens fall i Kina skulle vara till hans fördel ...

Skulle han hela sitt liv vara dömd att vänta på dessa växlingar i världens ekonomiska liv för att få tillfälle att utnyttja dem, dessa växlingar som började som små vänliga inviter för att sluta som en dansk skulle i magen? I kväll kände han sig beroende av alla dessa världskrafter, vare sig de bjöd honom motstånd, seger eller nederlag. Men det fanns lyckligtvis denna kvinna, som han inte var beroende av men som i stället om en liten stund skulle vara beroende av honom. Den underkastelse han skulle läsa i hennes ansikte när han ägde henne skulle lägga sig som en hand över hans ögon så att han slapp se alla de tilltrasslade svårigheter hans liv var byggt på. Han hade träffat henne på några mottagningar (det var bara tre dagar sedan hon kommit tillbaka från Kyoto), och varje gång hade han känt sig på samma gång fångad och irriterad av hennes ömt spefulla koketteri som eggade hans begär. Men i kväll hade hon lovat att träffa honom. I sitt gränslösa behov att bli föredragen framför andra man beundrar lättare och mera oreserverat en person av motsatt kön – tillgrepp han erotiken för att stimulera beundran när han kände sig säker om denna. Och det hos henne som bjöd honom det största motståndet hade den största eggelsen på hans sensualitet. Allt detta var en smula pervers, ty behovet att inbilla sig vara i hennes ställe så fort han närmade sig hennes kropp, ingav honom den intensivaste känslan av att äga henne. Men en kropp som måste erövrats var för honom på förhand begärligare än en kropp som utan vidare gav sig – än vilken annan kropp som helst.

Han steg ur bilen och gick in på Astor följd av boyen, som med mycken värdighet bar sin bur på rak arm.

Jorden var befolkad av miljoner skuggestalter, alla de kvinnor vilkas kärlek inte intresserade honom, och en levande motståndare: den kvinna han ville vara älskad av.

Hans högmod krävde en högmodig motståndare på samma sätt som en lidelsefull spelare önskar sig en verklig spelare till motståndare. Kvällens parti började åtminstone bra, eftersom de först skulle ligga tillsammans.

I hallen kom en av hotellets europeiska vaktmästare fram till honom.

”Madame Serge ber hälsa monsieur Ferral att hon inte kommer hem i kväll, men av den där herrn kan monsieur Ferral få veta närmare varför.”

Förbluffad betraktade Ferral ”den där herrn”, som satt bredvid en skärm med ryggen vänd mot honom. Mannen vände sig om. Det var en engelsk bankdirektör som sedan

en månad tillbaka ivrigt uppvaktade Valérie. Bredvid honom bakom skärmen stod en boy och höll med lika stor värdighet som Ferrals en trast i en bur. I högsta grad häpen reste sig engelsmannen, tryckte Ferrals hand och sade:

”Ni skulle förklara för mig ...”

De förstod bägge två att Valérie drivit med dem. De såg på varandra; boyerna log medan den europeiska personalen ådagalade ett allvar alltför stort för att vara naturligt. Det var just cocktaildags och hela Shanghai var där. Ferral kände att han gjorde den löjlige figuren. Engelsmannen var nära nog en ung man.

Den mindrevärdeskänsla som påtvingats honom uppvägdes omedelbart av ett förakt lika intensivt som den vrede som framkallat det. Han kände sig omgiven av den sannskyldiga mänskliga dumheten, den som klibbar sig fast och tynger en. De människor som nu betraktade honom var de mest förhatliga kräk i världen. Men som han inte visste hur mycket de hade reda på trodde han att de visste allt och kände sig inför deras ironiska blickar nära nog förlamad i sitt hat.

”Är det för en utställning?” frågade den ena boyen den andra.

”Vet inte.”

”Min är en hanne.”

”Jaså. Min är en hona.”

”Då är det väl för det.”

Engelsmannen bockade sig för Ferral och gick fram till portiern. Denne gav honom ett brev. Han läste det, ropade sin boy till sig, drog fram ett visitkort som han satte fast vid buren och sade till portiern: ”Att lämnas till mrs Serge” och gick ut.

Ferral bemödade sig att reda upp sina tankar, att försvara sig. Hon hade träffat honom på hans mest sårbara punkt, som om hon stuckit ut ögonen på honom under sömnen: hon behandlade honom som luft. Vad han kunde tänka, göra, vilja, existerade inte för henne. Denna löjlige scen var verklighet, och ingenting kunde utplåna den. Han levde ensam i en värld av skuggestalter och det var han, just han, som behandlats som en narr. Till råga på allt – ty han såg det inte som ett orsakssammanhang utan som en rad på varandra följande nederlag, som om vreden gjort honom till självplågare – till råga på allt skulle han inte få ligga med henne. Hans begär att hämnas på denna ironiska varelse blev allt större, och ändå blev han sittande kvar inför de här idioterna och sin egen boy, som stod där oberörd med sin bur. Den där trasten var en outplånlig förolämpning. Men först och främst måste han lugnt sitta kvar. Han beställde en cocktail och tände en cigarrett och satt så till det yttre lugn, medan hans fingrar i fickan bröt sönder tändstickan i småbitar. Han fick syn på ett par som kom in. Mannen hade den charm som grått hår i förening med ett ungt ansikte skänker, och flickan var söt, kanske lite stereotyp; hon kastade tacksamt förälskade blickar fulla av ömhet och sensualitet på mannen. Hon älskar honom, tänkte Ferral avundsjukt. Säkert är han vilken vanlig idiot som helst, kanske anställd i något av mina företag ... Han skickade efter portiern.

”Ni har ett brev till mig. Ge mig det.”

Förvånad men fortfarande allvarsam räckte portiern fram brevet.

Kära vän, vet du att när en persisk kvinna grips av raseri slår hon sin man med sina spikbeslagna tofflor? Hon är otillräknelig. Men sedan återvänder hon till sitt vanliga liv, där att gråta tillsammans med en man inte förbinder till något men att ligga med honom utlämnar henne – efter vad du tror, inte sant? – till en tillvaro där kvinnorna ”ägs”. Jag är inte en kvinna man ”äger”, inte en själlös kropp du kan finna din vällust hos medan du ljuger som man ljuger för barn och sjuka. Du har reda på mycket, kära vän, men kanske kommer du ändå att dö utan att ha kommit underfund med att även en kvinna är en mänsklig varelse. Jag har alltid träffat (och kanske kommer jag aldrig att träffa några andra – men det kan ju också göra detsamma – du kan inte göra dig en föreställning om i vilken grad det gör mig detsamma!) män som har funnit mig charmfull; de har varit rörande i sin iver att tillfredsställa mina nycker, men de har alltid självklart uppsökt sina manliga vänner så fort det har gällt någonting verkligen mänskligt (naturligtvis utom när de velat bli tröstade). Mina nycker är nödvändiga inte bara för att behaga er utan till och med för att ni ska höra på när jag talar. Mina bedårande små infall är precis lika mycket värda som er kärlek! Om den makt du ville ha över mig hade varit i stånd att framkalla ett lidande skulle du inte ens ha lagt märke till det ...

Jag har råkat tillräckligt många män för att veta vad jag ska anse om tillfälliga kärleksförbindelser: för en man är allting av vikt när det gäller hans högmod, och erotiken är det som fortast och oftast tillfredsställer det. Jag vägrar lika bestämt att vara en kropp som du skulle vägra att vara en checkbok. Du behandlar mig som de prostituerade behandlar dig: ”Prata, men betala ...” Jag är också denna kropp som du vill att jag uteslutande ska vara. Jag vet det. Det är inte alltid lätt för mig att försvara mig mot den uppfattning andra gör sig om mig. Du driver mig närmare min egen kropp; det gör våren också – men skillnaden är att jag i ena fallet känner irritation, i det andra glädje. Apropå våren, så hoppas jag du kommer att få nöje av fåglarna! Och låt för all del strömbrytaren vara i fred nästa gång!

Han sökte förgäves trösta sig med att han byggt vägar, skapat om ett helt land, likt en feodalfurste ryckt tusentals bönder bort ur deras lerhyddor och inhyst dem i baracker av korrugerad plåt runt sina fabriker, men ändå var det som om trasten i sin bur hade drivit med honom. Ferrals handlingskraft, klarsynthet och djärvhet, som förvandlat Indokina och fått till stånd detta väldiga konsortium – vars börda nu efter brevet från Amerika kändes så tung – allt detta utmynnade i den här löjliga fågeln, lika löjlig som hela världen i övrigt, och som uppenbarligen satt där och drev med honom. Att fästa så mycket avseende vid en kvinna! Men det var inte kvinnan det var fråga om. Hon var endast den bindel som ryckts från hans ögon för att han skulle komma underfund med att hans vilja förgäves sökte överskrida sina egna gränser. Hans sensuella upphetsning som inte blivit tillfredsställd gav näring åt hans vrede och slungade honom in i det kvävande tvångstillstånd som kräver blod till hämnd för löjet. En snabb hämnd tar man endast på kroppar. Clappique hade berättat för honom en brutal historia om en afganhövding vars hustru våldtagits av en grannhövding som sänt henne tillbaka med följande brev: ”Jag ger dig din hustru åter; hon är inte så märkvärdig som det påstås.” Den förorättade tillfångatog våldtäktsmannen och band honom framför den nakna kvinnan för att slita ut ögonen på honom, med dessa ord: ”Du har sett henne och du har föraktat henne, men du kan vara viss om att du aldrig mer får se henne.”

Han inbillade sig att han var i Valéries sängkammare, hon bunden på sängen under skrik och snyftningar – så lika dem som vällusten pressar över läpparna – och vridande sig under smärtan, vilket vällusten aldrig fått henne till ... Portiern stod bredvid och väntade. Nu gäller det att visa sig lika oberörd som den där idioten som jag i grund och botten skulle ha lust att ge några ordentliga örfilar! tänkte Ferral. ”Idioten” drog inte det ringaste på smilbandet. Det skulle han

göra senare. Ferral sade: ”Jag kommer tillbaka om ett ögonblick”, lämnade kvar sin hatt och gick utan att betala sin cocktail.

”Till den största fågelhandlaren i stan”, sade han till chauffören.

Butiken låg alldeles i närheten men var stängd.

”I kinesstaden finns det en fågelhandlargata”, sade chauffören.

”Kör dit.”

Medan bilen rullade fram häftade Ferrals minne vid något han läst i en läkarbok: en bekännelse av en kvinna driven av begär att bli piskad och som brevledes stämde möte med en okänd man, för att med fasa upptäcka att hon ville fly just i det ögonblick då hon låg på hotellsängen och mannen med piskan höll fast hennes armar under de uppdragna kjolarna. Kvinnans ansikte var osynligt, men det var Valéries. Om han skulle stanna vid första bästa kinesiska bordell? Nej, ingen kropp kunde befria honom från den förödmjukade könshögfärd som torterade honom.

Bilen fick lov att stanna vid taggträdsstängslet. På andra sidan låg kinesstaden försänkt i mörker, föga säker. Desto bättre. Ferral klev ur bilen, stack revolvern i kavajfickan i hopp om att någon skulle överfalla honom; man dödar vad man kan.

Djurhandlargatan låg försänkt i sömn. Boyen knackade lugnt på första bästa fönsterlucka och ropade: ”Köpare!” – butiksägarna var rädda för soldater. Efter fem minuter öppnades dörren. I den praktfulla rödaktiga halvdagern, typisk för kinesiska butiker, förkunnade flaxande vingar och svaga dunsar av katter eller apor som hoppade ner att djuren hade vaknat. Inne i mörkret lyste några avlånga mattröda fläckar; det var papegojor fastkedjade vid sina pinnar.

”Vad kostar alla fåglarna?”

”Bara fåglarna? Attahundra dollar.”

Det var en liten butik som inte förde några sällsynta fåglar. Ferral tog fram sin checkbok men tvekade: butikens ägare ville säkerligen ha kontant betalt. Boyen förstod. ”Det är direktör Ferral”, sade han, ”hans bil står därute.” Köpmannen gick ut och såg bilens strålkastare bortom taggträdsstängslet.

”Det är bra.”

Detta förtroende, det bästa beviset på hans ställning, gjorde Ferral utom sig. Hans anseende var sådant att till och med denna lilla handlande kände hans namn, men vad hade han för nytta av det? Men hans fåfänga, stärkt av den friska nattluften och av tanken på vad han förehade, kom honom till hjälp; hans vrede och sadistiska fantasier upplöstes i äckel, fast han visste att han ännu inte var färdig med dem.

”Jag har en känguru också”, sade djurhandlaren.

Ferral ryckte på axlarna. En liten pojke som också blivit väckt kom bärande med den. Det var ett helt litet djur som tittade på Ferral med ett par förskrämda hjortögon.

”Nåja.”

En ny check.

Ferral gick långsamt tillbaka ut till bilen. Det viktigaste var att om Valerie berättade historien om de bägge burarna – och det skulle hon säkerligen inte underlåta att göra – skulle han själv undgå att komma i en löjlig dager genom att berätta slutet på det hela. Köpmannen, den lilla pojken och hans boy kom bärande på de små burarna, placerade dem i bilen och vände så tillbaka för att

hämta nya. Till slut var de sista djuren, kängurun och papegojorna i sina runda burar instuvade. Bortom kinesstaden hördes skott. Utmärkt: ju mer man slogs desto bättre. Bilen satte i gång under det vaktposten förvånad gapade efter den.

Vid ankomsten till Astor lät Ferral kalla på direktören.

”Var så vänlig och följ med mig upp i madame Serges rum. Hon är borta, och jag skulle vilja bereda henne en liten överraskning.”

Direktören dolde sin förvåning och ännu mer sitt ogillande. Astor stod nämligen i beroende av Ferrals konsortium. Bara att få träffa en europé och tala med honom befriade Ferral ur förödmjukelsens universum, hjälpte honom att återvända till människornas värld; den kinesiske köpmannen hade liksom natten hållit honom kvar i tvångsföreställningarna; han var fortfarande inte helt befriad från dem, men de behärskade honom åtminstone inte längre helt.

Fem minuter senare lät han placera burarna i Valéries rum. Alla hennes tillhörigheter var inlagda i skåpen, ett av dem var inte stängt. Han tog en pyjamas på sängen för att slänga in den i skåpet, men knappt hade han rört vid det ljumma sidenet förrän han fick en känsla av att dess värme genomströmmade armen och hela hans kropp, och att sidenet han kramade hade täckt just hennes bröst. Det fanns till och med något mera sensuellt över Valéries pyjamas och klänningar som hängde i det halvöppna skåpet än över hennes kropp. Han var nära att slita sönder dessa plagg som fortfarande utstrålade något av henne själv. Om han hade kunnat ta med sig pyjamasen hade han gjort det. Slutligen slängde han in den i skåpet, och boyen stängde skåpdörren. I samma ögonblick han släppte taget om pyjamasen mindes han plötsligt myten om Herkules och Omfale: Herkules klädd i mjuka ljumma kvinnokläder, som dessa, förödmjukad och njutande av förödmjukelsen. Förgäves sökte han återkalla de sadistiska visioner som tidigare bemäktigat sig honom: mannen som besegrats av Omfale och Deianeira vilade med blytyngd över hans fantasi, dränkte honom i förödmjukelsens lust. Han hörde steg i korridoren och grep efter revolvern i fickan. Om det varit hon som i detta ögonblick kommit in i rummet hade han säkerligen dödat henne. Stegen avlägsnade sig. Ferral stack nervöst ner handen i den andra fickan och drog fram en näsduk. Han lät släppa lös papegojorna, men de var rädda och gömde sig i hörnen och gardinerna. Kängurun hade hoppat upp i sängen och satt kvar där. Ferral släckte den stora lampan i taket och lät bara nattdukslampan brinna. Rosafärgade och vita började papegojorna flaxa omkring på sina buktiga, skiftande fenixvingar: deras flykt var tung och orolig.

Burarna med sina ängsliga fåglar stod på möblerna, på golvet och i den öppna spisen. Men han var ändå inte nöjd. Han försökte få klarhet i varför, men lyckades inte. Han gick ut i korridoren. Vände så tillbaka in i rummet och förstod genast vad det var: rummet såg ut som om det blivit plundrat. Skulle han någonsin slippa ur denna vanvettsnatt? Mot sin vilja hade han lämnat kvar bilden av sin vrede därinne.

”Öppna burarna”, sade han till boyen.

”Rummet kommer att bli alldeles nersmutsat, monsieur Ferral”, sade direktören.

”Madame Serge kan ta ett annat. Skicka räkningen till mig.”

”Ska det vara några blommor, monsieur Ferral?”

”Nej, bara fåglar. Ingen får komma in hit, inte ens betjäningen.”

Eftersom det fanns myggnät så att fåglarna inte kunde flyga ut slog direktören upp fönstret för att rummet inte skulle lukta menageri.

Söderhavets alla fåglar flög och hoppade nu omkring på möbler och gardiner och högt upp under

taket; i den svaga belysningen skymtade de som på mörka kinesiska fresker. I sitt hat hade han nu givit Valérie den vackraste gåva han någonsin skänkt henne ... Han stod invid sänglampan, släckte och tände, släckte och tände. Han kom att tänka på den sista natten Valérie tillbragt hos honom. Det var nära att han ryckt loss strömbrytaren för att Valérie inte skulle kunna använda den – vem hon än var med. Men han ville inte lämna kvar spår av sin vrede.

”Ta bort de tomma burarna”, sade han till boyen. ”Och låt bränna dem.”

”Om madame Serge frågar vem som har skickat henne fåglarna”, sade direktören och såg beundrande på Ferral, ”ska jag då säga henne det?”

”Hon kommer inte att fråga något. Gåvan är signerad.”

Han gick. Han måste få tag i en kvinna att ligga med i natt. Men han hade i alla fall inte lust att gå direkt till en kinesisk restaurang. För tillfället var det honom nog att veta att det fanns kvinnokroppar till hans förfogande. Ofta när han spratt upp ur sömnen efter en mardröm slets han mellan begäret att åter falla i sömn, trots att han då skulle återvända till sin mardröm, och lusten att vakna helt och hållet för att bli den kvitt. Sömnen var mardrömmen men också han; vaknandet var friden men också omvärlden. Erotiken skulle bli hans mardröm i natt. Han beslöt sig till slut för att vakna och lät köra sig till franska klubben. Att tala, träda i förbindelse med en annan varelse, om också bara i konversation, var säkraste sättet att vakna.

Baren var proppfull med folk, det var oroliga tider. Bredvid den halvöppna glasdörren till trädgården satt Gisors i en slängkappa av ofärgat ylle med en söt cocktail framför sig, ensam och skild från de övriga. Kyo hade telefonerat att allt gick bra, och hans far hade kommit till klubben för att snappa upp nyheter, ofta orimliga men ibland intressanta, vilket dock inte var fallet i dag. Ferral gick fram till honom. Han visste i vilken anda Gisors hållit sina föreläsningar, men det fäste han ingen vikt vid; däremot visste han inte att Kyo befann sig i Shanghai. Han ansåg det tarvligt att fråga ut Martial om personer, och Kyo spelade ingen offentlig roll.

Alla de där idioterna som betraktade honom med ett visst förstulet ogillande trodde att det var opiet som förenade honom och gamle Gisors. Det var ett misstag. Ferral låtsades röka – en eller två pipor, aldrig så mycket att han ens kände dess verkningar – ty han ansåg opierökandets atmosfär, med piporna som gick från mun till mun, ha en viss verkan på kvinnor. Då han avskydde att behöva kurtisera en kvinna, att med sin uppvaktnings betala för den njutning hon kunde bereda honom, kastade han sig över allt som befriade honom från denna tråkiga plikt.

Det hade varit en mera komplicerad böjelse som förr i världen drivit honom att i Peking då och då röka opium tillsammans med gamle Gisors. Först och främst lusten att väcka skandal. Vidare ville han inte bara vara chef för det stora konsortiet; han ville stå fri i förhållande till det – ett sätt att känna sig överlägsen. Hans nästan aggressiva intresse för konst och filosofi, hans cynism, som han själv kallade klarsyn, var ett slags försvar: Ferral kom inte från någon av de stora bankfamiljerna, inte heller finansdepartementet eller finansinspektionen. Dynastin Ferral var alltför intimt förbunden med republikens historia för att han skulle kunna betraktas som en vanlig liten affärsman, men han var och förblev amatör, trots sitt stora inflytande. Alltför klok för att vilja fylla igen svalget mellan sig och de andra finansmännen sökte han i stället att vidga det. Gisors stora bildning, hans intelligens som alltid stod till dens tjänst som han talade med, hans förakt för all konventionalism, hans nästan alltid originella synpunkter, som Ferral sedan inte generade sig för att göra till sina, förde dem samman i mycket högre grad än andra omständigheter skilde dem åt. I Ferrals sällskap talade Gisors politik bara på det filosofiska planet, och Ferral sade sig ha behov av en intelligent konversation, vilket var sant så länge den inte kom i strid med hans egen uppfattning.

Han såg sig omkring i det han satte sig. Nästan alla vände bort sina blickar. I kväll skulle han gärna ha gift sig med sin kokerska, om inte för annat så för att tvinga henne på dessa idioter. Att de vågade döma honom för vad han företog sig gjorde honom utom sig. Ju mindre han behövde se av dem desto bättre, och därför föreslog han Gisors att de skulle sätta sig på terrassen och ta ett glas tillsammans. Betjäningen hade ställt ut några bord, trots att det var svalt i luften.

”Tror ni man kan påstå sig känna – verkligen känna – en levande varelse?” frågade han Gisors. De slog sig ner vid en liten lampa, vars ljus förtonade i den täta nattdimman.

Gisors såg på honom. Han måtte inte ha lyckats få sin vilja igenom eftersom han har lust att tala psykologi, tänkte han.

”En kvinna?” frågade han högt.

”Det har väl ingenting att betyda.”

”När man söker se klart i en kvinna kommer det alltid lite erotik med i spelet ... Att vilja känna en kvinna är alltid ett sätt att äga henne eller att hämnas på henne ...”

En liten demimond vid bordet intill sade till en annan: ”Mig lurar de inte så lätt. Jag ska tala om för dig en sak: hon är avundsjuk på mig för min hund.”

”Jag tror”, återtog Gisors efter ett ögonblick, ”att man tar sin tillflykt till andliga medel för att man behöver kompensation: kännedom om en människa är nämligen något negativt; det positiva, verkligheten, är ångesten att ständigt vara främmande för det man älskar.”

”Älskar man någonsin?”

”Tiden – enbart tiden – kan ibland komma ångesten att försvinna. Man känner aldrig en människa, men man upphör ibland att vara medveten om att man inte känner henne (jag tänker särskilt på min son, och även på ... en annan ung man). Att lära känna någon genom sin intelligens är ett fåfängt försök att bortse från tiden.”

”Intelligensens funktion är inte att bortse från saker och ting.”

Gisors såg på honom.

”Vad menar ni med intelligens?”

”I allmänhet?”

”Ja.”

Ferral tänkte efter.

”Att vara i besittning av medel att betvinga tingen och människorna.”

Gisors log omärkligt. Varje gång han ställde denna fråga till någon han talade med, vem det än var, svarade denne med att blotta sin ambition eller den uppfattning han hade om sig själv. Ferrals blick skärptes plötsligt.

”Vet ni”, frågade han, ”hur en kvinna som förolämpat sin herre bestraffades här i Kina under de första dynastierna?”

”Ja, det fanns flera olika straff. Det mest brukliga tycks ha varit att binda henne på en flotte med avhuggna händer och utstunga ögon, och sedan tror jag man lät henne ...”

Gisors märkte med vilken stigande uppmärksamhet och kanske också tillfredsställelse Ferral lyssnade.

”... med sin älskare bunden vid sidan av sig på samma flotte driva nerför de oändliga floderna tills de dog av svält och utmattning ...”

”Hennes älskare?”

Hur kunde en dylik tankspriddhet gå ihop med Ferrals spända uppmärksamhet? Gisors kunde inte ana att det för Ferral inte existerade någon älskare.

”Det underligaste är”, återtog Ferral, ”att de där grymma lagarna ända in på trehundralet tycks ha skrivits av visa, humana och goda män, efter deras enskilda liv att döma ...”

Gisors såg på det skarpskurna ansiktet med de slutna ögonen, belyst underifrån av den lilla lampan, från vilken en ljusreflex föll på mustaschen. Skott hördes långt borta. Hur många liv stod på spel därute i nattdimman? Han betraktade detta lidelsefullt spända ansikte som ruvade över någon förödmjukelse som träffat honom i hans innersta, och mot vilken han nu sökte försvara sig med det ömkliga medel som människans hat är. Hatet mellan könen står över detta individuella hat, som om allt det blod som fortsatte att flyta över Kinas blodmättade jord hade väckt det äldsta av alla hat till nytt liv.

Nya skott, nu så nära att glaset på bordet klirrade.

Gisors var van vid skotten som varje dag hördes från kinesstaden. Men de här skotten oroade honom med ens, trots Kyos telefonpåringning. Han visste inte hur stor roll Ferral spelade i politiken, men förstod att han stödde Chiang Kai-shek. Det föreföll honom helt naturligt att de satt här tillsammans – han kände sig aldrig ”komprometterad”, inte ens inför sig själv – men hans lust att komma till den andres hjälp försvann. Ånyo skott, nu längre bort.

”Vad är det som försiggår?” frågade han.

”Jag vet inte. De blå och röda ledarna har proklamerat sig eniga. Det ser ut som om det skulle reda upp sig.”

Han ljuger, tänkte Gisors, han är minst lika väl underrättad som jag.

”Röda eller blå”, fortsatte Ferral, ”så är kulier i alla fall alltid kulier, utom när de dör. Är det inte en för människosläktet karakteristisk idioti, att en man som bara har ett liv kan förlora det för en idé?”

”Det är mycket sällsynt att en människa kan stå ut med – hur ska jag uttrycka det? – sin lott som människa ...”

Han tänkte på en av Kyos idéer: allt som människor är villiga att låta döda sig för – på en högre nivå än den rena egennytta – syftar mer eller mindre klart till att rättfärdiga människans lott genom att skänka den en värdighet. Det var denna roll kristendomen spelade för slaven, nationen för medborgaren, kommunismen för arbetaren. Men han hade ingen lust att diskutera Kyos idéer med Ferral. Han återgick till denne:

”Ruset är alltid en nödvändighet: det här landet använder opium, Islam haschisch, västerlandet kvinnan ... Kanske är kärleken västerlandets förnämsta medel att frigöra sig från sina mänskliga villkor ...”

Medan han talade gled för hans inre blick en dold och dunkel motström av bilder förbi: Chen och mordet, Clappique och hans galenskap, Katov och revolutionen, May och kärleken, han själv och opiet ... Kyo var den enda som i hans ögon motstod allt detta.

”Mycket färre kvinnor skulle vara så villiga att inta horisontalt läge”, svarade Ferral, ”om de i

vertikalt kunde framtvinga alla de beundrande fraser de har behov av och för vilka en säng är nödvändig.”

”Och männen då?”

”Mannen kan och bör förneka kvinnan. Handlingen, endast och allenast handlingen ger livet berättigande och tillfredsställer en europé. Vad skulle vi tycka om vi fick höra talas om en målare som inte målar tavlor? En man är summan av sina handlingar, av vad han har gjort, av vad han kan göra. Ingenting annat. Jag är inte resultatet av vad sammanträffandet med den eller den mannen eller kvinnan gör av mitt liv, jag går mina egna vägar, mina ...”

”Men vägarna måste byggas.”

Efter de sista skotten hade Gisors beslutat att inte längre spela den förstående vännen.

”Om inte av er, så av en annan”, fortsatte han. ”Det är som om en general sade: med mina soldater kan jag beskjuta staden. Men om han kunde beskjuta den vore han inte general ... Förresten bryr sig männen kanske inte så vidare mycket om makten ... Vad som fascinerar dem, ser ni, är inte makten i och för sig, det är illusionen att kunna göra vad de vill. En kungs makt består i att regera, inte sant? Men mannen har inte lust att regera, han har lust att påtvinga andra sin vilja, det har ni själv sagt. Att vara mer än en människa i människornas värld. Att frigöra sig från mänskliga villkor, sa jag nyss. Han vill inte vara mäktig, utan allsmäktig. Storhetsvansinnet, som maktlystnaden bara ger en intellektuell motivering för, är en strävan efter gudomlighet; varje människa drömmer om att bli gud.”

Vad Gisors sade gjorde ett visst oroande intryck på Ferral, men hans sinne var inte moget att ta emot det. Om gubben inte rättfärdigade hans sätt att känna och tänka kunde han inte heller befria honom från hans tvångsföreställningar.

”Varför tror ni att gudarna alltid iklädde sig människo- eller djurhamn när de ville äga en kvinna?”

Ferral hade rest sig.

”Ni har behov av att satsa det väsentligaste av er själv för att få en starkare känsla av att det existerar”, sade Gisors utan att se på honom.

Ferral anade inte att Gisors människokunskap berodde på att han kände igen brottstycken av sig själv hos dem han talade med, och att man kunnat få fram den subtilaste bilden av honom genom att lägga samman alla dessa exempel på hans klarsynhet.

”En gud kan äga”, fortsatte gubben med ett menande leende, ”men han kan inte erövra. En guds ideal, inte sant, är att bli människa och ändå vara medveten om att han kan återfå sin makt, och människans dröm är att bli gud utan att behöva förlora något av sin personlighet ...”

Ferral kände att han absolut måste få tag i en kvinna. Han gick.

Ett egendomligt fall av långtgående självbedrägeri, tänkte Gisors. På det erotiska planet betraktar han sig själv i kväll på samma sätt som en romantisk småborgare skulle göra. Då Gisors kort efter kriget kommit i kontakt med finansvärldens mäktigaste män i Shanghai hade han inte kunnat låta bli att förvåna sig över vilken felaktig uppfattning han gjort sig av en kapitalist. Alla han träffade på den tiden hade ordnat sitt känsloliv på ett eller annat sätt – de allra flesta genom giftermål. Den fixa idé som skapar en stor finansman, om han inte råkar vara en lätt ersättbar arvtagare till en gammal affär, är inte förenlig med erotiska utsvävningar. ”Den moderna kapitalismen”, hade han förklarat för sina studenter, ”är mycket mer en strävan efter organisation än efter makt ...”

I bilen tänkte Ferral på att hans förhållande till kvinnorna alltid var och förblev detsamma, och alltid lika absurt. Kanske hade han älskat förr i världen. Förr i världen ... Vilken dödfull psykolog hade hittat på att kalla den känsla som nu förgiftade hans liv för kärlek? Kärleken är en exalterad tvångsföreställning – och visst var han besatt av kvinnorna – men som av ett begär att ta hämnd. Han gick och fick sin dom hos kvinnorna, han som inte tålde att någon dömde honom. En kvinna som beundrat honom och frivilligt givit sig, som han inte behövt vinna, skulle inte existera för honom. Han var dömd till kokotter och skökor. Lyckligtvis hade de vackra kroppar. Annars ... ”Du kommer att dö, min vän, utan att ha kommit underfund med att även en kvinna är en mänsklig varelse ...” För henne, kanske – inte för honom. En kvinna en mänsklig varelse! Nej, en vila, en resa, en fiende ...

Han tog i förbifarten med sig en kinesisk kurtisan från ett av etablissemanen på Nanking road, en flicka med ett vackert och vänligt ansikte. Där hon satt bredvid honom i bilen med händerna vilande på sin cittra liknade hon en staty från Tangperioden. Till slut var de framme hos honom. Han gick före henne uppför trappan med sina vanliga långa steg, som blivit tunga. ”Låt oss sova ...”, tänkte han. Sömn, det var friden. Han hade levat, stridit, skapat, men bakom alla dessa yttre konturer av sitt liv återfann han på djupet av sin själ denna enda verklighet, denna glädje att slippa undan sig själv, att lämna denna varelse, som var han själv och som han varje dag måste blåsa in nytt liv i, kvar på stranden som en drunknad kamrat. Sovna är det enda jag innerst inne verkligen har önskat mig i årtal ..., tänkte han.

Något annat än ett sömnmedel kunde han väl inte vänta sig av denna unga kvinna vars trätofflor klappade i trappan bakom honom? De kom in i hans opierum, ett litet rum med divaner täckta av mongoliska mattor, mera ägnat för sensualitet än för drömmier. På väggarna en stor laving av Kama från hans första period, och en tibetansk fana. Kvinnan lade ifrån sig sin cittra på en divan. På det låga bordet fanns rikt ciselerade men opraktiska tillbehör till opierökandet, sådana som den lägger sig till med som inte använder dem. Hon sträckte ut handen efter dem, men han hejdade henne med en åtbörd. Ett avläggset skott kom nålarna på rökstället att skaka.

”Vill ni att jag ska sjunga?”

”Inte nu.”

Han betraktade hennes kropp, dold men ändå tydligt framträdande under den snäva raka sidenklänningen. Han kände att hon var förvånad: det brukades nämligen inte att man låg med en kurtisan innan hon hade sjungit, språkat, serverat förfriskningar eller gjort i ordning opiepiporna. I så fall kunde man ju lika gärna vända sig till en vanlig prostituerad.

”Vill ni inte röka heller?”

”Nej. Klä av dig.”

Han skulle haft lust att fordra att hon skulle klä av sig fullkomligt naken, men det skulle hon ha vägrat att göra. Han hade bara tänt en liten nattlampa. Erotiken, tänkte han, är ett förödmjukande av en själv eller av en annan, kanske av bägge. En idé, givetvis. Hon var förresten mera attraktiv i sin stramt åtsittande kinesiska underklänning, men han kände knappast något begär. Det enda som verkade i någon mån eggande på honom var underkastelsen hos denna varelse, som väntade på honom under det han intet närmande gjorde. Det var tydligt att hans vällust väcktes av att tänka sig i hennes ställe, hennes som fick hans vilja sig påtvingad. I själva verket var det alltid sig själv han låg med, men det kunde han inte lyckas med utan en annans hjälp. Han förstod nu det som Gisors bara hade anat: hans hunger efter makt blev aldrig tillfredsställd, levde bara på att skifta föremål. Men om han också i hela sitt liv aldrig verkligen ägt en kvinna, så hade han ägt och skulle tack vare denna kinesiska äga det enda han i sanning efterträdde: sig själv. Han

behövde andras ögon för att se sig, andras sinnen för att uppleva sig själv. Han tittade på den tibetanska teckningen: mot ett färglöst landskap där rastlösa varelser irrade omkring omfamnade två fullkomligt lika skelett varandra i extas.

Han närmade sig kvinnan.

Klockan halv elva

Bara bilen ville komma snart, tänkte Chen. Snart skulle de sista gatlyktorna släckas, och i mörkret var han inte så säker att hans kupp skulle lyckas. Kinas ödsliga natt hade stigit upp från risfälten och träskan och insvepte nu den nästan folktomma avenyn. De svaga ljusstrimlor som genom fönsterluckornas springor och fönstrens gardiner trängde ut i dimman som svepte in över staden, försvann den ena efter den andra. De sista ljusreflexerna glänste på de våta spårvägsskenorna och telefonledningarnas vita isolatorer, allt svagare, snart syntes de blott på de stora skyltarna med deras förgyllda bokstäver. Denna dimmiga natt var hans sista, och det var han tillfredsställd med. Han skulle springa i luften med bilen, i en kulblixst som för ett ögonblick skulle lysa upp den avskyvärda gatan och bespruta en vägg med blod. Chen kom att tänka på den äldsta av alla kinesiska legender: människorna är jordens ohyra. Terrorismen måste bli en religion. Ensamhet skulle vara dess främsta bud: terroristen skulle vara ensam om att besluta, ensam om att utföra sitt dåd. Angivarna är polisens bästa stöd. En mördare som handlar fullkomligt på egen hand riskerar inte att ange sig själv. Detta är den svåraste ensamheten, ty den som lever utanför världen har svårt att låta bli att söka upp sina likar. Chen kände till de invändningar som gjordes mot terrorismen, nämligen att arbetarna skulle utsättas för polisförtryck och att man banade väg för fascismen. Men förtrycket kunde inte vara värre än det nu var, och fascismen var redan ett faktum. Kanske intresserade sig Kyo och han inte för samma människor. Det var inte frågan om att hålla de bästa av de undertryckta nere i deras klass för att sedan befria dem, utan att ge en mening åt själva deras elände: var och en skulle göra sig till ansvarig och domare över någon ur den härskande klassen, över hans liv. Ge en omedelbar mening åt individen utan hopp, låta attentat följa på attentat, inte tack vare en organisation utan på grund av en idé, skapa nya martyrer på jorden. Man skulle komma att lyssna till vad Pei skrev tack vare att han, Chen, skulle dö. Han visste vilken makt en idé får tack vare det blod som gjuts för dess skull. Allt som inte hade något att skaffa med den handling han beslutat sig för löstes upp i mörkret, bakom vilket bilen som snart skulle komma alltjämt dolde sig. Dimman, blandad med röken från fartygen, utplånade småningom de ännu inte öde trottoarerna längst borta på gatan. Brådslande människor kom gående den ena efter den andra, och endast sällan gick någon om en annan, som om kriget hade påtvungit staden en obönhörlig disciplin. De vandrade fram i en tystnad som gjorde deras brådska nära nog överklag. De bar inte på paket eller korgar, och ingen sköt någon dragkärra framför sig, det var som om deras verksamhet denna natt saknat mål. Chen betraktade dessa skuggestalter som ljudlöst flöt ner mot floden i en oförklarlig och aldrig sinande ström. Var det inte Ödet självt, denna kraft som drev dem fram mot slutet av avenyn, där de knappt synliga ljusskyltarnas valvbågar svagt avtecknade sig mot flodens dunkel, likt själva dödens portar? Insjunkna i oklara perspektiv tonade de stora bokstäverna bort i denna tragiska dunkla värld, liksom i sekternas natt, och längst bort på den nästan tomma avenyn ljöd nu det dova tutandet av Chiang Kai-sheks bilhorn, som om även det kommit från Buddhas dagar och inte från högkvarteret. Med tacksamhet kramade Chen bomben han bar under armen. Endast bilens strålkastare syntes genom dimman. Men nästan omedelbart dök hela bilen fram, föregången av livvaktens Ford. Också den här gången tyckte Chen att den körde ovanligt fort. Tre rickshaws spärrade i detsamma avenyn och de bägge bilarna fick sakta farten. Chen försökte andas lugnt. Nu var gatan åter fri. Fordbilen körde förbi, den andra närmade sig, en väldig

amerikansk bil med en polis på vardera fotsteget. Den gav ett sådant intryck av kraft att Chen kände att om han inte genast kastade sig fram utan väntade skulle han mot sin vilja dra sig undan. Han grep tag i bombens handtag som i en mjölkflaskas grepe. På fem meters avstånd verkade generalens bil oerhört stor. Han rusade fram mot den i extatisk glädje, blundade och kastade sig framför den.

Efter några sekunder kom han åter till medvetande. Han hade varken känt eller hört benen i kroppen på sig krasa sönder, som han väntat; han hade liksom försvunnit i en eldkula. Ingen kavaj längre. I sin högra hand höll han en bit av motorhuven, överstänkt med smuts och blod. Några meter därifrån en hög röda spillror, en mängd glasbitar där de sista ljusreflexerna speglade sig, några ... han kunde inte längre urskilja något tydligt. Så kände han hur smärtan ansatte honom, en smärta som på en sekund sköljde över hans medvetande. Han kunde ingenting se. Men han hade en förnimmelse av att det ännu var folktomt omkring honom. Var poliserna rädda för en ny explosion? Hela hans kropp plågades. Smärtan kunde inte lokaliseras: han var bara smärta. Någon närmade sig honom. Han kom att tänka på att han borde ta fram sin revolver. Han försökte sticka ner handen i byxfickan. Det fanns ingen ficka, inga byxor, inget ben – bara söndertrasat kött. Den andra revolvren hade han i fickan i blusen. Knappen hade gått ur. Han grep vapnet om pipan, lyckades vända på det – hur det lät sig göra visste han inte – spände mekaniskt hanen med tummen. Så slog han upp ögonen. Allt svängde runt, långsamt men oemotståndligt, i en mycket stor cirkel, och ändå var det bara smärtan han kände tydligt. En polis var alldeles nära honom. Chen ville fråga om Chiang Kai-shek var död, men det var redan i en annan värld han ville det. I den här världen var till och med generalens död honom likgiltig.

Med en kraftig spark vände polisen på honom. Chen vrålade och sköt på måfå framför sig. Sparken hade gjort smärtan än olidligare, fast han inte trott att den kunde bli värre. Han var på väg att svimma eller dö. Med sitt livs största kraftansträngning lyckades han få in revolvermynningen i munnen. Han väntade en ny spark ännu smärtsammare än den förra och blev liggande orörlig. En annan polis sparkade ilsket till honom, och alla hans muskler drogs ihop. Skottet gick av utan att han märkte det.

Femte delen

En kvart över elva

Genom dimman svängde bilen in i den långa sandade allén upp till kasinot. Jag hinner titta in ett tag, tänkte Clappique, innan jag far till Black Cat. Han var besluten att inte mankera mötet med Kyo, för pengarnas skull men också för att han den här gången inte bara kunde varna honom utan verkligen rädda honom. Han hade utan svårighet kunnat skaffa de upplysningar Kyo bett honom om. Polisspionerna visste att Chiang Kai-shek klockan elva skulle låta en del av sina trupper rycka in i staden och omringa alla kommunistiska kommittélokaler. Nu var det inte längre tal om att säga: reaktionen är överhängande, utan: besök inte någon kommitté i kväll. Han hade inte glömt att Kyo måste ge sig i väg senast klockan halv tolv. Det skulle alltså i natt hållas någon kommunistisk sammankomst som Chiang Kai-shek hade för avsikt att slå ner på. Spionernas uppgifter var emellanåt felaktiga, men den här gången stämde de tydligen. Blev Kyo varnad kunde han få sammanträdet uppskjutet eller om det var för sent låta bli att bege sig dit. Om han kan ge mig hundra dollar räcker mina pengar kanske. Hundra plus de hundrasjutton som jag har skaffat mig i eftermiddag med lika sympatiska som olagliga medel, det blir tvåhundrasjutton ... Men kanske har han inga pengar åt mig. Den här gången är det inte frågan om att skaffa honom några vapen. Till att börja med får jag försöka klara mig på egen hand. Bilen stannade. Clappique var i smoking och betalade två dollar. Turen kostade bara en.

”Min frikostighet är avsedd att ge dig möjlighet att skaffa dig ett plommonstop.”

Han höjde ett förmanande pekfinger och upprepade, ”Jag sade: ett plommonstop.”

Chauffören körde sin väg.

”Från estetisk synpunkt, det vill säga den för varje begåvad person väsentligaste”, fortsatte Clappique på sandgången högt för sig själv, ”kräver en man av hans typ just ett plommonstop.”

Bilen var redan borta. Det var natten han talade till, och liksom till svar steg doften av våt buxbom och benved upp mot honom. Den bittra doften påminde honom om Europa. Baronén kände på sin högra innerficka. Där låg revolvern i stället för plånboken. Den hade han lagt i den vänstra. Han såg upp mot fönstren; de var inte upplysta, syntes knappt ens. ”Låt oss ta oss en funderare ...” Han visste med sig att han bara sökte förlänga det här ögonblicket, då han ännu inte kastat sig in i spelet och ännu kunde fly. ”Om det har regnat i övermorgon kommer det att vara samma doft som nu här i trädgården, och då kanske jag är död ... Död? Vad säger jag? Galenskaper! Inte ett ord! Jag är odödlig.” Han gick in och fortsatte en trappa upp ... Klangen av jetonger och croupierns stämman tycktes höja och sänka sig med rökmolnen. Den kinesiska betjäningen satt och sov, men den privata polisens ryska detektiver sov inte, där de med händerna i fickorna (den högra med ett fast grepp om revolvern) stod lutade mot dörrposterna eller nonchalant promenerade omkring. Clappique gick in i stora spelsalen, där han genom rökmolnen kunde urskilja väggarnas ornament och svarta och vita fläckar – smokingar och kvinnskuldror – lutade över det gröna bordet.

”Hallå, Toto!” ropade några röster.

För många i Shanghai var baronen Toto. Men hit hade han bara kommit vid sällsynta tillfällen och då för att göra några vänner sällskap. Han var inte spelare. Han slog ut med armarna för att hälsa dem som en gammal kärvänlig farbror:

”Bravo! Jag är riktigt rö7rd att få vara med om den här lilla familjefesten ...”

Men croupiern kastade sin lilla kula, och då lämnade uppmärksamheten Clappique. Här satte man inte något större värde på honom: de här människorna behövde inte underhållas. Deras ansikten var alla genom blicken fixerade vid kulan, i fullkomlig disciplin.

Han hade hundrasjutton dollar. Att spela på nummer var alltför farligt. Han hade på förhand bestämt sig för att spela på udda och jämnt.

”Några såna där trevliga små jetonger”, sade han till den som sålde sådana.

”På hur mycket?”

”På tjugu.”

Han beslöt att bara spela med en jetong varje gång, och bara på jämnt. Han måste vinna minst trehundra dollar.

Han satsade. Fem. Förlorat. Inget att fästa sig vid, inget av intresse. Han satsade igen, fortfarande på jämnt. Två. Han vann. På nytt satsade han. Sju, förlorat, så nio, förlorat, fyra, vinst, tre, förlust. Sju och ett, förlust. Han förlorade åttio dollar. Han hade bara en jetong kvar.

Hans sista insats.

Han kastade den med högra handen. Den vänstra rörde han inte, som om den på något sätt varit bunden vid den ännu orörliga kulan. Men i alla fall drog denna hand honom tillbaka till sig själv. Han kom plötsligt underfund med varför. Det var inte handen utan klockarmbandet som oroade honom. Klockan var elva och tjugufem. Han hade bara fem minuter på sig för att hinna söka upp Kyo.

På den näst sista insatsen hade han varit säker att vinna. Till och med om han skulle förlora kunde han inte göra det tillräckligt fort för att hinna. Han hade gjort dumt i att inte fästa sig vid att han förlorat första insatsen, det var säkert ett dåligt omen. Men man vinner nästan alltid på sista insatsen. Udda hade kommit ut tre gånger i rad. Sedan han kommit dit hade udda fallit ut oftare än jämnt, eftersom han hade förlorat ... Skulle han byta och spela på udda? Men det var något som drev honom att förhålla sig passiv, att underkasta sig ödet. Det föreföll honom som om det var för den skull han kommit hit. Varje initiativ var ett helgerån. Han lät insatsen stå på jämnt.

Croupiern kastade kulan. Den satte sig långsamt i gång och tycktes som alltid tveka var den skulle stanna. Clappique hade inte på hela tiden sett den stanna på vare sig rött eller svart. Det var ändå de fält som hade de största utsikterna. Kulan fortsatte sin vandring. Varför hade han inte satsat på rött? Till slut stannade den på tvåan. Vinst.

Han måste nu spela med sina fyrtio dollar på nummer och sätta på sjuan. Det var klart att han nu bara skulle spela på nummer. Han satte sina bägge jetonger och vann.

När croupiern sköt över fjorton tjugudollarjetonger till honom och han tog upp dem, upptäckte han till sin häpnad att han kunde vinna. Det var inte inbillning, inget fantasilotteri med okända vinnare. Han tyckte plötsligt att banken var skyldig honom pengar, inte därför att han satt på det vinnande numret och inte heller för att han till en början hade förlorat, men sedan urminnes tid, därför att hans själ ägde fantasi och frisinhet. Den lilla kulan ställde nu ödet i hans tjänst för att betala alla skulder det hade till honom. Men om han spelade på ett nummer igen skulle han förlora. Han lade tvåhundra dollar på udda – och förlorade.

Uppbragt gick han för ett ögonblick från spelbordet och fram till fönstret.

Ute var det natt. Under träden glimmade bilarnas röda baklyktor. Genom de stängda fönstren hörde han röster, skratt och plötsligt en mening uttalad i vredesmod, men han kunde inte urskilja

orden. Lidelser ... Alla dessa varelser som drog förbi därnere i dimman, vad var det för ett slapppt och idiotiskt liv de levde? De var inte ens skugggestalter, bara röster i natten. Här i spelsalen levde man livet. De som inte spelade var inte människor. Hela hans förflutna hade endast varit en lång dårskap. Han återvände till spelbordet.

Han satte sextio dollar, återigen på jämnt. Denna kula vars rörelser blev allt långsammare var ödet, först och främst hans öde. Han stred inte mot någon skapad varelse utan mot en gud, och den guden var samtidigt han själv. Kulan sattes i rörelse.

Han återfann genast den passiva upphetsning han sökte; på nytt tyckte han att han grep tag i sitt liv och hängde det fast vid den här ömkliga lilla kulan. Tack vare den kunde han för första gången samtidigt tillfredsställa de bägge varelser han bestod av, den Clappique som ville leva och den som ville gå under. Vad tjänade det till att se på klockan? Han sköt undan Kyo i en drömmarnas värld. Det var som om han hade matat kulan inte med jetonger utan med liv, både sitt eget – eftersom han inte träffade Kyo hade han inte längre någon utsikt att få några pengar – och en annans. Att den andre inte visste om det gav kulan, vars kretslopp började stanna av, en karaktär av stjärnkonstellation, av kronisk sjukdom, av allt som människorna tror sina öden vara beroende av. Den lilla kulan som tveksamt tycktes vädra som en nos vid hålen, vad hade den väl med pengar att göra, den här kulan som han betvingade sitt eget öde med, det enda medel han någonsin funnit att vara helt sig själv? Vinna, inte längre för att fly, utan för att stanna kvar och riskera ännu mera, för att insatsen av hans egen frihet skulle göra hans förehavande än mer meningslöst! Han stödde armen mot bordet och såg inte ens längre på kulan, som fortsatte sin väg allt långsammare. Och medan varenda muskel skälvde i hans kropp gick själva spelets mening, extasen att förlora, upp för honom.

Fem.

Nästan alla förlorade. Spelsalen fylldes av rök, en allmän förtvivlans avspänning och klangen av jetongerna som skrapades ihop. Clappique visste att han inte hade slutat spela. Varför skulle han behålla sjutton dollar? Han tog fram tiodollarsedeln och satte den på jämnt.

Han var så säker på att han skulle förlora att han inte satsade allt – liksom för att få en möjlighet att förlora ännu en stund. När kulan började tveka följde han den med sin högra hand, under det den vänstra låg kvar på bordet. Nu fick han klart för sig hur laddad med liv kulan var, den var inte en vanlig kula, som andra som man inte använder att spela med. Till och med dess tvekan var någonting levande. Den på samma gång slappa och ödesbestämda rörelsen vibrerade på det här sättet därför att människoöden var knutna vid den. Medan kulan svängde runt fanns det inte en spelare som drog ett bloss på sin tända cigarrett. Kulan dök ner i ett rött hål, hoppade upp igen, fortsatte en bit och stannade så på nummer nio. Med sin vänstra hand gjorde Clappique en omärklig rörelse liksom för att rycka upp den därifrån. Han hade förlorat ännu en gång.

Fem dollar på jämnt igen, hans sista jetong.

Den kastade kulan beskrev stora ringar men hade ännu inte riktigt börjat leva. Klockan drog hans blick från den. Han hade urtavlan på sin armbandsklocka på insidan av armen, där man tar pulsen. Han lade handen platt mot bordet och lyckades på så sätt koncentrera all sin uppmärksamhet på kulan. Han kom underfund med att spelet är ett självmord utan att man dör. Man behövde bara satsa pengarna, följa kulan med ögonen och vänta, som man skulle väntat efter att ha tagit gift, ett gift som man tar gång på gång och är stolt över att ta. Kulan stannade på fyran. Han hade vunnit.

Vinsten var honom nästan fullkomligt likgiltig. Men om han hade förlorat ... Han vann ännu en gång, förlorade så igen. Han hade ånyo fyrtio dollar kvar, men han ville än en gång uppleva den

spänning den sista insatsen ger. Insatserna hopade sig på rött, som inte kommit ut på länge. Den röda fläcken drog allas blickar till sig och fascinerade också honom, men att överge jämnt tycktes honom detsamma som att dra sig ur striden. Han höll fortfarande på jämnt. Ingen insats skulle någonsin gå upp mot denna. Kyo hade kanske ännu inte gått; om tio minuter skulle han säkerligen inte kunna få tag i honom, men ännu var det kanske möjligt. Nu spelade han sina sista slantar, sitt liv, en annans liv, framförallt en annans. Han visste att det var Kyo han utlämnade, det var Kyo som var fastkedjad vid denna kula, som härskade över alla och över honom själv – över honom som under tiden betraktade den och levde så som han aldrig hade levat, utanför sig själv och utmattad av en svindlande skamkänsla.

Han gick klockan ett, då ”klubben” stängdes. Han hade tjugufyra dollar kvar. Luften därute var välgörande och lugnande som i en skog. Dimman hade lättat sedan klockan elva. Kanske hade det regnat: allt var vått. Fast han inte såg vare sig buxbom eller benved anade han deras mörka lövverk tack vare den bittra doften. Det är märkligt, tänkte han, att man alltid påstår att spelpassionen har sin rot i hoppet att vinna! Det är som om man påstod att folk duellerar för att bli mästare i fäktning ... Nattens högtidliga lugn tycktes med dimman ha förjagat all människornas oro, all deras smärta ... Men gevärssalvor hördes i fjärran. Nu har de börjat arkebusera igen ..., tänkte han.

Han lämnade trädgården bakom sig, försökte låta bli att tänka på Kyo, gick och gick. Träden blev allt sällsyntare. Plötsligt lyste ett matt månsken genom den dimma som låg kvar. Clappique såg upp. Månen hade just lämnat en söndertrasad strand av döda moln och drev långsamt över ett väldigt håll, mörkt och genomskeinligt som en sjö med botten täckt av stjärnor. I det allt klarare skenet fick de stängda husen och den öde staden något icke-jordiskt över sig, liksom hade månens atmosfär plötsligt med detta sken kommit och tagit den stora tystnaden i besittning. Nästan alla sov, och sömnens ängsliga liv stämde överens med ödsligheten i denna uppslukade stad, som om det varit livet på en annan planet. I ”Tusen och en natt” finns det små städer befolkade med sovande varelser, sedan sekler övergivna städer med sina moskéer i månskenet, städer i den sovande öknen ..., tänkte han. Men det hindrar inte att det kanske snart är slut med mig. – Döden, också hans egen död, tycktes honom överklig i detta månlandskap där han kände sig som en objuden gäst. Och de som inte sov? Somliga läste. Andra förtärdes av samvetsagg. (Vilket utmärkt uttryck!) Somliga älskade. Framtiden låg på lur under all denna tystnad. Vanvettiga mänsklighet: ingenting kan befria den från den själv! Det började blåsa igen, och vinden förde med sig liklukten från kinesstaden. Clappique hade svårt att andas; ångesten hade åter fått grepp om honom. Han hade lättare att uthärda tanken på döden än lukten av den. Liklukten fyllde så småningom månlandskapet som dolde världens dåskap under en slöja av evighetsro. Vinden drog alltjämt fram utan en susning; månen nådde den motsatta molnstranden, och allt sveptes åter in i mörker. Var det en dröm? Men den fruktansvärda lukten förde honom tillbaka till livet, till den ångestfyllda natten där de immiga gatlyktorna kastade runda skälvande fläckar på de våta trottoarerna.

Vart skulle han gå? Han kunde inte bestämma sig. Om han försökte sova skulle han bara tänka på Kyo. Han följde nu en gata med små barer, mycket små bordeller med skyltar på alla sjöfarande nationers språk. Han gick in på första bästa.

Han slog sig ner framme vid fönstret. De tre upppasserskorna – ett halvblod och två europeiskor – satt tillsammans med kunder, och en av dessa gjorde sig i ordning att gå. Clappique väntade och tittade ut på gatan.

Inte en levande varelse, inte ens någon sjöman. Gevärsskott i fjärran. Han ryckte till, avsiktligt, då en av flickorna som blivit ledig kom och slog sig ner bredvid honom. Hon var kraftig och

blond – en Rubens, tänkte han, men inte alldeles fulländad, snarare då en Jordaens. Inte ett ord ... Han snurrade hatten på pekfingret så fort han kunde, kastade den upp i luften, grep den försiktigt i brättet och lade den på kvinnans knä.

”Min lilla vän, ta väl hand om den här lilla hatten. Den är den enda i sitt slag i Shanghai. Och till på köpet är den tam ...”

Flickan såg glad ut – det här var ju en trevlig prick! Munterheten gav med ens liv åt hennes hittills stela ansikte.

”Ska vi dricka eller ska vi gå upp?” frågade hon. ”Bägge delarna.”

Hon kom med Schiedamgenever.

”Det är vår specialitet.”

”Nej, verkligen?”

Hon ryckte på axlarna och sade:

”Det skiter jag i, begriper du väl!”

”Har du tråkigheter?”

Hon såg på honom. Med sådana där skämtare måste man vara försiktig. Men han var ensam och hade ingen som han behövde roa, och det verkade inte som om han drev med henne.

”Vad vill du att man ska ha annat med ett sånt här liv?”

”Röker du?”

”Opium är alldeles för dyrt. Man kan ju förstås få injektioner, men det är jag rädd för. Med deras lortiga nålar får man så lätt bölder, och har man bölder blir man utkastad härifrån. Det finns minst tio fruntimmer för varje plats. Och så ...”

Hennes uttal kom honom att tänka: Hon är flamländska. Han avbröt henne:

”Det går att få opium som inte är så dyrt. För det här betalar jag bara två och sjuttifem.” (Han angav siffrorna på belgiskt, inte franskt sätt.)

”Är du också norrifrån?”

Han räckte henne en ask utan att svara. Hon kände sig tacksam – över att träffa en landsman och över asken. ”Det är i alla fall för dyrt för mig ... Men den här var inte dyr. Jag ska ta lite i natt.”

”Tycker du inte om att röka?”

”Tror du jag har en pipa? Vad inbillar du dig egentligen?”

Hon log bittert men föreföll ändå belåten. Men så vaknade hennes misstänksamhet igen:

”Varför ger du mig asken?”

”Äsch ... Därför att det roar mig. Jag har hört till gänget jag med ...”

Han såg verkligen inte ut som en vanlig kund. Men det måste då ha varit mycket länge sedan han hörde till den undre världen ... (Ibland hade han ett behov av att dikta upp hela biografier åt sig, men det var inte ofta.) Hon kom lite närmare honom på bänken.

”Försök du bara att vara rar. Det här blir sista gången jag ligger med en kvinna.”

”Varför det?”

Det tog lite tid innan hon fattade, men hon var inte dum.

”Tänker du ta livet av dig?”

Han var inte den förste i så fall. Hon tog Clappiques hand som låg på bordet mellan sina, kysste den tafatt och nästan moderligt.

”Det var skada ... Vill du gå upp?”

Hon hade hört talas om att män ibland inför döden kunde gripas av ett sådant begär. Men hon vågade inte resa sig först, som om hon därigenom skulle påskynda hans självmord. Hon hade behållit hans hand mellan sina. Hopsjunken på bänken med benen i kors och armarna tätt tryckta intill kroppen satt han som en frusen insekt och stirrade på henne liksom långt fjärran ifrån trots att hon satt tätt intill honom. Fast han knappast druckit något alls var han rusig av denna lögn, av denna värme och av den fantasivärld han diktade upp. När han sade att han skulle ta sitt liv trodde han det inte själv, men eftersom hon trodde det gled han över i en värld där sanningen inte längre existerade. Det var varken sant eller osant, men upplevat. Och eftersom det förgångna han nyss diktat upp inte existerade och inte heller den elementära akt som hans förhållande till denna kvinna vilade på och som det var meningen att han snart skulle begå, så existerade ingenting. Världen hade upphört att tynga honom. Han var frigjord och levde nu bara i den romanvärld han just hade skapat, stark tack vare det band mänskligt medlidande inför döden knyter. Hans känsla av berusning var så intensiv att hans hand darrade. Kvinnan märkte det och trodde det var ångest.

”Finns det ingen möjlighet att ordna ... det där?”

”Nej.”

Hatten som låg på ett hörn av bordet tycktes titta ironiskt på honom; han knäppte till den med fingrarna så att den for ner på bänken.

”En kärlekshistoria?” frågade hon.

En salva brakade loss långt borta. Som om det inte skulle vara nog med folk ändå som måste dö i natt, tänkte hon.

Han reste sig utan att svara. Hon trodde att hennes fråga väckt minnen hos honom. Trots sin nyfikenhet skulle hon haft lust att be honom om förlåtelse men vågade inte. Hon reste sig också. De gick uppför trappan.

När han gick sin väg – han vände sig inte om, men han visste att hon stod i fönstret och såg efter honom var han varken tillfredsställd till kropp eller själ. Dimman hade åter stigit upp. Sedan han gått en kvart (den friska nattluften lugnade honom inte) stannade han utanför en portugisisk bar. Dess fönsterrutor var inte mattslipade. Lite avsides satt en mager mörk kvinna med mycket stora ögon och händerna över bröstet, som om hon ville skydda dem, och stirrade ut i natten. Clappique blev stående och tittade på henne. Jag är som en kvinna som inte vet vad en ny älskare kan få ut av henne ..., tänkte han. Låt oss nu ta livet av oss med den här.

Klockan halv tolv

Kyo och May hade suttit länge och väntat i larmet och stojet på Black Cat.

Nu var det bara fem minuter kvar. De skulle egentligen ha gått för en stund sedan. Kyo förvånade sig – dock inte i någon högre grad – över att Clappique inte hade kommit (han hade lyckats skrapa ihop nästan tvåhundra dollar åt honom). Varje gång Clappique betedde sig så var det till den grad likt honom att han inte förvånade någon av dem som kände honom. Kyo hade till en början ansett honom för ett lustigt original, men han kände sig tacksam för att han varnat honom

och fick så småningom verklig sympati för honom. Men han började tvivla på värdet av baronens uppgifter, och hans tvivel ökades av att den andre uteblev från det avtalade mötet.

Fast musiken alltså spelade en foxtrot flockades många av de dansande kring en officer ur Chiang Kaisheks armé, som just kom in genom dörren. Fast Kyo inte kunde höra något anade han att det var någon viktig nyhet han hade att meddela. May gick fram till gruppen kring officeren. På Black Cat är en kvinna misstänkt för allt, alltså för ingenting. Hon kom mycket snart tillbaka.

”En bomb har kastats mot Chiang Kai-sheks bil”, sade hon mycket lågt till Kyo. ”Han var inte i bilen.”

”Och attentatören?” frågade Kyo.

Hon gick tillbaka till gruppen och kom snart åter följd av en individ som nödvändigt ville dansa med henne men som drog sig undan så snart han sett att hon inte var ensam.

”Har kommit undan”, sade hon.

”Vi får hoppas det ...”

Kyo visste hur ofta dylika underrättelser var felaktiga. Men det var föga troligt att Chiang Kai-shek blivit dödad. Det hade varit en alltför viktig sak för att officeren inte skulle haft reda på det.

”Vi får veta närmare besked på militärkommittén, sade Kyo. ”Kom så går vi dit med detsamma.”

Han önskade alltför mycket att Chen skulle kommit undan för att inte bevara en gnista av hopp. Vare sig Chiang Kai-shek ännu var kvar i Shanghai eller redan farit till Nanking gav det misslyckade attentatet militärkommitténs sammanträde denna natt en alldeles särskild betydelse. Men vad kunde man egentligen vänta sig av det? Han hade på eftermiddagen meddelat centralkommittén vad Clappique hade underrättat honom om, men den var skeptisk och lade an på att vara det: militärkuppen bekräftade i alltför hög grad Kyos idéer för att hans påstående skulle verka tillförlitligt. Dessutom hade kommittén gått in för samarbete, inte för kamp. För några dagar sedan hade de rödas politiska chef och en av de blås ledare hållit de mest rörande tal i Shanghai. De rödas misslyckade försök att i Hankou ta den japanska koncessionen började visa att de röda till och med i mellersta Kina var ur stånd att företa sig något. De mandsjuriska trupperna var nu på marsch mot Hankou som måste slåss mot dem innan turen kom till Chiang Kai-sheks trupper ... Kyo gick i dimman med May vid sin sida utan att säga något. Om kommunisterna tvingades till strid denna natt kunde de knappast försvara sig. Vare sig de utlämnat sina sista vapen eller ej – hur skulle de kunna uppta striden en mot tio, tvärt emot det kinesiska kommunistpartiets instruktioner, och mot en armé som skulle skicka sina frivilliga borgerliga förband med europeisk beväpning mot dem och som hade den fördelen att vara den anfallande? För en månad sedan stod hela staden bakom en enig revolutionär armé; diktatorn ansågs representera utlandets intressen, och staden var fientligt stämd mot utlänningarna. Massan av småborgare var demokrater men inte kommunistar. Armén var då ännu kvar som ett hot och inte på flykt mot Nanking. Chiang Kai-shek var inte längre bödeln från februari utan en nationalhjälte för alla utom kommunisterna. Förra månaden stod alla mot polisen, nu stod kommunisterna ensamma mot armén. Staden skulle förhålla sig neutral, snarast med sympatierna på generalens sida. Arbetarna skulle knappast kunna försvara sina egna stadsdelar, möjligen Cha-pei. Och sedan ... Om Clappique hade misstagit sig och reaktionen dröjde någon månad skulle militärkommittén, Kyo, Katov hinna organisera tvåhundra tusen man. De nya stormavdelningarna, sammansatta av övertygade kommunistar, hade tagit hand om arbetarorganisationerna, men det skulle behövas minst en månad för att skapa en organisation tillräckligt fast att leda massorna.

Inte heller beväpningsfrågan var löst. Vad som var av vikt att veta var inte om man skulle lämna

ut de två eller tre tusen gevär man ännu hade kvar, utan hur de stora massorna skulle kunna beväpnas, i den händelse Chiang Kai-shek försökte överrumpla dem. Medan diskussionen pågick skulle kommunisterna hinna avväpnas. Om militärkommittén krävde vapen skulle centralkommittén, i vetskap om att trotskisterna ogillade samarbete med Kuomintang, förskräckt undvika allting som med rätt eller orätt kunde tydas som en anslutning till den ryska oppositionen.

Genom dimman som ännu inte höjt sig och som tvingade honom att gå på trottoaren för att inte bli påkörd, började Kyo urskilja det svaga ljuset från det hus där militärkommittén hade sina lokaler. Natten var så mörk att han fick lov att slå eld på sin cigarettändare för att se hur mycket klockan var. Han var några minuter försenad och ville skynda på. Han stack armen under Mays som tryckte sig ömt intill honom. Efter några steg kände han hur May ryckte till, plötsligt sjönk ihop och segnade ner framför honom. ”May!” Han snavade, föll på alla fyra, och i samma ögonblick han sökte resa sig fick han ett kraftigt slag i nacken av en batong. Han föll omkull igen, raklång över henne.

Tre poliser kom ut ur ett hus i närheten och slöt sig till den som slagit dem. En tom bil stod lite längre bort. De lyfte in Kyo i den och började binda honom först sedan bilen var i gång.

Då May åter kommit till sans (hon hade träffats i mellangärdet av en batong) såg hon en avdelning av Chiang Kai-sheks soldater bevaka ingången till militärkommittén. På grund av dimman blev hon varse dem först då hon var alldeles inpå dem. Hon fortsatte rakt fram (hon hade svårt att andas och det värkte efter slaget) och skyndade sig hem så fort som möjligt.

Klockan tolv på natten

Så fort Hemmelrich hade fått veta att en bomb kastats mot Chiang Kai-shek gav han sig ut för att få närmare besked om resultatet. Först hade det sagts att generalen dödats och att attentatören lyckats undkomma. Men framför den upp- och nervända bilen med dess avslitna motorhuv hade han sett Chens lik på trottoaren – litet, blödande

och redan vått av dimman – bevakat av en soldat som satt vid sidan om det. Han hade också fått veta att generalen inte hade varit i bilen. Den orimliga tanken kom för honom, att hans vägran att ta emot Chen var en av orsakerna till dennes död. Utom sig rusade han till partcentralen i sin stadsdel och tillbragte en timme där med att diskutera fram och tillbaka om attentatet. En kamrat kom in.

”Spinneriarbetarnas fackföreningshus i Cha-pei har stängts av Chiang Kai-sheks soldater.”

”Gjorde kamraterna inget motstånd?”

”Alla som protesterade arkebuserades på stället. I Chapei arkebuserar man de aktiva kommunisterna och sätter eld på deras hus ... Stadsstyrelsen är upplöst. Fackföreningarna håller på att stängas.”

Inga instruktioner från centralkommittén. De gifta kamraterna skyndade genast bort för att sätta hustrur och barn i säkerhet.

Så fort Hemmelrich kom ut från partcentralen hörde han gevärssalvor. Han riskerade att bli igenkänd, men han måste ändå först och främst föra bort hustrun och barnet. I dimman passerade två pansarbilar, och lastbilar fulla med Chiang Kai-sheks soldater. Skott hördes alltjämt i fjärran, och några helt nära.

Inga soldater, vare sig på De två republikernas aveny eller på den gata där hans butik låg i hörnet. Nej, inte längre några soldater. Dörren till butiken stod öppen. Han sprang dit. På golvet låg

skärvor av grammofonskivor kringkastade i stora blodpölar. Butiken hade blivit ”rensad” som en skyttegrav, med handgranater. Hustrun hade sjunkit ihop mot disken. Bröstet var ett gapande sår. I ett hörn låg en avsliten barnarm; skild från kroppen verkade handen ännu mindre än vanligt. Bara de är riktigt döda! tänkte Hemmelrich. Det han fruktade mest var en dödskamp som han hjälplöst måste bevittna utan att kunna göra något annat än lida som vanligt. Han kände att golvet var klabbigt och vått under hans fötter. Deras blod. Han blev stående och vågade inte röra sig utan bara tittade och tittade sig omkring ... Till slut upptäckte han barnkroppen till hälften dold bakom dörren. Längre bort hördes två explosioner av handgranater. Hemmelrich hade svårt att andas för blodluftens skull. Det kan inte bli tal om att begrava dem ..., tänkte han. Han gick ut, låste dörren och blev stående utanför. Kommer de nu och känner igen mig, är jag förlorad ... Men han kunde i alla fall inte slita sig därifrån.

Han visste att han led, men hans smärta var liksom insvept i den liknöjdhet som följer efter en svår sjukdom eller efter ett kraftigt slag i huvudet. Inget lidande överraskade honom längre, men den här gången hade ödet förstått att träffa honom med ett hårdare slag än någonsin förr. Döden förvånade honom inte; den kunde inte vara värre än livet. Den enda tanke som verkligen upp-rörde honom var att det bakom denna dörr rymts lika mycket lidande som det nu fanns blod. Men den här gången hade ödet räknat fel: genom att ta ifrån honom allt vad han hade kvar hade det samtidigt gjort honom fri.

Han gick tillbaka in och stängde dörren efter sig. Trots att han kände sig så tillintetgjord och trots att det var som om han fått ett hårt slag i nacken som kom honom att känna sig fullkomligt kraftlös, kunde han inte skaka av sig den grymma, tunga och djupa glädje som hans frigörelse ingav honom. Med fasa och tillfredsställelse kände han den brusa inom sig som en underjordisk flod och komma allt närmare. Liken låg där, det var deras blod som klabbade vid hans fötter; man kunde inte tänka sig något meningslösare än dessa mord – särskilt på det sjuka barnet som var om möjligt ännu oskyldigare än hustrun men nu var han inte längre vanmäktig. Nu kunde också han döda. Det blev med ens klart för honom att livet inte utgjorde den enda och inte ens den bästa möjligheten till kontakt mellan människor, att han kunde känna, älska och äga dem bättre i hämnden än i livet. Han kände ännu en gång hur fötterna klabbade fast vid golvet och vacklade till. Tanken hade ingen makt över hans muskler. Men en våldsam exaltation, den starkaste han någonsin erfarit, sönderslet hans inre, och han gav sig motståndslöst hän åt denna fruktansvärda berusning. Man kan döda av kärlek! Av kärlek, för tusan! sade han upprepade gånger för sig själv i det han slog näven i disken, som om det varit världen han slagit ... Men så drog han hastigt undan handen, och strupen snördes samman av en snyftning.

Också disken var nersölad av blod. Han betraktade den rostbruna fläcken på handen, som skakade under en nervattack; små flagor av blodet lossnade. Skratta, gråta, komma undan denna kvävande känsla som pressade samman bröstet på honom. Ingenting rörde sig: världens outsägliga likgiltighet vilade liksom det orörliga ljuset över grammofonskivorna, liken, blodet. Han hade en gång läst i skolan: ”De dödsdömdas lemmar rycktes loss med rödglödgade tänger”, och den meningen snurrade nu runt i huvudet på honom, men han hade en oklar förnimmelse av att den betydde att han skulle ge sig i väg, rycka sig loss även han.

Till slut blev det honom möjligt att slita sig därifrån han visste inte själv hur det gick till. Han kunde gå ut och började att vandra gatan fram med en känsla av beklämning men samtidigt fylld av en lycka som dolde virvlar av gränslöst hat i hans inre. Efter att ha gått trettio meter stannade han. Jag har glömt att stänga dörren om dem, tänkte han. Han gick tillbaka. Allteftersom han kom närmare kände han snyftningarna stocka sig, inte i halsen utan i bröstet, och längre kom de inte. Han blundade och drog igen dörren. Det knäppte i låset; nu var den stängd. Han gick sin väg

igen. ”Det är inte slut”, mumlade han för sig själv medan han gick. ”Det är bara början, bara början.” Med framskjutna axlar gick han som en pråmdragare mot ett okänt land, som han inte visste någonting annat om än att man dödar där; han gick som om hans axlar och hans hjärna släpade på den tunga bördan av alla sina döda, nu äntligen hindrade de honom inte längre från att rycka fram.

Med darrande händer och skallrande tänder drevs han av denna fruktansvärda frihetskänsla på tio minuter tillbaka till partcentralen. Det var ett lågt tvåvåningshus. Man hade säkerligen satt madrasser för fönsteröppningarna, ty fast det inte fanns vare sig gardiner eller luckor för dem syntes inga ljusrektanglar genom dimman utan bara smala strimor. I det fullständiga lugnet på den smala gatan fick de där ljusstrimmorna en säregen intensitet. Han ringde. Dörren öppnades på glänt; han var igenkänd. Innanför dörren stod fyra karlar med mouserrevolvrar i händerna; de betraktade honom när han gick förbi. I den rymliga korridoren rådde ett myllrande liv, som i ett myrsamhälle, och det var tydligt att det var från källaren all rörelse utgick; en trappa upp fanns inget liv. Två ensamma män ovanför trappan höll på att installera en kulspruta som de behärskade korridoren med. Den glänste inte men drog uppmärksamheten till sig som altaret i en kyrka. Studenter och arbetare sprang omkring. Han gick förbi taggtrådsrullar (vad nu de skulle tjäna till!), fortsatte trappan upp, förbi kulsprutan. Katov kom ut ur en av expeditionerna och såg frågande på honom. Utan att säga något sträckte han ut sin blodiga hand.

”Sårad? Det finns förbandsartiklar därnere. Har du gömt pojken?”

Hemmelrich kunde inte säga något. Med ett enfaldigt uttryck visade han envist sin blodiga hand. Det är deras blod, tänkte han, men kunde inte få fram ett ord.

”Jag har en kniv”, sade han till slut. ”Ge mig ett gevär.”

”Det är ont om gevär.”

”Granater då.”

Katov såg tvekande ut.

”Tror du jag är rädd, din jävla idiot!”

”Gå ner i källaren. Det finns handgranater i lådorna. Inte många ... Vet du var Kyo är?”

”Jag har inte sett honom. Men jag har sett Chen. Han är död.”

”Ja, jag vet.”

Hemmelrich gick ner i källaren. Kamraterna stod och grävde med armarna djupt nere i en av lårarna. Förrådet började tydligen ta slut. Därnere var det fullt upplyst man behövde inte vara försiktig med ljus; det fanns inga källargluggar – och det verkade överraskande på honom att efter skuggestalterna som skymtat i korridoren däruppe se alla dessa kraftiga kroppar i full belysning, som om dessa män här inför döden haft rätt till ett intensivare liv än de andra. Han fyllde fickorna med granater och gick upp. De andra, skuggestalterna, hade nu ställt upp kulsprutan och spänt taggtråd bakom dörren, dock så långt tillbaka att man kunde öppna den. Det ringde nämligen varje minut. Han tittade ut genom en liten fönsterglugg. Den dimhöljda gatan låg lika lugn och öde som förut. Kamraterna kom den ena efter den andra i skuggan av de utstående taken, som otydliga skepnader i diset, likt stora fiskar i grumligt vatten. Han vände sig om för att se efter Katov. I detsamma hördes två häftiga ringningar, ett skott, ett stönande och så en duns i golvet.

”Nu kommer de!” ropade flera av vakterna samtidigt. Det blev tyst i korridoren; några lågt

uttalade kommandoord och skramlet med vapnen som bars upp från källaren var det enda som bröt tystnaden. Karlarna intog sina poster.

Klockan halv två

Clappique höll på att smälta sin lögn som andra sover ruset av sig och kom nu gående i korridoren på sitt kinesiska hotell, där några boyer satt och hängde över ett runt bord och spottade solrosfrökärnor runt omkring spottkopparna. Han visste att han inte skulle kunna somna. Melankoliskt öppnade han dörren till sitt rum, slängde kavajen över sitt nötta exemplar av Hoffmans "Fantastiska berättelser" och slog i ett glas whisky åt sig. Någonting var förändrat i rummet. Han försökte att inte tänka på det. Den oförklarliga frånvaron av vissa föremål skulle ha oroat honom alltför mycket. Han hade lyckats göra sig fri från nästan allt det som människor bygger upp sitt liv på: kärlek, familj, arbete, men fruktan hade han inte sluppit undan. Den kom över honom då och då som ett häftigt medvetande om hur ensam han var. För att jaga bort den flydde han vanligtvis till närmaste Black Cat. Det kunde han inte i natt, trött och övermätt på lögn och improviserad vänskap som han var ... Han gick fram och såg sig i spegeln:

"När allt kommer omkring, kära vän", sade han till Clappique i spegeln, "varför skulle du egentligen ge dig i väg? Hur länge ska det här fortsätta? Du har haft en hustru. Det glömmet vi! Älskarinnor och pengar. Det kan du tänka på när du känner behov av gengångare som skrattar ut dig. Inte ett ord! Du är begåvad som det heter, du har fantasi, alla egenskaper som behövs för att bli en parasit. Du kan alltid bli Ferrals betjänt när du har vuxit färdigt i ålder och visdom. Man kan också bli en gentlemannavagabond, sälja sig åt polisen eller ta livet av sig. Sutenör? Det är återigen storhetsvansinne. Vad som återstår är självmord, det säger jag dig. Men du vill ju inte dö, ditt kräk! Men titta i alla fall efter om du inte just har ett sådant ansikte som klär ett lik ..."

Han ställde sig ännu närmare spegeln så att näsan nästan snuddade vid spegelglaset, gjorde en ful grimas, räckte ut tungan så att han såg ut som ett odjur på en medeltida katedral. Så fortsatte han att tala med bilden i spegeln:

"Alla kan inte vara döda, säger du. Nej, det är klart. Det måste ju finnas alla sorter i en välordnad värld. Förresten, när du dör kommer du till himlen. Som om Gud fader skulle vara ett passande sällskap för en sån som du ..."

Han gjorde en ny grimas, knep ihop munnen, drog ner mungiporna, slöt ögonen till hälften och såg ut som en karnevalsamurai. Och som om den ångest hans ord inte förmått uttrycka nu hade funnit ett direkt utlopp i hela sin våldsamhet, började han grimasera, förvandlade sig omväxlande till apan, idioten, den uppsvullne, den skräckslagne – alla groteska typer ett människoliv kan föreställa. Han tog händerna till hjälp, drog ut ögonvråna så att han blev snedögd, förstorade munnen till en grodkäft, drog i öronen ... Det var något av galenskapens hemska och skrämmande komik över detta frossande i det groteska i det ensliga rummet med nattens dimma tätt utanför fönstret. Han hörde sitt skratt – samma entoniga skratt som hans mors. Plötsligt fick han åter syn på sitt ansikte i spegeln, ryggade tillbaka och satte sig flämtande ner. Det låg ett block papper och en penna på en stol. Han började skriva:

Du kommer att sluta som kung, min gamle Toto. Kung; ombonat och varmt på ett bekvämt dårhus, tack vare din enda vän, delirium tremens, om du fortsätter att dricka. Men är du full eller ej i detta ögonblick? ... Du som har så lätt för att inbilla dig allt möjligt, varför inbillar du dig inte att du är lycklig? Tror du ...

Det knackade på dörren.

Han damp åter ner i verkligheten. Befriad men förskräckt. Det knackade ännu en gång.

”Kom in!”

Slängkappa, svart filthatt, vitt hår – Gisors.

”Men jag ... jag ...”, stammade Clappique.

”Kyo är häktad”, sade Gisors. ”Ni känner ju König?”

”Jag ... Men jag kan inte hjälpa det ...”

Bara han inte är full, tänkte Gisors.

”Ni känner ju König?” frågade han en gång till.

”Ja. Jag, jag ... känner honom. Jag har gjort honom ... gjort honom en tjänst. En stor tjänst.”

”Kan ni be honom om en också?”

”Varför inte? Men vilken?”

”Som chef för Chiang Kai-sheks polis kan König försätta Kyo på fri fot. Eller åtminstone förhindra att han arkebuseras. Det är för ögonblicket det viktigaste ...”

”Natur ... naturligtvis.”

Han litade emellertid så föga på Königs tacksamhet att han ansett det lönlöst, kanske rentav oklokt, att söka upp honom till och med efter Chpilevskis varning. Han satte sig ner på sängen med hängande huvud. Han vågade inte säga något. Uttrycket i gamle Gisors röst vittnade om att han inte anade i vilken grad Clappique bar ansvaret för Kyos häktning. Gisors såg i honom den vän som på eftermiddagen kommit och varnat Kyo, och inte den man som spelade då han stämt möte med honom. Men Clappique kunde inte övertyga sig själv om att det var så. Han vågade inte se på honom och kunde inte övervinna sin oro. Gisors undrade vilket drama han kunnat vara med om eller vilken galenskap han just hittat på, och anade inte att hans egen närvaro var en av orsakerna till den andres häftiga andhämtning. Clappique tyckte att Gisors anklagade honom för Kyos häktning:

”Ser ni, kära vän, jag är inte så ... så ... galen. Jag, jag ...”

Han kunde inte låta bli att sluddra på målet. Ibland föreföll det honom som om Gisors vore den enda människa som förstod honom, och ibland som om han ansåg honom för en narr. Gubben såg på honom utan att säga något.

”Jag ... Vad tror ni egentligen om mig?”

Gisors hade större lust att ta honom i axlarna för att få honom med sig till König än att språka med honom. Men fast han antog att Clappique var berusad föreföll denne så upprörd att han inte vågade låta bli att göra honom till viljes.

”Det finns de som har behov av att skriva, de som har behov av att drömma, de som har behov av att tala ... Det är samma sak. Teater är inte allvar, men tjurfäktningar är det; romaner är heller inte allvar, men mytomanin är det.”

Clappique reste sig.

”Har ni ont i armen?” frågade Gisors.

”Bara en muskelsträckning. Inte ett ord ...”

Clappique hade gjort ett tafatt försök att vrida armen så att Gisors inte skulle kunna se hans armbandsur, som om denna klocka, som visat honom tiden i spelsalen, skulle kunna förråda

honom.

”När går ni och söker upp König?”

”I morgon bitti.”

”Varför inte nu genast? Polisen sover inte om natten”, sade Gisors bittert, ”och allt kan hända.”

Clappique begärde inte bättre. Inte av samvetskval hade han varit kvar i spelsalen skulle han stannat där men för att gottgöra.

”Kom, så skyndar vi oss, min vän.”

Den förändring han hade konstaterat när han först kommit in i rummet oroade honom på nytt. Han såg sig noga omkring och blev häpen över att han inte förr lagt märke till att en av hans taoistiska tavlor – ”att drömma framför” – och två av hans vackraste statyer var försvunna. På bordet låg ett brev med Chpilevskis stil. Han anade sammanhanget men vågade inte läsa brevet. Chpilevski hade underrättat honom om att Kyo var i fara. Om han var oförsiktig nog att börja tala om honom skulle han inte kunna låta bli att berätta allt. Han tog brevet och stoppade det i fickan.

Nere på gatan mötte de lastbilar fulla med soldater.

Clappique hade ännu inte riktigt återfunnit sitt lugn; för att dölja den nervositet som han inte blev av med började han som vanligt spela pajas.

”Jag skulle vilja vara en trollkarl, skicka kalifen en enhörning – en enhörning, säger jag – som skulle uppträda solglänsande i palatset och ropa: 'Vet, o kalif, att första sultaninnan bedrar dig! Inte ett ord!' Jag skulle själv göra mig alldeles utmärkt som enhörning, med min långa näsa! Naturligtvis skulle det inte vara sant. Det verkar som om ingen visste hur njutningsfullt det är att inför en annans blickar leva ett annat liv än sitt eget ... Särskilt en kvinnas liv ...”

”Vilken kvinna har inte skapat sig en falsk tillvaro för åtminstone en av de män som har närmat sig henne på gatan?”

”Tror ni ... att alla människor är mytomaner?” Clappiques ögonlock blinkade nervöst; han gick långsammare nu.

”Säg mig uppriktigt”, sade han, ”varför tror ni att de inte är det?”

Han kände nu inom sig en lust, underligt främmande men mycket stark, att fråga Gisors vad denne ansåg om spel, men om de började tala om detta skulle han säkert komma att bekänna allt. Gisors svarade:

”Jag är kanske den minst skickade att kunna svara er på den frågan ... Opiet lär bara en enda sak, och det är att det inte finns någon verklighet utom det fysiska lidandet.”

”Ja, lidandet ... Och fruktan.”

”Frukta?”

”Känner ni aldrig frukta ... när ni röker?”

”Nej. Hur så?”

”Jaså ...”

I själva verket ansåg Gisors att om också världen inte var verklig, så var människorna det i hög grad, även och inte minst de som starkast revolterade mot världen, och att just Clappique var ett av de sällsynta undantag som verkligen saknade existens. Denna tanke fyllde honom med ångest

eftersom det var i dessa spökhänder han lade Kyos öde. Under varje människas attityd ligger något på djupet som man kan nå, och genom att tänka på hennes lidande får man en förkänsla av vad detta något är. Clappiques lidande var något utanför honom själv, liksom ett barns. Han var inte ansvarig för det; det skulle ha kunnat förrinta honom men aldrig förändra honom. Han kunde upphöra att existera, gå under i en last eller en monomani, men han kunde inte bli en man. ”Ett hjärta av guld, men ihåligt.” Gisors kom underfund med att det på djupet hos Clappique varken fanns lidande eller ensamhet, som hos andra människor, utan endast förnimmelser. Gisors bedömde ibland människor genom att tänka sig deras ålderdom. Clappique kunde inte åldras; åldern skänkte honom inte mänsklig erfarenhet, drev honom endast att bedöva sig – med erotik eller narkotika – med ett ord de enda medel som stod honom till buds för att glömma livet. Om jag berättade alltsammans för honom skulle han kanske finna det helt naturligt ..., tänkte baronen. Skott hördes nu överallt i kinesstaden. Clappique bad Gisors inte följa med honom utanför koncessionen: König skulle aldrig ta emot honom. Gisors stannade och såg den magra gångliga gestalten försvinna i dimman.

Chiang Kai-sheks politiska polis var installerad i en vanlig villa, byggd i tjugutalsstil men med extravaganta gula och blå portugisiska ornament kring fönstren. Två vaktposter och onödigt många ordonnanser, samtliga beväpnade det var allt. När Clappique kom in räckte en sekreterare honom en anmälningssedel, där han bara skrev ”Toto” utan att fylla i ändamålet med sitt besök. Eftersom han först nu i det väl upplysta rummet fick tillfälle att läsa Chpilevskis brev drog han upp det ur fickan:

Min kära vän. Jag har givit efter för era enträgna uppmaningar. Mina betänkligheter var välgrundade, men jag har tänkt över saken. Ni gör det på detta sätt möjligt för mig att åter leva utan bekymmer, och den vinst min affär synes lova är så stor och så säker att jag otvivelaktigt inom ett år i gengäld kan erbjuda er liknande och ännu vackrare saker. Handeln med livsmedel i den här staden ...

Fyra sidor med förklaringar följde.

Värre och värre, tänkte Clappique. Bara värre ... En vaktpost kom och hämtade honom.

König satt på sitt skrivbord vänd mot dörren. Undersät sig och mörkhyllt, med näsan på sned i det fyrkantiga ansiktet kom han emot honom och skakade hastigt och kraftigt hand med honom på ett sätt som mera skilde dem åt än förde dem närmare varandra.

”Hur står det till? Jaha. Jag visste att jag skulle få se er här i dag. Det är mig en glädje att i min tur kunna göra er en tjänst.”

”Ni är en farlig herre”, sade Clappique halvt på skämt. ”Jag undrar bara om det inte är något missförstånd. Ni vet att jag inte alls sysslar med politik ...”

”Det är inget missförstånd.”

Hans tacksamhet är något nedlåtande, tänkte Clappique.

”Ni har två dagar på er att ge er i väg”, fortsatte König. ”En gång i tiden gjorde ni mig en tjänst; i dag är det jag som har varnat er.”

”Hur ... hur så? Är det ni som har låtit varna mig?”

”Tror ni Chpilevski skulle ha vågat det annars? Ni har visserligen att göra med den kinesiska polisen, men det är inte kineserna som leder den längre. Nu pratas det inte, nu handlas det!”

Clappique fylldes av en viss, lite irriterad beundran för Chpilevski. Han återtog:

”Eftersom ni är vänlig nog att komma ihåg mig kanske jag kan få be er om en annan tjänst?”

”Vad då?”

Clappique hade inte längre mycket hopp, varje nytt svar från König befäste honom alltmer i den uppfattningen att det kamratskap han räknat på inte – eller inte längre existerade. Sedan König låtit varna honom ansåg han sig kvitt. Därför var det mera för att lugna sitt samvete än i hopp om att lyckas som Clappique sade:

”Skulle man inte kunna göra något för unge Gisors? Känner jag er rätt ger ni tusan i de där historierna ...”

”Vad är han för något?”

”Kommunist, tror jag.”

”Först och främst, varför är han kommunist, den där spolingen? Hans far? Halvblod? Är han arbetslös? Att en arbetare är kommunist är redan det idiotiskt, men han! Nå?”

”Ja, det är inte så lätt att förklara ...”

Clappique tog sig en funderare.

”Kanske det är för att han är halvblod ... men den saken hade väl kunnat ordnas. Hans mor var japanska. Men han har inte gjort något för det. Han brukar säga någonting om människans värdighet ...”

”Människans värdighet!”

Till Clappiques häpnad skällde König formligen ut honom. Han hade inte väntat sig den verkan av sina ord. Har jag sagt en dumhet? frågade han sig.

”Först och främst: vad menar han med det?” frågade König och gestikulerade i ett med pekfingret, som om han fortsatt att tala fast det inte hördes. ”Människans värdighet!” sade han igen. Clappique kunde inte missta sig på uttrycket i hans röst: den skälvde av hat. Han stod tätt till höger om Clappique; hans sneda näsa verkade böjd i den här vinkeln och dominerade hela ansiktet.

”Säg mig, lilla Toto, tror ni på människovärde?”

”Hos andra ...”

”Jaså?”

Clappique teg.

”Vet ni hur de röda behandlade officerare som de tog till fånga?”

Clappique aktade sig noga för att svara. Saken började ta en allvarlig vändning. Han kände att frågan bara var en inledning, att König liksom tog sats och inte väntade sig något svar.

”I Sibirien tjänstgjorde jag som tolk i ett fångläger. Jag kunde inte komma ut därifrån på annat sätt än genom att ta tjänst hos Semjonov. Jag gav fan i vita och röda. Det enda jag ville var att komma tillbaka till Tyskland. Jag blev tillfångatagen av de röda. Halvt ihjälfrusen. De kallade mig kapten (fast jag bara var löjtnant) och slog mig med knytnävarna i ansiktet ända tills jag stupade. De reste upp mig igen. Jag hade inte Semjonovs truppers uniform med de små döds skallarna utan bara en stjärna på axelklaffarna.”

Han hejdade sig. Han kunde väl säga nej utan att ställa till med ett sådant hallå, tänkte Clappique.

Königs flämtande, ansträngda röst tydde på att det var något han måste få fram, som Clappique i alla fall försökte förstå.

”De slog in en spik i vardera axeln på mig tvärs genom stjärnorna. En spik lång som ett finger. Hör noga på.”

Han tog honom i armen och stirrade honom i ögonen med något grumligt i blicken.

”Jag grät som ett fruntimmer, som en barnunge. Grät inför dem. Ni begriper, inte sant? Nu kan det vara nog.”

Säkerligen berättade han denna historia, för någon annan eller för sig själv, varje gång han hade tillfälle att döda någon, som om denna skildring kunnat klia ända till blods äret efter den ohyggliga förödmjukelse som torterade honom.

”Kära vän, det vore nog bättre att inte tala för mycket om människans värdighet ... Min värdighet ligger i att döda dem. Vad fan tror ni jag bryr mig om Kina? Herregud, Kina! Jag är inte med i Kuomintang annat än för att få döda kineser. Jag lever inte, som en man, som vem som helst, som den sista av alla de idioter som går förbi här utanför, annat än när jag får döda. Det är som opierökarna med deras pipor. Ni kommer och ber mig rädda hans liv? Om ni också skulle ha räddat mig tre gånger ...”

Han pressade fram orden mellan sina sammanbitna tänder, men stod alldeles orörlig med händerna i fickorna; hans stubbade hår vibrerade för varje ord han stötte fram.

”Man kan ju glömma ...”, sade Clappique halvhögt.

”Jag har inte legat med en kvinna på över ett år! Det säger tillräckligt, inte sant? Och ...”

Han avbröt sig tvärt och fortsatte med dämpad röst:

”Men säg, lilla Toto, den unga Gisors, den unga Gisors ... Ni talade om att det skulle vara ett missförstånd? Vill ni fortfarande veta varför ni är dömd? Det ska jag säga er. Det var ni som gjorde upp den där affären med gevären på Shan-Tung, eller hur? Vet ni vilka de var avsedda för?”

”Man kan inga frågor göra i mitt yrke, inte ett ord!” Han lade pekfingret på munnen av gammal vana, men kände sig genast generad.

”Jo, för kommunisterna. Och eftersom ni riskerade ert liv på kuppen borde ni verkligen ha fått veta den saken. Det hela var rent bedrägeri. De begagnade sig av er för att vinna tid, och samma natt plundrade de båten. Om jag inte misstar mig var det er nuvarande protegé som drog er in i det hela, inte sant?”

Clappique höll på att svara: Jag fick i alla fall min provision. Men König såg så belåten ut med detta avslöjande att baronen nu ingenting annat önskade än att få gå. Kyo hade visserligen hållit sina löften, men han hade också låtit honom riskera livet utan att säga något. Skulle Clappique ha gått med på den risken om han vetat? Nej. Kyo hade gjort rätt i att bekymra sig mer om den sak han arbetade för än om honom, och själv skulle han göra rätt i att sluta intressera sig för Kyo, så mycket mer som han inte kunde göra något för honom. Han ryckte på axlarna:

”Jag har alltså två dar på mig att ge mig i väg?”

”Ja. Ni insisterar alltså inte. Det var klokt. Farväl.”

Antagligen ger han sådana här förtroenden till folk som ska dö, tänkte Clappique när han gick utför trappan. Hur som helst är det nog bäst att jag' ger mig i väg. Königs tonfall när han sade:

”Jag lever bara när jag får döda ...” ljud alltjämt i hans öron. Han kunde inte komma över sin häpnad att en man kunde vara så i grunden förgiftad att blod var det enda som kunde tillfredsställa honom. Han hade sett tillräckligt många människovrak efter inbördeskrigen i Kina och Sibirien för att veta vilket människohat som spirar upp ur en djup förödmjukelse. Endast ständigt ny blodsutgjutelse, narkotika och neuroser kan göra en sådan ensamhet uthärdlig. Nu förstod han varför König så gärna varit tillsammans med honom; han visste ju hur verkligheten utplånades i hans sällskap. Han gick långsamt; förfärad vid tanken på att återse Gisors, som väntade på andra sidan taggtrådsstängslet. Vad skulle han säga? ... För sent att fundera över det nu: Gisors som inte kunnat bemästra sin otålighet dök just upp ur dimman på två meters avstånd från honom. Han stirrade på honom som en galning. Clappique blev rädd och stannade. Gisors hade redan gripit tag om hans arm.

”Ingenting att göra?” frågade han med sorgsen men lugn röst.

Clappique skakade på huvudet utan att säga något.

”I så fall får jag väl be en annan vän om hjälp.”

Då han sett Clappique dyka fram ur dimman hade han plötsligt fått klart för sig det dåraktiga i att ha vänt sig till honom. Det samtal som han tänkt skulle utspinna sig vid baronens återkomst var en ren orimlighet: Clappique var varken en tolk eller en budbärare – han var ett spelkort. När kortet var kastat och förlorat – han såg det redan på Clappiques ansikte – måste man ta till ett annat. Fylld av ångest och förtvivlan bevarade han dock sin klarsyn mitt i bedrävelsen. Han hade tänkt på att vända sig till Ferral, men denne skulle aldrig ingripa i en dylik sak.

König ropade på en sekreterare:

”Jag vill ha hit unge Gisors i morgon.”

Klockan fem på morgonen

Natten led mot sitt slut. Katov och Hemmelrich såg från fönstren i våningen en trappa upp hur morgongryningen ovanför gevärsskottens små gulaktiga lågor kastade blygrå reflexer över de närbelägna taken; husens konturer började framträda allt tydligare. Likbleka och med genomsnittligt hår började de åter kunna urskilja varandras ansikten, och bägge visste vad den andre tänkte. Deras sista dag. Nästan ingen ammunition mera. Ingen folkresning hade kommit till deras hjälp. Skottlossning hördes åt Cha-pei till; där var kamraterna belägrade liksom de själva. Katov hade förklarat för Hemmelrich varför det var ute med dem: vilket ögonblick som helst kunde Chiang Kai-sheks män komma med de kanoner av liten kaliber som generalens trupper förfogade över, och så fort en sådan blivit installerad i ett av husen mittemot partcentralen skulle denna störta samman som ett korthus. Ännu behärskade kommunisternas kulspruta ytterdörren till huset mittemot, men så snart ammunitionen tog slut skulle den bli till ingen nytta. Och det skulle inte dröja länge. De hade skjutit ursinnigt, drivna av viljan att i förväg ta ut sin hämnd. Dödsdömda som de var kunde de inte ge något bättre innehåll åt sina sista timmar än att döda. Men nu började de tröttna på det också. Motståndarna hade tagit allt bättre betäckning och visade sig ytterst sällan. Det var som om striden avtagit i styrka samtidigt som natten led mot sitt slut – och egendomligt nog föreföll det dem också som om dagen, som randades utan att man kunde se en skymt av motståndaren, skulle komma med befrielsen liksom natten hade gjort dem till fångar. Dagen över taken övergick i blekt grått; ljuset ovanför striden tycktes sluka stora stycken av natten och lämna kvar endast svarta skuggrektanglar framför husen. Skuggorna blev allt kortare; om man tittade på dem behövde man inte tänka på männen som snart skulle dö här.

Skuggorna krympte liksom varje annan dag; deras rörelse var densamma sedan tidernas

begynnelse, men i dag präglades den av ett slags ödsligt majestät därför att männen aldrig mer skulle få se den.

Plötsligt lyste det till i alla fönster mittemot, och kulorna slog som ett regn av stenar mot väggen runt ytter-dörren. En av kommunisterna hade stuckit fram en rock på en stång, och fienden hade nappat på betet.

”Elva, tolv, tretton, fjorton ...”, sade Hemmelrich. Han räknade de lik man nu kunde urskilja nere på gatan.

”Det här är ju ingenting”, svarade Katov nästan viskande. ”De behöver bara vänta. Dagen är deras.”

Det låg bara fem sårade i rummet där de uppehöll sig. De jämrade sig inte. Två låg och rökte och såg på hur dagern började tränga in mellan fönsterposten och madrassen och fönstret. Lite längre bort, vid det andra fönstret, stod Sun och någon annan på vakt. Man hörde knappast någon eldgivning mer. Väntade Chiang Kaisheks trupper överallt? För en månad sedan, då kommunisterna hade varit de segrande, hade de timme för timme kunnat följa sina framgångar, men nu visste de lika litet som de besegrade den gången.

Liksom en bekräftelse på vad Katov nyss sagt öppnades dörren till det fientliga huset mittemot (den låg alldeles mitt framför deras egen dörr) och genast upplyste en kulsprutas knattrande kommunisterna om vad som hänt. Den har kommit dit över taken, tänkte Katov.

”Hitåt!”

Det var en av deras kulspruteskyttar som ropade. Hemmelrich och han skyndade ut i korridoren. Den fientliga kulsprutan hade tydligen pansarskydd och sköt utan uppehåll. Inga kommunister fanns i korridoren, eftersom de i så fall skulle ha kommit i vägen för sin egen kulspruta som sköt uppifrån översta trappsteget mot den fientliga dörren. Nu hade motståndarna betäckning bakom pansarskyddet, men man måste i alla fall underhålla elden. Kulspruteskytten hade fallit omkull på sidan och var antagligen död. Det var laddaren som ropat. Han skötte nu både laddningen och riktandet, fast det gick långsamt. Kulorna kom träflisor från trappan och murbruk från väggarna att ryka, och ibland hördes dovare anslag när kulan träffat människokött. Hemmelrich och Katov rusade fram till kulsprutan. ”Inte du!” skrek belgaren. Med en stöt av axeln körde han undan Katov som föll omkull i korridoren och störtade själv fram och intog kulspruteskyttens plats. Fienden sköt nu lite lägre. Men det varade inte länge. ”Finns det ammunition?” frågade Hemmelrich. I stället för att svara dök laddaren på huvudet utför trappan. Hemmelrich kom underfund med att han inte visste hur man skulle sköta en kulspruta.

Han kastade sig bakåt in i korridoren och kände att han träffats vid ögat och i vaden. När han kommit ur skottlinjen stannade han och märkte att det endast var ett stycke murbruk som träffat honom vid ögat och att han fått bara ett ytligt blödande köttår i vaden. På ett ögonblick var han inne i rummet, där Katov höll på att dra till sig en madrass med ena handen (inte för att skydda sig utan för att dölja sig); i den andra höll han en bunt handgranater. Enda sättet att komma åt pansarskyddet på den fientliga kulsprutan var att söka få en handgranat att explodera i dess omedelbara närhet.

Man måste kasta genom fönstret in genom dörren på huset mittemot. Katov hade nu lagt ytterligare en bunt handgranater bakom sig. Hemmelrich grep tag i den och kastade den samtidigt med Katov i skydd av madrassen. Katov slungades omkull på golvet nedmejad av kulorna, som om det varit en av hans egna granater som exploderat. Så fort deras huvuden och armar blivit synliga ovanför madrassen hade man skjutit på dem från alla fönstren mittemot. Det där ljudet

som av sönderbrutna tändstickor alldeles intill, kom det kanske från Katovs ben, undrade Hemmelrich som hunnit huka sig i tid. Ett regn av kulor flög alltjämt in genom fönstret, men Katov och han var där de nu låg skyddade av väggen: fönstret satt sextio centimeter högt. Trots skottlossningen föreföll det Hemmelrich som om det blivit tyst omkring honom. De båda kulsprutorna hade upphört med eldgivningen. På armbågarna ålade han sig fram till Katov, som låg orörlig. Han grep tag i axlarna på honom. I skydd för kulorna såg de på varandra utan att säga något. Trots madrassen som satt kvar för fönstret var det nu fullt dagsljus i rummet. Katov svimmade. Från ena låret strömmade blodet ut och bredde ut sig på golvet som en bläckfläck på ett läskapper. Hemmelrich hörde Sun ropa: ”Kanonen!”; så följde en väldig dov skräll, och när han lyfte på huvudet kände han som ett slag över näsroten och svimmade i sin tur.

Hemmelrich kom så småningom åter till medvetande. Det var som om han stigit upp från djupet mot en yta så egendomligt stilla att det tycktes honom som om den givit honom nytt liv. Kanonen hade upphört att skjuta. Väggen var genombruten på snedden. På golvet bland spillror och murbruk låg Katov och de andra, avsvimmade eller döda. Han kände att han hade feber och var törstig. Såret i vaden var ingenting allvarligt. Ålande över golvet nådde han fram till dörren och ute i korridoren reste han sig upp i det han stödde sig mot väggen. Ett stort stycke murbruk hade fallit ner i huvudet på honom och kom det att värka; för övrigt kände han smärtor lite varstans i kroppen. Stödd mot räcket tog han sig utför en baktrappa. Skottlossningen hade upphört. Korridoren på nedre botten var försedd med nischer där det tidigare stått bord. I nischen närmast dörren gömde han sig och tittade ut.

Till höger om ett hus som verkade övergivet (men han var säker på att det inte var det) låg ett plåtskjul; längre bort ett annat hus och en rad telefonstolpar som blev allt mindre och mindre med avståndet, de visade vägen ut till landet, som han aldrig skulle komma att återse. Tagg-trädens vindlingar avtecknade sig mot det döda landskapet och den gråa dagern, som svarta strimor på en krakelerad vas. En skugggestalt som liknade en björn dök upp därbakom. Nerhukad började han ge sig i kast med taggtråden.

Hemmelrich hade ingen ammunition längre. Han såg hur mannen grep sig an med den ena tråden efter den andra innan han kunnat förutse rörelsen (trådarna avtecknade sig tydligt mot dagern, men utan något perspektiv). Den väldiga gestalten fastnade, gjorde sig loss och fastnade igen, som en jättelik insekt. Det var tydligt att han snart skulle ta sig igenom taggtrådsstängslet, men för ögonblicket sökte han under ett egendomligt brummande rycka sig loss från taggtrådarna som fastnat i hans kläder, och det föreföll Hemmelrich som om den där väldiga insekten för alltid kunnat bli hängande i taggtrådsnätet, mot den grå dagern. Men så lyfte han åter handen, tydlig och svart, öppen, med utspärrade fingrar, för att gripa tag i en ny tråd, och kroppen började på nytt att röra sig.

Nu var det ute med Hemmelrich. Bakom mannen: gatan och kulsprutan. Däruppe Katov och de andra, sårade eller döda. Huset mittemot som verkade så öde var säkerligen ännu besatt av motståndarens kulspruteskyttar som fortfarande hade ammunition. Om han tog sig ut skulle de skjuta honom i knäna för att kunna ta honom till fånga (plötsligt kände han hur bräckliga en människas knäskålar är). Han kunde åtminstone försöka att döda den där mannen.

Odjuret, en blandning av björn, människa och spindel, fortsatte att trassla sig ur sina trådar. Vid den mörka gestaltens sida glimmade någonting: pistolpipan. Hemmelrich hade en känsla av att befinna sig på botten av ett hål, fascinerad mindre av själva den där varelsen som långsamt likt döden kom emot honom, än av allt vad han hade i släptåg, allt som ännu en gång skulle pressa honom själv till marken likt ett likkistlock som skruvas till över en levande. Allt det som förkvävt hans dagliga liv och som nu kom tillbaka för att krossa honom i ett enda slag. De har trampat på

mig i trettisju år, och nu ska de döda mig, tänkte han. Det var inte bara hans eget lidande som närmade sig, det var också hans söndersargade döda hustrus och hans sjuka, mördade pojkes. Allt upplöste sig i en dimma av törst, feber och hat. Åter kände han blodfläcken på sin vänstra hand, utan att se den. Men nu brände den honom inte längre, nu plågade den honom inte; han visste bara att den fanns där, liksom han visste att mannen snart skulle ha tagit sig genom taggtrådsstängslet.

Denna man, den första som trängde in, för att döda dem som låg däruppe, gjorde det inte för pengar, utan för en idé, för en tro. Hemmelrich hatade denna skuggestalt som ännu ett ögonblick hölls tillbaka av de sista taggtrådarna, hatade själva hans tankar. Det var inte nog med att detta släkte av lyckliga mördade dem, de skulle också tro att de hade rätten på sin sida. Gestalten stod nu upprätt och avtecknade sig tydligt mot allt det grå därute och mot telegraftrådarna som vilade i den regniga vårmorgonens oändliga frid. Från ett fönster hördes någon ropa något, och mannen svarade. Svaret liksom fyllde korridoren och omgav Hemmelrich. Ljuset lekte inte längre på revolverpipan; den hade stuckits in i hölstret och ersatts av ett långt blad som lyste nästan vitt i halvdagern: mannen hade dragit sin bajonett. Han var inte längre en människa, han var allt det som ända hittills vållat Hemmelrich lidande. Inne i den mörka korridoren med de fientliga kulspruteskyttarna mittemot sig och denna fiende som kom allt närmare, blev belgaren utom sig av hat; han tyckte att hans käras blod inte längre var en fläck på hans hand utan alltjämt varmt och flytande. ”De har pinat livet ur oss så länge vi har levat, men den här ska få betala för det, han ska få betala för det ...”, mumlade han. Mannen kom närmare och höll bajonetten framför sig. Hemmelrich hukade sig ner och silhuetten växte; bålen syntes mindre och benen verkade som ett par grova stolpar. När bajonetten befann sig rakt ovanför honom flög han upp, grep med högra handen kring halsen på mannen och klämde till. Den häftiga stöten kom mannen att tappa bajonetten. Halsen var för grov för en hand; hur den än kramade kunde den inte hindra jätten från att andas, men med den andra handen gned Hemmelrich som en galen det flämtande ansiktet. ”Du ska få betala det”, vrålade han, ”du ska få betala det.” Mannen vacklade och grep instinktivt tag i väggen. Hemmelrich dunkade hans huvud så mycket han orkade mot denna vägg, och hukade sig så ner; kinesen kände något tränga in i sina inälvor och slita sönder dem: bajonetten. Han stönade till, tog sig med bägge händerna för magen och föll framstupa mellan benen på Hemmelrich; hans kropp blev med ens slapp. På hans hand, där den låg flat på golvet, dröp en droppe

blod ner från bajonetten, och så en till. Som om denna hand, på vilken för varje sekund nya bloddroppar föll ner, hade givit Hemmelrich hämnd, vågade han äntligen se på sin egen hand och förstod att blodfläcken där försvunnit för flera timmar sedan.

Han upptäckte också att han kanske inte skulle dö. Han klädde hastigt av officeren, kände på samma gång tillgivenhet för den som kommit till honom med befrielsen och ett blint raseri för att han inte lyckades få av honom kläderna fort nog, som om den döde hållit fast i dem. Han skakade kroppen som om den varit hans sängfilt. Till slut hade han fått på sig kläderna, visade sig i fönstret åt gatan men höll huvudet nerböjt så att ansiktet skyldes av mösskärmen. Fienderna mittemot slog upp fönstren under glädjerop. Jag måste komma undan innan de hinner hit, tänkte han, gick ut genom porten åt gatan och vek av åt vänster, så som den han dödat skulle ha gjort för att gå tillbaka till sin avdelning.

”Några fångar?” ropade karlarna i fönstren.

Han gjorde på måfå en gest i riktning mot dem han låtsades vara på väg till. Att man inte sköt på honom var på samma gång dumt och naturligt; ingenting överraskade honom längre. Han vek ytterligare åt vänster och fortsatte i riktning mot koncessionerna. Där höll man visserligen vakt,

men han hade reda på alla hus med dubbla ingångar vid De två republikernas aveny.
Kuomintangsoldaterna började nu komma ut den ena efter den andra.

Sjätte delen

Klockan tio

”Rannsakningshäkte”, sade vakten.

Kyo förstod att han skulle sättas i ett vanligt fängelse.

Så fort han kom innanför dörren, redan innan han hunnit se sig omkring, bedövades han av den fasansfulla lukten, en blandning av slakthus, hundutställning och exkrementer. Dörren ledde in i en korridor liknande den han kom ifrån, med kraftiga gallerväggar av grova träpålar på båda sidor. I burarna människor. I mitten fångvaktaren vid ett litet bord, som han lagt sin piska på, ett kort skaft och en lång, handsbred och tumstjock läderrem – ett verkligt vapen.

”Stanna där, din fähund”, sade han.

Mannen som tydligt var van vid halvdagern därinne skrev upp hans signalement. Det värkte ännu i huvudet på Kyo; då han var tvungen att stå stilla kände han det som om han skulle svimma och stödde sig mot gallret.

”Hur står det till, hur står det till, hur står det till?” ropade någon bakom honom.

En underlig stämman som kunde varit en papegojas men som kom från en människa. Det var för mörkt för att Kyo skulle kunna urskilja ansiktsdragen. Det enda han såg var några väldiga fingrar omkring gallret – inte långt ifrån hans hals. Bakom mannen myllrade det av människor som av maskar, liggande på britsar eller stående.

”Det kunde vara bättre”, svarade han och makade sig en bit undan.

”Håll käften, lushund, annars slår jag dig på truten!” sade vakten.

Kyo hade flera gånger hört ordet rannsakningshäkte och 'visste alltså att han inte skulle komma att stanna länge här. Han hade beslutat att slå dövörat till för alla förolämpningar och tåla allt som kunde tålas. Det viktigaste var att komma ut så fort som möjligt för att få fortsätta striden. Men den förödmjukelse varje människa erfar inför den som har henne i sitt våld, den erfor han nu så starkt att han ville kräkas, vanmäktig inför denna vidriga skugga med piskan, berövad sitt människovärde.

”Hur står det till, hur står det till, hur står det till?” skrek samma röst på nytt.

Vakten öppnade en dörr, lyckligtvis på andra sidan gången, och Kyo gick in i boxen. Längst inne fanns en lång brits, på vilken en enda man låg. Så stängdes dörren.

”Politisk?” frågade mannen på britsen.

”Ja. Och ni?”

”Nej. Under kejsardömet var jag mandarin ...”

Kyo började vänja sig vid mörkret. Det var mycket riktigt en gammal man, som såg ut som en gammal vit katt, nästan utan näsa, med glesa mustascher och spetsiga öron.

”... Jag säljer kvinnor”, fortsatte han. ”När affärerna går bra ger jag polisen pengar, och då lämnar de mig i fred. När de går dåligt tror de att jag behåller pengarna för mig själv och då kastar de mig i fängelse. Men när affärerna ändå inte går tycker jag det är bättre att få mat i fängelset än att vara fri och svälta ...”

”Här!”

”Vet ni, man vänjer sig ... Ute har man det inte heller särskilt bra, när man är gammal och skraltig som jag.”

”Hur kommer det sig att ni inte sitter med de andra?”

”Jag ger ibland skrivaren vid ingången lite pengar. Därför får jag alltid sitta i rannsakningshäkte här ...”

Vakten kom med maten. Han stack in mellan spjalorna två små skålar med en smutsfärgad massa som luktade lika illa som allt annat härinne. Han öste ur en stor gryta, slängde den tjocka vällingen i skålarna så att det sade smack och sträckte in den ena efter den andra åt fångarna i den andra buren. ”Jag behöver ingenting”, sade en röst. ”Det blir i morgon.”

”Avrättningen”, sade mandarinerna till Kyo.

”För mig också”, sade en annan röst. ”Men det ger mig bara aptit, så du kan gärna ge mig dubbla portioner.”

”Ska jag slå dig på käften, va?”

En soldat kom in och frågade vakten om något. Han gick in i buren till höger och knuffade till en kropp på britsen:

”Han rör på sig”, sade han, ”så han lever väl ännu ...” Soldaten gick sin väg.

Kyo ansträngde sig för att urskilja vilka de skuggestalter var som sagt sig vara döden så nära – liksom han själv kanske. Men det var omöjligt att se. Dessa människor skulle komma att dö innan de hunnit bli något annat för honom än röster.

”Äter ni inte?” frågade kamraten i hans bås.

”Nej.”

”Ja, så är det alltid i början.”

Han tog Kyos skål, men vakten kom in, gav honom en örfil, tog skålen ifrån honom och gick utan att säga ett ord.

”Varför rörde han inte mig?” frågade Kyo.

”Det var ju jag som var skyldig. Men det berodde inte på det. Ni är politisk fånge och välklädd. Han tänker försöka pressa ut pengar av er eller er familj. Men det hindrar inte ... Vänta bara ...”

Pengarna förföljer en ända in i den här hålan, tänkte Kyo. Vaktens brutalitet stämde så väl överens med traditionella föreställningar att den nästan föreföll honom överklig, samtidigt som den tycktes fasansfullt oundviklig, som om makten var nog för att förvandla nästan vilken människa som helst till ett djur. De där okända varelsena som krälade bakom gallerverket, skrämmande som hans barndomsdrömmars väldiga skaldjur och insekter, var heller inte människor. Han kände sig gränslöst ensam och förödmjukad. Det är bäst att vara på sin vakt, tänkte han när han kände sin motståndskraft brytas. Han hade ett intryck av att skrällen skulle kunnat slå sina klor i honom om han inte vetat att han vilket ögonblick som helst kunde ta sitt eget liv. Han öppnade spännet på sin livrem, tog ut cyankaliet och lade det i fickan.

”Hur står det till, hur står det till, hur står det till?” skrek återigen samma röst som förut.

”Slutar skrek alla fångarna i den andra buren samtidigt. Kyo hade nu vant sig vid mörkret och det förvånade honom inte att det var så många röster som ropade. Enbart på britsen bakom gallret låg

tio kroppar utsträckta.

”Vill du hålla käft!” skrek vakten. ”Hur står det till, hur står det till, hur står det till?” Vakten reste sig.

”Gör han det på skämt eller på trots?” frågade Kyo lågt.

”Varken det ena eller det andra”, svarade mandarinerna. ”Han är tokig.”

”Men varför ...”

Kyo hörde upp att fråga, mandarinerna hade stoppat fingrarna i öronen. Ett genomträngande hest skrik av smärta och skräck fyllde hela skumrasket därinne. Medan Kyo tittade på mandarinerna hade vakten gått in med sin piska i den andra boxen. En pisksmäll och återigen samma skrik. Kyo vågade inte stoppa till öronen; han väntade, fastklamrad vid gallret, på att det hemska skriket ännu en gång skulle gå genom mörkret och ben på honom.

”Gör slut på honom en gång för alla”, sade en röst, ”så han låter oss vara i fred.”

”Ja, låt det bli slut på det”, sade fyra fem röster, ”så att vi får sova i fred.”

Alltjämt med händerna för öronen lutade sig mandarinerna fram mot Kyo.

”Det är elfte gången han slår honom på sju dar, tror jag. Jag har varit här i två dar, och nu är det fjärde gången jag är med om det. Hur mycket man än håller för öronen hör man ändå lite ... Jag kan inte blunda, ser ni, för när jag ser på inbillar jag mig att jag kommer honom till hjälp, att jag inte lämnar honom åt hans öde ...”

Också Kyo tittade fast han knappast kunde se något ... Av medlidande eller sadism? frågade han sig skräckslagen. Allt det lägsta inom människan drogs oemotståndligt till den ohyggliga scenen, och Kyo stred med hela sin vilja mot denna sin inneboende gemenhet. Han påminde sig vilken ansträngning det alltid kostat honom att slita sig loss från åsynen av de avrättades lik, när han av en händelse råkat få se dem. Att människor kunde bevittna hur en av rösterna att döma gammal ofarlig dåre blev slagen på detta sätt, och gilla det, väckte hos honom samma fasa som han känt då Chen den där natten i Hankou berättat för honom vilken självbehärskning det krävs av en medicine studerande som vid en operation för första gången ser en öppnad buk och levande inälvor. Det här var samma förlamande skräck, något helt annat än fruktan, en obetvinglig skräck, så mycket mera uppskakande som Kyo kände sig alldeles vanmäktig inför den. Fast han inte var så van vid mörkret som de andra kunde han dock urskilja läderremmen som likt en hacka ryckte vrål efter vrål ur dårens kropp. Han hade hela tiden stått orörlig med händerna krampaktigt slutna om gallerstängerna i höjd med ansiktet.

”Fångvaktare!” ropade han.

”Vill du också ha ett rapp kanske?”

”Jag har något att säga dig.”

”Jaså?”

Under det fångvaktarens ursinnig låste igen det väldiga låset vred sig de andra fångarna som han lämnade bakom sig av skratt. De hatade ”politiska”.

”På honom bara, så vi får lite roligt!”

Fångvaktaren stod nu mitt framför Kyo på andra sidan gallret. Han såg egentligen inte särskilt elak ut med sina regelbundna, intetsägande drag, men nu avspeglade sig i hans ansikte den mest motbjudande vrede, den enfaldiges vrede när han tror att man vill trotsa honom.

”Hör på”, sade Kyo.

De såg varandra i ögonen. Fångvaktaren som var längre än Kyo hade lagt märke till att han fortfarande höll sina händer slutna omkring gallrets stänger på var sin sida om ansiktet. Innan Kyo hunnit göra sig reda för vad som inträffade trodde han att hans vänstra hand skulle gå i stycken. Vakten hade med piskan, som han hållit dolt bakom ryggen, givit honom ett rapp över handen. Kyo hade inte kunnat låta bli att skrika till.

”Bravo!” skrånade fångarna mittemot. ”Inte alltid desamma!”

Kyos bågge händer hade fallit ner längs kroppen gripna av sin egen fruktan innan han ens hunnit fatta det hela. ”Har du något mer att säga?” frågade fångvaktaren. Nu höll han piskan lyftad mellan dem.

Kyo bet ihop tänderna och med sina ögon i fångvaktarens lyckades han med en enorm kraftanstängning åter lyfta upp händerna och gripa om gallerstängerna. Medan han långsamt lyfte dem tog fångvaktaren omärkligt ett steg tillbaka för att få plats att slå till. Piskan smällde, men träffade nu bara gallret. Reflexen hade varit starkare än Kyo själv: han hade dragit undan händerna. Men han lyfte dem redan på nytt, med mödosamt spända skuldror, och fångvaktaren kunde läsa i hans blick att han den här gången inte skulle rycka undan dem. Han spottade honom i ansiktet och lyfte långsamt piskan.

”Om du slutar upp med att slå galningen”, sade Kyo, ”ska jag ... ge dig femti dollar när jag kommer ut.”

Fångvaktaren tvekade.

”Kör till”, sade han till slut.

Han släppte nu Kyo med blicken, och avspänningen blev så stark att Kyo trodde han skulle svimma. Hans vänstra hand värkte så att han inte kunde sluta den. Han hade lyft den samtidigt med den andra i höjd med axlarna, och där höll han den nu med utspärrade fingrar. På nytt brast de andra fångarna i skratt.

”Räcker du mig handen?” frågade fångvaktaren för att håna honom också.

Han tog den och kramade den. Kyo kände att han aldrig i livet skulle glömma det handslaget. Han drog tillbaka handen och sjönk ner på britsen. Fångvaktaren blev stående och funderade medan han kliade sig i huvudet med piskskaftet. Så gick han bort och satte sig vid bordet igen. Dären låg och snyftade.

Timmarna förflöt i enformig förnedring. Äntligen kom ett par soldater och hämtade Kyo till den politiska polisen. Kanske gick han mot döden, men ändå lämnade han fängelset med en sådan känsla av glädje att han själv förvånades. Det tycktes honom som om han lämnade en oren del av sig själv kvar där.

”Kom in!”

En av de kinesiska vakterna sköt Kyo varligt framför sig. Så fort de hade med utlänningar att göra (och för en kines var Kyo japan eller europé, under alla förhållanden en utlänning) dämpade de den brutalitet de annars trodde de borde visa. På ett tecken av König stannade de kvar utanför dörren. Kyo gick fram till skrivbordet med sin svullna vänstra hand i fickan. Han såg på mannen som satt där och vars blick också sökte hans. Den man som antagligen kommer att skicka mig i döden ser faktiskt ut som vem som helst, tänkte Kyo. König räckte ut handen efter revolvern som låg på skrivbordet – nej, han tog en ask cigaretter och sträckte fram den mot Kyo. ”Nej tack. Jag

röker inte.”

”Mathållningen i fängelset är som sig bör urusel. Vill ni äta frukost med mig?”

På bordet stod det kaffe, mjölk, två koppar och några brödsivor.

”Tack, bara lite bröd.”

König log:

”Det är samma kaffekanna för oss bägge ...”

Kyo blev stående framför skrivbordet (det fanns ingen stol) och bet i brödsivorna som ett barn. Efter förnedrings-tillståndet i fängelset verkade allt annat på ett överkligt sätt tyngdlöst. Han visste att hans liv stod på spel, men till och med att dö föreföll honom lätt och enkelt. Det var inte omöjligt att mannen var hövlig enbart av likgiltighet. Eftersom han var europé hade han kanske valt det här yrket bara av en tillfällighet eller för förtjänstens skull. Kyo hoppades det, inte för att han hyste den ringaste sympati för honom, men han skulle gärna velat få vara naturlig, få slippa ifrån fängelsets outhärdliga spänning. Han hade kommit underfund med hur påfrestande det är att vara tvungen att helt och hållet dra sig inom sig själv.

Det ringde i telefonen.

”Hallå!” sade König. ”Ja, Gisors, Kyoshi. Just han. Han är hos mig.”

”De undrar om ni är i livet fortfarande”, sade han till Kyo.

”Varför har ni hämtat hit mig?”

”För att jag tror vi ska kunna komma överens.”

På nytt ringde det i telefonen:

”Hallå! Nej. Jag sa just till honom att vi säkert ska kunna komma överens. Arkebuseras? Ring upp mig senare. Vi får väl se.”

Königs blick hade inte släppt Kyo.

”Vad anser ni om den saken?” frågade han och lade på luren.

”Ingenting.”

König slog ner ögonen och såg så upp igen:

”Är ni angelägen om att få leva?”

”Det beror på hur.”

”Man kan också dö på olika sätt.”

”Då har man åtminstone inte något val ...”

”Tror ni man alltid själv väljer hur man ska leva?” König tänkte på sig själv. Kyo var besluten att inte ge efter i något väsentligt, men ville inte reta den andre: ”Jag vet inte.”

”Jag har hört att ni är kommunist för ... hur var det nu? ... människans värdighet. Är det sant?”

Kyo förstod till en början inte hans fråga. Han väntade på att telefonen skulle ringa igen och undrade vad som var meningen med detta besynnerliga förhör. Till slut sade han:

”Intresserar det er verkligen?”

”Mer än ni kan ana.”

Tonfallet lät hotfullt. Kyo svarade:

”Jag tror att kommunismen innebär en möjlighet för dem jag strider för, att leva ett människovärdigt liv. De som bekämpar kommunismen berövar dem i alla händelser varje sådan möjlighet. – Varför frågade ni mig, eftersom ni inte hör på vad jag säger?”

”Vad menar ni med värdighet? Det säger ju ingenting.” Telefonen ringde. Nu gäller det mitt liv, tänkte Kyo. König lyfte inte av luren.

”Motsatsen till förödmjukelse”, sade Kyo. ”När man kommer därifrån jag kommer säger det verkligen något.” Telefonen ringde. ”Nu gäller det mitt liv”, tänkte Kyo. ”Var har ni gömt vapnen?” frågade han bara.

”Ni kan lämna telefonen i fred. Jag har äntligen fattat vart ni vill komma.”

Han tänkte att det hela var arrangerat för att göra intryck på honom.

Plötsligt hukade han sig ner. König hade varit nära att slänga en av de bägge revolverarna i huvudet på honom, men han lade den tillbaka på bordet.

”Jag har bättre medel”, sade han. ”Om telefonsamtalen är arrangerade eller inte ska ni snart komma underfund med, min gosse lilla. Har ni sett tortyr någon gång?”

I vänstra fickan försökte Kyo krama ihop sina svullna fingrar. Cyankaliet låg där och han var rädd att inte kunna lyfta handen till munnen utan att tappa det.

”Jag har åtminstone sett torterade människor. Jag förstår inte varför ni frågar mig om var vapnen finns. Antingen vet ni det eller också får ni snart veta det. Och då så?”

”Kommunisterna har slagits ner överallt.”

Kyo teg.

”Så är det. Tänk er nu väl för. Om ni arbetar för oss är ni räddad, och ingen får veta något. Jag låter er rymma ...”

Det där måste han ju börja med, tänkte Kyo. Hans nervositet gjorde honom ofrivilligt humoristisk. Men han visste att polisen inte nöjer sig med vaga löften. I alla fall överraskade förslaget honom; det var liksom alltför konventionellt för att vara sant.

”Bara jag skulle veta om det”, tillade König. ”Det räcker.”

Varför sade han ”det räcker” med sådant välbehag? ”Jag kommer inte att gå i er tjänst”, sade Kyo med neutral röst.

”Ta er i akt. Jag kan sätta er i samma cell som ett tiotal oskyldiga och säga till dem att deras öde beror på er och att de får sitta kvar i fängelse om ni inte svarar på mina frågor och att de själva får välja sina medel för att få er att tala ...”

”Då är det enklare att ta till bödlarna.”

”Där tar ni fel. Växlingen mellan böner och grymheter är värst. Tala inte om saker som ni inte känner till åtminstone inte ännu.”

”Jag har nyss varit vittne till hur man så gott som torterade en dåre.”

”Gör ni er riktigt reda för vad ni riskerar?”

König trodde att Kyo, trots vad han sade, inte riktigt hade uppfattat hans hot. Hans ungdom är honom till hjälp, tänkte han. Två timmar tidigare hade han haft en tjekaagent uppe i förhör. De

hade inte talats vid i tio minuter förrän de känt sig befryndade. Deras värld var inte längre människornas värld. Om det bara var av brist på fantasi Kyo inte var rädd, så vänta bara ...

”Undrar ni inte varför jag inte slänger den där revolvern i skallen på er?”

”Ni sa ju själv: 'Jag har bättre medel' ...” König ringde.

”Kanske kommer jag i natt och frågar er vad ni tänker om människans värdighet.”

”Till gymnastiksalen, serie A”, sade han till de bägge vakterna som kom in.

Klockan fyra

Clappique blandade sig i mängden som rörde sig i riktning från koncessionerna ner mot dess gränser med taggtrådsstängslen. På De två republikernas aveny kom bödeln med dragen kroksabel och följd av sin revolver-beväpnade eskort. Clappique vände genast om in på koncessionsområdet igen. Kyo var häktad, kommunisternas motstånd brutet, ett stort antal sympatisörer hade mördats till och med i de europeiska stadsdelarna ... König hade givit honom anstånd till samma dags kväll; längre kunde han inte räkna med polischefens skydd. Gevärsskott smällde lite varstans. Vinden förde knallarna med sig; han tyckte att de kom allt närmare honom, och döden med dem. ”Jag vill inte dö”, sade han högt för sig själv med sammanbitna tänder, ”jag vill inte dö ...” Han märkte att han sprang. Så kom han ner till kajerna.

Inget pass och inte nog pengar för att kunna köpa biljett.

Tre stora ångare, en av dem fransk. Clappique upphörde att springa. Gömma sig i en livräddningsbåt under en presenning? I så fall måste han först och främst komma ombord, och mannen på landgången skulle aldrig låta honom passera. Det var förresten idiotiskt. Förrådsrummen? Idiotiskt, idiotiskt, idiotiskt. Gå och tala med kaptenen? På det viset hade han klarat sig förr. Men nu skulle kaptenen tro att han var kommunist och neka att ta honom ombord. Båten skulle gå om två timmar; det var inte rätta ögonblicket att besvara kaptenen. Hittade man honom sedan båten väl kommit ut på öppna sjön skulle han alltid klara sig, men det gällde att komma ombord.

Han föreställde sig att han var gömd i en vrå, nerkrupen i en tunna, men den här gången kunde inte hans fantasi rädda honom. Han tyckte att han stod och bjöd ut sig åt dessa väldiga, fullproppade, likgiltiga, nästan hatfulla ångare lastade med människoöden, liksom åt förespråkarna hos en okänd gudom. Han hade blivit stående framför den franska ångaren. Han betraktade fascinerad landgången där människorna gick upp och ner (ingen enda ägnade honom en tanke, ingen anade hans ångest och han skulle ha velat döda dem alla för det), visade sina biljetter och släpptes ombord. Tillverka en falsk biljett? Vanvett.

En mygga stack honom. Han jagade bort den och kom därvid att vidröra kinden. Han var orakad. Som om att låta raka sig hade varit ett gynnsamt varsel för avresan beslöt han att gå och göra det, dock utan att alltför mycket avlägsna sig från båten. På andra sidan upplagsskjulen och mitt bland små krogar och antikvitetsbutiker fick han syn på en kinesisk rakstuga. Ågaren hade också ett litet kafé som var skilt från rakstugan endast av ett förhänge. Clappique slog sig ner alldeles intill förhänget för att invänta sin tur, så att han hela tiden kunde hålla utkik på båten. På andra sidan förhänget hördes röster.

”Det är tredje gången nu”, sade en mansröst.

”Med lillen vill ingen ta emot oss. Om vi i alla fall skulle försöka på ett av de fina hotellen”, svarade en kvinna.

”Så som vi är klädda! Den där galonerade i porten skulle inte ens låta oss sticka in näsan.”

”Där har barnen rätt att skrika ... Låt oss göra ett försök till, var som helst.”

”Så fort hotellägarna får se ungen vägrar de oss rum. Det är bara kinesiska hotell som möjligen skulle ta emot oss, men deras otäcka mat kommer att göra ungen sjuk.”

”Om vi lyckades komma in på något litet europeiskt hotell med ungen utan att någon märkte honom, skulle de kanske inte våga kasta ut oss sen, när vi väl är där ... Vi fick i alla fall tak över huvudet för en natt. Vi får slå in lillen så att de tror det är ett paket linne.”

”Linne skriker inte.”

”Med nappen i mun skriker inte lillen heller ...”

”Kanske inte. Jag gör upp med portiern och så kommer du efter; då tar det bara ett ögonblick för dig att gå förbi honom.”

Så blev det tyst. Clappique tittade på landgången. Pappersprassel.

”Du kan inte tänka dig vad det gör mig ont att få lov att bära honom på det här viset ... Jag tycker det är ett dåligt omen för hela hans liv ... Och jag är rädd att det gör honom illa ...”

Så blev det åter tyst. Hade de gått? Kunden som blivit rakad steg upp, och barberaren gjorde tecken åt Clappique, som tog plats. Men han höll hela tiden ett öga på båten. Landgången var för ögonblicket tom, men Clappique hade knappt hunnit bli intvålad förrän en matros med två nya hinkar (kanske hade han just köpt dem) och ett par kvastar på axeln kom klivande uppför den. Clappique följde honom med blicken, steg för steg. Han skulle gärna ha förvandlat sig till hund, om en hund kunnat gå uppför landgången och komma i väg. Matrosen gick förbi mannen som stod på vakt vid landgången utan att säga något.

Clappique kastade betalningen på tvättstället, ryckte bort servetten och skyndade ut med fullt av tvål i ansiktet. Han visste var han kunde få tag i en affär med gamla kläder. Man stirrade på honom. Efter att ha gått tio steg kom han tillbaka, tvättade bort tvålen och gav sig åter i väg.

I första bästa affär för gamla kläder fann han utan svårighet ett blåställ. Han skyndade hem till hotellet så fort han kunde och bytte. Jag måste också ha ett par kvastar eller något i den vägen, tänkte han. Ska jag köpa mig ett par gamla kvastar av vaktmästarna här? Nej, det vore ju idiotiskt. Varför skulle en matros gå och promenera i land med ett par gamla kvastar? Kanske för att se finare ut? Fullkomligt idiotiskt. Om han kommer landgången uppför med ett par kvastar, är det för att han varit i land och köpt dem. Jag måste alltså ha ett par nya ... Låt oss gå och köpa ett par kvastar ...

Han kom in i butiken med sin vanliga uppsyn som baron Clappique. Inför den engelska försäljarens föraktfulla blickar ropade han förtjust: ”Kom i mina armar!”, lade kvastarna över axeln, gjorde helt om, stötte omkull en lampa och gick ut.

Hans utrop ”Kom i mina armar!” var trots den avsiktliga överdriften det rätta uttrycket för vad han kände.

Ända hittills hade han, .pliktskyldigast och av rädsla, spelat sin ängsliga komedi och inte kunnat göra sig fri från tanken att han skulle misslyckas. Försäljarens förakt – fast Clappique ingenting gjort för att hans uppträdande skulle passa till hans sjömanskläder – var en garanti för att han kunde lyckas. Med kvastarna på axeln marscherade han mot båten och såg alla mötande rätt i ögonen för att få bekräftelse på att han spelade sin roll bra. Liksom förut när han stått vid landgången förvånade han sig nu över hur likgiltiga alla människor föreföll för hans öde, hur han

inte ens existerade för dem. Passagerarna hade nyss gått ombord på båten utan att ägna en blick åt mannen som stod kvar på kajen, kanske för att bli dödad. De han nu mötte såg likgiltigt på sjömannen, ingen verkade förvånad, ingen kände igen honom, inte ens ett undrande uttryck ... Inte för att förställning var honom främmande, men denna gång spelade han sin roll tvingad därtill, och kanske hängde hans liv på hur han gjorde det. Han var törstig. Han gick in på en kinesisk krog och satte kvastarna ifrån sig. Så fort han tagit sig en klunk märkte han att han inte alls varit törstig utan bara en gång till velat prova hur hans förklädnad verkade. Krogvärdens sätt att ge honom igen småpengarna var nog för att han skulle förstå att man tog honom för en sjöman. Sedan han bytt kostym hade omvärldens blickar förändrats. Nu var det inte längre en person utan omvärlden som var hans publik.

Samtidigt levde han sig alltmera in i sin nya roll, kanske av självbevarelsedrift, kanske för att det roade honom. Av en ren tillfällighet stod han inför den största triumfen i sitt liv. Han hade fått bevis på det han alltid predikat. Nej, människorna existerade inte, eftersom det bara behövs en ny kostym för att undfly sig själv, för att i de andras ögon finna ett annat liv. Det var samma känsla av främlingskap och lycka – fast djupare – som då han för första gången blandat sig med den myllrande mängden i Kina. Med kvastarna som gevär på axeln gick han uppför landgången, passerade vakten och var ombord. Han skyndade i väg för att blanda sig med passagerarna på fördäck och satte ifrån sig kvastarna intill en tåggrulle. En fördäckspassagerare, en ryss, kom fram till honom:

”Hör ni till besättningen?”

Utan att vänta på svar fortsatte han:

”Är livet ombord trevligt?”

”Jo, det kan du lita på, gosse lilla! Fransmannen gillar resor, det är ett faktum. Inte ett ord! Officerarna ombord är djävliga, men inte värre än andra man tjänar hos, och så sover man illa. Jag för min del tycker inte om häng-kojer, men det är en smaksak. Men äter bra gör man. Och så får man se en hel del. När jag var i Sydamerika hade missionärerna låtit infödingarna plugga dag ut och dag in för att lära sig utantill små latinska sånger. Biskopen kommer, missionären slår takt: tystnad; vildarna är förlamade av vördnad. Men inte ett ord! sången kommer av sig själv: papegojorna i skogen, kära vän, som har hört den tragglas, sjunger den andäktigt ... Och tänk dig att för tio år sen mötte jag utanför Celebes flera arabiska karaveller som drev omkring, skulpterade som kokosnötter och fulla av folk som hade dött i pesten; deras armar hängde utmed relingen och ett moln av måsar flög ovanför ... Just det ...”

”Det kan man kalla tur. Jag har rest i sju år nu, men aldrig har jag fått se något liknande.”

”Man måste använda konstnärliga metoder här i livet, inte för att göra livet till konst utan för att få mera liv i det, ser du, min vän. Inte ett ord!”

Han gav honom en vänskaplig knuff i magen men vände sig försiktigtvis hastigt om. En välbekant bil stannade nedanför landgången: Ferral for hem till Frankrike.

En pojke sprang längs första klass däck och ringde med en klocka för att ge signal att båten skulle gå. Varje ringning gav eko i Clappiques bröst.

Europa, tänkte han. Festen är slut. Nu är det Europa. Han tyckte att det kom honom till mötes med klockan som närmade sig, inte som en befrielse utan som ett fängelse. Hade han inte känt sig hotad till livet skulle han gått i land igen.

”Är tredje klass bar öppen?” frågade han ryssen.

”Ja, den har varit öppen i en timme. Dit kan vem som helst gå ända tills vi kommer till havs.”

Clappique tog honom under armen.

”Kom så går vi och super oss fulla ...”

Klockan sex

I skolans gamla gymnastiksal väntade tvåhundra sårade kommunister på att man skulle göra slut på dem. Katov som var bland de sista som förts dit låg stödd på armbågen och tittade sig omkring. Alla låg utsträckta på golvet. Många stönade, med egendomligt regelbundna mellanrum, några rökte och röken ringlade sig upp ända till taket som redan på grund av kvällsskymningen och dimman låg insvept i mörker trots de stora europeiska fönstren. Taket verkade mycket högt ovanför alla dessa människor som låg på golvet. Fast det ännu inte var mörkt ute rādde nattstämning inne i salen. Beror det på att vi är sårade, eller på att vi alla ligger på golvet som på en järnvägsstation? tänkte Katov. Ja, det är ju en station. Vi ska allihop resa härifrån, men på en resa utan mål ...

Fyra kinesiska soldater gick fram och tillbaka i salen med påskruvade bajonetter, och dessa avspeglade på ett egendomligt sätt det svaga ljuset utifrån; de blänkte raka och konturskarpa ovanför alla de oformliga kropparna. Därute i dimman glimmade gulaktiga ljus – antagligen gatlyktor – som också tycktes hålla vakt. Som om den kommit från lyktorna skar en vissling genom luften och överröstade de sårades viskningar och stönanden. Det var ett lokomotiv; de befann sig nämligen inte långt från järnvägsstationen i Cha-pei. Det rādde en ohygglig, spänd stämning i den stora salen, något annat och mera än bara väntan på döden. Katov kände i sin egen strupe vad det var: törst och svält. Med ryggen stödd mot väggen såg han sig om till höger och vänster. Åtskilliga kända ansikten: många av de sårade var från de olika stormavdelningarna. Utmed salens ena kortvägg fanns ett tre meter brett område där ingen låg. Han pekade ditåt och frågade högt: ”Varför ligger de sårade på varandra i stället för att lägga sig där?” Katov var bland de senast anlända. Han tog stöd mot väggen för att resa sig upp. Fastän hans sår gjorde ont föreföll det honom som om han skulle kunna stå på benen, men så hejdade han sig plötsligt innan han ännu hunnit räta på ryggen. Utan att någon sagt ett ord kände han runt omkring sig en så isande skräck att han blev stående som förlamad. Var det i blickarna? Han kunde knappast urskilja dem. I ställningarna? Alla låg i de ställningar deras sår tvingade dem till, och var och en led för sin egen räkning. Ändå var skräcken där – inte fruktan utan en djurisk skräck, den som griper även människan inför det omänskliga hur den nu hade spritt sig från den ena till den andra. Alltjämt stödjande sig mot väggen tog Katov ett steg över den som låg närmast honom.

”Är du galen?” frågade en röst nerifrån golvet.

”Hur så?”

Det var på samma gång en fråga och en befallning. Men ingen svarade. En av soldaterna som stod fem meter därifrån bara stirrade häpen på honom i stället för att knuffa omkull honom.

”Hur så?” frågade han en gång till, nu i skarpare ton. ”Han vet ingenting”, sade en ny röst nerifrån golvet, och en annan tillade, lägre:

”Tids nog får han besked ...”

Han hade ställt sin andra fråga med hög röst. Det var något hemskt över alla dessa människors tvekan, också därför att nästan alla kände honom. Det hot som vidlådde den reserverade platsen låg som en tyngd över alla och särskilt över honom själv.

”Lägg dig ner igen”, sade en av de sårade.

Varför kallade ingen honom vid namn? Och varför ingrep inte vakten? Nyss hade han sett denne med ett kolvslag knuffa ikull en av de sårade som velat byta plats ... Katov gick fram till den som uppmanat honom att lägga sig igen, och sträckte ut sig på golvet bredvid honom.

”Där läggs de som ska torteras”, viskade denne till honom.

Alla visste det, men de hade varit rädda att säga det, eller kanske varit rädda att säga det åt honom. En röst hade sagt: ”Tids nog får han besked ...”

Dörren öppnades. Några soldater försedda med lyktor kom in, och mellan dem sjukbärare med sårade på bårar, vilka de vräkte av som säckar på golvet alldeles bredvid Katov. Mörkret föll på, det steg upp från golvet där de sårades jämmerrop korsade varandra som råttor och blandade sig med en ohygglig stank: de flesta av karlarna kunde inte röra sig. Så stängdes dörren igen.

Tiden gick. Ingenting annat än vakternas steg och de sista ljusreflexerna utifrån, som lekte på bajonetterna högt uppe över lidandets tusentals ljud. Plötsligt ljudet lokomotivets vissling, dovre, som om mörkret gjort dimman ogenomträngligare eller som om den kommit långt bortifrån. En av dem som burits in endast för en liten stund sedan höll för öronen med bägge händerna och vrålade där han låg på magen. De andra skrek inte, men på nytt härskade skrällen i salen; det var som om den krupit över golvet.

Mannen som vrålat hävde sig upp på armbågarna. ”Odjur!” skrek han. ”Mördare!”

En av vakterna gick fram och sparkade till honom i sidan så att han föll ner på golvet igen. Han blev tyst. Vakten gick sin väg. Den sårade började nu att yra. Det var alltför mörkt för att Katov skulle kunna urskilja hans blick, men han hörde rösten och kände på sig att den höll på att forma sig till ord. Så kom det: ”... de arkebuserar inte, de kastar dem levande i pannan på lokomotivet, och nu visslar de ...” Vakten kom tillbaka. Allt blev åter tyst utom smärtan.

Dörren öppnades igen. Nya bajonetter, nu belysta nerifrån av en lykta, men inga sårade. En Kuomintangofficer kom ensam in. Fast Katov inte kunde skilja mannen på golvet från varandra kände han hur var och en av dem stelnade till. Officeren, som i lyktskenet i halvdagern därinne verkade som en skuggestalt, gav vakten några order. Denne kom närmare och letade reda på Katov. Utan att röra vid honom och utan att säga något gjorde han bara helt respektfullt tecken åt honom att resa sig. Katov lyckades med svårighet ta sig dit bort mittemot dörren, där officeren fortfarande höll på att ge order. Soldaten ställde sig med geväret under ena armen och en lykta i den andra handen till vänster om honom. Till höger om honom befann sig den obelagda platsen längs ena kortväggen. Soldaten pekade på den med geväret. Katov log bittert, med förtvivlad stolthet. Men ingen såg hans ansikte; soldaten lät med flit bli att se på honom, och alla de sårade som inte var döende hade satt sig upp och följde med ögonen hans skugga som blev allt större på de torterades vägg.

Officeren gick, men dörren blev stående öppen.

Vakterna skyldrade; en civilklädd man kom in. ”Sektion A”, ropade en röst utifrån, och så stängdes dörren. En av vakterna följde muttrande den civile fram mot väggen. När han kommit helt nära Katov kände denne till sin häpnad igen Kyo. Som han inte var sårad hade vakterna när de såg honom komma in mellan två officerare tagit honom för en av Chiang Kai-sheks utländska rådgivare. Nu märkte de sitt misstag och slängde några skällsord efter honom. Han lade sig ner i mörkret bredvid Katov.

”Du vet vad som väntar oss, eller hur?” frågade denne. ”Ja, det har de gjort sig besvär med att

tala om. Jag ger fan i det, jag har mitt cyankalium. Har du ditt?"

"Ja."

"Är du sårad?"

"I benen. Men jag kan gå."

"Har du varit länge här?"

"Nej. När blev du tagen?"

"I går kväll. Finns det någon möjlighet att ta sig ut härifrån?"

"Nej, det är ingenting att göra. Nästan alla är svårt sårade. Utanför är det fullt med soldater. Såg du inte kulsprutan framför dörren?"

"Jo. Var blev du tagen?"

Båda två hade behov av att åtminstone i tankarna komma bort från denna likvaka, att tala. Katov berättade hur partientralen tagits, Kyo om fängelset, om samtalet med König och vad han fått höra sedan dess. Redan innan han fördes till fängelset hade han fått veta att May inte blivit häktad.

Katov låg på sidan alldeles bredvid honom, skild från honom genom hela vidden av den smärta som avspeglades i hans ansikte, men förenad med honom genom den fullkomliga, oförbehållsamma vänskap som endast döden skapar: ett människoliv som domen också fallit över hade förlist intill hans eget i det av hot och sår fyllda mörkret, bland alla dessa bröder i revolutionens tiggardorden: var och en av dessa män hade ursinnigt gripit tag i den enda storhet i livet som kunde bli deras.

Vakterna ledde in tre kineser. Även de fördes fram till tortyrväggen. De hade gripits redan innan det kommit till strid, i all hast dömts och väntade nu bara på att bli arkebuserade.

"Katov!" sade en av dem.

Det var Lu Yu-shun, Hemmelrichs kompanjon. "Vad vill du?"

"Vet du om de arkebuserar långt härifrån eller alldeles i närheten?"

"Nej, det vet jag inte. I alla händelser hör man ingenting härifrån."

Längre bort var det en röst som sade:

"Bödeln lär dra ut ens guldtänder efteråt."

En annan:

"Det ger jag fan i. Jag har inga."

De tre kineserna rökte i ett, cigarrett på cigarrett.

"Är det någon som har mer än en tändsticksask?" frågade en sårad som låg längre bort.

"Ja."

"Släng hit en."

Lu gjorde det.

"Jag skulle önska att det fanns någon som kunde säga till min son att jag har dött som en man", sade han halvhögt. Och så tillade han ändå lägre:

”Det är inte så lätt att dö.”

Katov kände en dov glädje inom sig: ingen hustru, inga barn.

Dörren öppnades.

”Kom hit en av er!” skrek vakten åt de tre sist anlända. De tre männen tryckte sig mot varandra.

”Nå, blir det något av?” sade vakten. ”Bestäm er för vem det ska bli.”

Han valde inte själv. Plötsligt tog en av de två kineserna Katov inte kände ett steg mot dörren, kastade bort den cigaretten han alldeles nyss tänt, tände en ny efter att ha brutit av två tändstickor innan han lyckades få eld på den tredje, och gick så med hastiga steg mot dörren medan han knäppte alla knäpparna i sin kavaj. Dörren stängdes.

En sårad plockade upp de avbrutna tändstickorna. Han och de som låg närmast honom spelade om kortaste strået med de tändstickor de fått av Lu. Det hade inte gått fem minuter förrän dörren öppnades igen:

”Nästa man!”

Lu och hans kamrat gick tillsammans mot dörren hållande varandra under armen. Lu läste med klanglös stämma högt scenen om en hjältes död ur en känd kinesisk pjäs, men det gamla kinesiska samhället var förintat och ingen hörde på honom.

”Nå, vem av er ska det bli?” frågade soldaten.

De svarade inte.

”Kläck ur er det nu!”

Med ett kolvslag skilde han dem åt. Han tog Lu som stod närmast i axeln för att föra ut honom.

Lu ryckte sig loss och gick själv ut. Hans kamrat kom tillbaka, lade sig ner igen.

Kyo kände hur mycket svårare det skulle bli för denne att dö än för dem som gått ut före honom. Han var ensam kvar. Han var lika modig som Lu eftersom han gått med honom. Men hans sätt att ligga hopkrupen på golvet med armarna tryckta tätt intill kroppen vittnade högt och tydligt om hans skräck. När vakten kom och vidrörde honom bröt han ihop. Två soldater grep tag i honom, den ena i benen och den andra i armarna, och bar bort honom.

Kyo låg på ryggen med armarna i kors över bröstet och blundade som om han varit död. Han tänkte sig själv liggande på det sättet som död, med det lugna allvar döden under en dag skänker åt nästan alla lik, som för att låta till och med den eländigaste människas värdighet komma till ett uttryck. Han hade sett många dö, och tack vare sin japanska uppfostran hade han alltid tänkt att det skulle vara stort att få dö sin död, en död som liknade det liv han levat. Att dö är en underkastelse, att ta sitt liv en handling. Så fort de kom och hämtade nästa man skulle han fullt överlagt ta sitt liv. Han kom att tänka på grammofonskivorna – och det var som om hjärtat hade stannat i bröstet på honom. Vid den tiden var det ännu någon mening med att hoppas! Han skulle inte få återse May, och den enda smärta han var mottaglig för var hennes smärta, som om hans egen död varit en orätt han gjorde henne. Samvetsqual över att dö! tänkte han ironiskt. Han kände ingenting liknande för sin far, som aldrig givit intryck av någon svaghet, endast av styrka. Sedan mer än ett år tillbaka hade May befriat honom från all ensamhetskänsla, om också inte från all bitterhet. Så fort han – redan skild från de levande – tänkte på henne, mindes han smärtsamt deras första kroppsliga förening, dess svindlande flykt in i ömheten. Nu måste hon glömma mig ... Att skriva det till henne skulle vara att riva upp henne ännu mer och binda henne än fastare vid

honom. Och det vore detsamma som att säga att hon skulle älska en annan ... 0 fängelse, där tiden står stilla medan den flyr vidare utanför ... Nej! Det var i denna gymnastiksal, skild från allt av kulsprutorna, som revolutionen nu fick nådstöten – vad som än sedermera skulle bli dess öde, var den än skulle komma att återuppstå. Överallt där människor arbetar i sitt anletes svett, i meningslöshet, i förödmjukelse, tänkte man på dödsdömda som dessa, på samma sätt som de troende ber. I staden började man älska dessa döende som om de redan varit döda ... Av allt på jorden som denna sista natt insvepte i mörker var säkerligen denna dödsrosslingarnas boning den som var mest laddad av manlig kärlek. Att stöna med alla dessa människor som låg här på golvet, att vara ett med dem i deras lidande, deras offer ... Ett eko som ingen hörde fortplantade deras dämpade klagan långt ut i den mörka natten: liksom Hemmelrich hade nästan alla dessa män barn. Men vissheten att ha funnit sig i sitt öde steg tillsammans med de sårades klagan upp som kvällens frid och sänkte sig med en sorgehymns majestät ner över Kyo, där han låg med slutna ögon och armarna i kors över bröstet. Han hade kämpat för det som under hans livstid varit bärare av den starkaste meningen, det rikaste hoppet, han dog bland dem han hade velat leva med, dog, liksom alla dessa som låg runt omkring honom, för att han givit sitt liv ett innehåll. Vilket värde hade väl ett liv som man inte velat gå i döden för? Det är lätt att dö när man inte dör ensam. En död mättad av de klagande, skälvande brodersrösterna i denna samling av besegrade, i vilka kommande släkten skulle se sina martyrer, en blodig saga som i sinom tid får sin gyllene legend! Hur kunde han, med dödens blick redan fäst på sig, undgå att höra denna människoeffrets mumlande kör, som ropade till honom att människornas modiga hjärtan är en bättre tillflykt för de döda än odödligheten är.

Han höll nu cyankaliet i sin hand. Ofta hade han undrat om han skulle få lätt att dö. Han visste att om han beslöt sig för att ta sitt liv skulle han också göra det. Men han visste också med vilken brutal liknöjdhet livet avslöjar oss för oss själva, och det hade inte varit utan oro han tänkt på det ögonblick då döden med sin oåterkalleliga tyngd skulle krossa hans medvetande.

Nej, döden kunde vara en handling i extas, det högsta uttrycket för ett liv som i så hög grad liknade denna död. Det betydde att komma undan de två soldaterna som tveksamt närmade sig honom. Han tuggade sönder cyan-kaliumtabletten, beslutsamt som om han givit en order, hörde Katov ängsligt fråga något samtidigt som han rörde vid honom, och i samma ögonblick Kyo flämtande sökte klamra sig fast vid Katov kände han alla sina krafter växa sig över huvudet och slitas i stycken utanför honom själv i en allt utplånande kramp.

Soldaterna kom för att flytta två fångar som inte kunde gå själva. Att bli levande bränd gav tydligen rätt till särskilda om än begränsade hedersbetygelser. De bars bort på en bår, den ene närapå liggande på den andre, och stjälpes av till vänster om Katov. Den döde Kyo låg till höger om honom. På den fria golvytan mellan dem och de övriga, som endast var dömda till döden, satte sig soldaterna på huk kring en lykta. Så småningom uppslukades huvuden och blickar åter av mörkret; endast då och då var det någon som såg bort mot den brinnande lyktan längst borta i salen som utmärkte de dömdas plats.

Sedan Kyo dött – hans dödsrosslingar hade pågått minst en minut – kände Katov ensamheten än större och smärtsammare just därför att han var omgiven av sina kamrater. Han kunde inte förjaga den efterhängsna tanken på kinesen vars nerver brutit samman och som måst bäras bort. Men trots allt fann han en vila i att ligga på detta sätt övergiven, som om han i årtal hade längtat efter det; samma känsla av vila som han alltid upplevat i sitt livs värsta ögonblick. Det var inte de upptäcktsresandes nya land jag avundades dem, det var deras lidanden ..., tänkte han. Liksom ett svar på denna tanke hördes för tredje gången lokomotivets vissling i fjärran. Hans bäge grannar till vänster ryckte till. Det var två mycket unga kineser. Den ena var Sun, som han bara kände

från försvaret av partcentralen. Den andra kände han inte alls, men det var inte Pei. Varför var de inte med de andra?

”Har ni organiserat stormavdelningar?” frågade han. ”Nej, ett attentat mot Chiang Kai-shek”, svarade Sun. ”Tillsammans med Chen?”

”Nej. Han ville vara ensam om det. Chiang var inte i bilen. Jag väntade på bilen längre bort, och där blev jag fast med min bomb.”

Hans röst lät så kvävd att Katov tittade närmare på de bägge ungdomarna: de låg och grät helt stilla, utan en snyftning. Här kan man inte göra mycket med ord ..., tänkte Katov. Sun ville ändra ställning men gjorde en grimas av smärta; han var sårad i armen också.

”Bli bränd”, sade han. ”Levande bränd. Ögonen också, ögonen, förstår du ...”

Nu snyftade kamraten.

”Det kan man bli av en olyckshändelse också”, sade Katov.

När de talades vid var det som om de vänt sig till en tredje person.

”Det är inte samma sak.”

”Nej. Det är värre.”

”Ögonen också”, upprepade kamraten. ”Ögonen också ... Vartenda finger, och magen, magen ...”

”Tig!” sade den andre hest.

Han hade velat skrika, men han kunde det inte längre. Han knöt händerna så nära Suns sår att dennes muskler instinktivt spändes som om han velat rygga tillbaka.

”Människans värdighet”, viskade Katov för sig själv och tänkte på Kyos samtal med König. Ingen talade längre i salen. Men bortom lyktan, där det nu var fullkomligt mörkt, hördes alltjämt de sårades klagan ... Han makade sig närmare Sun och hans kamrat. En av vakterna berättade en historia för de andra; där de satt med huvudena tillsammans skymde de lyktan för de sårade, som inte ens kunde se varandra längre. Trots det stilla klagande sorlet, trots närvaron av alla de här männen som kämpat som han, var Katov ensam, ensam mellan sin döda väns kropp och de båda skräckslagna kamraterna, ensam mellan denna vägg och det visslande lokomotivet som hördes därute långt borta i natten. Men en människa kunde vara starkare än denna ensamhet och kanske till och med starkare än lokomotivets hemska visslande. Inom honom kämpade fruktan mot den största frestelsen i hans liv. Han öppnade spännet i livremmen. Till slut sade han lågt:

”Hallå där! Sun, lägg din hand på mitt bröst och ta vad jag lägger i den. Jag ska ge er mitt cyankalium. Det räcker absolut bara för två.”

Han hade avstått från allt utom från att säga att det bara räckte för två. Han låg på sidan och bröt tabletten mitt itu. Vakterna skymde ljuset som kastade en gloria kring deras huvuden. Bara de inte ändrade ställning! Det var omöjligt att urskilja något. Denna gåva mera värd än hans liv räckte Katov till den varma handen som vilade på hans bröst, till en hand, inte ens till kroppar, inte ens till röster. Handen drogs ihop som ett djur och lämnade honom genast. Med alla nerver spända låg han och väntade. Plötsligt hörde han en av de bägge rösterna:

”Jag tappade det. Det ramlade ner.”

Det var knappast någon ångest i rösten, som om det inte varit möjligt att en dylik katastrof kunde inträffa, som om allt måste ordna sig. Också för Katov var katastrofen otänkbar. Hans första impuls av våldsam vrede sjönk hastigt undan. Men hade han då givit detta för att den idioten

skulle tappa det!

”När?” frågade han.

”Innan den hann fram till mig. Jag kunde inte få tag i den när Sun skulle lämna mig den. Jag är också sårad i handen.”

”Han kom mig att tappa bägge bitarna”, sade Sun.

Säkerligen höll de nu på att söka mellan sig. Så sökte de mellan Katov och Sun, över vilken den andre antagligen hade vältrat sig, ty Katov kände dem bägge alldeles inpå sig. Han började söka han också, för att få ett utlopp för sin nervositet, och flyttade sin flata hand metodiskt över golvet så långt han kunde nå. Deras händer snuddade vid hans. Plötsligt grep en av dem hans hand, kramade den och behöll den i sin.

”Även om vi inte hittar något ...”, sade en av rösterna.

Katov tryckte också han den andres hand och höll på att falla i gråt, gripen av detta hjälplösa broderskap utan ansikte och nästan utan röst (alla viskningar är varandra lika), som skänktes honom här i mörkret, som tack för den största gåva han någonsin givit – och kanske givit förgäves. Trots att Sun fortsatte att söka släppte de bägge händerna inte varandra. Plötsligt kramade den andre handen hårdare:

”Här är de.”

Vilken lättnad! ... Men ...

”Är du säker på att det inte är ett par småstenar?” frågade kamraten.

Det låg mycket murbruk på golvet.

”Ge mig dem”, sade Katov.

Med fingerspetsarna kände han igen de bägge bitarna.

Han gav dem tillbaka – gav dem ännu en gång! kramade ännu hårdare den andres hand som åter famlade efter hans, och väntade darrande i hela kroppen och hackande tänder. Bara inte cyankaliet har löst upp sig trots stanniolpapperet ..., tänkte han. Handen som ännu höll hans vred plötsligt om den och han kände hur kroppen bredvid honom i mörkret blev stel. Han avundades grannen hans krampanfall. Nästan samtidigt hördes från den andre ett halvkvävt skrik, som ingen lade märke till. Så inget mer.

Katov kände sig övergiven. Han lade sig på magen och väntade, alltjämt darrande i hela kroppen.

Mitt i natten kom officeren tillbaka. Med skramlande vapen gick sex soldater fram till dem som dömts till tortyr. Alla fångarna hade vaknat. Ljuset från den nya lyktan föll som förut bara över en mängd avlånga gestalter, de låg där som nyuppkastade gravar redan; här och var glimmade en ljusreflex till i ett par ögon. Katov hade lyckats resa sig upp. Den som förde befälet grep Kyo i armen och kände genast att den var stel. Så grep han tag i Sun, som också var stel. Ett sorl gick genom alla raderna av fångar från de närmaste till dem som låg längst bort. Befälhavaren tog först den ene, så den andre i benet. De föll stela tillbaka. Han kallade på officeren. Denne gjorde likadant. Sorlet bland fångarna steg allt högre. Officeren såg på Katov och frågade:

”Döda?”

Vad tjänade det till att svara?

”Placera de sex fångar som har legat närmast för sig.”

”Det behövs inte”, sade Katov. ”Det är jag som har givit dem cyankaliet.”

Officeren stod tvekande:

”Ni själv då?” frågade han till slut.

”Det räckte bara till två”, svarade Katov med en djup glädjekänsla.

De kommer att ge mig ett kolvslag i ansiktet, tänkte han.

Sorlet bland fångarna hade stigit nästan till ett mångstämmigt rop.

”Låt oss komma i väg”, sade officeren bara.

Katov glömde inte att han redan förut varit dömd till döden, att han sett kulsprutor riktade mot sig, att han hört deras knattrande ... Så fort jag kommer utom dörren ska jag försöka strypa en av dem och hålla kvar greppet om hans strupe tillräckligt länge för att de ska bli tvungna att skjuta ner mig. Sen kan de bränna mig när jag väl är död, tänkte han. I samma ögonblick slog en av soldaterna armarna omkring honom medan en annan drog hans armar bak på ryggen och band ihop händerna på honom. Pojkarna hade tur, tänkte han. Nåja, jag får tänka mig att jag omkommer i en eldsvåda. Han började gå. Tystnaden föll som en fallucka ner över salen, trots stönandena. Ljuset från lyktan kastade en mörk skugga av Katov på de stora fönstren liksom förut på den vita väggen. Han gick med svårighet på grund av sitt sår. När han kom fram i närheten av lyktan försvann skuggan av huvudet uppe i taket. Hela den mörka salen var full av liv och alla följde honom med blicken för varje steg han tog. Det hade blivit så tyst att golvet genljöd var gång han tungt satte ner foten. Alla huvudena nickade i takt med hans steg, följde honom med kärlek, med skräck och med resignation, som om trots de identiskt lika rörelserna var och en hade avslöjat sin innersta känsla medan han följde Katovs haltande gång. Alla blev liggande kvar med upplyftade huvuden. Dörren slog igen.

Djupa, jämna andetag som om de alla sovit steg upp från marken. Alla de som ännu inte var döda låg där och andades genom näsan med av ångest sammanbitna tänder, orörliga och väntande på att lokomotivets vissla skulle ljuda.

Nästa dag

Gisors hade suttit i fem minuter och stirrat på sin opiepipa. Framför honom brann lampan – det förpliktar ju inte till något – opielådan stod uppslagen, nålarna var rengjorda. Utomhus mörker, inne i rummet skenet från den lilla lampan och en stor ljusrektangel från den öppna dörren till rummet bredvid, dit Kyos lik hade burits. Gymnastiksalen hade blivit utrymd för att man skulle få plats för nya dödsdömda, och ingen hade satt sig emot att de lik som kastades ut avhämtades. Katovs hade man inte hittat. May hade fört hem Kyos kropp lika försiktigt som om han varit svårt sårad. Där låg han nu utsträckt, inte med det fridfulla uttryck som han själv tänkt sig innan han tog sitt liv, utan med förvridna drag, redan något annat än en människa. May stod och kammade hans hår, och i tankarna talade hon med detta ansikte som hon såg för sista gången, fruktansvärda, moderliga ord som hon inte vågade låta gå över sina läppar av fruktan att själv höra dem. Min kärlek, viskade hon inom sig, som hon skulle ha sagt: mitt eget kött och blod, ty hon visste väl att det var något av henne själv och ingenting främmande som ryckts bort. Mitt liv ... Hon märkte att det var till en död hon sade det. Men hon var för länge sedan hinsides alla tårar.

All smärta som inte är någon till hjälp är meningslös, tänkte Gisors hypnotiserad av lampan, i vars magiska ljuskrets han fann en tillflykt. Här är friden, tänkte han. Friden. Men han vågade inte sträcka ut handen. Han trodde inte på någon form av liv efter detta, hade ingen vördnad för de döda, men han vågade inte sträcka ut handen.

May kom fram till honom med upplösta anletsdrag och blicken långt borta ... Hon lade sakta sin hand på hans.

”Kom”, viskade hon med orolig röst, ”jag tror han har blivit lite varmare ...”

Han sökte efter blicken i detta ansikte, så smärtfyllt men långt ifrån förvirrat. Hon såg på honom med klar blick och ett mera bönfallande än hoppfyllt uttryck. Ett gifts verkningar är alltid ovissa, och hon var läkare. Han reste sig och följde med henne, kämpande mot ett hopp så starkt att han inte vågade hänge sig åt det, därför att han inte skulle kunna bära att det svek honom. Han lade handen på Kyos blåaktiga panna, denna panna som aldrig skulle få några rynkor. Den var kall, med dödens otvetydiga kyla. Han vågade inte dra tillbaka handen, inte möta Mays ögon, utan höll hela tiden sin blick riktad på Kyos öppna hand, där linjerna redan började utplånas ...

”Nej”, sade han och återgick till sin förtvivlan som han aldrig hade lämnat. Han märkte nu att han inte hade trott May.

”Ja, då så ...”, sade hon bara.

Hon såg honom liksom treva sig tillbaka till rummet bredvid. Vad tänkte han på? Så länge Kyo fanns där gick varje tanke till honom. Hon kände att hans död väntade något av henne, ett svar som hon inte visste vad det var, men som i alla fall existerade. Vilken föraktlig lycka de andra hade i sina böner och begravningskransar! Ett svar bortom ångesten, som avtvingade hennes händer de moderliga smekningar som inget barn någonsin fått av henne, bortom detta hemska begär att till de döda rikta livets ömmaste ord. Denna mun som i går hade sagt till henne: ”Jag trodde du var död”, skulle aldrig mera yttra ett ord. Det var inte med dessa ömkliga rester av sitt liv, med ett lik, utan med döden själv hon måste komma i kontakt. Hon blev stående kvar orörlig, plånade ut ur sitt minne alla de människors dödskamp hon med resignation hade varit vittne till; i en spänd förtvivlans passivitet bjöd hon förintelsen välkommen.

Gisors hade åter lagt sig på divanen. Och så måste jag vakna igen ... Hur lång tid framåt skulle han varje morgon vakna till medvetandet om detta dödsfall? Pipan låg där: friden. Att sträcka ut handen, rulla en liten kula och så redan efter en kvart tänka på döden med ett överseende utan gränser, tänka på den som på en lam som hade velat honom ont. Den skulle inte längre kunna nå honom, den skulle förlora sitt grepp om honom och glida ut i världsalltets stora ro. Befrielsen fanns där helt nära. De döda kan man inte hjälpa. Varför lida mer? Är smärtan en gärd åt kärleken eller åt fruktan ...? Han vågade fortfarande inte röra vid opiebrickan. Hans strupe snördes samman av ångest, begär efter opium och kvävda snyftningar. På måfå tog han första bästa häfte som låg inom räckhåll för honom (han visste att han inte skulle komma att läsa det). Det var ett nummer av Peking-Politiken som hamnat där då man kommit med Kyos lik, ett nummer som innehöll det tal för vilket Gisors fördrivits från universitetet. I marginalen bredvid artikeln med talet stod med Kyos handstil: ”Detta är min fars tal.” Han hade aldrig ens sagt att han gillade talet. Gisors lade varsamt ihop häftet och betraktade sitt döda hopp.

Han slog upp dörren och slängde opiet ut i mörkret; så gick han tillbaka och sjönk ner på divanen i väntan på att det skulle dagas, i väntan på att hans smärta skulle få nog av sin eviga dialog med sig själv och bli tyst ... Trots lidandet som kom honom att sitta med halvöppen mun och förvred hans annars alltid allvarliga och lugna ansikte, förlorade han inte kontrollen över sig själv. Den här natten skulle förändra hans liv. Tankens kraft förmår föga mot den omvälvning döden kan påtvinga en människa. Efter detta var han helt hänvisad till sig själv. Världen hade ingen mening längre, existerade inte mer. Att denna kropp som hade bundit honom vid tillvaron låg där för alltid stel och orörlig, det var som ett självmord av Gud. Han hade aldrig väntat vare sig framgång eller lycka av Kyo, men att världen skulle finnas till utan Kyo ... Jag har blivit utstött

utanför tiden, tänkte han. Barnet betydde underkastelse under tiden, under livets gång. Säkerligen fanns det innerst hos Gisors inte bara ångest utan också hopp, ett hopp utan mål, en väntan, och för att han skulle komma underfund med det var det nödvändigt att hans kärlek krossades. Och likväl tog han med begärlighet emot allt som kunde förinta honom: Att vara död är i alla fall något skönt, tänkte han. Han kände människans urlidande vibrera inom sig, inte det lidande andra varelser eller yttre förhållanden förorsakar, utan det som väller upp ur människan själv och som livet söker rycka oss bort ifrån. Han kunde undkomma detta lidande, men endast genom att sluta upp att tänka på det, och nu sjönk han allt djupare in i det, som om denna skräckfyllda kontemplation varit den enda röst som döden kunnat höra, som om detta lidande att vara människa som nu fyllde hela hans varelse hade varit den enda bön hans döda sons kropp kunnat uppfatta.

Sjunde delen

Paris i juli

Ferral kom sist av alla in i finansministerns väntrum, fläktande sig med den av dagens tidningar som häftigast angripit konsortiet. Flera av finansvärldens mest framstående män satt redan i olika grupper och väntade: vice direktören i statsskuldskontoret – direktören, Ferrals bror, hade varit klok nog att insjukna förra veckan – en representant för Banque de France, en representant för Frankrikes förnämsta affärsbank och flera andra representanter för olika kreditbanker. Ferral kände dem alla: en son till den, en svärson till den eller den, och före detta tjänstemän inom finansförvaltningen. Staten och bankerna var alltför nära llerade med varandra för att det inte skulle ligga i dessa senares intresse att anställa forna ämbetsmän, som kunde räkna på tillmötesgående av sina tidigare kolleger. Ferral lade märke till deras förvåning: han borde normalt ha infunnit sig före dem, och när de inte sett honom hade de trott att han inte blivit kallad till sammanträdet. Att han tillät sig att komma sist överraskade dem. Allt var ägnat att skilja dem åt: vad han tänkte om dem, vad de tänkte om honom, deras sätt att klä sig. Två skilda raser.

De visades nästan genast in till ministern.

Ferral kände honom helt obetydligt. Var det hans vita hår, tjockt som en sjuttonhundratalsperuk, som gjorde att han såg ut att tillhöra en förgången tid? Det finskurna ansiktet med de klara ögonen, det välvilliga leendet – han var en gammal parlamentariker – stämde väl överens med hans anseende för att vara en mycket älskvärd man. Men på samma gång visste man berätta att han var ytterst häftig när han blev retad. Medan de tog plats tänkte Ferral på en berömd anekdot: ministern, då utrikesminister, håller med ett fast grepp Frankrikes marockanska sändebud i skörten på hans jackett, och skakar honom tills ryggsömmen plötsligt spricker; order till betjänten: ”Ta hit en av mina jacketter åt herrn här!”, och därpå, just som betjänten hunnit till dörren: ”Den äldsta! Bättre förtjänar han inte!” Ministerns ansikte skulle ha varit mycket tilltalande om inte hans blick tycktes neka vad munnen lovade: han hade nämligen råkat ut för en olyckshändelse och hade ett öga av glas.

Alla hade tagit plats: vice direktören för statsskuldskontoret till höger om ministern, Ferral till vänster, de övriga längre bort, på en soffa.

”Mina herrar, ni vet alla varför jag har kallat er hit. Ni har säkerligen satt er in i frågan. Jag överlåter åt monsieur Ferral att ge en kort sammanfattning av läget och framlägga sina synpunkter på saken.”

De övriga väntade tålmodigt på att Ferral som sed är skulle försöka slå blå dunster i ögonen på dem.

”Mina herrar”, sade Ferral, ”det hör till att vid ett sammanträde som detta framlägga optimistiska balansräkningar. Ni har framför er finansinspektionens rapport. Konsortiets ställning är i själva verket svagare än rapporten ger vid handen. Jag tänker inte lägga fram några överdrivna inkomstposter, eller ta med några osäkra fordringar. Ni vet säkerligen alla vilket belopp konsortiets skulder uppgår till, men jag vill fästa er uppmärksamhet på två tillgångar som inte kan framläggas i någon balansräkning, men som jag åberopar för att be er om hjälp.

För det första är konsortiet det enda franska företaget i sitt slag i Fjärran östern. Till och med om det nu går med förlust, ja, till och med om det nu hotas av konkurs är hela dess organisation i fullgott skick. Dess nät av agenter, dess inköps- och försäljningsställen i det inre av Kina, förbindelserna mellan kinesiska köpare och produktionsföretagen i Indokina, allt detta är i

orubbat skick och kan upprätthållas. Jag överdriver inte när jag säger att konsortiet för halva antalet köpmän i Yang-tsi-kiangs dalgång är liktydigt med Frankrike, liksom koncernen Mitsubishi för dem är Japan. Som ni vet är vår organisation så utbredd att den kan jämföras med Standard Oils. Och revolutionen i Kina kommer inte att pågå i evärdliga tider.

För det andra har jag på grund av de förbindelser som existerar mellan konsortiet och en stor del av Kinas affärsvärld kunnat verksamt bidra till att general Chiang Kai-shek kommit till makten. Det är därför nu ett faktum att den del av det kinesiska järnvägsbygget som enligt överenskommelserna ska tillfalla Frankrike kommer att anförtros åt konsortiet. Mina herrar, ni vet vilken betydelse detta har. Det är detta jag ber er ta hänsyn till för att bevilja konsortiet det stöd det nu anhåller om. Det är på denna grundval jag anser mig ha rättighet att önska att inte det enda stora företag som representerar vårt land i Asien ska försvinna – även om det skulle övergå i andra händer än sin grundares.”

Bankernas representanter började noggrant granska balansräkningen, som de för övrigt redan tagit del av och som inte hade något nytt att lära dem. Alla väntade på att ministern skulle yttra sig.

”Det ligger inte bara i statens utan också i de privata affärsbankernas intresse att folkets förtroende till de stora affärsföretaget inte rubbas. Ett sammanbrott av så stora företag som Kinesiska industribanken och konsortiet kan inte vara annat än menligt för alla ...”

Han satt tillbakalutad mot länstolens ryggstöd och talade nonchalant och med frånvarande blick, under det han trummade med blyertspennan mot skrivunderlägget. Bankernas representanter väntade att han närmare skulle precisera sin ställning till saken.

”Vill ert excellens tillåta mig”, sade representanten för Banque de France, ”att framlägga en i någon mån avvikande uppfattning? Jag är ensam här om att inte representera en kreditinstitution, och alltså fullt opartisk. Det är sant att krascherna under några månader minskar insättningarna, men efter ett halvår kommer de summor som har tagits ut automatiskt tillbaka, särskilt till de främsta bankerna som erbjuder de bästa garantierna. Det är möjligt att konsortiets fallisemang i stället för att vara till skada för de banker dessa herrar representerar, tvärtom vore fördelaktigt för dem ...

Så när som på att det alltid är oklokt att rubba folkets tilltro till de stora affärsföretagen. Femton landsortsbankers fallissemang kan inte befordra de stora affärsbankernas intressen, om inte för annat så för de politiska konsekvenser det skulle dra med sig.”

Det här är ju bara prat, tänkte Ferral; sanningen är den att Banque de France är rädd att själv bli indragen i affären och behöva betala om de andra bankerna gör det.

Alla satt tysta. Ministern riktade en frågande blick på en av herrarna som hade ett ansikte som en husarlöjtnant, en genomträngande, sträng blick och skarp stämma.

”I motsats till vad som brukar vara fallet vid sammanträden som detta måste jag säga att jag är mindre pessimistisk än monsieur Ferral vad beträffar den balansräkning som har framlagts för oss. Det är sant att de banker som tillhör finansgruppen har råkat i ett förtvivlat läge, men en del av bolagen kan hållas flytande till och med i sin nuvarande form.”

”Det är konsortiet i dess helhet jag ber er att stödja”, sade Ferral. ”Om det går över styr har Frankrike inte längre något som helst intresse av dess affärer.”

”Jag tycker”, sade en annan av herrarna, med ett smalt och fint ansikte, ”att monsieur Ferral trots allt är väl optimistisk vad konsortiets tillgångar beträffar. Lånet är ännu inte upplagt.”

Medan han talade såg han på Ferrals kavajuppslag; denne följde undrande hans blick och förstod slutligen: han var den enda som inte bar hederslegionen. Det var avsiktligt. Den som tagit ordet var kommandör och såg ovänligt på Ferrals föraktfullt tomma knapphål. Ferral hade aldrig sökt inge respekt annat än med sin egen styrka.

”Ni vet mycket väl att det kommer att läggas upp”, sade han, ”läggas upp och fulltecknas. Det är en sak som angår de amerikanska bankerna och inte deras kunder; de tecknar vad de blir tillsagda att teckna.”

”Låt oss alltså utgå från det. Men vem svarar för att de kinesiska järnvägarna verkligen blir byggda när lånet väl är fulltecknat?”

”Men”, sade Ferral förvånad (ty den som kastade fram detta visste säkerligen vad svaret skulle bli), ”det är inte tal om att större delen av de pengar lånet inbringar skulle lämnas till den kinesiska regeringen. Det faller av sig självt att de kommer att gå direkt från de amerikanska bankerna till de företag som tillverkar järnvägsmaterielen. Tror ni att amerikanerna annars skulle placera lånet?”

”Visserligen. Men Chiang Kai-shek kan bli dödad eller slagen. Om bolsjevismen åter flammar upp kommer lånet inte att släppas ut. För min del tror jag inte att Chiang Kai-shek kommer att hålla sig kvar vid makten. Enligt de underrättelser vi har fått är hans fall omedelbart förestående.”

”Kommunisterna är slagna överallt”, svarade Ferral. ”Borodin har lämnat Hankou och vänt tillbaka till Moskva.”

”Kommunisterna ja, men inte kommunismen. Kina kommer aldrig att bli vad det har varit, och efter Chiang Kai-sheks framgångar har man alla skäl att frukta att nya vågor av kommunism ska gå över landet ...”

”Enligt min åsikt kan han komma att sitta vid makten ännu om tio år, men det finns ju ingen affär som inte innebär en viss risk.”

Visa då för en gångs skull lite mod! tänkte Ferral. Hur var det när Turkiet inte betalade tillbaka en sou och köpte krigsmateriel för era pengar? Ni har aldrig gjort en enda affär av stora mått på egen hand. När ni har slutat att hängla med staten tar ni er feghet för klokhet och tror att man bara behöver vara enarmad för att vara en Venus från Milo, vilket är en lätt överdrift.

”Om Chiang Kai-shek håller sig kvar vid makten”, sade en ung man med mild stämma och krusigt hår, ”kommer Kina att fordra att själv få disponera tullinkomsterna. Vem garanterar att, även om vi antar att monsieur Ferral har rätt, hans verksamhet i Kina inte kommer att förlora allt värde, när det bara behövs att kineserna stiftar nya lagar för att allt ska gå om intet? Jag vet att det finns åtskilliga svar på det ...”

”Ja, åtskilliga”, sade Ferral.

”Inte desto mindre kvarstår faktum”, invände mannen med officersansiktet, ”att denna affär är osäker. Även om man utgick från att den inte innebär någon risk, så drar den i alla fall med sig långfristiga lån och i själva verket ett direkt deltagande i en affär ... Vi vet alla hur nära det var att monsieur Germain hade fört Credit Lyonnais till ruinens brant genom att direkt intressera banken i anilinfärgindustrin, som ändå är ett av de säkraste franska företagen. Vår uppgift är inte att ta del i affärerna utan att lämna kortfristiga lån mot säkra garantier. Vad därutöver är, är inte vår sak utan affärsbankernas.”

På nytt satt alla tysta, en lång stund.

Ferral funderade över vilka skäl ministern kunde ha att inte ingripa. Alla, han själv inberäknad, talade ett konventionellt språk med cirklade vändningar alldeles som de rituella asiatiska formlerna. Man kunde förresten inte neka till att hela sammanträdet verkade ganska mycket kineseri. Det var uppenbart att de garantier konsortiet kunde ge var otillräckliga. Varför skulle han annars ha suttit här? Sedan kriget hade de franska ”småspararna” (som det heter i utpressartidningarna, tänkte han; irritationen gjorde honom elak), förlorat omkring fyrtio miljarder francs, betydligt mer än vad Frankrike fått betala i Frankfurtsfreden 1871, på att teckna de aktier och obligationer i affärsföretag som bankerna rekommenderat. En dålig affär ger högre kommission än en god, det är hela saken. Men det var dessutom nödvändigt att denna dåliga affär föreslogs bankerna av en ur deras egen krets. De skulle inte komma att betala om inte ministern direkt uppmanade dem till det, ty Ferral hörde inte till deras krets. Han var inte gift: det betydde fruntimmershistorier. Han misstänktes för att röka opium och han hade visat förakt för hederslegionen. Han var för högmodig för både konformism och hyckleri. Kanske kan den verkliga individualismen inte utveckla sig annat än i hyckleriets jordmån; Borgia var inte påve av en tillfällighet ... Det var inte i slutet på 1700-talet, bland de franska revolutionärerna rusiga av dygd, som man fann de stora individualisterna, utan under renässansen, i en otvetydigt kristen samhällsform ...

”Herr minister”, sade den äldste av bankernas representanter i det han tuggade både på ordet och på sina vita mustascher, ”det faller av sig självt att vi är beredda att stödja staten. Det vet ni ju.”

Han tog av sig pinnen, och händernas rörelser med lätt utspärrade fingrar liknade plötsligt en blinda.

”Men vi måste i alla fall få veta hur långt man begär att vi ska sträcka oss! Jag säger inte att var och en av oss kan sätta in en fem miljoner.”

Ministern ryckte knappt märkbart på axlarna.

”Men det är inte det frågan gäller, eftersom konsortiet måste betala tillbaka insättningar på minst 250 miljoner. I så fall? Om staten finner att ett fallissemang av denna omfattning är till skada, kan den själv uppbringa erforderliga medel. Banque de France och förvaltningen i Indokina är dock närmare till att rädda de franska och annamitiska insättarna än vi, som har våra egna insättare och aktieägare att tänka på. Vi är här som representanter för våra banker.”

(Men det faller av sig självt att han underförstår, tänkte Ferral, att om ministern tydligt lät förstå att han fordrade att konsortiet ska sättas på fötter, skulle det inte längre vara tal om vare sig insättare eller aktieägare.)

”Vem av oss kan med säkerhet påstå att hans aktieägare skulle gilla ett lån som endast är avsett att hålla i gång ett företag som har råkat i svårigheter? Vad aktieägarna anser – och inte bara de – det vet vi alltför väl, herr minister. De anser att marknaden måste saneras och att de företag som inte är livsdugliga bör få gå över styr. Att med konstlade medel hålla dem uppe är den sämsta tjänst man kan göra alla parter. Vad blir det av den fria konkurrensen, som är ett livsvillkor för det franska affärslivet, om dödsdömda företag konstlat ska hållas vid liv?”

(Min kära vän, tänkte Ferral, det företag du representerar fordrade i förra månaden av staten en tullhöjning med trettiofem procent, antagligen också för att främja den fria konkurrensen!)

”Vad blir då slutsatsen? Vår uppgift är att låna ut pengar mot garantier, som en av herrarna här alldeles riktigt har framhållit. De garantier monsieur Ferral erbjuder oss ... ja, herrarna har själva hört honom. Vill staten gå i monsieur Ferrals ställe och erbjuda oss de garantier mot vilka vi kan bevilja konsortiet de medel det behöver? Kort sagt, vädjar staten till vår lojalitet utan att erbjuda

oss någon kompensation eller begär den – den och inte monsieur Ferral – att vi ska understödja ett stats-garanterat företag med långfristiga krediter? I det förra fallet vill vi naturligtvis visa oss så lojala vi kan, men vi måste också tänka på våra aktieägare. I det senare fallet – vilka garantier erbjuds oss?”

Ett sannskyldigt chifferspråk, tänkte Ferral. Om vi inte vore i färd med att spela en komedi skulle ministern svara: Jag uppskattar till fullo det komiska i ert tal om lojalitet. Era huvudsakliga inkomster har ni tack vare era förbindelser med staten. Ni lever av kommissioner, som står i proportion till era bankers storlek och inte till ert arbete eller till vad ni uträttar. I en eller annan form har staten i år gett er hundra miljoner, nu tar den tillbaka tjugu. Det är bara att säga tack och amen. – Men det var ingen fara för att ministern skulle säga något sådant. I stället tog han fram en ask kola ur en skrivbordslåda och lät den gå laget runt. Ferral var den ende som inte tog någon. Han var nu på det klara med vad bankernas representanter ville: betala, eftersom det inte gärna var möjligt att lämna detta rum utan att ha beviljat ministern något, men betala det minsta möjliga. Vad ministern själv beträffar ... Ferral väntade, övertygad om att han just tänkte: Vad skulle Choiseul ha gjort i mitt ställe? Men vad ministern sökte hos kungarikets store män var en vägledning inte i viljestyrka utan i hållning eller ironi.

”Vice direktören i statsskuldkontoret”, sade ministern i det han knackade i bordet med blyertspennan, ”kommer att säga er detsamma som jag, nämligen att vi inte kan ge er dessa garantier utan parlamentets medgivande. Jag har sammankallat er, mina herrar, därför att Frankrikes prestige är beroende av den fråga vi här diskuterar. Anser ni verkligen att det vore ett sätt att skydda Frankrikes prestige att dra frågan inför offentligheten?”

”Vischerligen, vischerligen, herr minischter, men tillåt mig ...”

Det blev tyst; bankernas representanter tuggade på sina karameller och undvek med tankfull uppsyn det lantliga uttal som hotade dem om de öppnade munnen. Ministern lät utan ett leende sin blick gå från den ena till den andra, och Ferral som såg honom i profil från det konstgjorda ögats sida tyckte att han liknade en vit papegoja, som satt bitter och orörlig mitt bland de övriga fåglarna.

”Jag ser alltså, mina herrar, att vi är överens på den punkten. Hur vi än vänder på detta problem är det nödvändigt att gjorda insättningar blir återbetalda. Indokinas förvaltning sätter in en femtedel av vad som behövs för att konsortiet ska komma på fötter igen. Hur mycket kan herrarna bidra med?”

Alla tog nu betäckning bakom sina karameller. Också ett nöje, tänkte Ferral. Han ville ha lite roligt, men resultatet hade blivit detsamma även utan kola ... Han visste hur tungt ministrerns argument vägde. Det var hans bror som svarat dem som begärt att statsskuldkontoret skulle konvertera vissa papper utan omröstning i parlamentet: ”Varför skulle jag inte sedan förordna om tvåhundra miljoner åt min älskarinna?”

Tystnaden blev långvarigare än någonsin förut. Så började man viska sinsemellan.

”Herr minister”, sade Ferral, ”om konsortiets sunda affärer på ett eller annat vis kan fortsättas och om gjorda insättningar under alla omständigheter måste återbetalas, vore det inte då önskvärt att man gjorde lite större uppoffringar för att konsortiet ska kunna bestå som sådant? Har inte fortbeståndet av ett så stort franskt företag i statens ögon lika stor betydelse som en del insättningar uppgående till något hundratal miljoner?”

”Mina herrar, fem miljoner är ingen siffra att tala om”, sade ministern. ”Måste jag vädja ännu enträgnare till den lojalitet ni nämnde? Jag vet att ni, att era styrelser är angelägna om att slippa

statlig kontroll över bankerna. Tror ni inte att om ett så stort företag som konsortiet skulle gå i konkurs, den allmänna opinionen skulle kräva införandet av en sådan kontroll, och kräva det på ett sätt som skulle göra det nödvändigt att omedelbart vidta denna åtgärd?”

Mer och mer kineseri, tänkte Ferral. Det här betyder bara: Sluta upp med att erbjuda era löjliga fem miljoner! Hotet om kontroll av bankerna är enbart löjligt, då det kommer från en regering vars hela politik står i motsats till sådana åtgärder. Och ministern har inte mer lust att verkligen tillgripa det än den av bankernas representanter som behärskar Agence Havas har lust att sätta i gång en presskampanj mot ministern. Staten kan lika litet gå emot bankerna som de kan gå emot staten. Allt samverkar till att göra dem solidariska med varandra: gemensam personal, gemensamma intressen och samma mentalitet. Det är bara en strid mellan avdelningschefer i sam- ma verk, en strid som verket förresten lever på, om också med ett tynande liv. – Liksom den gången på hotell Astor kunde Ferral inte göra något annat för att rädda situationen än låta bli att visa någon svaghet eller irritation, men han kände att han förlorat spelet. Han hade alltid satt effektiviteten främst, och nu fanns det ingenting som kunde mildra den förödmjukelse han kände vid att befinna sig i denna situation inför människor vilkas personligheter och arbetsmetoder han alltid föraktat. Han var svagare än de, och då var enligt hans eget system allt han kunde tänka av noll och intet värde.

”Ers excellens”, sade den äldste av bankernas representanter, ”vi är angelägna att ännu en gång visa staten vår goda vilja, men om vi inte får räkna på några garantier kan vi med hänsyn till våra aktieägare inte lämna något lån på ett högre belopp än den summa de insättningar som ska återbetalas uppgår till. Vi får som garanti för detta lån nöja oss med att söka upprätthålla konsortiets sunda affärer. Gudarna ska veta att vi inte är angelägna om det utan bara gör det av hänsyn till statens intressen ...”

Den där karlen är verkligen otrolig, tänkte Ferral, han ser ut som en pensionerad lärare förvandlad till blind Oidipus. Och alla dessa idioter, och Frankrike självt som kommer och ber om råd hos de här direktörerna som man vräker statspapper över så fort det gäller att bygga strategiska järnvägar i Ryssland, Polen eller vid Nordpolen! Sedan kriget har den där olycksaliga banken därborta på soffan kostat de franska spararna arton miljarder bara i statspapper. Och det är bara rätt åt dem! För tio år sedan sa direktören själv: ”Var och en som ber om råd hur han ska placera en förmögenhet av någon annan än en mycket närstående vän förtjänar att bli ruinerad.” Arton miljarder! För att inte tala om de fyrti miljarderna på andra affärer. För att inte tala om mig.

”Monsieur Damiral?” sade ministern.

”Ers excellens, jag ansluter mig utan tvekan till den föregående talaren. Liksom monsieur de Morelles kan inte heller jag engagera den bank jag representerar utan de garantier han nämnde. Jag skulle inte kunna göra det utan att frånga de principer och den tradition som har gjort vår bank till en av Europas största. Dessa principer och denna tradition har ofta blivit angripna, men de gör det möjligt för banken att visa staten sin lojalitet när staten vädjar till den, som den gjorde för fem månader sedan, som den gör i dag och som den kanske kommer att göra i morgon. Det är denna ofta återkommande vädjan och det beslut vi fattat att söka tillmötesgå den, som tvingar mig att begära de garantier våra principer och vår tradition fordrar att vi tillförsäkrar våra insättare, tack vare vilka vi kan stå till er tjänst, herr minister. Vi kan säkerligen för denna affär disponera tjugu miljoner.”

Bankernas representanter såg förfärade på varandra. Insättarna skulle få sitt tillbaka. Ferral förstod nu vart ministern hade velat komma: göra Ferrals bror till viljes utan att ta på sig något ansvar, betala tillbaka åt insättarna, låta bankerna betala, men det minsta möjliga, för att därefter

kunna sätta upp en tillfredsställande kommuniké. Köpslåendet fortsatte. Konsortiet skulle komma att upplösas, men det hade föga att betyda i ministerns ögon när insättningarna betalades tillbaka. Bankerna fick de garantier de bett om (de skulle komma att göra förluster på affären i alla fall, men inte så stora). Några av konsortiets affärer skulle få fortleva och ägas av bankerna, och vad resten beträffar ... Allt som skett i Shanghai skulle bli helt betydelselöst. Han hade hellre sett att man tagit hans verk ifrån honom men att det dock fått leva. Men ministerns enda hänsyn var att undvika obehag i kammaren. Hade Ferral varit i ministerns kläder skulle han först ha jagat bort sig själv ur ett sanerat konsortium, som han sedan skulle ha hållit uppe kosta vad det kosta ville. Vad bankerna beträffade hade de alltid ådagalagt en oförbätterlig feghet. Ferral kom inte utan en viss stolthet att tänka på vad en av hans motståndare en gång sagt om honom: ”Ferral vill att en bank ska vara en spelbank.”

Telefonen ringde i rummet bredvid. En av ministerns sekreterare kom in:

”Ers excellens, konseljpresidenten är i telefon.”

”Säg att allting ordnar sig på bästa sätt ... Nej förresten, jag går själv till telefonen.”

Han gick ut, och kom tillbaka efter ett ögonblick. Han såg frågande på representanten för den största franska affärsbanken, den enda som var representerad här. Denne hade stela mustascher i parallell linje med pincenén, var skallig och såg trött ut. Han hade ännu inte sagt ett ord.

”Att hålla konsortiet uppe intresserar oss inte det ringaste”, sade han långsamt. Frankrikes deltagande i de nya järnvägsbyggena i Kina är ändå garanterat. Om konsortiet går omkull kommer ett nytt bolag att bildas eller ett gammalt att utvidga sig för att ta hand om arvet ...”

”Och detta bolag”, sade Ferral, ”kommer att ge utdelningar i stället för att bygga upp Indokinas industri. Men eftersom det inte har gjort något för Chiang Kai-shek kommer det att befinna sig i samma läge som herrarna skulle göra i dag om ni ingenting hade gjort för staten, och överenskommelserna kommer att kringgå av något amerikanskt eller engelskt bolag, under fransk flagg givetvis. Till det bolaget kommer ni att låna de pengar ni nu vägrar att låna mig. Vi bildade konsortiet för att de franska asiatiska bankerna krävde sådana garantier att de till slut skulle ha lånat engelsmännen pengar för att slippa låna pengar till kineserna. Vi har fört en riskabel politik, det är ...”

”Jag vågade inte säga det.”

”... klart. Det är också helt naturligt att vi nu får ta konsekvenserna. Sparkapitalet skyddas (ett leende lekte i hans ena mungipa) efter en förlust av femtiåtta miljarder, men heller inte mera. Låt oss nu med herrarnas tillstånd göra upp hur konsortiet ska likvideras.”

Kobe

I den strålande vårsolen gick May, som inte hade råd att ta en bil, gatan uppför till Kamas hus. Om Gisors bagage var tungt fick de väl låna lite pengar av den gamla målaren för att komma ner till båten. Då Gisors lämnade Shanghai hade han sagt att han ämnade sig till sin svåger Kama. Vid sin ankomst dit hade han skickat henne sin adress. Sedan hade hon inte hört ett ord från honom, inte ens då hon skrivit och talat om att han blivit utnämnd till professor vid Sun Yat-sen-institutet i Moskva. Var han rädd för den japanska polisen?

Medan hon gick läste hon ett brev från Pei som hon fått vid båtens ankomst till Kobe. Efter Chens död hade hon kunnat härbärgera hans unge lärjunge i den villa dit hon tagit sin tillflykt.

... Jag träffade Hemmelrich i går; han hälsar till er. Han är montör i ett elektricitetsverk. Han sade

att det var första gången han vet varför han arbetar och inte bara tålmodigt väntar på att få dö ... Hälsa Gisors att vi väntar på honom. Sedan jag kom hit har jag ofta tänkt på en av hans föreläsningar där han sade: ”En kultur omskapas när dess mest plågade element – den förödmjukade slaven, den utarbetade industriarbetaren – plötsligt får egenvärde, då det inte längre gäller att söka undkomma förödmjukelsen utan att av den vänta sin frälsning, inte att komma ifrån arbetet utan att i det finna sitt existensberättigande. Det är nödvändigt att fabrikena, som än så länge blott är ett slags katakombkyrkor, blir till vad katedralerna fordom var och att människorna där får möta inte gudar, utan människans kraft i kamp med naturen ...”

(Ja, det var sant att det som gav människorna deras värde var det som de själva hade omskapat. Revolutionen hade gått igenom en fruktansvärd sjukdom, men den var inte död. Och det var Kyo och hans kamrater, vare sig de levde eller ej, vare sig de segrat eller ej, som höll den vid liv, tänkte May.)

Jag tänker fara tillbaka till Kina som agitator. Där är det ännu inte slut. Kanske råkas vi en gång där. Det sägs att er anhållan har beviljats ...

Inte ett ord om Chen.

Hon tyckte alls inte att det han skrev var betydelselöst, men det gjorde ett så intellektuellt intryck – precis som allt vad han berättat om Chen tyckts henne liksom för-härjat av ungdomens fanatiska intellektualism.

Ett tidningsurklipp föll ut ur brevet. Hon tog upp det.

Arbetet bör bli det viktigaste vapnet i klasskampen. Den väldigaste plan för ett lands industrialisering som någonsin förekommit i världen är nu under utarbetande. Det gäller att på fem år förvandla hela Sovjetryssland, att göra det till ett av Europas förnämsta industriland, att hinna i kapp och gå om Amerika. Detta gigantiska företag ..

Gisors stod klädd i kimono och väntade på henne i dörröppningen. Något bagage kunde hon inte se till i korridoren.

”Har du fått mina brev?” frågade hon då de kommit in i ett rum där det inte fanns annat än några mattor på golvet. Pannåerna hade skjutits åt sidan så att en hel vägg lämnades öppen.

”Ja.”

”Vi får skynda oss. Båten går vidare om två timmar.”

”May, jag reser inte.”

Hon såg på honom. Jag behöver inte fråga ut honom; han kommer att förklara det för mig, tänkte hon. Men det var i stället han som frågade ut henne:

”Vad tänker du ta dig till?”

”Jag hoppas få en tjänst i propagandasektionen. Det ser ut som om det vore ordnat. I övermorgon kommer jag till Vladivostok och far omedelbart vidare till Moskva. Om det inte ordnar sig som jag har tänkt får jag tjänstgöra som läkare i Sibirien. Men jag är så trött på att sköta sjuka ... När det inte gäller strid behövs det så mycket människokärlek för att jämt leva med sjuka, och jag har ingen som helst kärlek kvar ... Förresten har det blivit nästan outhärdligt för mig att se människor dö ... Men om det behövs ... Det är också ett sätt att hämnas Kyo.”

”Vid mina år hämnas man inte längre ...”

Han hade verkligen blivit förändrad på något sätt. Det var något frånvarande och främmande över

honom, som om endast en del av honom själv hade befunnit sig i rummet med henne. Han sträckte ut sig på golvet – några stolar fanns inte. Hon lade sig också ner bredvid en opiebricka.

”Vad tänker du själv göra?” frågade hon.

Han ryckte likgiltigt på axlarna.

”Tack vare Kama har jag fått en anställning som lärare i västerländsk konsthistoria ... Som du ser går jag tillbaka till mitt ursprungliga yrke.”

Häpen sökte hon hans blick.

”Till och med nu, när vi politiskt sett är slagna, när våra sjukhus är stängda, bildas i hemlighet stormavdelningar i alla provinser. De våra har fått klart för sig att de lider genom andra människors förvållande och inte för synder begångna i ett föregående liv, och det kommer de inte att glömma. Du brukade själv säga: 'De har plötsligt vaknat upp ur en sömn på tretti århundraden, och de kommer inte att somna in igen.' Du brukade också säga att de som har inblåst upprorsandan i trehundra miljoner eländiga varelser inte bara var skuggor som andra människor som levat och dött – till och med om de blev slagna, torterade, dödade ...”

Hon hejdade sig ett ögonblick.

”Nu är de döda”, återtog hon.

”May, det tror jag fortfarande. Det är något annat ... Kyos död var inte bara en smärta för mig, en förändring i mitt liv, det var en fullständig omvälvning. Jag har aldrig brytt mig mycket om världen; det var Kyo som band mig vid människorna, det var genom honom de existerade för mig ... Jag vill inte resa till Moskva. Jag skulle bli en dålig lärare där. Marxismen lever inte längre inom mig. För Kyo var den en viljeytring, inte sant? För mig är den något oundvikligt, och jag gick ihop med dem därför att min ångest för döden gick ihop med det oundvikliga. May, nu är nästan all min ångest borta. Sedan Kyo dog gör det mig detsamma att dö. Jag är frigjord både från döden och från livet. Vad skulle jag ta mig till därborta?”

”Kanske förändras en gång till?”

”Jag har inte någon mer son att förlora.”

Han kände ingen dragning till maskulina kvinnor. Hon angick honom endast genom den kärlek han förstod att hon hyste för Kyo, och genom den som Kyo hyst för henne. Dock var denna intellektuella och härjade kärlek, i den mån han kunde ana den, något helt främmande för honom. Han hade älskat en japanska därför att han älskade ömheten, därför att kärleken för honom inte var en konflikt utan ett förtroendefullt betraktande av ett älskat ansikte, en inkarnation av den mest fridfullt högstämnda musik – en genomträngande ljuvlighet. Han drog opiebrickan till sig och gjorde i ordning en pipa. Utan att säga något pekade hon på en av sluttningarna mittemot, där ett hundratal kulier i rad bakom varandra släpade på något tungt föremål man inte kunde se, släpade på samma sätt som slavar släpat i tusentals år.

”Ja, ja”, sade han.

”Men märk väl”, återtog han efter ett ögonblick, ”alla de där är färdiga att gå i döden för Japan.”

”För hur länge?”

”Längre än jag lever.”

Gisors hade rökt sin pipa i ett enda drag. Han slog upp ögonen.

”Man kan bedra livet länge nog, men till slut gör det alltid av oss det vi är skapade för. Varje

åldring är en bekännelse, och om så många åldringars existenser är tomma beror det på att så många människor har varit det men förstått att dölja det. Men det spelar heller ingen roll. Människorna borde komma till insikt om att det inte finns någon verklighet, att det bara finns världar av kontemplation – med eller utan opium – där allt är fåfängligt ...”

”Där man kontemplerar över vad?”

”Kanske inte över något annat än fåfänglighet ... Men redan det är mycket nog.”

”Om Chen”, återtog Gisors, ”inte levt mitt uppe i revolutionen skulle han säkert ha glömt sina mord. Glömt ...”

”De andra har inte glömt dem. Det har redan förekommit två terroristattentat efter Chens död. Han tyckte illa om kvinnor, så jag kände honom knappast, men jag tror att han inte skulle stått ut med att leva utanför revolutionen mer än högst ett år. All värdighet är grundad på lidande.”

Han hade knappast hört på henne.

”Glömt”, återtog han. ”Sedan Kyo dog har jag upptäckt musiken. Det är bara musiken som kan säga något om döden. Så fort Kama spelar sitter jag och hör på honom. Och ändå”, han talade nu mera för sig själv än till May, ”vad är det jag kommer ihåg utan att behöva leta i mitt minne? Min åtrå och min ångest, själva tyngden av mitt liv, mitt öde ...”

(Men medan du frigör dig från ditt liv, tänkte hon, bränns andra Katov till döds, andra Kyo ...)

Gisors blick förlorade sig i fjärran, som om den följt hans uppgivna gest av glömska. På andra sidan vägen var det som om de tusende ljuden från arbetet i hamnen burits med vågorna ut mot det solglittrande havet. De besvarade den japanska vårens prakt med all människornas verksamhet, med skeppen, lyftkranarna, bilarna, den arbetsamma mängden. May tänkte på Peis brev. Hennes döda hade gått upp i detta arbetsfälttag som satts i gång över hela Ryssland, i den starka vilja som utvecklades av miljoner människor, för vilka detta arbete hade blivit liv. Den blå himlen lyste mellan talltopparna, vinden kom grenarna att sakta vaja och svepte fram över dem bägge där de låg utsträckta på golvet. Gisors tyckte att vinden strömmade igenom honom som en flod, som tiden själv, och för första gången i hans liv kom den tanken för honom att varje minut som rann bort och förde honom närmare döden inte skilde honom från världen utan tvärtom band honom vid den i en lycklig, stilla samhörighet. Han betraktade virrvarret av lyftkranar på kajerna, de stora ångfartygen och de små båtarna på havet, människorna som rörde sig som små prickar på vägen. Alla lider, tänkte han, och var och en lider därför att han tänker. I grund och botten kan vi inte tänka oss människan annat än mot bakgrund av evigheten, och vårt livsmedvetande kan inte vara annat än ångest. Man ska inte betrakta livet med tanken utan med opiet. Hur många lidanden skulle inte försvinna där ute i vimlet, i ljuset, om tanken slocknade ... Frigjord från allt, till och med från att vara människa, smekte han tacksamt sitt pipskaft och betraktade vimlet av dessa okända varelser som vandrade sin väg mot döden i det bländande solskenet, alla bärande denna förgörande parasit djupast i sitt inre. Varje människa är galen, tänkte han vidare, men vad är ett människoöde annat än ett liv i strävan efter att inpassa denna galning i universum ... Han såg för sig Ferral, lyssnande i skenet av den låga lampan i nattdimman: ”Varje människa drömmer om att bli gud ...”

Femtio ångvisslor fyllde samtidigt luften. Det var helgdagsafton och arbetet var slut. Innan man ännu hunnit märka någon förändring nere vid hamnen började små människopricker redan synas likt spejare på den raka vägen mot staden, och snart var den alldeles mörk av mängden som fyllde den under bilhornens tutande. Chefer och arbetare lämnade samtidigt arbetet. De strömmade fram som en här på marsch, med den prägel av oro som en folkmängd sedd på avstånd alltid får.

Gisors hade sett hur djuren vid nattens inbrott rusar bort mot källorna, först ett, så några, så alla, liksom drivna mot vattnet av en okänd makt som kastade sig över dem samtidigt som mörkret föll på. Genom opieruset mindes han djurens kosmiska framrusande som en otämd harmoni, medan alla människorna långt därborta med sina klappande tofflor tycktes honom som galningar skilda från universum, vars klappande hjärta någonstans däruppe i det dallrande ljuset fångade in dem och slungade ut dem i ensamheten likt kornen från en okänd skörd. Lätta moln drog fram högt uppe på himlen ovanför de mörka talltopparna och upplöstes småningom till intet. Det tycktes honom som om en av molnformationerna, just den där, var en bild av de människor han känt eller älskat och som nu var döda. Mänskligheten var tung och jordbunden, tung av kött och blod, av lidande, för evigt fångslad vid sig själv, likt allt som dör. Men till och med blodet, till och med köttet, till och med lidandet, till och med döden löstes däruppe i ljuset, liksom musiken dör bort i den stilla natten. Han tänkte på Kamas spel, och människans lidande tycktes honom stiga och dö bort däruppe i rymden som en jordens egen sång. Men den frid som vibrerade djupt inom honom, som hans hjärta, slöts åter långsamt i smärtans omänskliga famntag.

”Röker du mycket?” frågade hon honom ännu en gång.

Hon hade redan frågat honom det, men han hade inte hört henne. Hans blick vände nu åter till rummet.

”Tror du inte jag gissar vad du tänker, och tror du inte att jag vet det bättre än du själv? Tror du inte att det till och med skulle vara lätt för mig att fråga dig med vilken rätt du dömer mig?”

Han såg på henne.

”Längtar du inte efter ett barn?”

Hon svarade inte. Denna konstanta, lidelsefulla längtan föreföll henne numera som ett förräderi. Förfärad såg hon på hans lugna ansikte. Ja, han tycktes i sanning komma tillbaka till henne från dödens avgrund, lika främmande som ett lik från en massgrav. Mitt i förtrycket av det utpinade Kina, i människornas ångest eller hopp, skulle Kyos verk stå lika utplånligt inristat som de urgamla inskrifterna inhuggna i bergväggarna längs Kinas floder. Men inte ens det gamla Kina, som denna handfull människor under ett dån som från ett jordskred för alltid slungat ut i historiens mörker, var mera utplånat från jordens yta än meningen med Kyos liv var utplånat från hans faders ansikte. Han återtog:

”Det enda jag har älskat har tagits ifrån mig, och du begär att jag ska förbli densamme som förut! Tror du inte att min kärlek var lika mycket värd som din, du som inte ens har ändrat något i ditt liv?”

”Liksom en levandes kropp inte förändras när han dör ...”

Han tog hennes hand.

”Du känner ordstävets: Det behövs nio månader för att en människa ska bli till men en enda dag för att döda henne. Det har vi fått erfara bägge två i högsta grad ...

May, hör på mig. Det behövs inte nio månader för att skapa en människa, det behövs sexti år, sexti år av offer,

av ständigt spänd vilja, av ... av så mycket, så mycket! Och när så människan är färdig, när det inte finns något kvar av barnet inom henne, när hon verkligen är en vuxen människa, då duger hon inte till något annat än att dö.”

Hon såg förfärad på honom. Han såg åter upp mot molnen.

”Jag har älskat Kyo så som få människor älskar sina barn, det vet du ...”

Han höll fortfarande hennes hand. Nu drog han den närmare till sig och lade den mellan sina bägge.

”Hör på mig! Man ska älska de levande och inte de döda.”

”Jag far inte till Moskva för att älska.”

Han såg ut över den soldränkta bukten. Hon hade dragit undan sin hand.

”Lilla May, på vägen mot hämnden möter man livet ...”

”Det är inte något skäl för att kalla på det.”

Hon reste sig och räckte honom handen till avsked. Men han tog hennes ansikte mellan sina händer och kysste henne. På samma sätt, på precis samma sätt hade Kyo kysst henne den sista dagen, och sedan dess hade ingen tagit hennes huvud mellan sina händer.

”Jag gråter nästan aldrig numera”, sade hon stolt och bittert.